

อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ

นางสาวปิยภรณ์ ออบแพทย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๒

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

METAPHORS ABOUT LIFE IN DHARMA BOOKS

Miss Piyaporn Obpat

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ

โดย

นางสาวปิยภรณ์ ออบแพทย์

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

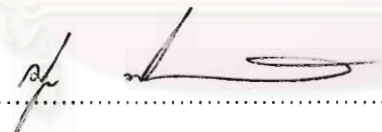
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง

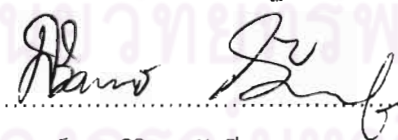
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

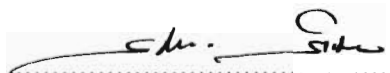
 คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. ชีรนุช โชคสุวนิช)

 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ศิริพร กักดีผาสุข)

 กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สำเนียงงาม)

ปิยภรณ์ ออบแพทย์ : อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ. (METAPHORS ABOUT LIFE IN DHARMA BOOKS) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๑๗ หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะและวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ โดยใช้ข้อมูลจากผลงานหนังสือธรรมะของพระธรรมอาจารย์ ๖ ท่าน จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ เล่ม

ผลการศึกษาดำเนินการเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะพบว่า สะท้อนมโนอุปลักษณะชีวิต ๑๕ มโนอุปลักษณะได้แก่ [ชีวิตคือการเดินทาง] [ชีวิตคือการต่อสู้/สงคราม] [ชีวิตคือทรมาน] [ชีวิตคือธุรกิจ] [ชีวิตคือภาวะ/สถานที่ที่ปิดล้อม] [ชีวิตคือสิ่งที่ไม่คงทน] [ชีวิตคือการศึกษา] [ชีวิตคือต้นไม้] [ชีวิตคือละคร] [ชีวิตคือกีฬา] [ชีวิตคือสิ่งปลูกสร้าง] [ชีวิตคือแสงเทียน/แสงตะเกียง] [ชีวิตคือสัตว์ไม่เชื่อง] [ชีวิตคือสิ่งที่มีปริมาณ/ความยาว] และ [ชีวิตคือสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] มโนอุปลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาหลายประการคือ ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ทุกชีวิตต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรค อวิชาทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ ชีวิตไม่แน่นอนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ชีวิตแสนสั้น การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดได้ทุกขณะ เราควรกำหนดเป้าหมายหรือวางแผนในการดำเนินชีวิต ชีวิตมีค่าจึงควรใช้ชีวิตให้คุ้มค่า เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิต เหตุการณ์ในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้

ผลการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะพบว่า ทำหน้าที่ ๒ ด้านคือ (๑) ด้านการถ่ายทอดความคิด ได้แก่ การอธิบายความ การทำให้เกิดมุมมองใหม่และการให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่างเช่น ให้ผู้อ่านปลงอนิจจังไม่กลัวความตาย ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต ให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว และให้ผู้อ่านพัฒนาตนเอง (๒) ด้านการเรียบเรียงความ ได้แก่ การลำดับความในปริจเฉท

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....
สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....
ปีการศึกษา.....๒๕๕๒.....

ลายมือชื่อนิสิต ปิยภรณ์ ออบแพทย์
ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

4980164322 : MAJOR THAI

KEYWORDS : METAPHOR / CONCEPTUAL METAPHOR / LIFE / DHARMA BOOKS

PIYAPORN OBPAT : METAPHOR ABOUT LIFE IN DHARMA BOOKS. THESIS

ADVISOR : ASST. PROF. NATTHAPORN PANPOTHONG, Ph.D., 217 pp.

This thesis aims at analyzing the metaphorical expressions reflecting concepts about life in Dharma books. Another objective is to examine the functions of the conceptual metaphors. The data were collected from 60 Dharma Books that were written by 6 reputable Buddhist monks.

The finding shows that there are 15 concepts about life as reflected by the metaphorical expressions in Dharma books, namely 1) [LIFE IS A JOURNEY], 2) [LIFE IS A BATTLE/ WAR], 3) [LIFE IS A RESOURCE], 4) [LIFE IS BUSINESS], 5) [LIFE IS A CONTAINER/ CLOSED OFF AREA], 6) [LIFE IS AN IMPERMANENT THING], 7) [LIFE IS EDUCATION], 8) [LIFE IS A TREE], 9) [LIFE IS A DRAMA], 10) [LIFE IS A SPORT], 11) [LIFE IS A BUILDING], 12) [LIFE IS CANDLELIGHT/ LAMPLIGHT], 13) [LIFE IS A WILD ANIMAL], 14) [LIFE IS A MEASURABLE OBJECT], and 15) [LIFE IS AN OBJECT THAT NEEDS POLISH]. These conceptual metaphors represent 10 aspects about life from the perspective of Buddhism including; 1) Dharma is essential for life. 2) Obstacles are unavoidable. 3) The cause of Dukkha 'suffering' is Avijja 'ignorance'. 4) Life is impermanent. 5) Life is short. Birth comes with death, and death could happen all the time. 6) We should have a plan for our life. 7) Life is valuable; therefore, we should live a careful life. 8) We should always examine our way of living. 9) All incidents in our life are the results of our Karma, 'what we have done in the past'. 10) We can improve our life.

In terms of function, the findings indicate that the conceptual metaphors in Dharma books serve 2 functions, namely ideational function and textual function. The ideational function includes explanation, reconceptualization and persuasion to do or not to do something. The textual function is to organize the text.

Department : Thai
Field of Study : Thai
Academic Year : 2009

Student's Signature Piyaporn Obpat
Advisor's Signature Natthaporn Panpotherng

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร พานโพธิ์ทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่า ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย รวมทั้งยังเป็นผู้ให้กำลังใจด้วยความรักความเมตตาต่อศิษย์เสมอมา ครูถือเป็นแรงบันดาลใจในการเรียนและเป็นต้นแบบที่ทำให้ศิษย์ซาบซึ้งกับคำว่า “แม่พิมพ์ของชาติ” ศิษย์ขอกราบขอบพระคุณครูเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. อธิรุช ไซคสุวณิช ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม คณะกรรมการวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนข้อสังเกตที่นำสนใจหลายประการแก่ผู้วิจัย ทั้งยังกรุณาสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องซึ่งช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านตลอดชีวิตการศึกษาที่กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อีกทั้งคอยขัดเกลาและหล่อหลอมศิษย์ให้สามารถพัฒนาตนเองมาจนทุกวันนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณวัชรนีญา กลิ่นน้ำหอม ที่กรุณาเอื้อเฟื้อหนังสือและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณคุณนันทัย อินทวิเชียรที่ได้สละเวลาช่วยเหลือเป็นกำลังใจในการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาโททุกท่านที่เป็นทั้งแรงผลักดัน กำลังใจและเป็นเสมือนอีกบทเรียนหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่งต่อชีวิตของผู้วิจัย

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ คุณตาคุณยาย น้องชาย น้ำๆ และครอบครัวที่มอบความรักความปรารถนาดี เปิดโอกาสและคอยสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตทุกรูปแบบ

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณปัญหาและอุปสรรคทุกด้านในชีวิตที่เป็นทั้งคู่ต่อสู้ เป็นผู้ให้บทเรียนแก่ผู้วิจัย และเป็นแรงผลักดันให้หมั่นพัฒนาตนเอง ขอขอบคุณพระธรรมอาจารย์ทุกท่านและหนังสือธรรมะดีๆ ที่ช่วยเติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์ ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ตลอดจนเป็นกองกำลังสำคัญที่ช่วยให้ผู้วิจัยเอาชนะตนเองจนบรรลุอีกเป้าหมายหนึ่งของชีวิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	๕
๑.๓ สมมติฐานการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๖
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๙
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๐
๑.๗ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๐
๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๒
๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน.....	๑๒
๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาอุปลักษณะ.....	๑๔
๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะ.....	๒๑
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๕
๒.๒.๑ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน.....	๒๕
๒.๒.๒ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและ หน้าที่อุปลักษณะตามแนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์.....	๓๓

๓	มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะ	๔๐
๓.๑	ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ.....	๔๑
๓.๑.๑	ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏคำเชื่อม.....	๔๒
๓.๑.๒	ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่ไม่ปรากฏคำเชื่อม.....	๔๕
๓.๒	มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะ....	๔๘
๓.๒.๑	[ชีวิต คือ การเดินทาง].....	๕๐
๓.๒.๒	[ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม].....	๗๒
๓.๒.๓	[ชีวิต คือ ทรัพยากร].....	๗๙
๓.๒.๔	[ชีวิต คือ ธุรกิจ].....	๘๒
๓.๒.๕	[ชีวิต คือ ภาวะ/ สถานที่ปิดล้อม].....	๘๘
๓.๒.๖	[ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน].....	๙๑
๓.๒.๗	[ชีวิต คือ การศึกษา].....	๑๑๑
๓.๒.๘	[ชีวิต คือ ต้นไม้].....	๑๑๔
๓.๒.๙	[ชีวิต คือ ละคร].....	๑๑๗
๓.๒.๑๐	[ชีวิต คือ กีฬา].....	๑๒๒
๓.๒.๑๑	[ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง].....	๑๒๖
๓.๒.๑๒	[ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง].....	๑๓๐
๓.๒.๑๓	[ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง].....	๑๓๓
๓.๒.๑๔	[ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว].....	๑๓๖
๓.๒.๑๕	[ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม].....	๑๓๘
๓.๓	สรุป.....	๑๔๒
๔	หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ.....	๑๕๐
๔.๑	แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่อุปลักษณะ.....	๑๕๐
๔.๒	บริบทของมโนอุปลักษณะ: องค์ประกอบของการสื่อสารในหนังสือธรรมะตาม แนวชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร.....	๑๕๓

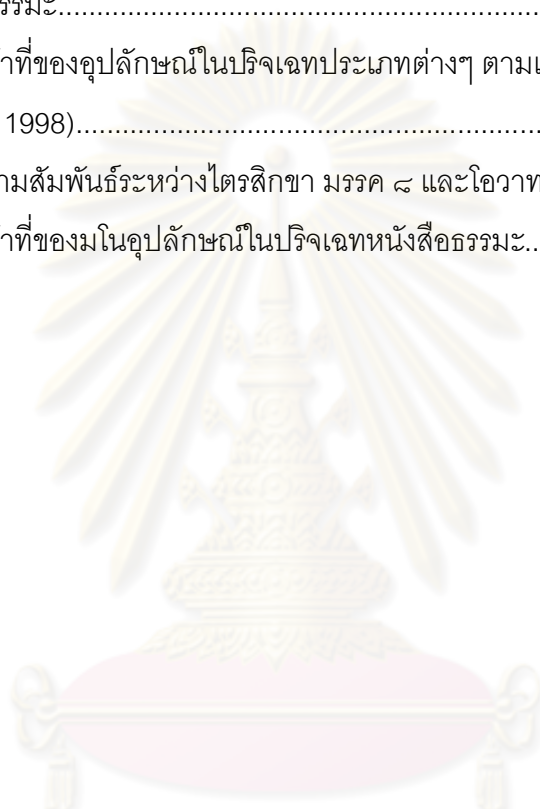
๔.๓	หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ.....	๑๖๐
๔.๓.๑	หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด.....	๑๖๑
๔.๓.๒	หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ.....	๑๘๖
๔.๔	สรุป.....	๑๙๔
๕	บทสรุป.....	๑๙๖
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๖
๕.๑.๑	มโนอุปลักษณะชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะ....	๑๙๖
๕.๑.๒	หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ.....	๒๐๑
๕.๒	อภิปรายผล.....	๒๐๖
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๒๐๘
	รายการอ้างอิง.....	๒๐๙
	ภาคผนวก.....	๒๑๒
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๒๑๗

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	แสดงการเปรียบเทียบอุปลักษณืตามแนวคิดเดิมและอุปลักษณืตามแนวคิด อรรถศาสตร์ปริชาน.....	๑๖
๒	แสดงมุมมองชีวิตทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านมโนอุปลักษณืชีวิตใน หนังสือธรรมะ.....	๑๔๗
๓	แสดงหน้าที่ของอุปลักษณืในปริจเฉทประเภทต่างๆ ตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998).....	๑๕๑
๔	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างไตรสิกขา มรรค ๘ และโอวาทปาติโมกข์.....	๑๘๖
๕	แสดงหน้าที่ของมโนอุปลักษณืในปริจเฉทหนังสือธรรมะ.....	๑๙๓

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“อุปลักษณ์ (Metaphor)” ตามแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) หมายถึง การทำความเข้าใจและรับรู้ของสิ่งหนึ่งโดยใช้รูปภาพซึ่งอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่ง (Lakoff and Johnson, 1980: 5) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อุปลักษณ์ ก็คือการเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างสองสิ่ง โดยที่ทั้งสองสิ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มทางความหมายที่ต่างกัน เรียกสิ่งที่น่าสนใจมาเปรียบว่า “วงความหมายต้นทาง (Source domain)” หรือ “แบบเปรียบเทียบ (Vehicle)” และเรียกสิ่งที่ถูกเปรียบว่า “วงความหมายปลายทาง (Target domain)” หรือ “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Tenor)” (Saeed, 1997 อ้างถึงใน ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๕๔๙) ตัวอย่างเช่น “เด็กคนนี้เป็นลิง” แบบเปรียบเทียบ (Vehicle) คือ “ลิง” สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Tenor) คือ “เด็ก” และสิ่งที่เหมือนกันของลิงและเด็ก ก็คือ “ความซน”

ในหนังสือ “Metaphors We Live By” เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980: 3) อธิบายเกี่ยวกับอุปลักษณ์ไว้ว่า เป็นถ้อยคำที่ใช้อยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และสะท้อนระบบมโนทัศน์ (Conceptual system) ของผู้ใช้ภาษา เราสามารถคิดและทำสิ่งต่างๆโดยมีพื้นฐานมาจากอุปลักษณ์ เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980: 5-6) มองอุปลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปริชาน (Cognition) หรือการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งประกอบทั้งระบบความคิดและระบบภาษาเข้าด้วยกัน ดังนั้นการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์จึงสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่ เลคอฟและจอห์นสันเรียกว่า “**มโนอุปลักษณ์ (Conceptual Metaphor)**”^๑ ตามความคิดของเลคอฟและจอห์นสัน อุปลักษณ์จึงเป็นเรื่องปรากฏการณ์ระดับมโนทัศน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^๑ งานวิจัยบางชิ้นใช้คำว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ หรือ อุปลักษณ์ระดับมโนทัศน์ ซึ่งในที่นี้มีความหมายเดียวกับคำว่า “มโนอุปลักษณ์ (Conceptual metaphor)”

เลคคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980: 51) แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์
ในชีวิตประจำวันซึ่งเกี่ยวกับ “ชีวิต” ของผู้ใช้ภาษาอังกฤษนั้นสะท้อนมโนอุปลักษณ์ว่า **ชีวิตคือ
ภาชนะบรรจุ** [LIFE IS A CONTAINER] ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ดังกล่าว
ได้แก่

I've had a *full* life.

Life is *empty* for him.

There's *not much left* for him *in* life.

Her life is *crammed* with activities.

Get the most out of life.

His life *contained* a great deal of sorrow.

Live your life *to the fullest*. (Lakoff and Johnson, 1980: 51)

จากตัวอย่างดังกล่าว เมื่อพิจารณาส่วนของถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้ เช่น *full*, *empty*, *cram*,
contain เป็นต้น ล้วนเกี่ยวกับภาชนะบรรจุซึ่งนำมากล่าวถึง “ชีวิต” การใช้ถ้อยคำในลักษณะนี้
สามารถสะท้อนความเข้าใจ การรับรู้และการมองโลกของผู้ใช้ภาษาได้ว่า ชีวิตเป็นภาชนะบรรจุ
แสดงให้เห็นว่าในสังคมของผู้ใช้ภาษาอังกฤษมีมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตว่า เป็นภาชนะบรรจุ [LIFE
IS A CONTAINER] ทั้งนี้เลคคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980: 7) อธิบาย
เพิ่มเติมว่า เนื่องจากถ้อยคำอุปลักษณ์ในภาษาของเราเชื่อมโยงกับระบบมโนทัศน์ด้วยวิธีการอย่าง
มีระบบ ดังนั้น การศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์จะทำให้เราสามารถทราบระบบความคิดหรือ
มโนทัศน์ (Concept) และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งนั้นของคนในสังคมได้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนอุปลักษณ์ในสังคม
วัฒนธรรมไทยโดยใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยในแนวทางดังกล่าว
หลายเรื่อง เช่น การศึกษาอุปลักษณ์สงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย ของ จิตติมา
จารย์ะพันธ์ (๒๕๓๙) การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องเวลาในภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ ของ Dale R. Kvalheim (2000) การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตาม
แนวอรรถศาสตร์ปริชาน ของอุษา พงศ์ชัยวิบูลย์ (๒๕๔๔) การศึกษาอุปลักษณ์ความรักจาก

บทเพลงไทยสากล ของ Pattra Ngamjitwongsakul (2003) การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงจากเพลงลูกทุ่งไทย ของมิรินดำ บุรรุ่งโรจน์ (๒๕๔๘) การศึกษาอุปลักษณะแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย ของสินีนาง วุฒินสุข (๒๕๔๙) การศึกษาอุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย ของดีเลิศ ศิริวารินทร์ (๒๕๕๐) การศึกษาอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย ของวิลาวัณย์ วิษณุเวคิน (๒๕๕๐) การศึกษาอุปลักษณะที่นักการเมืองใช้ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์ ของรัชณีญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๑) และการศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ ของวรวรรณา เพ็ชรกิจ (๒๕๕๑) เป็นต้น

ส่วนการศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตนั้น นอกจากโครงการนำร่องเรื่อง “มโนอุปลักษณะชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต” (ปิยภรณ์ อบแพทย์, ๒๕๕๐) ของผู้วิจัยแล้วยังไม่พบงานวิจัยอื่นที่ศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในภาษาไทย โครงการนำร่องดังกล่าวศึกษาว่า มโนอุปลักษณะชีวิตที่ปรากฏในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตมีกี่ประเภท และมโนอุปลักษณะเหล่านั้นสามารถสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยมีมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตว่าอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตมีทั้งหมด ๙ มโนอุปลักษณะ ได้แก่ [ชีวิตคือการเดินทาง] [ชีวิตคือสิ่งมีค่า] [ชีวิตคือสิ่งมีชีวิต] [ชีวิตคือสิ่งที่ต้องเรียนรู้] [ชีวิตคือภาชนะบรรจุ] [ชีวิตคือการต่อสู้] [ชีวิตคือสิ่งปลูกสร้าง] [ชีวิตคืออาหาร] และ [ชีวิตคือละคร] ทั้งนี้ในส่วนการอภิปรายผลการวิจัยในโครงการนำร่อง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตของคนไทยที่พบในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตมีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่พบในหนังสือธรรมะ เช่น มโนทัศน์ของคนไทยที่มองว่าชีวิตคือการเดินทางที่แสนยาวไกล และกว่าจะเดินทางถึงจุดหมายต้องใช้เวลานาน ในขณะที่พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นความจริงของชีวิตที่จะต้องมีการเกิด-ดับ เกิดมาแล้วย่อมต้องตาย ช่วงแห่งการมีชีวิตอยู่นั้นแสนสั้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม โครงการนำร่องดังกล่าวยังเป็นการศึกษาข้อมูลจำนวนน้อยจากปริเฉท คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตเท่านั้น ผู้วิจัยพบว่าถ้อยคำอุปลักษณณ์เกี่ยวกับชีวิตยังพบมากใน ปริเฉทประเภทอื่นที่น่าสนใจ ได้แก่ หนังสือธรรมะ ปริเฉทธรรมะนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในแง่ที่ถือเป็นคำสอนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตและการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ดังที่ ท่าน “พุทธทาสภิกขุ” ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก^๒ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ธรรมะ ๙ ตา ว่า

ธรรมะเป็นปัจจัยที่ ๕ ของชีวิต แต่เราสนใจกันเพียงปัจจัย ๔ ทางวัตถุสำหรับร่างกาย ชีวิตที่ขาดปัจจัยที่ ๕ นั้นเป็นชีวิตที่ตายแล้ว และเป็นความสูญเสียดังกล่าวมากกว่าการตายทางร่างกายเพราะขาด ปัจจัย ๔ อย่างที่จะเปรียบเทียบกันไม่ได้เลย ความมีชีวิตที่ปราศจาก ธรรมะนั้นเป็นความทุกข์ของแต่ละคน และจะทำอันตรายแก่กันและ กันจนกระทั่งถึงระดับมิลลัญญีเป็นที่สุด

ด้วยเหตุที่ปริเฉทธรรมะนั้นสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะไปสู่คนจำนวนมากและมีความ สำคัญในแง่ที่ถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษา ถ้อยคำอุปลักษณณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตที่พบในปริเฉทธรรมะ

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังสนใจจะศึกษาหน้าที่ของมโนอุปลักษณณ์ที่พบในหนังสือธรรมะ เนื่องจากจากข้อสังเกตของผู้วิจัยในโครงการวิจัยนำร่องดังกล่าวเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง มโนทัศน์ชีวิตที่พบในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตและหนังสือธรรมะ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒: ๒๕๗) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “หน้าที่อุปลักษณณ์จากมุมมองของผู้พูด ภาษาไทย” ว่า

^๒ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๘ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ได้ประกาศ ยกย่องให้ท่าน “พุทธทาสภิกขุ” เป็นบุคคลสำคัญของโลก

ประเด็นสำคัญในงานของ Goatly^๓ ที่ผู้ศึกษาหน้าที่
อุปลักษณะคนอื่นไม่ได้กล่าวถึงก็คือ การที่อุปลักษณะในบริจเฉท^๔
ต่างประเภทกันทำหน้าที่ไม่เหมือนกัน เช่น อุปลักษณะในร้อยกรอง
ร่วมสมัยอาจมีหน้าที่เด่นในการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่
อุปลักษณะในบทความวิทยาศาสตร์กลับมีหน้าที่เด่นในการอธิบาย
ความคิดที่เป็นนามธรรม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษามโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ โดยมีคำถาม
ในการวิจัยว่า ถ้อยคำอุปลักษณะที่พบในหนังสือธรรมะสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับ
ชีวิตของผู้พูดภาษาไทยอย่างไรบ้าง และสามารถจำแนกเป็นมโนอุปลักษณะชีวิตได้กี่กลุ่ม
รวมทั้งมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะเหล่านั้นมีหน้าที่อย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ
๒. เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะที่เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ

๑.๓ สมมติฐานการวิจัย

๑. ถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิต เช่น ชีวิตคือการ
เดินทาง ชีวิตคือการต่อสู้ ชีวิตคือสิ่งมีค่า เป็นต้น
๒. หน้าที่ของมโนอุปลักษณะที่เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะมีหลายประการ เช่น กำหนด
ความคิด อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แบบหรือแนวเทียบ เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่าน
ทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง เป็นต้น

^๓ Goatly (1998) เป็นผู้ที่กล่าวถึงหน้าที่อุปลักษณะโดยพิจารณาประเภทบริจเฉทด้วย (ดูรายละเอียดในบทที่ ๒)

^๔ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "Discourse" ซึ่งมีคำศัพท์ในภาษาไทยที่ใช้เรียกแทนคำภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ
ได้แก่ ข้อความต่อเนื่อง (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ๒๕๒๑) บริจเฉท (เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์, ๒๕๓๐) วจนะ (สมทรง บุรุษพัฒน์,
๒๕๓๗) สัมพันธสาร (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ๒๕๔๑) และวาทกรรม (กฤษดาพรรณ หงส์ลดารมภ์, ๒๕๓๙) ส่วนในงานวิจัยนี้
จะใช้คำว่า "บริจเฉท"

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑. ศึกษาเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ซึ่งรวบรวมจากหนังสือธรรมะที่เป็นผลงานของพระธรรมมาจารย์ ๖ ท่าน ซึ่งผู้วิจัยสำรวจเบื้องต้นว่ามีการใช้อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในผลงานของแต่ละท่าน ท่านละ ๑๐ เล่ม จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ เล่ม หนังสือธรรมะทั้งหมดอาจถ่ายทอดมาจากปริชเนทการพูด (การเทศน์) หรือปริชเนทการเขียน ดังนี้

๑) พุทธทาสภิกขุ ประกอบด้วย

- การควบคุมกระแสแห่งชีวิต
- การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง
- การมีธรรมะให้ทันเวลา
- เติมความสุขลงในชีวิต
- ประโยชน์ของความกตัญญู
- เป้าหมายของชีวิต
- พลังผลักดันของชีวิต
- พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ
- ศิลปะแห่งความสุข
- หาสุขได้จากทุกข์

๒) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

(เจริญ สุวฑฺฒโน) ประกอบด้วย

- ความเข้าใจเรื่องกรรม
- ความเข้าใจเรื่องชีวิต
- ความสุขหาได้ไม่ยาก
- ชีวิตนี้สำคัญนัก
- ทุกชีวิตมีเวลาอันจำกัด
- ศิล, สุขุบายธรรม
- วิธีคลายทุกข์
- วิธีสร้างบุญบารมี

- การบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่
- อานาจนันตยัมใหญ่แห่งกรรม

๓) พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงปู่ปัญญานันทภิกขุ) ประกอบด้วย

- คิดอย่างไร ใจสงบ
- ความสุขที่ทุกคนต้องการ
- ที่พึ่งอันประเสริฐ
- แสงสว่างของชีวิต
- ทำให้สงบจะพบความสุข
- ธรรมะเพื่อชีวิตที่งดงาม
- พ่อ-แม่ พระในบ้าน
- ศิลปะของการดับทุกข์
- แสงธรรมส่องทาง
- อยู่กันด้วยความรัก

๔) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ประกอบด้วย

- คติธรรมแห่งชีวิต
- ธรรมนุญชีวิต
- ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น
- งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข
- รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า
- นรก - สวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่
- พรตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป
- ศึกษา ผักผ่อน พัฒนาการให้สูงสุด
- เงินและงานต้องประสานกับความสุข
- กายหายใจ ใจหายทุกข์

๕) พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม) ประกอบด้วย

- กำไรชีวิต
- ชีวิตชีวิตหนึ่งมีค่าคุณอนันต์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- คุณค่าของชีวิต
- ชีวิตคืองาน
- ชีวิตที่งดงาม ทำความดีนี้แสนยาก
- ที่พึ่งของชีวิต
- ร้อยธรรมคำสอนมงคลชีวิต
- รู้เท่าทันชีวิต
- หลักการดำเนินชีวิต
- หลักประกันชีวิต ทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็น

๖) ว.วชิรเมธี (พระมหาวิฑูริชัช วชิรเมธี) ประกอบด้วย

- ธรรมะติดปีก
- ธรรมะหลับสบาย
- ธรรมะดีปร็อน
- ธรรมะบันดาล
- ธรรมะทำไม
- ธรรมะเกร็ดแก้ว
- ธรรมะสบายใจ
- ธรรมะทอรั้ก
- สบตากับความตาย
- คนสำราญ งานสำเร้จ

๒. ศึกษาเฉพาะภาษาไทยมาตรฐาน ไม่รวมภาษาถิ่นและภาษาต่างประเทศ

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเป็น เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive Semantics) แนวคิดเรื่องอุปลักษณ์ (Metaphor) และมโนอุปลักษณ์ (Conceptual metaphor) บทความและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับมโนอุปลักษณ์ และหน้าที่ของอุปลักษณ์

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๒.๑ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนทัศนคติเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ทั้งนี้มีขั้นตอนในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ

๑) ผู้วิจัยสำรวจเบื้องต้นว่า พระธรรมมาจารย์ท่านใดที่มีผลงานหนังสือธรรมะตีพิมพ์เผยแพร่โดยมีจำนวนมากกว่า ๒,๐๐๐ เล่มต่อ ๑ ชื่อเรื่อง ซึ่งแสดงว่าเป็นผลงานที่เผยแพร่สู่สาธารณชนจำนวนมาก และมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในผลงานเหล่านั้น ได้กลุ่มตัวอย่างพระธรรมมาจารย์จำนวน ๖ ท่าน ได้แก่ พุทธทาสภิกขุ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระพรหมมิ่งคลาจารย์ พระพรหมคุณาภรณ์ พระธรรมสิงหบุราจารย์ และว.วชิรเมธี

๒) จากนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกหนังสือธรรมะของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) จากผลงานของกลุ่มตัวอย่างพระธรรมมาจารย์ท่านละ ๑๐ เล่ม ได้กลุ่มตัวอย่างหนังสือธรรมะจำนวนทั้งสิ้น ๖๐ เล่ม

๒.๒ การคัดเลือกถ้อยคำอุปลักษณ์

เก็บรวบรวมข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตทุกตำแหน่งที่ปรากฏในหนังสือธรรมะ จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ เล่ม ดังที่ระบุในข้อ ๑.๔ โดยพิจารณาการใช้ภาษาที่เป็นการเปรียบเทียบแสดงความเหมือนระหว่าง “ชีวิต” กับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างกลุ่มทางความหมายกับชีวิต ทั้งนี้รวมคำกริยาที่แสดงถึงการเปรียบเทียบ อาทิเช่น เจียระไนชีวิต ซึ่งสะท้อนทัศนคติที่ว่าชีวิตคือสิ่งมีค่า แล้วบันทึกรายละเอียดของข้อมูล เช่น ถ้อยคำอุปลักษณ์ ชื่อหนังสือและเลขหน้าลงคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด (Microsoft Word)

๓. วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่เกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะมาจำแนกเป็นมโนอุปมาอุปไมยชีวิตประเภทต่างๆ ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980)

๓.๒ วิเคราะห์มโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตจากมโนอุปมาอุปไมยชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน

๓.๓ วิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปมาอุปไมยที่เกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998)

๔. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ
๒. เป็นแนวทางในการศึกษาถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่สะท้อนมโนทัศน์อื่นๆ ของคนไทย
๓. เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรมไทย

๑.๗ นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

๑. ถ้อยคำอุปมาอุปไมย (Metaphorical expression) หมายถึง รูปภาพที่เป็นความเปรียบแสดงความเหมือนระหว่างสองสิ่ง โดยกล่าวถึงสิ่งหนึ่งด้วยคำหรือข้อความที่อ้างถึงของสิ่งอื่นตามการกำหนดของระบบปริชาน (Cognitive System) เช่น ลูกคือโซ่ของคล้องใจพ่อแม่ (Saeed, 1997 อ้างถึงใน ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๕๔๙)

๒. มโนอุปมาอุปไมย (Conceptual metaphor) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ระบบความคิดที่มีลักษณะเป็นอุปมาอุปไมย (การพิจารณาสิ่งหนึ่งในรูปของอีกสิ่งหนึ่ง) ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงประเภททางมโนทัศน์เข้าด้วยกันปรากฏให้เห็นเป็นถ้อยคำอุปมาอุปไมย มโนอุปมาอุปไมยจะเป็นไปตามการรับรู้การมองโลกของคนในสังคมนั้นๆ และสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา (ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๕๔๙)

๓. มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ความคิดที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ มโนทัศน์เป็นนามธรรม เป็นความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ หรือเรื่องราวต่างๆ ที่อยู่รอบตัว (อุษา พุทธิชัยวิบูลย์, ๒๕๔๔) เช่น การมองว่า เวลาคือสิ่งมีค่า ชีวิตคือการเดินทาง เป็นต้น

๔. มโนอุปลักษณชีวิต (Conceptual metaphor about life) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ระบบความคิดเกี่ยวกับชีวิตที่มีลักษณะเป็นอุปลักษณ์ ซึ่งเกิดจากการนำคำหรือข้อความที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งอื่นๆ มาใช้ในการกล่าวถึงชีวิต มโนอุปลักษณชีวิตจะสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตของผู้ใช้ภาษา

๕. หนังสือธรรมะ (Dharma books) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง เอกสารที่พิมพ์หรือเขียนขึ้น โดยที่ผู้เขียนเป็นพระธรรมอาจารย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการนำเสนอคำสั่งสอน ให้คำแนะนำ ข้อคิดเตือนใจหรือหลักประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน และศึกษาหน้าที่ของมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารและงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณะซึ่งจะได้ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะต่อไป

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics)

แนวคิดและทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานเป็นแนวทางในการศึกษาทางด้านความหมายที่สัมพันธ์กันกับระบบความคิดของมนุษย์ การรับรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เลคอฟ (Lakoff, 1987) เป็นนักภาษาศาสตร์ผู้หนึ่งที่ทำให้ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับระบบความคิดของมนุษย์ โดยต้องการอธิบายความสามารถในการเรียนรู้ การรับรู้ การคิดหาเหตุผล ตลอดจนระบบการคิดและกระบวนการในการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งเขานำเอาแนวคิดทฤษฎีปริชานศาสตร์ (Cognitive science) มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ทางด้านความหมาย และเรียกแนวคิดนี้ว่า **ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics)** ซึ่งมีสมมติฐานว่า ภาษาของมนุษย์จะสะท้อนการรับรู้และการมองโลกของมนุษย์ การเรียนรู้และเข้าใจภาษาสัมพันธ์กับประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ ประสบการณ์ดังกล่าวได้แก่ ประสบการณ์การรับรู้ทางร่างกาย (bodily experience) ทางประสาทสัมผัสต่างๆ (sense-motors) ทางอารมณ์ความรู้สึก (emotional) และทางสังคม (social) เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาความหมายในภาษาจึงไม่สามารถแยกความหมายออกจากประสบการณ์ได้ แต่การศึกษาความหมายจะต้องนำเอาประสบการณ์เข้ามาศึกษาด้วย

เลคอฟได้นำเอาทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics) มาศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความโกรธ (ANGER) ซึ่งเขาพบว่า มีสำนวนมากมายในภาษาอังกฤษเกี่ยวกับความโกรธ เช่น He *lost his cool* , You make my *blood boil* และ He was *red with anger* ซึ่งสำนวนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาอังกฤษเชื่อมโยงความคิดเรื่องความโกรธกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับร่างกายขณะมีอารมณ์โกรธ เช่น อุดมหมึกร่างกายที่สูงขึ้นจะทำให้ใบหน้าและลำคอแดง ซึ่งลักษณะทางกายภาพเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีความโกรธ ทำให้ทราบมโนทัศน์เรื่องความโกรธว่า ความโกรธเป็นความร้อน (ANGER IS HEAT) เป็นต้น

นอกจากนี้ เลคอฟ (Lakoff, 1987) ยังได้กล่าวถึง แบบจำลองความคิด (Idealized Cognitive Model) หรือ ICMs ที่นำมาใช้ในการศึกษาภาษาศาสตร์ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน โดยเขาเสนอวิธีการสร้างแบบจำลองความคิดเพื่อศึกษาระบบความคิดของมนุษย์จากการใช้ภาษา เลคอฟได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษาอุปลักษณ์ เขากล่าวว่า อุปลักษณ์เกิดจากการนำเอาประสบการณ์ที่มีอยู่หรือสิ่งที่คุ้นเคยมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่หรือสิ่งที่ยังไม่คุ้นเคย โดยเชื่อว่าความคิดนั้นเป็นตัวกำกับการใช้ภาษาของคนในสังคม ดังนั้นอุปลักษณ์ที่คนในสังคมต่างๆ ใช้จึงสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนในสังคมได้

จากข้อความทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาความหมายตามแนวทางของทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics) นั้นมุ่งอธิบายถึงการใช้ภาษาที่เป็นผลมาจากกระบวนการคิด ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ในการรับรู้เกี่ยวกับโลก ประสบการณ์การใช้ภาษา ดังนั้น การศึกษาอุปลักษณ์ซึ่งเป็นลักษณะของการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบก็จะเป็นตัวแทนของการอธิบายเรื่องระบบความคิดหรือระบบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาอุปลักษณ์

อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง การเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างสองสิ่ง โดยที่ทั้งสองสิ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มทางความหมายที่ต่างกัน เรียกสิ่งที่เป็นต้นแบบของการเปรียบเทียบว่า “Source domain” หรือ “Vehicle” และเรียกสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบว่า “Target domain” หรือ “Tenor” (Saeed, 1997 อ้างถึงใน ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๕๔๙)

การอธิบายอุปลักษณ์แตกต่างกันไปตามมุมมองของผู้ศึกษา ในการศึกษาด้านวรรณกรรม อุปลักษณ์มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งสู่ผู้อ่าน เพื่อสร้างสุนทรียภาพในงานประพันธ์ของตน นอกจากนี้จะมีส่วนสำคัญในการตกแต่งชิ้นงานประพันธ์แล้ว อุปลักษณ์ยังเป็นส่วนพื้นฐานหลักที่สำคัญในกลวิธีสร้างภาพพจน์ (Figure of speech) ในงานประพันธ์ด้วย (Kövecses, 2002)

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์แบ่งได้เป็น ๒ แนวคิด ได้แก่

แนวคิดแรก เป็นการศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดเดิม (Traditional Theory) อธิบายอุปลักษณ์ว่าเป็นการนำความหมายของคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดภาพพจน์ รวมทั้งเป็นการขยายความหมายของคำออกไปจากความหมายเดิมซึ่งทำให้เกิดความเปรียบ ข้อความที่แสดงการเปรียบเทียบสองสิ่งที่มีคุณสมบัติเหมือนหรือต่างกัน โดยจะปรากฏคำว่า *เหมือน เป็น* ดัง *เช่น รวากับ* ฯลฯ อยู่ในโครงสร้างภาษา และไม่เกี่ยวข้องกับระบบความคิด

คูเงเรอร์ และชมิท (Ungerer and Schmid, 1996: 116) กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นคำที่แสดงความคิดเกี่ยวกับความคล้ายคลึง (similarity) และการเปรียบเทียบ (comparison) ระหว่างความหมายประจำคำและความหมายที่ทำให้เห็นภาพของคำ เช่น eye of heaven (ดวงตาแห่งสวรรค์) หมายถึง พระอาทิตย์ ถ้อยคำนี้้นำความคล้ายคลึงของดวงตาและดวงอาทิตย์มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ ทำให้นำถ้อยคำนี้มาใช้ในบทประพันธ์ แทนคำว่า sun ได้

โคเวคเซส (Kövecses, 2002) กล่าวถึงอุปลักษณะตามแนวคิดเดิมว่า สามารถสรุปลักษณะได้ ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) อุปลักษณะเป็นคุณสมบัติของคำ
- ๒) อุปลักษณะใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางศิลปะและวาทศิลป์
- ๓) อุปลักษณะเป็นการเปรียบเทียบระหว่าง 2 สรรพสิ่ง ซึ่งต้องมีลักษณะบางประการร่วมกัน
- ๔) อุปลักษณะเป็นการใช้คำที่มีลักษณะการคิดไตร่ตรอง ซึ่งผู้ใช้ต้องมีพรสวรรค์ จึงจะสามารถใช้อุปลักษณะได้ดี
- ๕) อุปลักษณะเป็นภาพพจน์ (figure of speech) ซึ่งเราใช้เพื่อผลลัพธ์พิเศษ และไม่ได้เป็นส่วนจำเป็นในการสื่อสารประจำวันของมนุษย์

แนวคิดที่สอง เป็นการศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน โดยนักอรรถศาสตร์ปริชานมองว่า อุปลักษณะเป็นปรากฏการณ์การมองสิ่งหนึ่งผ่านอีกสิ่งหนึ่งในเชิงเปรียบเทียบที่ไม่ได้ศึกษาเฉพาะความหมายของคำหรือรูปภาษาเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาทั้งระบบความคิดและการใช้ภาษาทุกรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องมีคำว่า *เหมือน เป็น ดัง เช่น รวากับ ฯลฯ* อยู่ในโครงสร้างทางภาษา เหมือนการศึกษาที่ผ่านมา

ผู้ที่ริเริ่มศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน คือ George Lakoff และ Mark Johnson ซึ่งได้เสนอแนวคิดเรื่อง **“มโนอุปลักษณะ (conceptual metaphor)”** ไว้ในหนังสือ *Metaphor We Live By* (1980) ว่า การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเรานั้นสะท้อนให้เห็นว่าระบบความคิดของมนุษย์เราส่วนหนึ่งมีลักษณะเป็นอุปลักษณะ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า อุปลักษณะไม่ใช่เพียงเรื่องของการใช้ภาษาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการคิดของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาในรูปของภาษา การศึกษาการใช้ภาษาของคนในแต่ละสังคมสามารถสะท้อนระบบความคิด มโนทัศน์ การมองโลกของคนในสังคมนั้นๆ ได้ การศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดนี้จึงเป็นการศึกษาทั้งรูปภาษาและระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา โดยเลคอฟและจอห์นสัน เรียกภาษาที่เป็นความเปรียบแสดงความเหมือนระหว่างสิ่งสองสิ่งว่า **“ถ้อยคำอุปลักษณะ (metaphorical expressions)”** และเรียกกระบวนการคิดที่มีลักษณะเป็นอุปลักษณะว่า **“มโนอุปลักษณะ**

(conceptual metaphor)” ทั้งนี้การวิเคราะห์รูปภาษาที่ใช้ทำให้เห็นว่ามนุษย์ทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ หรือเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ผ่านการคิดในลักษณะที่เป็นอุปลักษณ์หรือการเปรียบเทียบ โดยนำสิ่งที่เป็นนามธรรมมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งสามารถสัมผัสได้และเข้าใจได้ง่ายกว่า

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) อธิบายว่า อุปลักษณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบความคิด ไม่ได้มีรูปแบบเพียงแคโครงสร้างที่เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งและไม่ได้มีอยู่เพียงแค่ในบทกวีเท่านั้น หากแต่เป็นถ้อยคำที่เราใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน โคเวคเซส (Kövecses, 2002: viii) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ที่เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) เสนอเปรียบเทียบกับความเข้าใจเดิมไว้ดังนี้

- ๑) อุปลักษณ์เป็นคุณสมบัติของมโนทัศน์ ไม่ใช่ของคำ
- ๒) หน้าที่ของอุปลักษณ์คือเพื่อที่จะเข้าใจมโนทัศน์ ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ทางศิลปะและสุนทรียภาพ
- ๓) อุปลักษณ์ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความคล้ายคลึงกันเสมอไป
- ๔) อุปลักษณ์เป็นสิ่งที่เราใช้โดยไม่รู้ตัว คนทั่วไปสามารถใช้อุปลักษณ์ไม่จำกัดเฉพาะคนที่มีพรสวรรค์เท่านั้น
- ๕) อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการตกแต่งถ้อยคำเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในระบบความคิดและอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบอุปลักษณ์ตามแนวคิดเดิม และอุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน (Kövecses, 2002)

อุปลักษณ์ตามแนวคิดเดิม	อุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน
๑) เป็นคุณสมบัติของคำ	๑) เป็นคุณสมบัติของมโนทัศน์ ไม่ใช่ของคำ
๒) ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางศิลปะและวาทศิลป์	๒) หน้าที่ของอุปลักษณ์คือเพื่อที่จะเข้าใจมโนทัศน์

อุปลักษณตามแนวคิดเดิม	อุปลักษณตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน
๓) เป็นการเปรียบเทียบระหว่าง ๒ สรรพสิ่ง ซึ่งต้องมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน	๓) ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความคล้ายคลึงกัน เสมอไป
๔) เป็นการใช้คำที่มีลักษณะการคิดไตร่ตรองซึ่ง ผู้ใช้ต้องมีพรสวรรค์จึงจะสามารถใช้อุปลักษณ ได้ดี	๔) เป็นการใช้คำโดยไม่รู้ตัว คนทั่วไปใช้ อุปลักษณได้ ไม่จำกัดเฉพาะคนที่มีพรสวรรค์ เท่านั้น
๕) เป็นภาพพจน์ (figure of speech) ซึ่งเราใช้ เพื่อผลลัพท์พิเศษ และไม่ได้เป็นส่วนจำเป็นใน การสื่อสารประจำวันของมนุษย์	๕) อุปลักษณไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการตกแต่ง ถ้อยคำเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในระบบความคิด และอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ
ชีวิตในหนังสือธรรมะว่า ตามแนวทางพระพุทธศาสนามีมุมมองเกี่ยวกับชีวิตอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัย
จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลอุปลักษณที่พบตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน

ทั้งนี้ ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มโนอุปลักษณ
(Conceptual metaphor) สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. Structural metaphors

หมายถึง มโนอุปลักษณที่เป็นการกล่าวเปรียบเทียบมโนทัศน์หนึ่งกับอีกมโนทัศน์ซึ่งมี
โครงสร้างที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (Lakoff and Johnson, 1980: 14) เช่น [LOVE IS
JOURNEY] ดังจะสังเกตได้จากคำศัพท์ที่ใช้กล่าวเกี่ยวกับความรักนั้น เป็นการนำคำศัพท์ที่
เกี่ยวข้องกับการเดินทางมาใช้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Look *how far we've come*.

We're *at a crossroads*.

We'll just have to *go our separate ways*.

We can't *turn back now*.

I don't think this relationship is *going anywhere*.

Where are we?

We're *stuck*.

It's been a *long, bumpy road*.

This relationship is a *dead-end street*.

We're just *spinning our wheels*.

Our marriage is *on the rocks*.

We've gotten *off the track*.

This relationship is *foundering*.

(Lakoff and Johnson, 1980: 44-45)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้พูดภาษาอังกฤษมีความคิดเปรียบเทียบระหว่างความรักกับการเดินทาง เนื่องจากมนุษย์เรามีประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับการเดินทาง ทั้งนี้วงความหมายต้นทาง (Source domain) หรือแบบเปรียบเทียบ (Vehicle) คือ การเดินทาง และวงความหมายปลายทาง (Target domain) หรือสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Tenor) คือ ความรัก จะมีองค์ประกอบหรือโครงสร้างย่อยๆ ที่สามารถจับคู่และสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงสามารถเปรียบเทียบโครงสร้างของ [LOVE] และ [JOURNEY] ได้ดังนี้

Source: [JOURNEY]

Target: [LOVE]

- the travelers	- the lovers
- the vehicle	- the love relationship itself
- the journey	- events in relationship
- the distance covered	- the progress made
- the obstacles encountered	- the difficulties experienced
- Decisions about which way to go	- choices about what to do
- the destination of the journey	- the goal(s) of the relationship

(Kövecses, 2002)

นอกจากนี้ เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ยังได้กล่าวอีกว่า การเปรียบเทียบเป็นกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่างสองวงความหมาย (Conceptual domains) กล่าวคือ เป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (Source domain) ซึ่งเป็นวงความหมายเดิม ไปยังวงความหมายปลายทาง (Target domain) ซึ่งเป็นความหมายใหม่ที่ผู้ใช้ภาษาต้องการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางเป็นกลุ่มความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็นผู้เดินทาง พาหนะ ระยะเวลา อุปสรรค และเป้าหมายของการเดินทาง ถูกนำไปใช้เปรียบเทียบกับความรัก ซึ่งความรักเป็นสิ่งที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อ จึงเป็นวงความหมายปลายทาง การเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่างความรักและการเดินทาง ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบทั้งสองแนวคิดถือเป็นมโนอุปลักษณ์ (Conceptual metaphor) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคม

๒. Orientational metaphors

หมายถึง มโนอุปลักษณ์ที่เกิดจากการทำความเข้าใจหรือรับรู้เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งโดยใช้ประสบการณ์เกี่ยวกับพื้นที่ ตำแหน่ง ทิศทางเข้ามาเปรียบเทียบ เช่น ขึ้น-ลง เข้า-ออก หน้า-หลัง เปิด-ปิด ลึก-ตื้น กลาง-ริม เป็นต้น (Lakoff and Johnson, 1980: 14) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[HAPPY IS UP ; SAD IS DOWN]

I'm feeling up today.

That boosted my spirits.

My spirits rose.

You're in high spirits.

I'm depressed.

He's really low these days.

I fell into a depression.

My spirits sank.

(Lakoff and Johnson, 1980: 15)

ลักษณะการใช้ถ้อยคำอุปลักษณณ์ในตัวอย่างดังกล่าวทำให้เราทราบมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่อง “ความสุข” และ “ความทุกข์” ว่ามีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพด้วย คือ เวลาที่เรามีความสุข เรามักเอามาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ทางกายภาพที่ร่างกายเคลื่อนที่ไปในทิศทาง “ขึ้น” แต่เวลาที่เรามีความทุกข์ ร่างกายของเราก็มักเคลื่อนที่ไปในทิศทาง “ลง”

เลคคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980: 14) ยังได้กล่าวถึงลักษณะของ Orientational metaphors ไว้อีกว่า เป็นประสบการณ์ทางกายภาพและทางวัฒนธรรมที่เราพบอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ในคำที่บอกตำแหน่งตรงข้ามกัน เช่น คำว่า up – down คำว่า in – out ก็เป็นคำที่บอกลักษณะกายภาพตามธรรมชาติ ซึ่งการใช้มโนอุปลักษณณ์ประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับการประสบการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นความหมายของคำนั้นๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น คำว่า อนาคต (Future) บางวัฒนธรรมหมายถึงสิ่งที่อยู่ข้างหน้า ในขณะที่บางวัฒนธรรมอาจมีมโนทัศน์ว่า อนาคต หมายถึงสิ่งที่อยู่ข้างหลัง เป็นต้น

๓. Ontological metaphors

หมายถึง มโนอุปลักษณณ์ที่เปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมว่าเป็นเหมือนสิ่งที่เป็นรูปธรรม มโนอุปลักษณณ์ประเภทนี้จะมองเหตุการณ์ กิจกรรม อารมณ์ ความคิด ฯลฯ ผ่านวัตถุหรือสิ่งที่มีอยู่จริง (Lakoff and Johnson, 1980: 25) ซึ่งจะคล้ายคลึงกับการใช้บุคลาธิษฐาน เช่น ในสังคมอังกฤษจะมีอุปลักษณณ์ที่กล่าวถึงจิตใจ ดังตัวอย่าง

[THE MIND IS A BRITTLE OBJECT]

Her ego is very *fragile*.

You have to *handle him with care* since his wife's death.

He *broke* under cross-examination.

She is *easily crushed*.

The experience *shattered* him.

I'm *going to pieces*.

His mind *snapped*.

(Lakoff and Johnson, 1980: 28)

จากตัวอย่างการใช้ถ้อยคำอุปลักษณดังกล่าว ทำให้เราเห็นมโนทัศน์ของคนในสังคมอังกฤษที่มองว่า จิตใจเป็นวัตถุอย่างหนึ่งที่มีคุณสมบัติเปราะบาง สามารถแตกหักได้ง่าย จึงมีการนำคำศัพท์ที่มักปรากฏร่วมกับ สิ่งที่เป็นรูปธรรม คือ “วัตถุเปราะบาง” มาใช้กล่าวถึง “จิตใจ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

การศึกษามโนอุปลักษณ (Conceptual metaphor) ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันสัน (Lakoff and Johnson, 1980) นี้ จะช่วยให้เข้าใจว่ามโนอุปลักษณเหล่านั้นสามารถแสดงระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ อย่างไรบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาอุปลักษณเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจะได้นำแนวคิดดังกล่าวนี้มาใช้ในส่วนของการศึกษาลักษณทางมโนทัศน์เพื่อวิเคราะห์ว่า ถ้อยคำอุปลักษณเกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะสะท้อนให้เห็นมุมมองหรือแนวคิดเกี่ยวกับ “ชีวิต” ว่าอย่างไร

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณ

ฮัลลiday (Halliday, 1994 อ้างถึงใน วรวรรณ เพ็ชรกิจ, ๒๕๕๑) กล่าวถึงหน้าที่ในการสื่อสารของอุปลักษณโดยเขาเรียกหน้าที่ของอุปลักษณว่า ‘metafunctor’ และได้กล่าวว่า อุปลักษณมีหน้าที่ที่สามารถแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ คือ (๑) หน้าที่ในการถ่ายทอดความคิด (Ideational metafunctor) เช่น การอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างเช่นการอธิบายระบบไฟฟ้าซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยระบบประปา (๒) หน้าที่ในการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal metafunctor) โดยอุปลักษณในถ้อยคำจะช่วยในการแสดงความรู้สึกของผู้พูดช่วยในการสร้างความสนิทสนม และบางอุปลักษณก็ช่วยสร้างอารมณ์ขัน (๓) หน้าที่ด้านการสร้างตัวบท (Textual metafunctor) เช่น อุปลักษณบางอย่างที่ปรากฏในงานเขียนสามารถช่วยเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นรูปภาพที่ช่วยสร้างโลกจินตนาการให้เกิดขึ้นในงานเขียน และอุปลักษณหนึ่งๆ มักจะทำหน้าที่เหล่านี้ไปพร้อมๆ กัน

โกทลี (Goatly, 1998 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒: ๒๕๖-๒๕๗) เป็นผู้ที่ได้ศึกษาและรวบรวมหน้าที่ของอุปลักษณไว้มากที่สุด โดยนำแนวคิดเรื่องหน้าที่ของภาษาที่ฮัลลiday (Halliday, 1994) เสนอไว้มาจำแนกกลุ่มหน้าที่ของอุปลักษณเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์และหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ สรุปได้ดังนี้

๑. หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด

โกทลี (Goatly, 1998) จำแนกหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดของอุปลักษณไว้ ๕ หน้าที่ ได้แก่

(๑) เติมช่องว่างในคลังคำ (Filling lexical gaps) เมื่อเรามีแนวคิด (concept) ใหม่เกิดขึ้น แต่เราไม่มีคำศัพท์ที่พูดถึงแนวคิดนั้นหรือไม่มีศัพท์สำหรับสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain / Tenor) เราก็จะต้องหาคำศัพท์ที่มีอยู่แล้วเพื่อมาขยายความหมายเชิงอุปลักษณเพื่อให้คลังคำของเราสมบูรณ์ขึ้น การเติมช่องว่างในคลังคำในที่นี้ โกทลี (Goatly, 1998) หมายถึงทั้งกรณีที่ไม่มีคำในภาษาเพื่อสื่อความคิดนั้นๆ และกรณีที่มีคำอยู่แล้วแต่อุปลักษณสามารถสื่อความได้ดีกว่า เช่น ในภาษาอังกฤษมีการใช้อุปลักษณ light-year เพื่อสื่อความมากกว่าระยะทาง ๙๔,๖๓๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ กิโลเมตร

(๒) อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แบบหรือแนวเทียบ (Explanation and Modelling) เรามักอธิบายสิ่งที่ไกลตัวหรือสิ่งที่ เป็นนามธรรม โดยใช้สิ่งที่ใกล้ตัวหรือสิ่งที่ เป็นรูปธรรมมากกว่า เช่น การอธิบายกระแสไฟ (electricity) กับการไหลของน้ำ (waterflow) โดยเปรียบเทียบแรงดันไฟฟ้า (voltage) กับแรงดันน้ำ เปรียบตัวต้านทาน (resistance) กับ ความกว้างของท่อส่งน้ำ และเปรียบเทียบกำลังกระแสไฟ (amperage) กับอัตราการไหลของน้ำ อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกันเราอาจสร้างแบบจำลองโดยอธิบายสิ่งที่ใกล้ตัวหรือสิ่งที่ เป็นรูปธรรม ด้วยสิ่งที่ไกลตัวหรือสิ่งที่ เป็นนามธรรม โดยเฉพาะการอธิบายเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เช่น เปรียบเทียบการทำงานของคอมพิวเตอร์กับสมองของมนุษย์

(๓) ทำให้เกิดมุมมองใหม่ (Reconceptualization) อุปลักษณทำให้เรามี มุมมองใหม่ต่อบางสิ่ง เช่น การเปรียบเทียบเรือใดก็ว่าเป็น the horse of the sea ทำให้ผู้ฟัง มองเห็นลักษณะของเรือขณะเคลื่อนที่ว่าคล้ายคลึงกับการเคลื่อนที่ของม้า ซึ่งเป็นมุมมองที่ผู้ฟัง อาจไม่คุ้นเคยมาก่อน

(๔) เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้ฟังทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง (Argument by analogy and/or false (?) reasoning) โททลี (Goatly, 1998) เน้นว่าหน้าที่ในข้อนี้ต่างจากข้อ (๓) เพราะหวังผลให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาอ้างคำกล่าวของ สตีเวน (Steen, 1994) ที่ว่า “เมื่อเลือกใช้อุปลักษณะได้เหมาะสมกับบริบทก็จะมีผลในการจูงใจผู้ฟัง”

(๕) สร้างอุดมการณ์หรือกำหนดความคิด (Ideology, the latent function) โททลี (Goatly, 1998) ยกตัวอย่างการใช้ถ้อยคำในภาษาญี่ปุ่นที่สะท้อนอุปลักษณะว่า WOMAN = COMMODITY ซึ่งอุปลักษณะดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสร้างและกำหนดระบบความสัมพันธ์ในญี่ปุ่น เพราะมีบทบาทในการกำหนดภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นให้ถูกมองว่าด้อยกว่า มักจะถูกใช้งานและครอบครองโดยผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม โททลี (Goatly, 1998: 166) ได้ให้ข้อสังเกตว่าหน้าที่ของอุปลักษณะ ๒ อย่างคือ (๔) เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้ฟังทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง และ (๕) สร้างอุดมการณ์หรือกำหนดความคิดนั้นมีความคาบเกี่ยวระหว่างหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดและหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์

๒. หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์

โททลี (Goatly, 1998) จำแนกหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ของอุปลักษณะไว้ ๔ หน้าที่ ได้แก่

(๖) แสดงอารมณ์ความรู้สึก (Expressing emotional attitude) โททลี (Goatly, 1998) เชื่อว่า การที่เราพบอุปลักษณะในโคลงกลอนบ่อยๆ เป็นเพราะอุปลักษณะมีผลในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ

(๗) ตกแต่งถ้อยคำเพื่อหลีกเลี่ยงคำที่ให้ผลทางลบต่อความรู้สึก (Decoration, disguise and hyperbole) การใช้อุปลักษณะบางอย่างจะช่วยตกแต่งถ้อยคำให้นุ่มนวลหรือทำให้ภาษาสละสลวยขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวตรงๆ ซึ่งอาจกระทบความรู้สึกในทางลบ เช่น การใช้คำรื่นหู (Euphemism) เกี่ยวกับการตาย โดยใช้อุปลักษณะ climbed the golden stair หรือ called to the eternal sleep แทนคำว่า to die เป็นต้น

(๘) เสริมสร้างความสนิทสนม (Cultivating intimacy) โททลี (Goatly, 1998) อ้างถึงแนวคิดของโคเฮน (Cohen, 1979 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒) ที่กล่าว

ไว้ว่า เมื่อผู้พูดเลือกใช้อุปลักษณในการสื่อความและผู้ฟังก็สามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดสื่อโดยอ้อมได้ และเมื่อทั้งคู่ตระหนักว่าต้องเป็นผู้ที่มีความคิด ความรู้และภูมิหลังร่วมกันอยู่เท่านั้น จึงจะเข้าใจ การสื่อสารโดยอ้อมเช่นนี้ได้ ทั้งคู่ก็จะรู้สึกว่ตนสนิทสนมหรือเป็นกลุ่มเดียวกันมากขึ้น

(๙) เป็นการละเล่น ใช้หยอกล้อและสร้างอารมณ์ขัน (Humour and games) อุปลักษณอาจถูกใช้เพื่อหยอกล้อ หรือสร้างความขบขัน เช่น การใช้อุปลักษณในการทายปริศนา

๓. หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ

โกทลี (Goatly, 1998) จำแนกหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความของอุปลักษณไว้ ๓ หน้าที่ ได้แก่

(๑๐) ลำดับความในปริจเฉท/ สร้างสัมพันธภาพในปริจเฉท (Textual structuring) เป็นการใช้อุปลักษณในการลำดับความในปริจเฉทและทำให้ปริจเฉทมีสัมพันธภาพ เช่น เรื่องเล่าหนึ่งเรื่องอาจใช้อุปลักษณในการเปรียบเทียบแต่ละส่วนเพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงความทั้งหมด โกทลี (Goatly, 1998) ยกตัวอย่าง ปริจเฉทประเภทอธิบายความที่ใช้เรื่องของมดเป็นแบบเปรียบเทียบให้เข้าใจเกี่ยวกับระบบทหารของโรมัน โดยกล่าวถึงเรื่องของมดที่ละประเด็นเป็นลำดับในปริจเฉท

(๑๑) นิทานปริจเฉท (Fiction) โกทลี (Goatly, 1998) มองว่านิทานปริจเฉทถือเป็นอุปลักษณอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า Phenominalistic metaphor กล่าวคือ เป็นอุปลักษณประเภทหนึ่งที่ช่วยสร้างโลกจินตนาการ เพราะมีการสมมุติตัวละครและมีการเปรียบเทียบกับชีวิตจริง

(๑๒) ช่วยความจำ เรียกกรองความสนใจ และเป็นการใช้คำน้อยแต่สื่อความได้มาก (Enchancing Memorability, Foregrounding, and Informativeness) โกทลี (Goatly, 1998) กล่าวว่า การที่อุปลักษณช่วยความจำ และเรียกกรองความสนใจได้นั้นเป็นเพราะอุปลักษณมักเป็นการกล่าวเกินจริง และเป็นเพราะผู้ฟังต้องใช้ความพยายามในการตีความมากกว่าการตีความข้อความแวดล้อมที่เป็นการกล่าวตรงๆ ด้วย แต่การตีความหลายชั้นนี้ถือว่คุ้มค่าเพราะสามารถสื่อความได้มากโดยที่ผู้พูดไม่ต้องบรรยายยืดยาว

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยทั้งที่เป็นงานวิจัยของไทยและงานวิจัยของต่างประเทศ โดยแบ่งประเภทเป็นงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริธานซึ่งสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริธานและหน้าที่อุปลักษณะตามแนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์

๒.๒.๑ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริธาน

จิตติมา จารยะพันธุ์ (๒๕๓๙) ศึกษาอุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนไทยที่มีต่อกีฬา เพื่อตัดสินว่ามโนทัศน์ของคนไทยมีต่อกีฬาว่าเป็นสงครามหรือไม่ อย่างไร โดยเลือกศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีมานวิทยา(Cognitive theory)

งานวิจัยชิ้นนี้ จิตติมาศึกษาอุปลักษณะสงครามจากรูปภาษาที่ปรากฏในข้อมูลข่าวกีฬาในกีฬา ๑๐ ชนิด ได้แก่ ฟุตบอล รักบี้ บาสเกตบอล ฟุตบอล ยูโด มวย เซปักตะกร้อ วอลเลย์บอล เทนนิสและกอล์ฟ ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทย แบ่งเป็นหนังสือพิมพ์ทั่วไป ได้แก่ ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ และหนังสือพิมพ์ข่าวกีฬาโดยเฉพาะ ได้แก่ สยามกีฬา โลกกีฬา มวยสยาม โดยเก็บรวบรวมข่าวในช่วงการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ระหว่าง เดือนธันวาคม ๒๕๓๘ ถึง เดือนมกราคม ๒๕๓๙ ได้จำนวนชิ้นข่าวทั้งสิ้น ๒๐๕ ชิ้นข่าว แล้วแบ่งประเภทของกีฬาโดยใช้เกณฑ์ลักษณะของกีฬาที่มีการกระทบกระทั่งขณะแข่งขันกีฬา (กีฬาที่มีการกระทบกระทั่งและกีฬาที่ไม่มีการกระทบกระทั่งขณะแข่งขัน) และเกณฑ์จำนวนผู้แข่งขันในแต่ละฝ่าย (กีฬาที่แข่งขันเป็นทีมและกีฬาที่แข่งเป็นบุคคล) จากนั้นจึงคัดเลือกภาษาที่แสดงอุปลักษณะสงครามโดยศึกษาลักษณะต่างๆ ของการทำสงครามจากตำราการทำสงครามและพงศาวดารไทย เพื่อกำหนดขึ้นเป็นองค์ประกอบการทำสงคราม แล้วสร้างประโยคทดสอบความหมายเกี่ยวกับสงครามขึ้นตามองค์ประกอบการทำสงคราม เพื่อใช้ตรวจสอบรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวกับสงครามโดยจำแนกรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณะสงคราม ตามความแตกต่างของความหมายที่แสดง

การทำสงครามออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยตรง กับรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยรวม

จิตติมาวิเคราะห์ความหมายรูปภาษา เพื่ออธิบายลักษณะที่กีฬาเป็นสงครามในฉันทน์ของคนไทยซึ่งปรากฏเป็นการใช้รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณสงครามในข่าวกีฬาทั้งรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยตรง และรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยรวม แล้วนับรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณสงครามตามองค์ประกอบการทำสงครามของกีฬาทั้ง ๑๐ ชนิด เพื่อเปรียบเทียบว่ากีฬาแต่ละชนิดมีจำนวนองค์ประกอบการทำสงครามเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ทั้งนี้ตัดสินระดับความเหมือนการทำสงครามของกีฬาแต่ละชนิดโดยการวิเคราะห์และเปรียบเทียบความถี่ของการใช้รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณสงครามที่พบในกีฬาทั้ง ๑๐ ชนิดด้วยวิธีคำนวณค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า คนไทยมีมีโนทัศน์หรือมองว่ากีฬาเป็นการทำสงคราม ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณออกเป็นรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยตรง และรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยรวม โดยพบรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณโดยรวมมากกว่า ส่วนความถี่ของการใช้รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณสงครามจะมากน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการแข่งขันกีฬาที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ลักษณะของการกระทบกระทั่งขณะแข่งขันกีฬา และลักษณะของการแข่งขันเป็นทีม ส่วนปัจจัยอื่นที่อาจมีผลต่อความถี่ของการใช้รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณสงครามก็ได้แก่ ความรุนแรงของการกระทบกระทั่งขณะแข่งขันกีฬา จำนวนผู้แข่งขันต่อขนาดสนาม และความนิยมที่มีต่อกีฬานั้นๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสามารถจัดลำดับกีฬา ๑๐ ชนิดตามความมากน้อยของความเป็นสงครามได้ดังนี้คือ มวย บาสเกตบอล ฟุตบอล ฟันดาบ รักบี้ เซปักตะกร้อ วอลเลย์บอล เทนนิส ยูโดและกอล์ฟ

Dale R. Kvalheim (2000) ศึกษาเรื่อง "Conceptual Metaphors of Time in Thai and English" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปภาษาแสดงอุปลักษณของเวลา ระบุมโนอุปลักษณของเวลาที่แสดงโดยรูปภาษาแสดงอุปลักษณ เปรียบเทียบจำนวนและชนิดรูปภาษาที่แสดงอุปลักษณของเวลาในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเก็บข้อมูลจากภาษาที่ใช้ในนวนิยายเรื่อง 3001 : A Space Odyssey ของ Arthur C. Clarke และนวนิยายเรื่องดังกล่าวที่เป็นฉบับแปลภาษาไทยของ ลักษณะรงค์

มโนอุปลักษณะที่วิเคราะห์ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ ๑. เวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ ๒. เวลาเป็นผู้สังเกตการณ์ที่เคลื่อนที่ ๓. เวลาเป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ ๔. เวลาเป็นทรัพยากร ๕. เวลาเป็นผู้ครอบครอง ๖. เวลาเป็นสถานที่ และ ๗. เวลาเป็นเงินตรา ในภาษาอังกฤษมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับเวลาที่พบมากที่สุด คือ เวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ กับ เวลาเป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ และเวลาเป็นทรัพยากร ตามลำดับ ส่วนมโนอุปลักษณะที่พบน้อยที่สุด คือ เวลาเป็นผู้สังเกตการณ์ที่เคลื่อนที่ ในขณะที่ในภาษาไทย มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับเวลาที่พบมากที่สุด คือ เวลาเป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ ตามด้วยเวลาเป็นทรัพยากรและเวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ ส่วนมโนอุปลักษณะที่พบน้อยที่สุด คือ เวลาเป็นผู้ครอบครอง และมโนอุปลักษณะที่ไม่พบในภาษาไทย คือ เวลาเป็นเงินตรา และเวลาเป็นผู้สังเกตการณ์ที่เคลื่อนที่ จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องเวลาของคนไทย และคนอังกฤษมีความแตกต่างกัน

อุษา พงษ์ชัยวิบูลย์ (๒๕๔๔) ศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษารูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะในข่าวการเมืองไทย และเพื่อศึกษามโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทยจากรูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะ โดยศึกษารูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะจากข่าวการเมืองไทยในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์จำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ สุสานสัปดาห์วิจารณ์ ผู้จัดการรายสัปดาห์ เนชั่นสุดสัปดาห์ มติชนสุดสัปดาห์ และสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ที่ออกวางจำหน่ายในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคมทุกฉบับ (เนื่องจากในช่วงดังกล่าว มีความเคลื่อนไหวทางการเมือง กล่าวคือมีกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้นมาก เช่น มีการปรับคณะรัฐมนตรี การอภิปรายไม่ไว้วางใจ การเลือกตั้ง เป็นต้น)

งานวิจัยเล่มนี้ ใช้นานาทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (Cognitive semantics) มาใช้ในการศึกษาอุปลักษณะในข่าวการเมืองไทย เพื่อศึกษามโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทย และนำทฤษฎีการวิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential analysis) มาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของแฉดวงความหมายต้นทาง (source domain) และแฉดวงความหมายปลายทาง (target domain) เพื่อแสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายระหว่างแฉดวงความหมายทั้งสอง

ผลการวิจัยพบว่า อุปลักษณณ์ในข่าวการเมืองไทยมี ๑๐ ประเภท ได้แก่ ๑. อุปลักษณณ์สงคราม ๒. อุปลักษณณ์การแข่งขัน ๓. อุปลักษณณ์การพนัน ๔. อุปลักษณณ์ธุรกิจ ๕. อุปลักษณณ์การแสดง ๖. อุปลักษณณ์การศึกษา ๗. อุปลักษณณ์การเดินทาง ๘. อุปลักษณณ์การโจรกรรม ๙. อุปลักษณณ์เครื่องเรือน และ ๑๐. อุปลักษณณ์สิ่งมีชีวิต จากนั้น อูษานำรูปภาพที่เป็นอุปลักษณณ์แต่ละประเภทมาจัดกลุ่มตามองค์ประกอบทางความหมาย ๗ องค์ประกอบ คือ ปรากฎการณณ์บุคคล สถานที่ อุปกรณณ์หรือส่วนประกอบ วิธีการ การกระทำและผล ซึ่งอุปลักษณณ์บางประเภทอาจประกอบด้วยองค์ประกอบทางความหมายต่างๆ ทุกองค์ประกอบ ในขณะที่อุปลักษณณ์บางประเภทอาจจะมีเพียงบางองค์ประกอบเท่านั้น แล้วจึงอธิบายความหมายประจำรูปและความหมายในบริบทของรูปภาพที่เป็นอุปลักษณณ์ และวิเคราะห์หิมโนทัศน์ทางการเมืองจากรูปภาพที่ใช้เป็นอุปลักษณณ์ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980)

รูปภาพที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณณ์ในข่าวการเมืองไทยทั้ง ๑๐ ประเภท แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีมโนทัศน์ทางการเมือง ดังนี้ ๑. การเมืองเป็นสงคราม ๒. การเมืองเป็นการแข่งขัน ๓. การเมืองเป็นการพนัน ๔. การเมืองเป็นธุรกิจ ๕. การเมืองเป็นการแสดง ๖. การเมืองเป็นการศึกษา ๗. การเมืองเป็นการเดินทาง ๘. การเมืองเป็นการโจรกรรม ๙. การเมืองเป็นเครื่องเรือน และ ๑๐. การเมืองเป็นสิ่งมีชีวิต จะเห็นได้ว่าเราสามารถทราบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้จากการใช้อุปลักษณณ์ การที่คนไทยมีมโนทัศน์ทางการเมืองโดยมองว่า การเมืองเป็นอย่างไรนั้น ก็มักจะสะท้อนออกมาในรูปของการใช้ภาษา และในขณะเดียวกันรูปภาพเหล่านี้ก็สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทยเช่นเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า มีการนำรูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวกับการสู้รบหรือการทำสงครามมาใช้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนไทยมองว่าการเมืองเป็นสงคราม

Pattra Ngamjitwongsakul (2003) เสนอผลการวิจัยเรื่อง "A Study of Love Metaphors in Modern Thai Songs" โดยใช้ทฤษฎีความหมายโดยนัย (Grice, 1975) และทฤษฎีอุปลักษณณ์ระดับมโนทัศน์ (Lakoff, 1987, 1993; Lakoff & Johnson, 1980; Lakoff & Turner, 1989) เก็บข้อมูลความเปรียบจากบทเพลงไทยสากลในเครือลิขสิทธิ์ของบริษัทแกรมมี่ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จากหนังสือเพลง เทปและอินเทอร์เน็ตระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๔๓ จำนวนทั้งหมด ๓,๖๑๕ เพลง

ผลการวิจัยพบว่า มีแบบเปรียบเทียบที่บรรยายถึงความรักทั้งสิ้น ๕๐๒ แบบเปรียบเทียบ แบ่งเป็น อุปลักษณะความรัก ๒๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ อุปลักษณะถนนหนทาง อุปลักษณะวัฒนธรรมชาติ อุปลักษณะลักษณะภูมิประเทศ อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ อุปลักษณะกฎหมาย อุปลักษณะธุรกิจ อุปลักษณะสงคราม อุปลักษณะการขนส่ง อุปลักษณะละคร อุปลักษณะการแข่งขัน (เกม) อุปลักษณะสุขภาพ อุปลักษณะการศึกษา อุปลักษณะความฝัน อุปลักษณะส่วนประกอบของอาหาร อุปลักษณะเครื่องมือ อุปลักษณะเครื่องเรือน อุปลักษณะอาหาร อุปลักษณะพืช อุปลักษณะกลอุบาย อุปลักษณะบุคคล อุปลักษณะแสงสว่าง อุปลักษณะพันธุนาการและกลุ่มอุปลักษณะเบ็ดเตล็ด

จากผลการวิจัยยังสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีความหมายโดยนัย (Grice, 1975) มีบทบาทสำคัญในการจำแนกอุปลักษณะจากภาษาตามตัวอักษร และช่วยในการอธิบายความหมายที่มีความสัมพันธ์กับบริบทนั้นๆ การจำแนกอุปลักษณะจากภาษาตามตัวอักษรเป็นผลมาจากการละเมิดหลักเกณฑ์ของไกรซ์ ซึ่งนักประพันธ์เพลงมีเจตนาที่จะสื่อความหมายนอกเหนือจากความหมายตามตัวอักษร ส่วนทฤษฎีอุปลักษณะระดับมโนทัศน์ (Lakoff, 1987, 1993; Lakoff & Johnson, 1980; Lakoff & Turner, 1989) ช่วยอธิบายความสอดคล้องระหว่างวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทาง (ความรัก) นอกจากนี้ยังพบว่ามโนทัศน์ของความรักสามารถนำมาอธิบายเป็นความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพในรูปของวัตถุทางกายภาพหรือความสัมพันธ์ทางด้านพื้นที่ อุปลักษณะระดับมโนทัศน์ที่พบยังสะท้อนความคิดต่อความรักเป็นภาพของภาชนะ (CONTAINER), ส่วนประกอบ-มวล (PART-WHOLE), ต้นทาง-เป้าหมาย (SOURCE-PATH-GOAL) และสายสัมพันธ์ (LINK)

มิรินต้า บุรรุ่งโรจน์ (๒๕๔๘) ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงจากเพลงลูกทุ่งไทย โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาอุปลักษณะและมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงจากเพลงลูกทุ่งไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลเพลงลูกทุ่งไทยที่รวบรวมจากหนังสือรวบรวมเพลงลูกทุ่งและนิตยสารเพลงลูกทุ่งเอฟเอ็มจำนวนทั้งสิ้น ๓,๙๙๔ เพลง แบ่งเป็นเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยนักร้องชาย ๒,๖๗๔ เพลง และเพลงลูกทุ่งที่ขับร้องโดยนักร้องหญิง ๑,๓๒๐ เพลง ซึ่งแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน

หลังจากการรวบรวมรูปภาพที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งแล้ว มิรินต้าวิเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มจากจำแนกประเภทของอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏใน

บทเพลงลูกทุ่งไทย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการจัดกลุ่มทางความหมาย จากนั้นจึงอธิบายความหมายของอุปสรรคผู้หญิงที่ปรากฏ และอธิบายถึงการนำรูปภาพดังกล่าวมาใช้เป็นอุปสรรคแสดงถึงผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งไทย โดยอธิบายความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และคลังคำ (นววรรณ พันธุเมธา, ๒๕๔๔) รวมทั้งใช้การอธิบายของผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาประกอบด้วย แล้วแสดงผลการวิเคราะห์อุปสรรคด้วยค่าสถิติเป็นจำนวนร้อยละ และวิเคราะห์หมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงจากอุปสรรคที่ปรากฏ

ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคเกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทยมีจำนวน ๕๒๘ อุปสรรค แบ่งเป็นอุปสรรคผู้หญิงในเพลงที่ขับร้องโดยนักร้องชายจำนวน ๓๘๗ อุปสรรค และอุปสรรคผู้หญิงในเพลงที่ขับร้องโดยนักร้องหญิงจำนวน ๑๔๑ อุปสรรค และจากอุปสรรคทั้งหมดสามารถจัดประเภทตามความหมายของอุปสรรคเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. อุปสรรคสิ่งมีชีวิต มีอุปสรรคย่อยได้แก่ อุปสรรคมนุษย์ อุปสรรคสัตว์ และอุปสรรคพืช
๒. อุปสรรคสิ่งไม่มีชีวิต มีอุปสรรคย่อยได้แก่ อุปสรรคสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์ อุปสรรคทรัพย์สิน อุปสรรคอาหาร อุปสรรคสิ่งเสพติด และอุปสรรคยารักษาโรค
๓. อุปสรรคธรรมชาติ
๔. อุปสรรคการเดินทาง

ผลการศึกษามโนทัศน์พบว่า ผู้ใช้ภาษามีมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงโดยมองว่าผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิต ผู้หญิงเป็นสิ่งไม่มีชีวิต ผู้หญิงเป็นธรรมชาติและผู้หญิงเป็นการเดินทาง

ลีนินาฏ วัฒนสุข (๒๕๔๙) ศึกษาอุปสรรคแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปภาพที่ใช้เป็นอุปสรรคเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากล และเพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความรักที่ปรากฏในเพลงไทยสากล โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเพลงไทยสากลที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือเพลงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๖ จำนวนทั้งสิ้น ๕๐๐ เพลง ซึ่งแนวทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์ในงานวิจัยนี้คือ ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน

ในส่วนของการเก็บข้อมูลรูปภาพที่เป็นอุปสรรคแสดงอารมณ์รักที่พบในเพลงไทยสากลซึ่งคัดเลือกมาโดยการสุ่มจับฉลากนั้น ลีนินาฏพิจารณาว่ารูปภาพใดเป็นอุปสรรคแสดงอารมณ์

รัก จากการที่รูปภาษาเหล่านั้นมีความหมายประจำคำอยู่ในวงความหมายอื่นๆ ที่ไม่ใช่วงความหมายของอารมณ์รัก แต่ถูกนำมาใช้กล่าวเปรียบเทียบถึงอารมณ์รัก เช่น “เมื่อความรักนั้นเป็นแค่ต้นไม้ มันจะยืนยงสักเท่าไร” ซึ่ง “ต้นไม้” เป็นคำที่ใช้เรียกพืชโดยรวม จัดอยู่ในวงความหมายของพืช แต่ในที่นี้คำว่า ต้นไม้ ถูกนำมากล่าวเปรียบเทียบถึงอารมณ์รัก ดังนั้นจัดว่าเป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์รัก เป็นต้น

จากนั้น สีนีนากฎทำการจำแนกประเภทของอุปลักษณะแสดงอารมณ์รักที่ปรากฏในเพลงไทยสากลโดยพิจารณาจากความหมายประจำรูปและความหมายในบริบทที่เป็นอุปลักษณะ แล้วจึงอธิบายความหมายของอุปลักษณะแสดงอารมณ์รักที่ปรากฏ และอธิบายถึงการนำรูปภาษาดังกล่าวมาใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากล โดยอธิบายความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และคลังคำ (นววรรณ พันธุเมธา, ๒๕๔๔) รวมทั้งใช้การอธิบายของผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาประกอบด้วย ต่อมาจึงจัดกลุ่มรูปภาษาตามองค์ประกอบของอารมณ์รัก ๔ องค์ประกอบคือ ผู้มีอารมณ์รัก สภาวะของอารมณ์รัก อាកารของอารมณ์รัก และผลของอารมณ์รัก

ผลการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์รัก พบอุปลักษณะแสดงอารมณ์รัก ซึ่งสามารถจัดประเภทตามความหมายของอุปลักษณะได้ ๑๒ ประเภท ได้แก่ ๑. อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต (มนุษย์, พืช) ๒. อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต (ทรัพย์สิน, อาหาร) ๓. อุปลักษณะธรรมชาติ (น้ำ, ไฟ, ลม) ๔. อุปลักษณะสิ่งเหนือธรรมชาติ ๕. อุปลักษณะการเดินทาง ๖. อุปลักษณะความเจ็บป่วย ๗. อุปลักษณะการเรียนรู้ ๘. อุปลักษณะการแข่งขัน ๙. อุปลักษณะธุรกิจ ๑๐. อุปลักษณะการแสดง ๑๑. อุปลักษณะการพนัน และ ๑๒. อุปลักษณะการกระทำ

สำหรับการวิเคราะห์มโนทัศน์นั้น สีนีนากฎวิเคราะห์มโนทัศน์จากรูปภาษาที่ใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์รัก ในเพลงไทยสากลที่ปรากฏตามความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายทั้ง ๒ ประเภท คือ ความสัมพันธ์แบบภวสัมพันธ์ (Ontological correspondence) และความสัมพันธ์แบบญาณสัมพันธ์ (Epistemic correspondence) ซึ่งจากรูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เพื่อแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทยทั้ง ๑๒ ประเภท สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์รักของผู้ใช้ภาษาไทยได้ ๑๒ มโนทัศน์ ดังนี้คือ ๑. อารมณ์รักเป็นสิ่งมีชีวิต ๒. อารมณ์รักเป็นสิ่งไม่มีชีวิต ๓. อารมณ์รักเป็นธรรมชาติ ๔. อารมณ์รักเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ๕. อารมณ์รักเป็นการเดินทาง ๖. อารมณ์รักเป็นความเจ็บป่วย ๗. อารมณ์รักเป็น

การเรียนรู้ ๘. อารมณ์รักเป็นการแข่งขัน ๙. อารมณ์รักเป็นธุรกิจ ๑๐. อารมณ์รักเป็นการแสดง ๑๑. อารมณ์รักเป็นการพนัน และ ๑๒. อารมณ์รักเป็นการกระทำ ทั้งนี้จากผลการวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า อุปลักษณะแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสามารถสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์หรือระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมไทยที่มีต่ออารมณ์รักได้

ติเลิศ ศิริวารินทร์ (๒๕๕๐) ศึกษาเรื่องอุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษารูปภาพและแวดวงความหมายของรูปภาพที่ใช้เป็นอุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจของไทย และศึกษามโนทัศน์ของคนไทยที่แสดงออกมาในข่าวเศรษฐกิจจากรูปภาพที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะ งานวิจัยชิ้นนี้เก็บข้อมูลจากคอลัมน์ข่าวเศรษฐกิจของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ตั้งแต่ฉบับวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ทั้งหมดจำนวน ๕๓ ฉบับ

ติเลิศแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๑. การวิเคราะห์อุปลักษณะ ทำการแยกหมวดหมู่ของรูปภาพที่แสดงอุปลักษณะโดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential Analysis) และถือเอาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒) เป็นหลักในการตีความหมายเพื่อแยกประเภทในแต่ละแวดวงความหมาย รวมถึงการตีความด้วยตนเอง แล้วจึงนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างความหมายประจำรูป ความหมายตามกลุ่มแวดวงความหมายและความหมายตามบริบทข่าวเศรษฐกิจเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแวดวงความหมายต้นทาง (Source domain) และแวดวงความหมายปลายทาง (Target domain) นอกจากนั้นยังวิเคราะห์ความถี่ของจำนวนการใช้อุปลักษณะโดยแยกตามแวดวงความหมายด้วย

๒. การวิเคราะห์มโนทัศน์ทางเศรษฐกิจจากรูปภาพที่ใช้แสดงเป็นอุปลักษณะโดยใช้แนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ในการอธิบายอุปลักษณะ และทฤษฎีสามเหลี่ยมของออกเดนและริชาร์ด (Ogden and Richards, 1972) ในการอธิบายมโนทัศน์ของคนไทยที่มีต่อเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยพบว่า อุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจมี ๖ ประเภท แยกตามแวดวงความหมาย ได้แก่ อุปลักษณะสงคราม อุปลักษณะพาหนะ อุปลักษณะสิ่งก่อสร้าง อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต อุปลักษณะการแข่งขันและอุปลักษณะต้นไม้ ทั้งนี้อุปลักษณะที่พบสามารถสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยที่มีต่อ

เศรษฐกิจดังนี้คือ เศรษฐกิจเป็นสงคราม เศรษฐกิจเป็นพาหนะ เศรษฐกิจเป็นสิ่งก่อสร้าง เศรษฐกิจเป็นสิ่งมีชีวิต เศรษฐกิจเป็นการแข่งขันและเศรษฐกิจเป็นต้นไม้

จากกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานที่ได้ทบทวนมาข้างต้น ล้วนสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์หรือมุมมองของผู้ใช้ภาษา ทำให้ผู้วิจัยเห็นระบบความคิดหรือวิถีคิดของคนในสังคมที่มีต่อสิ่งต่างๆ ตัวอย่างการศึกษามโนอุปลักษณะเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจแง่มุมเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะและใช้เป็นแนวทางในการจำแนกกลุ่มประเภท มโนอุปลักษณะชีวิตต่อไป

๒.๒.๒ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานและหน้าที่ อุปลักษณะตามแนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒) ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในบทสนทนาจากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามโดยให้ผู้บอกภาษาตอบคำถามว่า เคยใช้ อุปลักษณะในการสนทนาในชีวิตประจำวันหรือไม่ อุปลักษณะที่ใช้มีความหมายอย่างไร ใช้ใน สถานการณ์ใดและคู่สนทนาเป็นใคร จากข้อมูลพบว่าผู้พูดภาษาไทยใช้อุปลักษณะในการสื่อสาร ด้วยเหตุผลดังนี้

(๑) อุปลักษณะสื่อความได้ชัดเจนกว่าเพราะทำให้ผู้ฟังเห็นภาพได้ตามที่ตน ต้องการโดยไม่ต้องบรรยาย เช่น “ผมเป็นเส้นมามา” ซึ่งหมายถึง ผมลักษณะหยิกเหมือนกับเส้น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

(๒) อุปลักษณะสื่อความได้โดยใช้คำน้อยกว่า เช่น “เขาทำตัวป่า” อุปลักษณะ “ป่า” สื่อความได้ชัดเจนทั้งนิสัยที่ชอบอวดรวย หน้าใหญ่และเจ้าชู้

(๓) อุปลักษณะฟังดูรุนแรงและจริงจังน้อยกว่าการกล่าวตรงๆ เช่น “หุ่นข้างไซโย เอเชียนเกมส์” แม้เป็นการตีว่าอ้วนแต่ก็ฟังดูน่ารัก ดีกว่าการพูดว่า “อ้วน” ตรงๆ

(๔) อุปลักษณะสื่อความได้ทันทีเพราะเป็นถ้อยคำที่นิยมใช้ เช่น ใช้คำว่า ลิง เต่า ชาติตะเกียบ เมื่อต้องการสื่อความว่า ชน ชั่ว หรือชาติเล็ก ซึ่งณัฐพรเรียกอุปลักษณะชนิดนี้ว่า

‘อุปลักษณะสำเร็จรูป’ และอธิบายว่าเป็นอุปลักษณะที่ใช้กันมากจนเกือบจะกลายเป็นจำนวน ผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายได้ทันทีโดยไม่ต้องใช้เวลาตีความ

(๕) อุปลักษณะเน้นมากกว่าการกล่าวตรงๆ / เน้นให้ผู้รู้สึกว่า เป็นเช่นนั้นจริงๆ ซึ่งมักเป็นความเปรียบที่กล่าวเกินจริง เช่น “คนเป็นล้าน” เน้นว่าคนมากจริงๆ

(๖) อุปลักษณะสร้างความขบขัน สนุกสนาน โดยมีการให้รายละเอียดของแบบเปรียบ เช่น “แก้มเหมือนปลาทองเป็นรำมะนาด” หรือมีการใช้ถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน เช่น “สวยเหมือนเทพีป่าช้าวัดดอน”

(๗) อุปลักษณะช่วยให้กำกวม ผู้บอกภาษาใช้อุปลักษณะเพราะจงใจให้เกิดความกำกวมเพื่อให้ผู้ฟังตีความไปหลายอย่าง เช่น เปรียบเทียบเพื่อนที่มักมาไม่ตรงเวลานัดว่าเป็น “นาฬิกาทราย”

วิลาวัลย์ วิษณุเวดิน (๒๕๕๐) ศึกษาอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของอุปลักษณะที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย และเพื่อศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยในระดับอุดมศึกษา จำนวนทั้งหมด ๓๗ เล่ม

ผลการวิเคราะห์ลักษณะของอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยพบว่า ลักษณะของรูปภาพแสดงอุปลักษณะนั้นมี ๒ รูปแบบ คือ รูปภาพแสดงอุปลักษณะในลักษณะการเปรียบเทียบที่ปรากฏคำเชื่อม กับรูปภาพแสดงอุปลักษณะในรูปคำศัพท์ ส่วนลักษณะทางมนทัศน์ของอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) คือ มโนอุปลักษณะเชิงโครงสร้าง มโนอุปลักษณะเชิงทิศทางและการเคลื่อนที่ และมโนอุปลักษณะเชิงรูปธรรม ซึ่งมโนอุปลักษณะที่พบมากที่สุด คือ มโนอุปลักษณะเชิงโครงสร้าง มโนทัศน์ที่พบในแวดวงความหมายปลายทางหรือสิ่งที่ถูกเปรียบของอุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมน้อยกว่า ชับซ้อน และเข้าใจยาก ส่วนมโนทัศน์ในแวดวงความหมายต้นทางหรือแบบเปรียบประกอบด้วยแนวคิดที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะเป็น

รูปธรรม มีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางกายและเข้าใจได้ง่ายกว่า มโนทัศน์เหล่านี้ใช้เพื่ออธิบายแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ในแวดวงความหมายปลายทางหรือสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ

วิลาวัณย์ใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการพูดในการวิเคราะห์ห้องศักรประกอบในการสื่อสารที่เกี่ยวกับการใช้หนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย และใช้มุมมองทางด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณณ์ ผลการวิจัยพบว่าอุปลักษณณ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยมีหน้าที่ ๒ ประการ คือ

(๑) หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด มี ๔ ประการได้แก่

- อุปลักษณณ์มีส่วนช่วยให้เข้าใจแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น โดยการสื่อมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในรูปแบบคำศัพท์ เช่น ปฏิกริยาลูกโซ่
- อุปลักษณณ์ช่วยสร้างแบบจำลองทางความคิด เพื่อให้ทำความเข้าใจแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ได้ง่าย เช่น เปรียบการจับคู่กันของเอนไซม์กับซับสเตรตว่า เหมือนกับกุญแจกับลูกกุญแจ
- อุปลักษณณ์ทำหน้าที่เปลี่ยนมุมมองของผู้เรียน เช่น การอธิบายปฏิกริยาก่อกัมมันต์โดยเปรียบเทียบกับการเดินทางขึ้นภูเขา ส่วนหนังสือเรียนต่างระดับชั้นกันอธิบายเรื่องเดียวกันนี้แต่เปรียบกับการกระโดดข้ามเครื่องกีดขวางของนักกีฬา
- อุปลักษณณ์ทำหน้าที่เสริมความในบริบทเพื่อช่วยสร้างความเข้าใจ

(๒) หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ มี ๒ ประการได้แก่

- อุปลักษณณ์เป็นการใช้คำน้อยแต่กินความมาก เช่น เซลล์แม่-เซลล์ลูก
- อุปลักษณณ์ช่วยทำให้เกิดความต่อเนื่องในเนื้อความ ในลักษณะของการใช้อุปลักษณณ์ชุดเดียวกัน เช่น ดาวที่มีอายุน้อย-ดาวที่มีอายุมาก และ ดาวแก่-ดาวอ่อน

วิลาวัณย์ยังพบว่า ไม่ปรากฏหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ในอุปลักษณณ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทยเนื่องจากการสื่อสารทางเดียว และหน้าที่ที่เป็นลักษณะเด่นคือหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด เนื่องจากมุ่งเน้นการสร้างทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ให้แก่ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่ยังไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ อุปลักษณณ์ดังกล่าวจึงมุ่งเน้นการสื่อความที่ชัดเจน ไม่กำกวมและเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งยังมีการนำระบบมโนทัศน์ที่อยู่ในสังคมไทยมาใช้เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นคนไทยอีกด้วย

วรวรรณา เพ็ชรกิจ (๒๕๕๑) ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนว
 ปรัชญาศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับ
 โรคมะเร็งในภาษาไทยว่าสะท้อนมุมมองที่แพทย์และผู้ป่วยมีต่อโรคมะเร็งอย่างไร เจตนาปริจเฉท
 เกี่ยวกับโรคมะเร็งของแพทย์และผู้ป่วยมีอะไรบ้าง และเจตนาที่สัมพันธ์กับการใช้อุปลักษณะและ
 มโนอุปลักษณะโรคมะเร็งอย่างไร โดยเก็บข้อมูลอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งจากแหล่งข้อมูล
 ๒ ประเภทใหญ่ คือ ปริจเฉทเกี่ยวกับโรคมะเร็งของแพทย์ ประกอบด้วย บทสนทนาระหว่างแพทย์
 กับผู้ป่วยโรคมะเร็ง บทบรรยายเกี่ยวกับโรคมะเร็งของแพทย์ งานเขียนเกี่ยวกับโรคมะเร็งของ
 แพทย์ และปริจเฉทเกี่ยวกับโรคมะเร็งของผู้ป่วย ซึ่งประกอบด้วยบทสัมภาษณ์ผู้ป่วยและงานเขียน
 เกี่ยวกับโรคมะเร็งของผู้ป่วย

ผลการศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งพบว่า ผู้ป่วยมีมโนอุปลักษณะ “โรคมะเร็ง
 เป็นเชื้อโรค” “โรคมะเร็งเป็นวัชพืช” “โรคมะเร็งเป็นสัตว์ร้าย” “โรคมะเร็งเป็นภัยวิบัติ” “โรคมะเร็ง
 เป็นเพื่อน” “โรคมะเร็งเป็นวัตถุแปลกปลอม” “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการทำสงคราม” “การรักษา
 โรคมะเร็งเป็นการเดินทาง” และ “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการแข่งขัน” มโนอุปลักษณะส่วนใหญ่พบ
 ในภาษาของแพทย์ด้วยเช่นกัน ยกเว้น “โรคมะเร็งเป็นเพื่อน” “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการเดินทาง”
 และ “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการแข่งขัน”

ผลการวิเคราะห์เจตนาปริจเฉทพบว่า เจตนาปริจเฉทเกี่ยวกับโรคมะเร็งของแพทย์ คือ
 (๑) การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคมะเร็งและการรักษา (๒) การรณรงค์ให้ป้องกันและตรวจคัดกรอง
 โรคมะเร็ง และ (๓) การปลอบใจให้กำลังใจผู้ป่วย ส่วนเจตนาปริจเฉทเกี่ยวกับโรคมะเร็งของผู้ป่วย
 คือ (๑) การแบ่งปันประสบการณ์การเจ็บป่วยและการรักษา (๒) การแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ
 ที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยทั้งในด้านลบและด้านบวก และ (๓) การปลอบใจให้กำลังใจผู้ป่วยมะเร็ง
 คนอื่นๆ ญาติของผู้ป่วยและตนเอง ซึ่งเจตนาเหล่านี้แสดงผ่านวัจนกรรม ๔ กลุ่มใหญ่ คือ
 การบรรยาย การกำหนดให้ทำ การแสดงอารมณ์ความรู้สึก และการสัญญา

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเจตนาและมโนอุปลักษณะพบว่า มโนอุปลักษณะหนึ่งๆ
 เป็นกลวิธีในการทำวัจนกรรมได้หลายแบบเพื่อสื่อเจตนาหนึ่ง การใช้มโนอุปลักษณะจึงไม่สัมพันธ์
 กับประเภทของวัจนกรรม แต่สัมพันธ์กับเจตนาในการสื่อสารของแพทย์และผู้ป่วย และสัมพันธ์กับ
 คุณสมบัติ “การทำให้เด่น” (highlighting property) ของแต่ละมโนอุปลักษณะ มโนอุปลักษณะหนึ่งๆ
 ไม่สามารถอธิบายมโนทัศน์โรคมะเร็งได้ทั้งมโนทัศน์ แพทย์และผู้ป่วยจึงใช้ทุกมโนอุปลักษณะที่พบ

ในการบรรยายคุณสมบัติด้านต่างๆ ของมโนทัศน์โรคมะเร็งตามคุณสมบัติ การทำให้เด่น และใช้เพียงบางมโนอุปลักษณะในการปลอบใจให้กำลังใจและการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ที่พบมาก คือ มโนอุปลักษณะ “โรคมะเร็งเป็นเพื่อน” “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการทำสงคราม” และ “การรักษาโรคมะเร็งเป็นการแข่งขัน”

รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๑) ศึกษาอุปลักษณะที่นักการเมืองใช้ตามแนววรรณคดีโบราณและวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้ซึ่งสะท้อนมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมือง และวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้ในวาทกรรมการเมืองประเภทต่างๆ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ คำปราศรัยหาเสียง การอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล การสัมภาษณ์และรายการ “นายกทักษิณคุยกับประชาชน”

ผลการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้พบว่าสะท้อนมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมือง ๙ มโนอุปลักษณะ ได้แก่ ๑.[การเมืองคือการต่อสู้] ๒.[การเมืองคือการเดินทาง] ๓. [การเมืองคือการแข่งขัน] ๔.[การเมืองคือครอบครัว] ๕. [การเมืองคือการรักษาโรค] ๖. [การเมืองคือการแสดง] ๗. [การเมืองคือธุรกิจ] ๘. [การเมืองคือการดูแลและทำนุบำรุง] และ ๙. [การเมืองคือเกม] มโนอุปลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นมุมมองของนักการเมืองต่อการเมืองในมิติต่างกันกล่าวคือ การเมืองเป็นเรื่องของความรุนแรง การเมืองต้องมีการวางกลยุทธ์เพื่อช่วงชิงชัยชนะ การเมืองคือการเดินทางที่นักการเมืองนำประชาชนไปสู่จุดหมาย การเมืองเป็นการแข่งขันที่มีกติกา การเมืองเป็นเรื่องความสัมพันธ์แบบคนในครอบครัว การเมืองต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง การเมืองเป็นการแสดงบทบาท การเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์ การเมืองคือการดูแลประชาชน และการเมืองเป็นเรื่องของชั้นเชิงและเล่นให้เหลี่ยมตามลำดับ

ผลการศึกษาเรื่องหน้าที่ของมโนอุปลักษณะพบว่า มโนอุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้ทำหน้าที่ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการถ่ายทอดความคิด ได้แก่ การอธิบายความและการเปลี่ยนมุมมองใหม่ (๒) ด้านบุคคลสัมพันธ์ ได้แก่ การนำเสนอภาพด้านบวกของตนเองและการนำเสนอภาพด้านลบของฝ่ายตรงข้าม และ (๓) ด้านสัมพันธภาพ ได้แก่ การลำดับความและการเชื่อมโยงความ นอกจากนี้ รัชนิญญา ยังวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะตามแนวคิดของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2005) พบว่ามโนอุปลักษณะที่นักการเมืองใช้อาจมีผลทางความคิดและความ

เชื้อสามประการ คือ การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง ผู้นำเป็นที่พึ่งและประชาชนเป็นผู้พึ่งพา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนของหัวหน้าพรรค

ชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2005) นำเสนอผลการศึกษามโนอุปลักษณ์ในปริเฉททางศาสนาไว้ในหนังสือ “Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis” โดยศึกษามโนอุปลักษณ์ในพระคัมภีร์ไบเบิล (Bible) ของศาสนาคริสต์ซึ่งประกอบด้วย พระคัมภีร์เก่า (Old Testament) และพระคัมภีร์ใหม่ (New Testament) และพระคัมภีร์โคหร่าน (Koran) ของศาสนาอิสลาม

ผลการศึกษาพระคัมภีร์ไบเบิลพบว่า ในพระคัมภีร์เก่ามีจำนวนถ้อยคำอุปลักษณ์และความถี่ในการปรากฏมากกว่าในพระคัมภีร์ใหม่ ชาร์เตอร์ริส-แบล็คพบแบบเปรียบเทียบทั้งหมด ๑๕ แบบเปรียบดังนี้คือ สัตว์ ความขัดแย้ง ไฟข แสงสว่าง สิ่งปลูกสร้าง/ที่พักอาศัย อาหาร/เครื่องดื่ม ร่างกาย การเดินทาง อากาศ การตกปลา/ล่าสัตว์ ไฟ ทรัพย์สิน/ เงิน ความสกปรกและความสะอาด เสื้อผ้า และแบบเปรียบเทียบอื่นๆ เขาแบ่งมโนอุปลักษณ์ที่พบออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกคือ มโนอุปลักษณ์ที่พบทั้งในพระคัมภีร์เก่าและพระคัมภีร์ใหม่มี ๔ ประเภทได้แก่ มโนอุปลักษณ์สัตว์ มโนอุปลักษณ์แสงสว่าง มโนอุปลักษณ์ไฟ และมโนอุปลักษณ์อาหาร/ เครื่องดื่ม กลุ่มที่สองคือมโนอุปลักษณ์ที่ปรากฏในทั้งสองพระคัมภีร์แต่พบในพระคัมภีร์เก่ามากกว่ามี ๔ ประเภทได้แก่ มโนอุปลักษณ์สิ่งปลูกสร้าง/ ที่พักอาศัย มโนอุปลักษณ์ร่างกาย มโนอุปลักษณ์การเดินทางและมโนอุปลักษณ์การตกปลา/ ล่าสัตว์ กลุ่มสุดท้ายคือ มโนอุปลักษณ์ที่พบในพระคัมภีร์เก่าเท่านั้นได้แก่ มโนอุปลักษณ์ความขัดแย้ง มโนอุปลักษณ์ไฟและมโนอุปลักษณ์อากาศ นอกจากนั้นพบน้อยมากจึงไม่จัดเข้ากลุ่มใด

ส่วนผลการศึกษาพระคัมภีร์โคหร่านพบว่า มีจำนวนถ้อยคำอุปลักษณ์มากกว่าในพระคัมภีร์ไบเบิล แต่มีความหลากหลายน้อยกว่าเพราะในพระคัมภีร์โคหร่านจะปรากฏการกล่าวคำซ้ำๆ ชาร์เตอร์ริสแบ่งมโนอุปลักษณ์ที่พบออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ มโนอุปลักษณ์การเดินทาง มโนอุปลักษณ์อากาศ มโนอุปลักษณ์ไฟและแสงสว่าง และมโนอุปลักษณ์พืช ในขณะที่ถ้อยคำเกี่ยวกับสัตว์ และอาหาร/ เครื่องดื่มปรากฏใช้เพื่อหมายความตามรูปเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ได้ใช้เป็นอุปลักษณ์เหมือนที่พบในพระคัมภีร์ไบเบิล

ทั้งนี้จากผลการศึกษา นอกจากจะสะท้อนมโนทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยมและหลักการทางศาสนาแล้วยังสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของอุปลักษณะในบริบททางศาสนาว่า มีผลโน้มน้าวใจให้ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลามเห็นข้อดีของการนับถือศาสนาและการปฏิบัติศาสนกิจด้วย

ผลจากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับมโนอุปลักษณะล้วนสนับสนุนแนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานที่เกี่ยวข้องกับมโนอุปลักษณะที่ว่า เราสามารถศึกษาระบบมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ได้จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ามีประเด็นที่ศึกษามโนอุปลักษณะในภาษาไทยมากมาย สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เช่น “ผู้หญิง” (มีรินต้า บุรรุ่งโรจน์, ๒๕๔๘) “ความรัก” (Pattra Ngamjitwongsakul, 2003 และสินีนาง วังนสุข, ๒๕๔๙) “สงคราม” (จิตติมา จารยะพันธุ์, ๒๕๓๙) “การเมือง” (อุษา พงศ์ชัยวิบูลย์, ๒๕๔๔ และรัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม, ๒๕๕๑) “เวลา” (Dale R. Kvalheim, 2000) และ “โรคมะเร็ง” (วรวรรณา เพ็ชรกิจ, ๒๕๕๑) อย่างไรก็ตาม นอกจากโครงการวิจัยนำร่อง เรื่อง “มโนอุปลักษณะชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต” ของผู้วิจัยแล้ว ยังไม่มีผู้ใดศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับ “ชีวิต” ในภาษาไทยมาก่อน ดังนั้นในงานนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษามโนอุปลักษณะชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะเพื่อสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา และยังคงจะศึกษาว่ามโนอุปลักษณะเหล่านั้นมีหน้าที่อย่างไร โดยจะนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกลุ่มงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะและหน้าที่ของอุปลักษณะที่ได้ทบทวนมาข้างต้นมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิต ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะกล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ก่อน แล้วจึงเสนอผลการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะ จากนั้นจึงจะวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์เหล่านั้นต่อไป

ผู้วิจัยมีขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นถ้อยคำอุปลักษณ์

ผู้วิจัยจะคัดเลือกถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะจากข้อมูลโดยใช้เกณฑ์นิยามถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เลคคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980 อ้างถึงใน ศิริพร ภักดีผาสุข, ๒๕๔๙) สรุปไว้ว่า “ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphorical expression) คือรูปภาษาที่แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างสองสิ่งได้แก่ แบบเปรียบเทียบ (Source domain) และสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) โดยที่ทั้งสองสิ่งต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มทางความหมาย (domain) ที่ต่างกัน”

ถ้อยคำอุปลักษณ์จากนิยามดังกล่าว จึงหมายรวมถึงสิ่งที่เป็นภวธรรมคติเรียกว่าอุปมาและอุปคณาธิษฐานไว้ด้วย นอกจากนี้ถ้อยคำอุปลักษณ์ไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมก็ได้ เช่น เจียรระไนชีวิต ศัตรูชีวิต เป็นต้น

ขั้นที่ ๒ การวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์จากถ้อยคำอุปลักษณ์

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์มโนอุปลักษณ์ที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในขั้นที่ ๑ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- ๑) พิจารณาหาแบบเปรียบเทียบ (Source domain) ที่พระธรรมมาจารย์เลือกนำมาใช้ กล่าวถึงชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain)

- ๒) วิเคราะห์ว่าพระธรรมจารย์นำลักษณะเด่น (Salient features) โดยของแบบเปรียบเทียบมาใช้ในการสื่อความหมายโดยพิจารณาจากบริบท ทั้งนี้เนื่องจากแบบเปรียบเทียบแต่ละแบบอาจมีลักษณะเด่นหลายอย่าง เช่น แบบเปรียบเทียบ “ดอกไม้” อาจมีลักษณะเด่นคือ สวยงาม มีสีกลิ่นหลากหลาย มีกลิ่นหอม เขียวแห้งและร่วงโรยได้ ซึ่งในบรรดาลักษณะเด่นเหล่านี้ พระธรรมจารย์เลือกลักษณะที่เขียวแห้งและร่วงโรยได้ของดอกไม้มาเปรียบกับชีวิต เมื่อได้ลักษณะเด่นที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อแล้ว ผู้วิจัยจึงจะนำมาสรุปและจำแนกเป็นประเภทมโนอุปลักษณ์
- ๓) วิเคราะห์หาความถี่การปรากฏและเรียงลำดับจากมโนอุปลักษณ์ที่พบมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์เรียงตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ
- ๓.๒ มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ
- ๓.๓ สรุป

๓.๑ ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ

ผลจากการคัดเลือกถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะนั้น ผู้วิจัยพบถ้อยคำอุปลักษณ์ทั้งสิ้น ๑,๘๔๕ ถ้อยคำ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบคือ ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏคำเชื่อม เช่น เป็น คือ เหมือน คล้าย เพื่อเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่ต่างวงความหมายกันกับชีวิต และถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่ไม่ปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบโดยตรง แต่จะปรากฏในรูปคำศัพท์ต่างๆ ซึ่งผู้อ่านต้องทำความเข้าใจการเปรียบเทียบนั้นเพิ่มเติม ดังรายละเอียด

๓.๑.๑ ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏคำเชื่อม

ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในกลุ่มนี้จะปรากฏทั้ง “แบบเปรียบเทียบ (Source domain)” และ “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain)” ทั้งนี้ถ้อยคำอุปลักษณะที่พบจะมีการใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงการเปรียบเทียบอย่างชัดเจน คำเชื่อมที่พบ เช่น เป็น คือ เหมือน เหมือนดั่ง เหมือนกับ เหมือนกัน คล้าย...ก็เช่นเดียวกัน เปรียบเหมือน เปรียบคล้าย เปรียบได้เท่ากับ ฉะนั้น...ฉนั้น เป็นต้น ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณะที่พบในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๑

“แม้แต่รูปเทียนที่จุดขึ้นมาบูชา ก็มีความหมายสองด้าน ในด้านหนึ่งนั้นเป็นเครื่องบูชาคุณ แสดงความเคารพกราบไหว้ และรำลึกถึงท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นคติเตือนใจให้นึกถึงหลักอนิจจังนี้ด้วย **เหมือนดั่งเทียน**ที่จุดอยู่ก็จะมองเห็นว่าค่อยๆ สิ้นลงไป ค่อยๆ น้อยลงไป ค่อยๆ หดไป **ชีวิตของคนเรานี้ก็เหมือนกับแสงเทียน** เทียนที่จุดแล้วก็**เหมือนชีวิต**ที่เริ่มต้นขึ้นแล้ว ต่อจากนั้นก็ค่อยๆ น้อยลงๆ ลดลงไป สิ้นลงไปตามลำดับ จนกระทั่งหมดไปมองให้ซึ้งกว่านั้นอีก เทียนนี้จะให้คติลึกลงไปในทางธรรม แม้กระทั่งให้เห็นความสืบทอดของชีวิตที่อาศัยปัจจัยต่างๆ การที่แสงเทียนลุกไหม้ส่องสว่างอยู่ได้ตลอดเวลานี้ก็เพราะมีปัจจัยต่างๆ คอยหนุนไว้ เริ่มแต่อาศัยเนื้อเทียนที่เป็นเชื้อไฟ อาศัยไส้ ตลอดจนอาศัยอากาศ จึงหล่อเลี้ยงเปลวไฟอยู่ได้ **ชีวิตคนเราก็มือนกัน** ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ช่วยหล่อเลี้ยงไว้”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๑๒๙)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เปรียบเทียบเกี่ยวกับชีวิต ๒ แบบเปรียบเทียบได้แก่ เปรียบเทียบชีวิตกับเทียนที่จุดแล้ว สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) คือ “ชีวิต” ปรากฏคำเชื่อมที่แสดงการเปรียบเทียบคือ คำว่า “เหมือนดั่ง” แบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ “เทียน

ที่จุดแล้ว” และสิ่งที่เหมือนกันของชีวิตกับเทียนที่จุดแล้วก็คือ “ค่อยๆ สิ้นลง” “ค่อยๆ น้อยลง” และ “ค่อยๆ หดไป”

ส่วนอีกถ้อยคำอุปมาอุปไมยหนึ่งเปรียบเทียบชีวิตกับแสงเทียน สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ คือ “ชีวิต” ปรากราคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบคือคำว่า “เหมือนกัน” แบบเปรียบเทียบ คือ “แสงเทียน” และสิ่งที่เหมือนกันของชีวิตกับแสงเทียน ก็คือ “การอาศัยปัจจัยต่างๆ ช่วยในการดำรงอยู่”

ตัวอย่างที่ ๒

“...อันชีวิตของคนและสัตว์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลายไม่อาจทรงตัวตั้งมั่นอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมมีความตายเป็นที่สุด เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้แล้วก็เป็วิปัสสนาภาวนา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานอีก ๓ เดือน ได้ทรงปลงอายุสังขาร แล้วตรัสสอนพระอานนท์พร้อมหมู่ภิกษุทั้งหลายว่า “อานนท์ ตถาคตได้เคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือว่า สัตว์จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนาในสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า การที่จะขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเป็นแล้ว ที่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว และที่จะต้องมีการแตกดับเป็นธรรมดาว่าอย่าฉิบหายเลยดังนี้ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะมีได้เป็นได้ การปรินิพพานของเรา ตถาคตจักมีในกาลไม่นานเลยถัดจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจักนิพพาน ฯลฯ สัตว์ทั้งปวงทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่ ทั้งที่เป็นพาลและบัณฑิต ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้า เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อได้ปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกและที่ยังดิบล้วนแต่มีการแตกทำลายไปในที่สุด ฉันใด ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้า ฉันนั้น ภัยของเราแก่ห้อมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว เราจักต้องละพวกเธอไป...”

(วิธีสร้างบุญบารมี: ๔๖-๔๗)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เปรียบเทียบชีวิตกับภษณะดินปั้น สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) คือ “ชีวิต” ปรากฏคำเชื่อมที่แสดงการเปรียบเทียบคือคำว่า “เปรียบเสมือน” “ฉันใด...ฉันนั้น” แบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ “ภษณะดินปั้น” และสิ่งที่เหมือนกันของชีวิตกับภษณะดินปั้น ก็คือ “ความไม่อาจตั้งมั่นหรือคงอยู่ได้ตลอดไป” ทุกชีวิตล้วนต้องตาย เช่นเดียวกับภษณะที่ปั้นด้วยดิน ซึ่งไม่ว่าจะผ่านขั้นตอนการเผาแล้วหรือไม่ ก็ล้วนต้องแตกหรือถูกทำลายไปในที่สุด

ตัวอย่างที่ ๓

“เมื่อมีเกิดมันก็มีตายมาแล้ว มีเกิดมีตายควบคู่กันเหมือนกับลูกฝาแฝด มันมาด้วยกันตลอดเวลา เวลานี้เราทุกคนที่กำลังนั่งกันอยู่นี้ ก็กำลังเกิดอยู่แล้วก็กำลังตายอยู่เหมือนกัน เกิดตาย...เกิดตายอยู่ตลอดเวลาในระยะชีวิตของเรา แต่มันตายไม่หมด คือว่าตายแล้วมันก็มีเกิดต่อไปอีก เพราะยังมีสิ่งสืบต่อในร่างกาย ยังมีต่อ **คล้าย**ตะเกียงที่ยังมีไส้ มีน้ำมัน มันก็ยังไม่ดับเด็ดขาด แต่ถ้าได้หมด น้ำมันหมด หรือตะเกียงถูกเขาทุบแตกมันก็ต้องดับไป ไม่สามารถถูกเป็นเปลวให้เราดูได้ต่อไป

ชีวิตคนเรานี้ก็เช่นเดียวกัน มันดับไม่หมด เพราะว่ามีสืบต่อ ยังมีธาตุที่เข้ามาปรุงแต่งร่างกายให้พอเป็นไปได้ แต่ถ้าร่างกายนี้มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างรุนแรง ไม่สามารถจะปรุงแต่งต่อไปได้แล้วก็ต้องแตกดับ เหมือนพอบ้านที่แตกดับไปนี้ก็เพราะร่างกายสู้ไม่ไหว โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน จึงต้องทิ้งภรรยา บุตร-ธิดา ไร้ข้างหลังให้อยู่ต่อสู้อกับโลกต่อไป”

(พ่อ-แม่ พระในบ้าน: ๑๕)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เปรียบเทียบชีวิตกับแสงตะเกียง สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) คือ “ชีวิต” ปรากฏคำเชื่อมที่แสดงการเปรียบเทียบคือคำว่า “คล้าย”

“เช่นเดียวกัน” แบบเปรียบเทียบ (Source domain) คือ “แสงตะเกียง” และสิ่งที่เหมือนกันของชีวิตกับแสงตะเกียง ก็คือ “การสืบทอด หรือคงอยู่ต่อไปเมื่อมีปัจจัยที่จำเป็นคอยหล่อเลี้ยง”

๓.๑.๒ ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่ไม่ปรากฏคำเชื่อม

ถ้อยคำอุปลักษณ์ในลักษณะนี้จะไม่ปรากฏคำเชื่อมเพื่อแสดงการเปรียบเทียบโดยตรงระหว่าง “แบบเปรียบเทียบ (Source domain)” และ “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain)” ซึ่งก็คือชีวิต แต่จะเป็นการนำคำศัพท์ที่ใช้ในวงความหมาย (domain) ของแบบเปรียบเทียบ มาใช้เพื่ออธิบายหรือกล่าวถึงชีวิต ทั้งนี้ผู้รับสารสามารถตีความจากข้อความปริบทได้ว่า สิ่งที่น่ามาเป็นแบบเปรียบเทียบนั้นคืออะไร และสามารถเข้าใจแนวคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับชีวิตผ่านลักษณะของสิ่งที่นำมาเป็นแบบเปรียบเทียบได้ ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๔

“บางคนมาเจริญพระกรรมฐาน ๓ วัน ๗ วัน บางคนเป็นปีแล้วก็ยังไม่ได้อะไรเป็นขึ้นเป็นอันแต่ประการใด เนื่องจากว่าการปฏิบัติ นั้นไม่ได้ตั้งใจเลย สร้างความดีโดยไม่ตั้งใจ ตามเขามาแล้วให้ได้ของดียากมาก แต่ของชั่วนั้นง่ายมาก คำว่า “ของดี” นั้นมันเป็น **ศัตรูชีวิต** เพราะความดีมันยาก เป็น**ศัตรู**กับคนที่สร้าง มันจะไม่อยากสร้างหนักก็ไม่เอาเบาก็ไม่สู้ ความรู้ก็ไม่มี ความดีก็ไม่ได้ ไม่เกิดประโยชน์ โสติดิผลแต่ประการใด

ท่านที่เข้าถึงรัตนตรัยในพระพุทธศาสนาแล้วจะขึ้นใจจะสร้าง ความดีตลอดไป จะไม่มีการหะหลวมเหลวแหละเหลวไหลไม่มี**การถอย** มีแต่**เดินหน้า**ตลอด เพราะเข้าซึ่งในรสพระธรรม เข้าถึงพระรัตนตรัย แก้วอันประเสริฐทุกประการแล้ว เขาจะดื่มด่ำในความดี เขาจะไม่**ถอยทัพ**จึงเรียกว่าความดีเป็น**ศัตรู**ของ**ชีวิต**”

(ชีวิตที่งดงาม ทำความดีนี้แสนยาก: ๔๖-๔๗)

จากตัวอย่างดังกล่าวมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ศัตรูของชีวิต” นอกจากนั้นยังใช้คำว่า “การถอย” “เดินหน้า” และ “ถอยทัพ” ซึ่งล้วนเป็นคำศัพท์ที่โดยปกติจะใช้ในวงความหมายของการต่อสู้หรือสงคราม ในที่นี้คำศัพท์ดังกล่าวถูกนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยเปรียบเทียบ “ชีวิต” ว่าเป็นเหมือน “การต่อสู้หรือสงคราม” เพื่อสะท้อนว่าการทำความดีนั้นเป็นเรื่องยากสำหรับคนที่ไม่ตั้งใจจริง แต่หากบุคคลใดเข้าถึงพระพุทธศาสนา มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ก็จะไม่เพียรพยายามและสามารถทำความดีได้โดยไม่ย่อท้อ เช่นเดียวกับการต่อสู้หรือทำสงคราม หากมีความมุ่งมั่นไม่ยอมแพ้ ก็จะสามารถเอาชนะคู่ต่อสู้หรือข้าศึกได้ในที่สุด

ตัวอย่างที่ ๕

“มนุษย์เกิดมาในโลกอย่างมีความหมาย ไม่มีใครเกิดมาไร้ค่า หรือเกิดมาเพื่อจะถูกลืมนึก ยกเว้นแต่คนที่พยายามจะทำให้คนอื่นลืมตนเอง ไม่ทุกต้น หญ้าทุกชนิด ก็เช่นเดียวกับนอตทุกตัวที่ผลิตขึ้นมา เพื่อเหมาะสมกับภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ณ เวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ มนุษย์ก็เช่นกัน ต่างมาสู่โลกนี้เพื่อจะบำเพ็ญกรณียกิจบางอย่างบางประการซึ่งล้วนทรงความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน มนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพแฝงเร้นที่จะบรรลุภารกิจของตนได้อย่างงดงามทั้งสิ้น แต่มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพพิเศษของตนตรงนี้หรือไม่

น้ำเน่าอาจจะเหี่ยวกลายเป็นเม็ดฝนหล่อเลี้ยงผืนโลก กวาดทรายต่ำต้อยอาจถูกหล่อหลอมเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมคุณค่าระดับสากล ข้าวเปลือกในนาอาจกลายเป็นสุธารสของพระมหากษัตริย์พรดี ลูกกุลีจากกลายเป็นมหาเศรษฐีพันล้าน ฯลฯ ขอเพียงมนุษย์ไม่ดูถูกตัวเอง ตระหนักรู้ถึงศักยภาพพิเศษที่ซุกซ่อนอยู่ในตน แล้วเพียร **เจียรไนชีวิตให้แวววาวพราย** ด้วยการศึกษารเรียนรู้ ซึมซับ เก็บรับบทเรียนจากการงานและการใช้ชีวิตอย่างสุขุม ก็ย่อมจะมีชีวิตที่คุ้มค่า สงบ ร่มเย็น และเป็นสุขได้โดยไม่ยากเย็น”

(ธรรมะเกร็ดแก้ว: ๑๗)

จากตัวอย่างดังกล่าวมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะ **“เจียรระไนชีวิต”** คำว่า “เจียรระไน” จากความหมายตามพจนานุกรมเป็นคำกริยา หมายถึง ทำเพชรพลอยหรือแก้วให้เป็นเหลี่ยมหรือรูปตามต้องการแล้วขัดเงา (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒: ๓๒๖) นอกจากนั้นยังใช้คำว่า “แวววาวพราวพราย” ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ที่โดยปกติจะใช้ในวงความหมายของเพชรพลอย ในที่นี้คำศัพท์ดังกล่าวถูกนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตโดยเปรียบเทียบ “ชีวิต” ว่าเป็นเหมือน “เพชรพลอย” เพื่อสะท้อนว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม และเราสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ด้วยการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่นเดียวกับเพชรพลอยที่สามารถเจียรระไนให้มีรูปเหลี่ยมงดงามขึ้นได้ด้วยฝีมือและความชำนาญหรือเชี่ยวชาญของช่างทำเพชรพลอย

ตัวอย่างที่ ๖

“...ฉะนั้น...ฉะนั้น อาตมาจึงเรียกว่า เหมือนกับ**เติม**ธรรมะ **ลงไปในชีวิต**ให้สมบูรณ์; พูดอย่างตรงไปตรงมา คุณอยากจะโกรธก็โกรธว่าถ้าคนมีความรู้แต่หนังสือกับอาชีพแล้ว **ชีวิต**นั้นมันยัง**โพรง**อยู่,**ไม่เต็ม**: เอาอะไร**เติมให้เต็ม**ล่ะ? เอาความรู้ธรรมะที่ยัง**ขาด**อยู่นั้นแหละ**เติมให้เต็ม**, ให้อ่านปฏิบัติธรรมะอย่างไรจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เดี๋ยวนี้เรามีความรู้หนังสือและอาชีพอยู่แล้ว แต่มันยัง**กลวง**อยู่ ในส่วนที่ว่า ธรรมะจะกำกับชีวิตอย่างไร-มันไม่มี! นี่มาที่นี้ก็เหมือนกัน, **เติม**ส่วนนั้นแหละให้มัน**เต็ม**: ห้องนั้นมันยัง**ไม่เต็ม**; สองห้องแรกมัน**เต็ม**แล้ว: รู้หนังสือแล้ว, รู้อาชีพแล้ว, แต่ห้องที่สามคือรู้ธรรมะสำหรับจะไม่เป็นทุกข์นี้ยังไม่มี มันยัง**พร่อง**อยู่จึงมา**เติม**; จึงเหมือนกับว่ามา**เติมชีวิตให้เต็ม** ในส่วนที่ยังพร่องอยู่คือธรรมะ, **เติมธรรมะลงไปในชีวิตให้ชีวิตนี้เต็ม**ทั้ง ๓ **ส่วน**: ทั้งรู้หนังสือ, ทั้งรู้อาชีพ และทั้งมีธรรมะ.”

(เติมความสุขลงในชีวิต: ๔๓)

จากตัวอย่างดังกล่าวมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะ “เติมธรรมะลงไปในชีวิตให้สมบูรณ์” “ชีวิตนั้นมันยังโพรงอยู่ ไม่เต็ม” นอกจากนั้นยังใช้คำว่า “กลวง” “พร่อง” และ “ไม่เต็ม” ซึ่งล้วน

เป็นคำศัพท์ที่โดยปกติจะใช้ในวงความหมายของการบรรจุของลงในภาชนะ ในที่นี้คำศัพท์ดังกล่าวถูกนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตและความสำคัญของธรรมะ โดยเปรียบเทียบ “ชีวิต” ว่าเป็นเหมือน “ภาชนะบรรจุ” เพื่อสะท้อนว่าชีวิตเป็นภาชนะที่แบ่งออกเป็นส่วนๆ ทั้งหมดสามส่วน สิ่งที่เราจะบรรจุลงไปแล้วในภาชนะสองส่วนแรกประกอบด้วยการศึกษาและอาชีพ ส่วนสุดท้ายที่จำเป็นต้องเติมลงไปในชีวิตนั้นก็คือ ธรรมะ ซึ่งหากมีครบทั้งหมดสามส่วน ชีวิตของเราก็จะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับภาชนะที่บรรจุของเต็มพอดี

จากตัวอย่างที่ ๔-๖ จะเห็นได้ว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบไม่มีคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบโดยตรง แต่มีการนำคำศัพท์จากวงความหมาย (domain) อื่นมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทางความคิด ผู้อ่านสามารถตีความและเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตผ่านถ้อยคำเหล่านั้นได้ดีและชัดเจนขึ้น

ทั้งนี้ จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อจำแนกมโนอุปลักษณ์ตามเกณฑ์ที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นต่อไป

๓.๒ มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ

โคเวเคสเซส (Kövecses, 2002) กล่าวว่า มโนอุปลักษณ์ที่ได้จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์นั้นเป็นการถ่ายโยงความหมายจาก “แบบเปรียบเทียบ (Source domain)” ไปยัง “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain)” อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้รับสารเข้าใจสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบซึ่งเป็นรูปธรรมน้อยกว่าผ่านแบบเปรียบเทียบซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่า ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบจะสามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบระหว่างทั้งสองสิ่งและแสดงเป็นคู่ความสัมพันธ์ (mapping) ได้ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ ๒ ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอทั้งประเภทของมโนอุปลักษณ์ ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏในข้อมูล มุมมองเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนจากแต่ละมโนอุปลักษณ์ รวมถึงแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เชื่อมโยงระหว่างแบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบให้เห็นอย่างเป็นระบบ

ทั้งนี้ จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะทั้งสิ้น ๑,๘๔๕ ถ้อยคำ สามารถสะท้อนมโนอุปลักษณะชีวิตแบ่งเป็น ๑๕ มโนอุปลักษณะ^๑ เรียงลำดับตามความถี่การปรากฏใช้จากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. [ชีวิต คือ การเดินทาง]^๒
๒. [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม]
๓. [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร]
๔. [ชีวิต คือ ธุรกิจ]
๕. [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม]
๖. [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน]
๗. [ชีวิต คือ การศึกษา]
๘. [ชีวิต คือ ต้นไม้]
๙. [ชีวิต คือ ละคร]
๑๐. [ชีวิต คือ กีฬา]
๑๑. [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง]
๑๒. [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง]
๑๓. [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง]
๑๔. [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว]
๑๕. [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]

^๑ ผู้วิจัยพบว่า บางมโนอุปลักษณะแบ่งชีวิตเป็น ๒ ระดับคือ ชีวิตทางโลกและชีวิตทางธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอในรายละเอียดของแต่ละมโนอุปลักษณะต่อไป

^๒ เครื่องหมาย [.....] ใช้แสดงสิ่งที่เป็นความคิดซึ่งอยู่ในระบบการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา ไม่ได้หมายถึงถ้อยคำที่ปรากฏใช้ในภาษา

๓.๒.๑ [ชีวิต คือ การเดินทาง]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “การเดินทาง” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของ “การเดินทาง” กับ “ชีวิต” ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของ การเดินทาง เช่น จุดหมายปลายทาง เป้าหมาย ดำเนินไป เดินไป ก้าวหน้า ทาง อุปสรรค เข็มทิศ และแผนที่ มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตเป็นเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นและจะต้องมีเป้าหมายของชีวิตที่เรากำหนดหรือวาดหวังไว้ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานกว่าจะไปถึงเป้าหมายนั้น แต่ละคนอาจมีแนวทางหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ในระหว่างการเดินทาง เราอาจพบเจอปัญหาและอุปสรรคมากมาย บางคนอาจหลงผิดหรือทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องไปบ้าง แต่เราสามารถกลับตัวหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ด้วย ธรรมะสติปัญญา กัลยาณมิตร หรือกรรม ที่คอยชี้แนะแนวทาง ตักเตือน ให้คำแนะนำ เปรียบเหมือนกับการเดินทางที่ผู้เดินทางจะต้องกำหนดจุดหมายปลายทางของการเดินทาง จากนั้นจึงเลือกเส้นทางหรือรูปแบบในการเดินทาง ในระหว่างทางอาจพบเจออุปสรรคในการเดินทาง เช่น เลือกเส้นทางผิด หลงทาง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้เดินทางสามารถเปลี่ยนเส้นทางได้ โดยอาจอาศัยแสงสว่างใช้เข็มทิศหรือแผนที่ประกอบการตัดสินใจเลือกใช้เส้นทางที่จะสามารถไปสู่จุดหมายปลายทางได้ในที่สุด ถ้อยคำอุปลักษณ์การเดินทางที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๕๘๔ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของ “การเดินทาง” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]		[ชีวิต]
● ผู้เดินทาง	→	ตัวเรา (ทางโลก)/ จิต (ทางธรรม)
● พาหนะ	→	ร่างกาย

- จุดหมายปลายทาง → เป้าหมายของชีวิต
 - ชีวิตที่ดีขึ้น/ ประสบความสำเร็จ (ทางโลก)
 - ซึ่งอาจประกอบด้วยกรรมมีทรัพย์สมบัติ
 - อำนาจวาสนา เกียรติยศชื่อเสียงและ
 - พวกพ้องบริวาร
 - นิพพาน/ ความพ้นทุกข์ (ทางธรรม)
- เส้นทาง → แนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิต
 - เส้นทางที่ถูกต้อง → มรรคมรรค ๘ (ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ
 - สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ
 - สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและ
 - สัมมาสมาธิ)
 - เส้นทางที่ผิด → อบาย (ทางเสื่อม เช่น เป็นนักเลงหญิง
 - เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนันและ
 - คบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น)
 - เส้นทางเก่า → กรรมเก่า/ การกระทำในอดีต
 - เส้นทางใหม่ → กรรมใหม่/ การกระทำในปัจจุบันและอนาคต
- การเลือกเส้นทาง → การเลือกวิธีการดำเนินชีวิต
 - การเลือกเส้นทางผิด → การประพฤติตัวไม่ดี
 - การเลือกเส้นทางถูก → การประพฤติตัวดี
 - การเปลี่ยนเส้นทาง → การกลับตัวใหม่
- แสงสว่างนำทาง → ปัญญา/ กัลยาณมิตร
- อุปสรรคกีดขวางการเดินทาง → อุปสรรคในการดำเนินชีวิต
 - ปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ (ทางโลก)
 - กิเลส (ทางธรรม)
- อาวุธที่ใช้ในการเดินทาง → เครื่องป้องกันในการดำเนินชีวิต
 - ปัญญา

- เข้มทิศหรือแผนที่ → สิ่งชี้แนะวิถีการดำเนินชีวิต
 - สติปัญญา (ที่ควบคุมจิต) - กัลยาณมิตร
 - กรรม (การกระทำ) - พระธรรม

แผนภูมิที่ ๑ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการเดินทางและชีวิต

ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] เป็นมโนอุปลักษณ์ที่พบตัวอย่าง ถ้อยคำเปรียบเทียบกับ “ชีวิต” กับ “การเดินทาง” เป็นองค์ประกอบย่อยๆ ที่สัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอตัวอย่างและสรุปประเด็นที่ละองค์ประกอบให้เห็นอย่างชัดเจน ดังนี้

(๑) จุดหมายปลายทาง → เป้าหมายของชีวิต

ตัวอย่างที่ ๗

“เราควรจะทบทวนความหมายของคำว่า ธรรมะ ให้เป็นที่ เข้าใจแจ่มแจ้งกระจ่างอยู่เสมอ จนมองเห็นว่าธรรมะนั้น เป็นเรื่อง สำหรับชีวิต สำหรับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ธรรมะจะช่วยให้ชีวิตเดินไปๆ ดำเนินไปๆ อย่างถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ของธรรมะ เมื่อมันเดิน ไปอย่างถูกต้อง มันก็ถึงจุดหมายปลายทางแน่นอน นี่เราเรียกว่า ธรรมะก็เป็นเรื่องที่ทำให้ชีวิตก้าวหน้าไปจนถึงจุดหมายปลายทาง”

(เป้าหมายของชีวิต: ๗)

ตัวอย่างที่ ๘

“คนธรรมดาสามัญอาจพูดว่ามีทรัพย์สมบัติพอตัว มี เกียรติยศชื่อเสียงพอตัว มีคนรักใคร่แวดล้อมพอตัว นี่เป็นเป้าหมาย แห่งชีวิตก็ได้เหมือนกัน มันถูกเพียงแค่นั้น มันไม่ได้ถามว่าเย็นหรือ เปลา่ มีทรัพย์สมบัติด้วย มีอำนาจวาสนา มีเกียรติยศชื่อเสียง มีพวก พ้องบริวารด้วย แล้วมันเย็นหรือเปลา่ ถ้าเย็นก็ได้เหมือนกัน ถ้าไม่ เย็นก็ไม่ใช่ ที่นี้คนธรรมดาเขามีสิ่งเหล่านั้นแล้ว เขาไม่รู้จักทำให้มัน

เย็น มันอาจจะร้อนมากกว่าเดิมก็ได้ ยิ่งมีเงินมากยิ่งร้อนมาก ยิ่งมี
 เกียรติยศชื่อเสียงมากยิ่งร้อนมาก ยิ่งมีวาสนามากยิ่งร้อนมากก็ได้
 นั้นยังไม่ใช่นิพพาน ถ้ามีสิ่งเหล่านั้นด้วยแล้วก็มีเวียนอย่างที่ว่านี้
 ด้วยก็ได้ มีนิพพานเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุด คือในแง่
 จิตแวงวิญญานก็สมบูรณ์ ในแง่วัตถุร่างกายก็สมบูรณ์ แต่เดี๋ยวนี้มัน
 ไม่จำเป็น ถ้าเราต้องการความเย็นอันแท้จริงทางจิตทางวิญญานละ
 ก็ ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องทรัพย์สมบัติ เรื่องเกียรติยศชื่อเสียงอำนาจ
 วาสนาก็ได้ พุดให้มันตรงลงไปเลยว่า ไม่ต้องมีทรัพย์สมบัติไม่ต้องมี
 อำนาจวาสนาเกียรติยศชื่อเสียงอะไรก็ได้ สามารถบรรลุนิพพานได้
 เช่น พระอรหันต์ มีทรัพย์สมบัติแต่เพียงจีวรที่ห่มอยู่กับบาตรใบหนึ่ง
 สำหรับขอทาน มีเท่านั้นแหละ ยัง**บรรลุ**นิพพานที่เป็นเป้าหมายแห่ง
 ชีวิตได้ ฉะนั้นมันจึงถือว่าไม่เกี่ยวกัน”

(เป้าหมายของชีวิต: ๒๑-๒๒)

จากตัวอย่างที่ ๗ และ ๘ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความ
 หมายของ การเดินทาง เช่น “จุดหมายปลายทาง” และ “เป้าหมาย” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับ
 ชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเป็นการเดินทางกล่าวคือ ชีวิตและการเดินทางต่างก็มี
 ลักษณะร่วมกันคือ ในการเดินทางจะต้องมี “จุดหมายปลายทาง” เช่นเดียวกันกับชีวิตของ
 คนเราที่จะต้องมี “เป้าหมายของชีวิต” เช่นกัน การใช้คำว่า “เดินไปๆ” “ดำเนินไปๆ” “ก้าวหน้า”
 แสดงให้เห็นภาพว่าชีวิตเหมือนการเดินทางจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง นั่นก็คือการเดินทางจาก
 จุดเริ่มต้นไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ ทั้งนี้จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่า เป้าหมายของชีวิตอาจ
 แบ่งได้เป็น ๒ ระดับได้แก่ เป้าหมายชีวิตทางโลกและทางธรรม เป้าหมายของชีวิตในทางโลกอาจ
 แตกต่างจากเป้าหมายของชีวิตในทางธรรมคือ มนุษย์ต้องการทำให้ชีวิตของตนดีขึ้น อาจ
 ประกอบด้วยการมีทรัพย์สินเงินทอง อำนาจวาสนา เกียรติยศชื่อเสียงและพวกพ้องบริวาร
 แตกต่างกันไปตามความคาดหวังและพึงพอใจของแต่ละบุคคล ซึ่งในทางธรรมมองว่าสิ่งเหล่านี้
 เปรียบเหมือน “ของร้อน” ที่ยิ่งทำให้มนุษย์เกิดกิเลส ในขณะที่เป้าหมายชีวิตในทางธรรมมีเพียง
 อย่างเดียวคือ ความพ้นทุกข์หรือที่เรียกว่า นิพพาน ซึ่งถือเป็น “ของเย็น” และทำให้ชีวิตของเรา

สงบเย็น มโนทัศน์เกี่ยวกับ “จุดหมายปลายทาง” ในการเดินทางที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้น สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]		[ชีวิต]
● จุดหมายปลายทาง	→	เป้าหมายของชีวิต
		- (ทางโลก) การทำชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งอาจประกอบด้วยกรรมดีที่มีทรัพย์สมบัติ อำนาจวาสนา เกียรติยศชื่อเสียงและพวกพ้องบริวาร
		- (ทางธรรม) นิพพาน / ความพ้นทุกข์

(๒) เส้นทาง → แนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิต

ตัวอย่างที่ ๙

“มรรคมืองค์ ๘ : ทางสายกลาง

คราวนี้พระองค์ก็เทศน์ต่อไปว่า ได้ทรงพบทางสายใหม่แล้ว เป็นทางเอก เป็นทางสายเดียว ไม่กระทบกระเทือนทางทั้งสอง ไม่ตึง ไม่หย่อน พระองค์พบทางใหม่แล้ว เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลาง ไม่หย่อนและไม่ตึง เป็นทางเอก เป็นทางเดียวที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งความพ้นทุกข์ได้

สัมมาทิฐิ	ความเห็นชอบ
สัมมาสังกัปปะ	ความคิดชอบ
สัมมาวาจา	การพูดชอบ
สัมมากัมมันตะ	การกระทำชอบ
สัมมาอาชีวะ	การเลี้ยงชีวิตชอบ
สัมมาวายามะ	ความเพียรพยายามชอบ

สัมมาสติ ความระลึกชอบ

สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ

รวมเป็น ๘ ประการ เรียกว่า เป็นทางมีองค์แปด เป็นทาง
สายกลาง เป็นทางเอก เป็นทางเดียวที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งความ
พ้นทุกข์

ขอให้เข้าใจว่า มรรคมงคล ๘ หรือทางสายกลางนั้น หมายถึง
ความว่า ทางเส้นเดียว ไม่ใช่ทาง ๘ เส้น ๘ สาย ๘ แฉ่ง แต่เป็น
ทางเดียวมีเครื่องประกอบ ๘ อย่าง เราใช้คำว่ามีองค์ ๘ หมายถึงความ
ว่าประกอบด้วยเครื่องประกอบ ๘ อย่าง เป็นทางเส้นเดียว เป็นทาง
ตรงดิ่งไปสู่ความพ้นทุกข์พ้นร้อน มีสัมมาทิฐิคือความเห็นชอบเป็น
ตัวนำแล้วก็มีสัมมาสมาธิเป็นตัวสุดท้าย ทั้ง ๘ องค์นี้ ต้องกลมเกลียว
กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะมีกำลังส่งจิตของผู้ปฏิบัติให้ถึงความ
พ้นทุกข์ได้ จึงเป็นทางสายเอกในพระพุทธศาสนา เรียกง่าย ๆ ว่า
ทางสายกลาง เพราะไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เป็นทางพอดี
ที่จะนำบุคคลให้ไปสู่ความพ้นทุกข์ได้”

(ธรรมะเพื่อชีวิตที่งดงาม: ๒๔-๒๕)

ตัวอย่างที่ ๑๐

“...เราต้องรีบกลับบ้านให้ทันเวลา อย่าเถลไถลไป ใครจะ
ชวนไปไหนก็บอกว่า ขอทีเถอะ คุณแม่อยู่คนเดียว ต้องรีบกลับ
อย่างนี้เขาเรียกว่า รักแม่
คนรักแม่อย่างนี้มันเจริญ มันปิดอบาย ปิดทางเสื่อมเพราะ
เรารักแม่ เราไปกินเหล้าไม่ได้ เราประพฤตีสั่งเหลวไหลไม่ได้ เราไป
เล่นการพนันไม่ได้ เรารักแม่คิดถึงแม่อยู่ตลอดเวลา จะประพฤตีสั่ง

เสียหายอันใดอันหนึ่ง ก็คิดถึงแม่ เอามแม่เป็นหลักในใจไว้มันก็ไม่ตก
อบาย ไม่เป็นคนชั่วคนร้าย อันนี้เราจะต้องนึกถึง”

(พ่อ-แม่ พระในบ้าน: ๒๕)

ตัวอย่างที่ ๑๑

“ถ้าเรามีความดีทั้งหลายของพ่อแม่ ปู่ ตา ย่า ยาย ไว้ใน
ใจของเรา เราก็เจริญเดินตามทางผู้ใหญ่นี้มันเจริญ พระพุทธเจ้า
ท่านจึงบอกว่า เดินตามทางที่ผู้ใหญ่เดินแล้ว ผู้ใหญ่ในที่นี้ไม่ได้
หมายถึงใคร หมายถึงคนที่ดีนั่นเอง คนที่มีคุณธรรมในจิตใจ เรียกว่า
เป็นผู้ใหญ่ที่เดินในทางถูก ทางชอบ เราก็รับเอาคุณค่าเหล่านั้นมา
ใส่ไว้ในใจ เดินตามต่อไป”

(พ่อ-แม่ พระในบ้าน: ๔๐)

จากตัวอย่างที่ ๙-๑๑ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่ล้วนอยู่ในวงความ
หมายของ การเดินทาง เช่น “ทางสายกลาง” “ทางเอก” “ทางสายเอก” “ทางตรง” “ทางเลื่อม”
“ทางถูก” และ“ทางชอบ” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือน
การเดินทาง ทั้งนี้ตัวอย่างทั้งสามสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตและการเดินทางต่างก็มีลักษณะร่วมกัน
คือ “เส้นทาง” ที่ผู้เดินทางเลือกใช้เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นก็สอดคล้องกับ “แนวทาง/ วิถี
การดำเนินชีวิต” ที่ผู้ใช้ชีวิตจะเลือกปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ตนวางไว้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม “เส้นทาง” ที่ผู้เดินทางจะเลือกใช้ในการเดินทางนั้นอาจมีหลายเส้นทาง
บางเส้นทางอาจเป็นทางที่ดีหรือทางที่ถูก ทำให้เราไปถึงจุดหมายปลายทางได้ถูกต้องรวดเร็ว
ในขณะที่บางเส้นทางก็อาจเป็นทางที่ไม่ดีหรือทางที่ผิด หากผู้เดินทางเลือกใช้เส้นทางที่ไม่ดีหรือ
ทางที่ผิดก็จะไปถึงช้าหรือไปไม่ถึงจุดหมาย เปรียบได้กับ “แนวทาง/ วิถีการดำเนินชีวิต” ของ
แต่ละคน ที่หากเราเลือกประพฤติแต่สิ่งที่ถูกที่ควร เราก็จะสามารถไปถึงเป้าหมายของชีวิตที่วาง
ไว้ได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้น “เส้นทางที่ถูก” ตามแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาที่จะนำชีวิตไปสู่จุดหมาย
ปลายทางไม่ว่าจะเป็นการประสบความสำเร็จคือทำให้ชีวิตดีขึ้น (เป้าหมายทางโลก) หรือ
แม้กระทั่งนิพพาน/ การพ้นทุกข์ (เป้าหมายทางธรรม) นั่นก็คือ ทางสายกลาง หรือ มรรคมีองค์ ๘

ซึ่งถือว่าเป็นแนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือเหมาะสมที่สุด เป็นหลักปฏิบัติที่ไม่ดีหรือไม่หย่อนจนเกินไป ประกอบไปด้วย สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดชอบ) สัมมาวาจา (การพูดชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรพยายามชอบ) สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ) ส่วน “เส้นทางที่ผิด” หรือสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ทางเสื่อม” หรือ “อบาย” เช่น เป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น มโนทัศน์เกี่ยวกับ “เส้นทาง” ในการเดินทางที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้นสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]	[ชีวิต]
● เส้นทาง	→ แนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิต
- เส้นทางที่ถูก	→ มรรค ๘ (ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ)
- เส้นทางที่ผิด	→ อบาย (หรือทางเสื่อม เช่น เป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนันและคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น)
- เส้นทางเก่า	→ กรรมเก่า/ การกระทำในอดีต
- เส้นทางใหม่	→ กรรมใหม่/ การกระทำในปัจจุบันและอนาคต

จากแผนภูมิดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นอกจากเส้นทางจะมีทั้งเส้นทางที่ถูกและผิดแล้วก็ยังมี “เส้นทางเก่า” และ “เส้นทางใหม่” อีกด้วย ซึ่งเปรียบได้กับกรรมเก่านั้นก็คือ แนวทางหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่เราเคยทำมาในอดีต ส่วนกรรมใหม่ก็คือแนวทางหรือวิธีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคตที่เรากำลังจะทำ คำว่า “เก่า” และ “ใหม่” ช่วยสะท้อนให้เห็นมุมมองว่าอาจมีการเปลี่ยนเส้นทางเกิดขึ้นในระหว่างการเดินทาง ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากตัวอย่างถัดไป

(๓) การเลือกเส้นทาง → การเลือกแนวทาง/วิถีการดำเนินชีวิต

ตัวอย่างที่ ๑๒

“(๑) คติ คือที่ไป แสดงในปัจจุบัน คือไปทุกๆ แห่ง จะไปเที่ยวไปพักอาศัยชั่วคราวหรือไปอยู่ประจำก็ตาม คนที่ทำดีมาแล้ว ถ้าไปในที่ที่ไม่ดี ความดีที่ทำไว้ก็อาจจะยังไม่ให้ผล เหมือนอย่างนักเรียนที่เรียนมัธยม ๖ มาแล้วจากต่างจังหวัดเรียกว่าได้ทำความดีมาแล้วถึงขั้นนั้น และเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ แต่ไปอยู่ในหอพักที่ไม่ดี เมื่อควรจะไปโรงเรียนก็ไม่ไป แต่ไปเถลไถลเสียที่อื่น อย่างนี้เรียกว่ามีคติที่ไปไม่ดี ความดีเท่าที่ทำไว้ คือ ที่เรียนมาจนจบมัธยม ๖ ในต่างจังหวัดก็ไม่ส่งเสริมให้เจริญวิทยฐานะขั้นต่อไป ส่วนนักเรียนที่เรียนมาไม่สู้ดี ไม่จบถึงชั้นไหน แต่เกิดความตั้งใจดี ไปพักอาศัยอยู่ในที่ดีและไปเรียนกวดวิชาอย่างจริงจัง ก็อาจจะสอบขึ้นชั้นสูงได้ ตัวอย่างนี้เป็นเพียงตัวอย่างเฉพาะเรื่องเท่านั้น เมื่อกกล่าวโดยส่วนรวมแล้ว คนที่มีกรรมเก่าไม่ดี แต่ว่ามีคติใหม่คืออย่างที่เราเรียกว่า **กลับตนดำเนินทางใหม่** คือ เว้นจาก **ทางไม่ดี**เก่าๆ ที่เคย **ดำเนินมา** มา **เปลี่ยนดำเนินทางใหม่**ที่ดีอันตรงกันข้าม กรรมชั่วที่ทำไว้แล้วแต่ก่อนก็อาจจะยังไม่ให้ผลได้ในคำว่า มีดมา สว่างไป ถ้า **ทางเก่า**ก็ไม่ดี **ทางใหม่**ก็ไม่ดี ได้ในคำว่า มีดมา มีดไป ก็เป็นอันเอาดีไม่ได้เลย ส่วนคนที่ทำความดีมาแล้วเรียกว่า **เดินทางถูก**มาแล้ว แต่ต่อมา กลับไป **เดินทางผิด** กรรมดีที่ทำไว้แล้วก็อาจจะยังไม่ให้ผลไม่ได้ ได้ในคำว่า สว่างมา มีดไป ฝ่ายคนที่มาดี คือ **เดินทางมาถูก**แล้ว และก็ **เดินทางถูก**ต่อไป เป็นอันว่าความดีที่ทำไว้ สนับสนุนให้ดีต่อไปไม่ขาดสาย ได้ในคำว่า สว่างมาสว่างไป

ฉะนั้น คดีที่ไปหรือการไป คือทางที่ทุกๆ คนดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้แหละสำคัญมาก ในส่วนที่ล่วงมาแล้วจะผิดหรือถูกเราก็ได้ ดำเนินมาแล้ว ฉะนั้น ให้ถือว่าเป็นอันแล้วไป หรือให้ถือเป็นบทเรียน ถ้าเดินทางดีมาแล้วก็จงเดินทางดีนั้นต่อไป ถ้าทางที่เดินมาแล้วไม่ดีก็เปลี่ยนทางใหม่ เลือกลงไปในทางที่ดี นับว่าเป็นผู้ที่กลับตัวได้ เข้าในคำว่ามีดมาสว่างไป พระพุทธเจ้าโปรดปรานบุคคลเช่นนี้ ดังเช่นองค์อุบาลีมาเป็นตัวอย่างเพราะทุกๆ คนย่อมผิดพลาดมาแล้ว มากบ้างน้อยบ้าง ยิ่งผ่านชีวิตมามากยิ่งมีโอกาสผิดพลาดได้มากจน ถึงมีคำพังเพยว่า ความผิดพลาดของเรื่องมนุษย์ ข้อสำคัญจึงอยู่ที่ เมื่อทำผิดไปแล้วก็ให้รู้ตัวว่าทำผิด และตั้งใจไม่ทำให้ทำผิดอีก เป็นอันนำตัวให้เข้าทางที่ถูก นี้แหละคือคดีที่ดีของชีวิตปัจจุบัน”

(ความเข้าใจเรื่องกรรม: ๔๘)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของการเดินทาง เช่น “ดำเนิน” “ทางใหม่” “ทางเก่า” “เดินทางผิด” “เดินทางถูก” “เดินทางดี” “ทางที่เดินมา” และ “ผ่าน” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้ชีวิตและการเดินทางต่างก็มีลักษณะร่วมกัน คือ ในการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งนั้นจะต้องมี “การเลือกเส้นทาง” ที่ผู้เดินทางใช้เป็นหนทางไปสู่จุดหมาย เปรียบได้กับชีวิตก็จะต้องมี “การเลือกแนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิต” ที่ผู้ใช้ชีวิตจะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ตนวางไว้ อย่างไรก็ตามการใช้คำว่า “กลับตน” สะท้อนให้เห็นว่าในระหว่างการเดินทาง ผู้เดินทางอาจเลือกทางผิดพลาดหรือเดินผิดทาง แต่เราก็สามารถเดินทางย้อนกลับมาที่ต้นทางเพื่อเปลี่ยนเส้นทางใหม่ได้ การดำเนินชีวิตก็เช่นกัน มนุษย์เราอาจเคยประพฤติดินหรือกระทำการที่ไม่ดีมาก่อนบ้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็สามารถกลับตัวใหม่และเลือกประพฤติดีสิ่งที่ดีได้ มโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเลือกเส้นทาง” ในการเดินทางที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้นสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]		[ชีวิต]
● การเลือกเส้นทาง	→	การเลือกวิถีการดำเนินชีวิต
- การเลือกเส้นทางผิด	→	การประพฤติตัวไม่ดี
- การเลือกเส้นทางถูก	→	การประพฤติตัวดี
- การเปลี่ยนเส้นทาง	→	การกลับตัวใหม่
(๔) แสงสว่างนำทาง	→	ปัญญา/ กัลยาณมิตร

ตัวอย่างที่ ๑๓

“ท่านกล่าวไว้ว่า มนุษย์เราเกิดมาด้วยอำนาจของกุศล คือ กุศลจิตและกุศลกรรม ไม่ว่าจะเกิดมายากดีมีจนอย่างไร เพราะ มนุษย์ภูมิเป็นผลของกุศล ทุกคนจึงเชื่อว่า มีกุศลหนุนให้มาเกิดด้วยกัน ทั้งนี้ ฉะนั้น จึงได้ชื่อว่า มนุษย์ ที่แปลอย่างหนึ่งว่า ผู้มีใจสูง คือมีความรู้สูง ดังจะเห็นได้ว่า คนเรามีปัญญาสูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน มากมาย สามารถรู้จักเปรียบเทียบในความคิดความชั่ว ความควรทำ ไม่ควรทำ รู้จักละอาย รู้จักเกรง รู้จักปรับปรุงสร้างสรรคสิ่งทีเรียกว่า “วัฒนธรรม” “อารยธรรม” “ศาสนา” เป็นต้น แสดงว่ามีความดีที่ได้สั่งสมมาโดยเฉพาะปัญญาเป็นรัตนอันส่อง แสงสว่างนำทางแห่งชีวิต...”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต: ๒๕)

ตัวอย่างที่ ๑๔

“ “กัลยาณมิตร”(เพื่อนแท้ หรือมิตรผู้ชักนำเข้าสู่วิถีชีวิตอันประเสริฐ) คำนี้เป็นคำสูง เป็นคำดีงาม เป็นคำที่นับเป็นสิริมงคลในบรรดาคำทั้งหลายนับแสนนับล้านคำ คำนี้เองที่นำพาชีวิตของใครต่อใครให้ ก้าวขึ้นสู่ อารยธรรม การมีกัลยาณมิตรก็เหมือนการอุบัติขึ้นมา

ของแสงตะวันและจันทร์ เพราะเมื่อมีกัลยาณมิตร ความมืดมน
อนธการในชีวิตก็พลันอันตรธานไป เหลือไว้แต่เพียงความสว่าง
ความสะอาด ความสงบ และอิสรภาพแห่งชีวิต...

ในชีวิตของคนคนหนึ่ง เราควรมีกัลยาณมิตรอย่างน้อย
ก็หนึ่งคนไว้สนิทเสวนาปรึกษาหารือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ เป็น**แสงสว่าง**
เป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน**ในระหว่างการเดินทาง**ของชีวิต กระทั่ง
ก้าวขึ้นไปสู่วิถีทางแห่งชีวิต ดั่งลม หรือ “ปัญญาชีวิต” ซึ่งเป็น
อุดมคติสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือของมนุษยชาติ”

(ธรรมะปันดาล: ๘๙-๙๐)

จากตัวอย่างที่ ๑๓ และ ๑๔ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ใน
วงความหมายของ การเดินทาง เช่น “แสงสว่างนำทาง” และ “แสงสว่าง...ในระหว่างการเดินทาง”
เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้ตัวอย่าง
ทั้งสองสะท้อนให้เห็นว่า ในระหว่างการเดินทางปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะช่วยให้การเดินทางเป็นไป
โดยสะดวกและสามารถไปถึงจุดหมายปลายทางได้รวดเร็วขึ้นนั่นก็คือ “แสงสว่างนำทาง”
เช่นเดียวกันกับชีวิตของคนเราซึ่งต้องอาศัยปัจจัยที่ทำให้เราสามารถบรรลุเป้าหมายชีวิตได้ง่ายขึ้น

ทั้งนี้ จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ พบว่ามีการเปรียบเทียบ
สองสิ่งในชีวิตกับแสงสว่างนำทาง นั่นก็คือ **ปัญญา** และ **กัลยาณมิตร** ปัญญาจะช่วยให้เรารู้ว่า
สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ในขณะที่กัลยาณมิตรจะคอยให้คำแนะนำ ตักเตือน ชี้ทางสว่างให้
เปรียบกับพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่ให้แสงสว่างระหว่างการเดินทางทั้งในตอนกลางวันและตอน
กลางคืน มโนทัศน์เกี่ยวกับ “แสงสว่างนำทาง” ในการเดินทางที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
“ชีวิต” นั้น สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]		[ชีวิต]
● แสงสว่างนำทาง	→	ปัญญา
	→	กัลยาณมิตร

(๕) อุปสรรคกีดขวางการเดินทาง → อุปสรรคในการดำเนินชีวิต

ตัวอย่างที่ ๑๕

“ในการที่เราจะทำความเพียรนั้น เราต้องมีความมุ่งหมายในชีวิต เรื่องความมุ่งหมายนี้เป็นเรื่องสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาสอนชาวพุทธให้มีความมุ่งหมายในชีวิต เรียกว่า **มีเข็มของชีวิต** เมื่อมี **จุดหมาย**แล้วเราก็คิดว่าเราจะทำอย่างไรจึงจะ**ไปสู่จุดหมาย**ที่ตั้งไว้ และเมื่อรู้ว่าเราควรจะทำอย่างไรแล้ว ต้องทำด้วยความเพียรมัน ไม่ยอมท้อถอย ไม่ยอมเลิกในสิ่งที่เราตั้งใจ

บุคคลผู้มีความเพียรนั้น ย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความยากลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งนั้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ได้ตามจุดที่เราได้ตั้งไว้ แต่ว่าขอให้ตั้ง**จุดหมาย**ในทางที่ดีงาม อย่าตั้ง**จุดหมาย**ในทางที่จะเกิดความวุ่นวายขึ้นแก่ใครๆ ผู้ใดคิดอย่างนี้ นึกอย่างนี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเพียรมัน รับรองว่าจะมีชีวิตรุ่งโรจน์ในงานที่ตนกระทำ สมดังความตั้งใจตามจุดหมายที่ได้ตั้งเอาไว้”

(ธรรมะเพื่อชีวิตที่งดงาม: ๓๖)

ตัวอย่างที่ ๑๖

“เดี๋ยวนี้ เราอยู่ที่นี้ ที่ไม่เรียกว่า**จุดหมายปลายทาง**คือเราอยู่ที่**ต้นทาง**หรือ**ตัวทาง**ก็แล้วแต่จะเรียก เรามีปัญหา ต่อเมื่อเรา**ถึงจุดหมายปลายทาง**จึงจะหมดปัญหาและไม่มีความทุกข์ ฉะนั้นเดี๋ยวนี้เราอยู่ด้วยกิเลส แต่งงานกับกิเลส สมรสอยู่กับกิเลส มันก็ต้องเป็นทุกข์ มันรู้จักกิเลสที่เราอดรัดยึดถือไว้อย่างเต็มที่เสียก่อน แล้วขว้างทิ้งออกไป มันก็หยุดร้อนแล้วมันก็จะเย็น พอถึงจุดนี้ก็เรียกว่า **ถึงเป้าหมายแห่งชีวิต** คือความเป็นอยู่ด้วยความเย็น มีชีวิตอยู่ด้วยความเย็น ใช้คำว่าความเย็นมันเป็นภาพพจน์ เป็นอุปมา ความจริงจิตใจไม่มีความทุกข์เลยเราเรียกว่า ความเย็น ถ้าทุกข์มัน

ร้อน เพราะว่ามีกิเลสเป็นของร้อน กิเลสเผาก็ร้อน ไม่มีกิเลสเผาก็เย็น
ก็ดินรนไป ดินรนไปเรื่อยๆ ไปจนกว่าจะถึงจุดที่ว่าไม่มีกิเลสแล้วก็
เย็นก็เป็นเป้าหมายปลายทาง...”

(เป้าหมายของชีวิต: ๑๙)

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นการอธิบายเกี่ยวกับ อุปสรรคที่ทำให้เราไปถึงเป้าหมายของชีวิต
ช้าลง แม้อ้อยคำอุปสรรคที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตในตัวอย่างทั้งสองจะไม่ได้กล่าวถึงสิ่งใดเป็น
อุปสรรคในการดำเนินชีวิตโดยตรง แต่ผู้อ่านสามารถตีความจากบริบทของข้อความเพราะคำศัพท์
ที่ใช้ในส่วนอื่นยังคงอยู่ในวงความหมายของ การเดินทาง เช่น “จุดหมายปลายทาง” “ต้นทาง”
“เป้าหมายปลายทาง” และ “ถึงเป้าหมาย” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า
ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้ชีวิตและการเดินทางต่างก็มีลักษณะร่วมกัน คือ **“อุปสรรค
กีดขวางการเดินทาง”** ที่ผู้เดินทางอาจพบเจอในระหว่างการเดินทางนั้นอาจทำให้ผู้เดินทางไปถึง
จุดหมายปลายทางช้าลง ซึ่งสอดคล้องกับ **“อุปสรรคในการดำเนินชีวิต”** ที่ผู้ใช้ชีวิตอาจต้อง
ประสบอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จากตัวอย่างที่ ๑๕ แสดงให้เห็นว่า**ปัญหาหรืออุปสรรค**ที่พบ
ถือเป็นสิ่งกีดขวางสำคัญที่จะทำให้เราก้าวไปสู่เป้าหมายชีวิตในทางโลกได้ช้าลง ส่วนตัวอย่าง
ที่ ๑๖ สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามองว่า **กิเลส** เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้คนเราไปสู่
เป้าหมายของชีวิตในทางธรรมซึ่งก็คือ นิพพาน/ การพ้นทุกข์ ได้ยากขึ้น มโนทัศน์เกี่ยวกับ
“อุปสรรคกีดขวางการเดินทาง” ที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้น สามารถเชื่อมโยง
ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]	[ชีวิต]
● อุปสรรคกีดขวางการเดินทาง →	อุปสรรคในการดำเนินชีวิต
	- (ทางโลก) ปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ
	- (ทางธรรม) กิเลส

(๖) **อาวุธที่ใช้ในการเดินทาง → เครื่องป้องกันในการดำเนินชีวิต**ตัวอย่างที่ ๑๗

“เราต้องพึ่งตนเอง จะไปหวังพึ่งเพื่อนหรือเพื่อนที่ช่วยกันนะ
 หายาก ต้องหาเพื่อนคืออาวุธเสียวันนี้ เข้าเถื่อนอย่าลืมพธำ เพราะ
 ในป่าเต็มไปด้วยขวากหนามมากมาย ถ้าไม่มีอาวุธต้องเหยียบหนาม
 แ่นๆ เราอยู่ในโลกนี้เหมือนเรายืนอยู่กลางป่า ไม้รู้ว่าพธำนี้อะไร
 จะเกิดขึ้น จึงต้องเตรียมอาวุธเสียแต่วันนี้ อาวุธคือ ปัญญา ของ
 ใครของมันต้องสร้างเป็นกิจกรรมของตน”

(คุณค่าของชีวิต: ๑๗)

จากตัวอย่างนี้ จะสังเกตเห็นว่าผู้เขียนมีมุมมองที่แตกต่างออกไป คือ มองว่าชีวิตเป็น
 การเดินทางที่ต้องมีการผจญภัยในป่า ซึ่งอาจเต็มไปด้วยขวากหนามหรือสัตว์ป่าอันตรายมากมาย
 ดังนั้นผู้เดินทางจึงจำเป็นต้องมีอาวุธติดตัว คำศัพท์ที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตยังคงอยู่ในวงความ
 หมายของ การเดินทาง เช่น “ยืนอยู่กลางป่า” “เตรียมอาวุธ” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็
 สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้ชีวิตและการเดินทางต่างก็มีลักษณะร่วมกัน
 คือ **“อาวุธที่ใช้ในการเดินทาง”** ที่ผู้เดินทางเลือกใช้เพื่อไว้ป้องกันตัวในระหว่างการเดินทางนั้นก็
 สอดคล้องกับ **“เครื่องป้องกันในการดำเนินชีวิต”** ที่ผู้ใช้ชีวิตควรเตรียมพร้อมไว้ ซึ่งได้แก่
ปัญญา นั่นเอง กล่าวคือเมื่อผู้เดินทางเจอขวากหนามหรือสัตว์ป่าอันตรายในระหว่างการเดินทาง
 ก็สามารถใช้อาวุธที่พกติดตัวมาถากถางหนามหรือป้องกันตัวจากสัตว์ป่าเหล่านั้นได้ เช่นเดียวกับ
 การดำเนินชีวิตของคนเราอาจพบเจอปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ มากมาย ซึ่งทุกอย่างล้วนมีกำเนิด
 มาจากกิเลสของมนุษย์ แต่หากเราใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาก็จะสามารถเอาชนะกิเลสเหล่านั้น เรา
 จะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ในที่สุด ปัญญาจึงถือเป็นเครื่องป้องกันในการดำเนินชีวิต
 เปรียบเสมือนอาวุธที่เราพกติดตัวระหว่างการเดินทางสู่เป้าหมายชีวิตทั้งสองระดับ มโนทัศน์
 เกี่ยวกับ “อาวุธ” ที่ใช้ในการเดินทางที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้น สามารถเชื่อมโยง
 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

<p>วงความหมายต้นทาง (Source domain)</p> <p>[การเดินทาง]</p> <ul style="list-style-type: none"> ● อาวุธที่ใช้ในการเดินทาง 	→	<p>วงความหมายปลายทาง (Target domain)</p> <p>[ชีวิต]</p> <p>เครื่องป้องกันในการดำเนินชีวิต</p> <p>- ปัญญา</p>
---	---	--

(๗) เข็มทิศ/ แผนที่ → สิ่งชี้นำวิถีการดำเนินชีวิต

ตัวอย่างที่ ๑๘

“การเจริญพระกรรมฐานเป็นการสร้างเข็มทิศให้เดินไปถูก ทิศถูกทาง จะถูกต้องตามครรลองของชีวิต ลมหายใจมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันมาก ตั้งสติไว้ที่ลมหายใจ ท่านจะมีเข็มทิศชี้ทางสว่าง ให้แก่ท่าน ปัญหามีอยู่ว่าท่านทั้งหลายมีเข็มทิศของชีวิตแล้วหรือยัง ...นำเสนอสรคนเคย สัตวโลกไม่มีโอกาสที่จะมีสติปัญญาที่จะมาหาเข็มทิศประจำตัว ประจำถิ่น ประจำฐาน ประจำบ้าน ประจำช่องทางมีไม่ ไม่มีโอกาสที่จะได้ดี นี่แหละเข็มทิศ จิตต้องเหนือธรรมชาติ จิตต้องเหนือจิต ตั้งสติปัญญาไว้ก็คือเข็มทิศ ท่านมีเข็มทิศกันหรือยัง...”

(ชีวิตชีวิตหนึ่งมีค่าคุณอนันต์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว: ๗๓-๘๒)

ตัวอย่างที่ ๑๙

“คนบางคนดูเหมือนไม่มีความหมายอะไรเลยต่อชีวิตของเรา แต่เขาก็ผ่านเข้ามา บางสิ่งบางอย่างไม่น่าจะเกิด แต่มันก็เกิด บางคนเริ่มมีความรัก แม้รู้อยู่เป็นอย่างดีว่าคนที่ตนรักสูงศักดิ์และสกุลเพียงไรก็ไม่วายหลงรัก เหมือนอย่างที่ลั่นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ พระราชนิพนธ์ว่า

“อันของสูงหมายปองแม้ต้องจิต

หากไม่คิดปิ่นปายจะได้หรือ...”

บางคนท่องวินัยฉบับนี้ไว้แล้วพยายามป็นปาย ทั้งๆ รู้ว่า
ไม่มีทางสำเร็จแต่ก็ทำ เพราะกรรมนั่นเอง (= บุญเพสันนิวาส เคย
ครองคู่อยู่ด้วยกันมาก่อน) ลักษณะการอย่างนี้คืออิทธิพลของการ
เคยอยู่ เคยพบ เคยเห็น เคยเส่นหากันมาก่อน รู้ว่ามีเจ้าของ แต่ก็ยัง
ยอมฝ่าฝืนประเพณี เพราะ**มีกรรมเป็นเข็มทิศนำทาง**ให้กันไป”

(สบตากับความตาย: ๑๘๔)

ตัวอย่างที่ ๒๐

“ที่สุดนี้ ขอสรุปสาระสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดอีกครั้ง
หนึ่งว่า ในองค์กรสองระบบ คือองค์กรแห่งการทำงานและองค์กร
แห่งชีวิต เราจะต้องเกี่ยวข้องกับคนทั้งห้าประเภท ซึ่งคนทั้งห้า
ประเภทนี้มีความสำคัญแตกต่างกัน ไม่มีใครสำคัญกว่าใคร หากแต่
ทุกคนมีความสำคัญๆ กัน เพียงแต่สำคัญคนละด้าน และดังนั้น
เมื่อเราเป็นคนประเภทไหนในคนทั้งห้า นั้น เราก็ต้องทำหน้าที่ของ
ตัวเองให้ดีที่สุดโดยที่

ผู้บริหาร ต้องรู้จักบริหารคน บริหารงาน ไม่แบกภาระทุก
เรื่องไว้กับตนคนเดียว

ผู้นำ ต้องนั่งอยู่ในใจคน ไม่ใช่ นั่งอยู่บนหัวคน

นักวิชาการ ต้องใช้ความรู้จริงและต้องมีจรรยาบรรณกำกับ
การใช้ความรู้อยู่เสมอ

ลูกน้อง/ลูกแก้วเมียขวัญ ต้องอยู่กันด้วยความรัก

มิตร ต้องเลือกคบหากัลยาณมิตรที่ช่วยเป็น**เข็มทิศนำทาง**

หากเราสามารถบริหารความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กรทั้งห้า

ประเภทได้อย่างลงตัว ผลลัพธ์ก็คือ “คนก็สำราญ งานก็สำเร็จ” “

(คนสำราญ งานสำเร็จ: ๗๐-๗๑)

ตัวอย่างที่ ๒๑

“ในครอบครัวนั้นจะต้องมีพระประจำบ้าน ถ้าเรานับถือพระพุทธศาสนาเราก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นพระประจำบ้าน พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำในครอบครัว พระธรรมเป็นแผนที่บอกทางชีวิตให้เราเดิน พระสงฆ์ก็เหมือนพี่เลี้ยงคอยเตือนจิตสะกิดใจ”

(แสงธรรมสองทาง: ๗๖)

จากตัวอย่างที่ ๑๘-๒๑ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ การเดินทาง เช่น “เข็มทิศ” “เข็มทิศชี้ทางสว่าง” “เข็มทิศนำทาง” และ“แผนที่บอกทาง” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้ชีวิตและการเดินทางมีลักษณะร่วมกัน คือ “เข็มทิศหรือแผนที่” ซึ่งถือเป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เรารู้ทิศทางที่จะไปถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างแม่นยำและลดความเสี่ยงที่จะเดินทางหรือผิดพลาด ซึ่งก็สอดคล้องกับ “สิ่งชี้แนะวิถีการดำเนินชีวิต” ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดหรือชี้แนะว่าเราควรจะดำเนินชีวิตไปในแนวทางใดเพื่อที่จะไปสู่เป้าหมายของชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรมได้โดยง่าย

ทั้งนี้ จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ พบว่ามีการเปรียบเทียบสิ่งในชีวิตรับกับเข็มทิศ นั่นก็คือ **สติปัญญา กรรม กัลยาณมิตร และพระธรรม** จากตัวอย่างที่ ๑๘ อธิบายว่า การเจริญพระกรรมฐานจะทำให้เรามี “สติปัญญา” คอยควบคุมจิต และจิตจะเป็นตัวควบคุมการกระทำของเราอีกชั้นหนึ่ง จากถ้อยคำอุปลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่า ตัวสติปัญญานี้เปรียบเหมือนเข็มทิศที่จะช่วยให้เรารู้ว่าควรดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด และการเจริญพระกรรมฐานก็ถือเป็นการสร้างเข็มทิศของชีวิตนั่นเอง

ตัวอย่างที่ ๑๙ อธิบายว่า “กรรม (การกระทำ)” ในอดีตถือเป็นตัวกำหนดอนาคตของคนคนนั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศของชีวิต ดังที่ท่าน ว. วชิรเมธี (๒๕๕๐: ๑๘๓) ได้อธิบายเกี่ยวกับสังขารของชีวิตข้อที่ห้าไว้ในหนังสือ สบตากับความตาย ว่า “คนทุกคนเกิดมาล้วนมีกรรมเป็นของตนเองตน กรรมใดที่เคยทำไว้ ไม่ว่าจะดีหรือกรรมชั่วก็ตาม เราจะต้องได้รับผลของกรรมนั้นอย่างแน่นอน” จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณะดังกล่าวอธิบายว่า การที่คนบางคนรักกัน แม้จะรู้อยู่เต็มอกว่าคนที่ตนรักนั้นสูงศักดิ์เพียงใดและรู้ว่าตนเองไม่คู่ควรกับคนรัก แต่ก็ยังพยายามที่จะ

ทำให้ความรักนั้นสมหวังทั้งๆ ที่รู้ว่า ไม่มีทาง ทั้งนี้เป็นเพราะกรรมที่เคยทำหรือเคยอยู่ร่วมกันมาในอดีต ดังนั้นถ้อยคำอุปมาอุปไมย “เพราะมีกรรมเป็นเข็มทิศนำทางให้กันไป” จึงสะท้อนให้เห็นว่ากรรมหรือการกระทำของเราไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วที่เคยทำไว้ในอดีต ก็จะต้องส่งผลต่ออนาคตของบุคคลนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงเปรียบ “กรรมหรือการกระทำ” เป็นเหมือนเข็มทิศที่จะกำหนดว่าชีวิตของคนคนนั้นจะต้องเดินไปในทิศทางใด

ตัวอย่างที่ ๒๐ อธิบายว่า “กัลยาณมิตร” เป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงานของเรานั่นเอง ชีวิตเราจะประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของชีวิตที่วางไว้หรือไม่นั้น กัลยาณมิตรย่อมมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก ดังที่ท่านว. วชิรเมธี (๒๕๕๑: ๗๐) ได้กล่าวถึงการเลือกคบคนไว้ว่า “พระพุทธองค์ทรงเน้นหนักหนาว่า ต้องหลีกเลี่ยงคนพาล สังสรรค์บัณฑิต คำปราชญ์โบราณจึงมีว่า คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล ที่พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการเลือกคบมิตรก็เพราะว่า เราคบคนเช่นใด เราก็จะกลายเป็นคนเช่นนั้น...” ดังนั้นตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมย “ต้องเลือกคบหากัลยาณมิตรที่ช่วยเป็นเข็มทิศนำทาง” จึงสะท้อนให้เห็นว่า กัลยาณมิตรหรือเพื่อนที่ดีเปรียบเหมือนผู้ที่จะคอยชี้แนะแนวทางไม่ว่าจะเป็นในด้านการดำเนินชีวิตหรือด้านการทำงาน เพื่อให้เราบรรลุเป้าหมายของชีวิตที่วางไว้ เช่นเดียวกันกับเข็มทิศที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางให้ผู้เดินทางเดินตามทิศนั้นๆ ไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ในที่สุด

ส่วนตัวอย่างที่ ๒๑ อธิบายว่า “พระธรรม” ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในพระรัตนตรัยนั้น เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางหรือวิถีการดำเนินชีวิต จากถ้อยคำอุปมาอุปไมย “พระธรรมเป็นแผนที่บอกทางให้เราเดิน” สะท้อนให้เห็นว่า พระธรรมหรือธรรมะนั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยชี้แนะและควบคุมวิถีการดำเนินชีวิตของเราให้ไปในแนวทางที่ดี ที่ถูกที่ควร เพื่อให้มนุษย์เดินไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่แต่ละคนวางไว้ เปรียบได้กับแผนที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยกำหนดทิศทางแก่ผู้เดินทางว่าควรจะไปเลือกใช้เส้นทางใดเพื่อจะไปสู่จุดหมายในการเดินทางนั่นเอง ดังนั้นมโนทัศน์เกี่ยวกับ “เข็มทิศหรือแผนที่บอกทาง” ที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้นสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

<p>วงความหมายต้นทาง (Source domain)</p> <p>[การเดินทาง]</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เข็มทิศหรือแผนที่บอกทาง → 	<p>วงความหมายปลายทาง (Target domain)</p> <p>[ชีวิต]</p> <p>สิ่งชี้แนะวิถีการดำเนินชีวิต</p> <p>- สติปัญญา กรรม กัลยาณมิตร พระธรรม</p>
---	---

(๘) ผู้เดินทาง → ตัวเรา^๑ (ทางโลก)/ จิต (ทางธรรม) และ
พาหนะ → ร่างกาย

ผู้วิจัยพบข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ซึ่งใช้คำศัพท์อยู่ในวงความหมายของการเดินทาง เช่น “รถยนต์” “ระบบ” “ส่วนประกอบของรถ” และ “วิ่ง” โดยใช้กล่าวเปรียบ “พาหนะ” ที่ใช้ในการเดินทาง กับ “ร่างกาย” ของคนเรา และเปรียบ “ผู้เดินทาง” กับ “ตัวเรา (ทางโลก) และจิต (ทางธรรม)” เมื่อนำคำเหล่านี้มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๒๒

“นี่ก็มีเท่านี้แหละ;ทำให้มันถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ, แล้วชีวิตนั้นก็^๑เป็นชีวิตที่ถูกต้อง มีความสงบสุข, เป็นชีวิตที่มันเต็มอยู่ด้วยความถูกต้อง ทุกอย่างทุกประการ ไม่ว่าจะมองกันใญ่แง่มุมไหน, แล้วก็^๑เป็นชีวิตที่ดำเนินไปด้วยดี และถึงจุดหมายปลายทางได้.

เหมือนรถยนต์สักคันหนึ่ง ถ้ามันมีความถูกต้องทุก**ระบบ**ของมัน, มันก็**วิ่ง**อย่างดี อย่างสบาย อย่างปลอดภัย อย่างเงิบฉี่ไปสู่**จุดหมายปลายทาง**; เพราะ**ว่ารถยนต์คันนั้นมันมีความถูกต้อง**ทุก**ๆ ส่วนประกอบ**ของมัน. **ชีวิต**ของคนเรานี้**เปรียบคล้าย**อย่าง

^๑ คำว่า “ตัวเรา” ในที่นี้หมายถึงรวมทั้งกายและจิต ส่วน “ร่างกาย” หมายถึงรูปร่างที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ เช่น ศีรษะ แขน ขา ฯลฯ เท่านั้น

นั่นแหละ; มันต้องมีความถูกต้องทุกระบบปฏิบัติในร่างกายนี้, โดยเฉพาะทางกาย ทางวาจา ทางใจ ก็จะเป็นชีวิตที่เจริญไปอย่างรวดเร็ว. เพื่อถึงจุดเจริญที่สุดที่มนุษย์ควรจะไปถึง.”

(เติมความสุขลงในชีวิต: ๑๕)

จากตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตที่เต็มไปด้วยความถูกต้อง คือ ชีวิตที่ไม่ประพฤติหรือกระทำการสิ่งที่ไม่ดี โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “รถยนต์” มาใช้ เช่น “รถยนต์” “ระบบ (รถ)” “วิ่ง” และ “ส่วนประกอบ” เมื่อนำมาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิตก็สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทาง ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมย สะท้อนว่า “ร่างกาย” ของคนเรานั้นเป็นเหมือนกับรถยนต์ ซึ่งถือเป็นพาหนะที่ใช้ในการเดินทางที่จะนำพา “ตัวเรา/จิต” ไปสู่จุดหมายปลายทาง บุคคลที่มีการกระทำทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจที่ดี ชีวิตของคนนั้นก็จะมีเจริญ และสามารถพัฒนาไปยังเป้าหมายของชีวิตที่วางไว้อย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรม เช่นเดียวกันกับรถยนต์ที่มีระบบทุกอย่างดี มีส่วนประกอบของรถที่สมบูรณ์ มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้รถยนต์คันนั้นวิ่งไปถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างปลอดภัยและไร้ปัญหานั้นเอง มโนทัศน์เกี่ยวกับ “พาหนะในการเดินทางและผู้เดินทาง” ที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชีวิต” นั้นสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การเดินทาง]	[ชีวิต]
● ผู้เดินทาง →	ตัวเรา (ทางโลก)/ จิต (ทางธรรม)
● พาหนะ →	ร่างกาย

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริจเจทหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

จากข้อมูลถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยสังเกตเห็นประเด็นที่น่าสนใจของมโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ การเดินทาง] หลายประการ ประเด็นแรก ชีวิตมี ๒ ระดับซ้อนกันคือ ชีวิตในทางโลกและชีวิตในทางธรรม ส่งผลให้องค์ประกอบบางอย่างของชีวิตมี

๒ ระดับตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายของชีวิต (ทางโลก – ทำให้ชีวิตดีขึ้น, ทางธรรม – นิพพาน) หรือแม้กระทั่งอุปสรรคในการดำเนินชีวิต (ทางโลก – ปัญหาอุปสรรคต่างๆ, ทางธรรม – กิเลส) แต่องค์ประกอบสำคัญที่ชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรมมีร่วมกันคือ แนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิตที่จะนำชีวิตไปสู่เป้าหมายทั้งสองได้ก็คือ มรรคมงคล ๘

ประเด็นที่สอง ผู้วิจัยสังเกตว่าการอธิบายชีวิตผ่านลักษณะของการเดินทางในกลุ่มข้อมูล มักเน้นว่าเป็นการเดินทางที่อยู่ในทางที่มีด ร้อน ไม่สะดวกสบายและอันตรายซึ่งล้วนเป็นทางที่ทำให้เป็นทุกข์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เขียนต้องการเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของ “ธรรมะ” ว่า จะทำให้ทางที่เดินนั้นสว่าง เย็น ไม่มีอันตรายหรือมีอาวุธป้องกันซึ่งจะทำให้ผู้เดินทางเดินทางอย่างมีความสุขมากขึ้น

ประเด็นสุดท้าย หากเปรียบเทียบข้อมูลในหนังสือธรรมะกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า มาพบว่า ในประเภทปริจเฉททางศาสนาด้วยกัน มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ที่พบ มักให้ความสำคัญเรื่องเส้นทางที่จะไปสู่จุดหมายปลายทางเหมือนกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละศาสนาเช่น ตามแนวทางศาสนาพุทธ เส้นทางหรือวิธีการดำเนินชีวิตที่จะทำให้เราไปถึงเป้าหมายของชีวิตทั้งสองระดับก็คือ การปฏิบัติตามมรรคมงคล ๘ ในขณะที่พระคัมภีร์เก่า (Old Testament) ของศาสนาคริสต์จะแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติศาสนกิจเป็นเส้นทางเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางซึ่งก็คือสวรรค์หรือการไถ่บาป (Charteris-Black, 2005) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น หากเปรียบเทียบมโนอุปลักษณ์นี้ในหนังสือธรรมะกับในปริจเฉทประเภทอื่น ผู้วิจัย กลับพบว่ามีความแตกต่างที่ต่างกันกล่าวคือ [LIFE IS A JOURNEY] ในปริจเฉทอื่นจะเน้นแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าในการเดินทางเช่น จากการศึกษาคำในหนังสือพิมพ์รัสเซียของลูดมิลลา (Ludmilla, 2006) พบถ้อยคำอุปลักษณ์ “to speed up”, “to race full steam ahead” และงานของเลคอฟ (Lakoff, 1993 อ้างถึงใน Ludmilla, 2006) ก็พบถ้อยคำอุปลักษณ์ “to go as far, and fast as possible” ในการสื่อสารของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ ส่วนในหนังสือธรรมะกลับให้ความสำคัญเรื่องเส้นทางที่จะไปสู่จุดหมายของการเดินทางดังกล่าวข้างต้น

๓.๒.๒ [ชีวิต คือ การต่อสู้หรือสงคราม]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้หรือสงคราม] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “การต่อสู้หรือสงคราม” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของ “การต่อสู้หรือสงคราม” กับ “ชีวิต” ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของการต่อสู้หรือสงคราม เช่น *ต่อสู้ ดิ้นรนต่อสู้ สร้างกำลัง เอาชนะ ช่วยกันสู้ ได้เปรียบ รอดชีวิต สู้ไม่ได้ สู้ไม่ไหว ต้านทานไม่ไหว หนีให้พ้น ขุนพล จอมทัพ ข้าศึก กำจัด และรุกไล่* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้หรือสงคราม] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ทุกคนล้วนต้องพบกับปัญหาหรืออุปสรรคมากมายที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งเราจะต้องฝ่าฟันอุปสรรคเหล่านั้นไปให้ได้ สิ่งสำคัญที่พุทธศาสนิกชนพึงมีคือ หลักธรรม (มรรค ๘) ที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือใช้เป็นเครื่องมือในการเอาชนะอุปสรรค และหากเราผ่านพ้นอุปสรรคเหล่านั้นไปแล้ว ก็จะทำให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ เช่นเดียวกันกับการต่อสู้/ สงครามที่จะมีคู่ต่อสู้หรือข้าศึกที่ผู้ทำสงครามจะต้องเอาชนะ ส่วนสำคัญของกองทัพคือ ต้องมีแม่ทัพและนักรบที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในการรบจึงจะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีชัยชนะในการต่อสู้/ สงครามนั้นได้ ถ้อยคำอุปลักษณ์การต่อสู้หรือสงครามที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๒๗๘ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “การต่อสู้หรือสงคราม” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การต่อสู้/ สงคราม]		[ชีวิต]
● การต่อสู้/สงคราม	→	การแก้ไขปัญหาอุปสรรคในชีวิต (ทางโลก)
	→	การจัดการกับกิเลส/ กรรมชั่ว (ทางธรรม)

- คู่ต่อสู้/ ศัตรู → ปัญหาอุปสรรคในชีวิต (ทางโลก)
ได้แก่ ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม
โรคภัยไข้เจ็บ และความตาย
- กิเลส/ กรรมชั่ว (ทางธรรม)
- กองทัพ → มรรค ๘
- แม่ทัพ → สัมมาสมาธิและสัมมาทิฐิ (สมาธิ, ปัญญา)
- นักรบ → สัมมาสังกัปปะ (ความคิดชอบ)
- สัมมาวาจา (การพูดชอบ)
- สัมมากัมมันตะ (การกระทำงานชอบ)
- สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)
- สัมมาวายามะ (ความเพียรพยายามชอบ)
- สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)
- อาวุธ → ธรรมะ
- ผลของการต่อสู้/ สงคราม → ผลของการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในชีวิต
หรือการจัดการกิเลส/ กรรมชั่ว
- แพ้ → ชีวิตไม่ดีขึ้น ไม่ประสบความสำเร็จ (ทางโลก)
→ ไม่ถึงนิพพาน/ ไม่พ้นทุกข์ (ทางธรรม)
- ชนะ → ชีวิตดีขึ้น ประสบความสำเร็จ (ทางโลก)
→ นิพพาน/ พ้นทุกข์ (ทางธรรม)

แผนภูมิที่ ๒ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการต่อสู้/ สงครามและชีวิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ปรากฏในข้อมูล

ดังตัวอย่าง

(๑) คู่ต่อสู้/ ศัตรู → ปัญหาอุปสรรคในชีวิต (ทางโลก)
กิเลส/ กรรมชั่ว (ทางธรรม)

ตัวอย่างที่ ๒๓

“โลกนี้มีปัญหาตามธรรมชาติ, ชีวิตมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติครบถ้วน. ขอให้มองดูกันในแง่นี้ก่อนว่า โลกนี้มันมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติมากพออยู่แล้วเหมือนกัน, คือว่าเราเกิดมา มันมันต้องต่อสู้ตลอดเวลา : ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่มันก็มีการดิ้นรนต่อสู้; คลอดออกมา ก็คือการดิ้นรนต่อสู้ : ต้องต่อสู้กับดินฟ้าอากาศ, ต้องต่อสู้กันกับทุกอย่างที่มาแวดล้อม, ต้องต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ, ตามปรกติธรรมดาเราก็ต้องกินอาหาร, เราก็ต้องหาอาหาร, เราก็ต้องบริหารร่างกายให้มันถูกต้อง มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้; ฉะนั้นตามธรรมชาติมันก็มีปัญหาอยู่แล้ว.

ที่นี้พอเกิดมาแล้ว มาอยู่รวมกันเป็นโลก : ปัญหาที่มากกว่าธรรมชาติมันก็เกิดขึ้น, ที่เรียกว่า ปัญหาทางการเมือง; หมายความว่า เมื่อมาสัมพันธ์กันเข้ามันก็มีปัญหาใหม่แปลกออกไป ที่เรียกว่า วิวัฒนาการมากไปกว่าธรรมชาติ. เดียวนี้มนุษย์เราในโลกมีวิวัฒนาการด้วยสติปัญญา มีนั่นมีนี่ อย่างนั้นอย่างนี้ จนเพื่อจนเกินจนได้เปรียบแก่ กิเลส; จะต้องต่อสู้กับกิเลสยากมากไปกว่าเดิม ซึ่งเพียงแต่ต่อสู้กับธรรมชาติ, เดียวนี้ต้องมาต่อสู้กับกิเลส คือความโง่ของมนุษย์ ที่ทำอะไรที่ไม่ควรจะทำขึ้นมามากมาย ให้มีปัญหาก่อขึ้นมากมาย : เกี่ยวกับการกินอาหาร เกี่ยวกับการนุ่งห่ม เกี่ยวกับการอยู่อาศัยใช้สอย เกี่ยวกับการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ; นี้ปัญหามันก็มากกว่าแต่ก่อน.

(ศิลปะแห่งความสุข: ๒๐-๒๑)

ตัวอย่างที่ ๒๔

“...เมื่อมีการตายขึ้น ดังที่ปรากฏแก่ครอบครัวนี้ เราก็ควรจะคิดในแง่ธรรมะอันเป็นเรื่องของความจริงว่า คนที่จากไปนั้นเขาถึงเวลาของเขาแล้ว ที่จะต้องจากไป เพราะร่างกายมีโรคภัยไข้เจ็บ เบียดเบียน เมื่อมีโรคเบียดเบียน ร่างกายมันต้านทานไม่ไหว สู้ไม่ไหว ก็ต้องหมดลมหายใจ ตายจากไป

มีลูก มีหลาน มีเงินมีทอง มีพรรคมีพวกจะช่วยกันมาแบ่งก็ไม่ได้ มาช่วยกันสู้ก็ไม่ได้ พาหนีมันก็ไม่ได้ เพราะเรื่องความตาย นั้นเราหนีไม่ได้ เราสู้ก็ไม่ได้ เราจะทำอะไรๆ ก็ไม่ได้ทั้งนั้น เพราะเป็นสิ่งที่มาแล้วกับความเกิด”

(พ่อ-แม่ พระในบ้าน: ๑๔)

ตัวอย่างที่ ๒๕

“ชีวิตนี้น้อยนัก คือ ชีวิตในภพภูมินี้ ในชาตินี้ น้อยกว่าชีวิตที่ผ่านมาแล้วในอดีตชาติมากมายอย่างไม่อาจประมาณได้อย่างถูกต้อง ผู้มีปัญญาเมื่อนึกถึงความจริงนี้ ย่อมไม่ประมาท ย่อมเห็นภัยที่จะตามมา เป็นภัยที่จักเกิดแต่กรรมทั้งหลาย ที่ได้ประกอบกระทำไว้ด้วยตนเอง ในอดีตชาติที่มากมายพันประมาณ ย่อมพยายามหนีให้พ้น...หนีให้กรรมไม่ติดตามไม่ทัน หรือไม่ก็พยายามสร้างกำลังที่จะเอาชนะความแรงของกรรมไม่ดีให้ได้ เพื่อไม่ต้องรับผลของกรรมไม่ดีที่อาจร้ายแรงทำความชอกช้ำให้กับชีวิตเป็นอันมาก”

(ชีวิตนี้สำคัญนัก: ๒๘)

จากตัวอย่างที่ ๒๓-๒๕ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ การต่อสู้หรือสงคราม เช่น “ต่อสู้” “ดิ้นรนต่อสู้” “รอดชีวิต” “ได้เปรียบ” “ต้านทานไม่ไหว” “สู้ไม่ไหว” “หนีให้พ้น” “หนีให้...ตามไม่ทัน” “สร้างกำลัง” และ “เอาชนะ” ทั้งนี้ จากตัวอย่างทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการต่อสู้หรือสงคราม กล่าวคือชีวิตและการต่อสู้ต่าง

ก็มีลักษณะร่วมกัน คือ ในการต่อสู้หรือการทำสงครามนั้นจะต้องมี “คู่ต่อสู้/ ข้าศึก” ที่เราจะต้องต่อสู้หรือเอาชนะ เช่นเดียวกันกับชีวิตที่จะต้องมีความ “ปัญหาอุปสรรคชีวิตหรือกิเลสและกรรมชั่ว” ที่เราจะต้องฝ่าฟันเอาชนะเช่นกัน

ทั้งนี้ จากข้อมูลถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะมีการเปรียบเทียบกันอย่างในชีวิตรับ คู่ต่อสู้/ ข้าศึกนั้นก็คือ **ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม โรคภัยไข้เจ็บ ความตาย กิเลสและ กรรมชั่ว** ซึ่งสื่ออย่างแรกเป็นปัญหาอุปสรรคในชีวิตที่ถือเป็นคู่ต่อสู้/ ศัตรูของร่างกาย (ทางโลก) ส่วนสองอย่างหลังเป็นคู่ต่อสู้/ ศัตรูของจิต (ทางธรรม)

จากตัวอย่างที่ ๒๓ อธิบายว่า ชีวิตของคนเรามีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติตั้งแต่อยู่ในท้องแม่จนกระทั่งเกิดไม่ว่าจะเป็น “ดินฟ้าอากาศ” “สิ่งแวดล้อม” และ “โรคภัยไข้เจ็บ” นอกจากนั้นเมื่อมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมมาอยู่รวมกันก็ทำให้เกิดปัญหาที่มากขึ้นไปกว่าปัญหาธรรมชาติทั่วไป นั่นก็คือ “กิเลส” อย่างไรก็ตามในการดำรงชีวิตเราจะต้องต่อสู้ฝ่าฟันกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ เพื่อความอยู่รอด ปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านี้จึงเปรียบเหมือน คู่ต่อสู้/ ข้าศึก ในการต่อสู้หรือการทำสงครามที่คู่ต่อสู้ต่างก็ต้องพยายามเอาชนะกัน

ตัวอย่างที่ ๒๔ อธิบายเกี่ยวกับหลักความจริงที่ว่า การเกิดและการตายเป็นสิ่งคู่กัน ในขณะที่ยังมีชีวิตคนเราอาจมีโรคภัยไข้เจ็บเข้ามาเบียดเบียน หากใครสามารถต่อสู้กับ “โรคภัยไข้เจ็บ” ได้ก็จะสามารถดำรงชีวิตต่อไป ในทางกลับกันหากต้านทาน “โรคภัยไข้เจ็บ” ไม่ไหว สิ่งติดตามมาก็คือ “ความตาย” ที่ไม่มีใครสามารถ “สู้” หรือ “หนี” ได้พ้น โรคภัยไข้เจ็บและความตายนี้จึงเปรียบเหมือนคู่ต่อสู้/ ข้าศึก ในการต่อสู้หรือการทำสงครามนั่นเอง

ส่วนตัวอย่างที่ ๒๕ กล่าวเกี่ยวกับความไม่ประมาทในการใช้ชีวิตไว้ว่า ชีวิตที่เกิดมาในชาตินี้สั้นน้อยหรือสั้นกว่าชีวิตที่ผ่านมาแล้วในอดีตชาติ ทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่ากรรมที่เราทำในทุกชาติย่อมส่งผลกรรมต่อเราไม่ช้าก็เร็วตามแรงหรือกำลังของกรรมนั้นๆ ทั้งนี้เราไม่สามารถทราบได้ว่าในอดีตชาติที่ผ่านมาเราทำกรรมดีหรือกรรมไม่ดีมากกว่ากัน ดังนั้นในชาตินี้เราจึงควรเร่งประกอบกรรมดีเพื่อจะเอาชนะแรงของ “กรรมไม่ดี” ที่เคยทำไว้ในอดีต หรือหนีให้พ้นจากแรงของ “กรรมไม่ดี” ซึ่งอาจตามเราทันในชาตินี้ “กรรมไม่ดี” จึงเปรียบเหมือนคู่ต่อสู้/ ข้าศึก ในการต่อสู้หรือการทำสงครามที่เราจะต้องพยายามสร้างกำลังเพื่อหาวิธีเอาชนะหรือหนีให้พ้น ดังนั้นมโนทัศน์เกี่ยวกับคู่ต่อสู้/ ข้าศึก ในการต่อสู้ที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตนั้น สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การต่อสู้/ สงคราม]	[ชีวิต]
● คู่ต่อสู้/ ศัตรู	→ ปัญหาอุปสรรคในชีวิต (ทางโลก) ได้แก่ ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม โรคภัยไข้เจ็บ และความตาย
	→ กิเลส/ กรรมชั่ว (ทางธรรม)

(๒) กองทัพ → มรรค ๘

ตัวอย่างที่ ๒๖

“ถ้ารู้เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วก็รู้เรื่องอริยสัมมาสมาธิ มี
บริหาร ๗ นี้ไว้ด้วย มี ๘ ก็จริง แต่พอมาทำหน้าที่คุ้มกันเป็น**กองทัพ**
แล้ว มั่นยกสมาธิขึ้นเป็นหลัก เป็น**ขุน** เป็น**ขุนพล** เป็น**จอมทัพ**
นอกนั้นก็แวดล้อม**จอมทัพ** **จอมทัพ**ก็ทำหน้าที่**กำจัดข้าศึก**, หมาย
ความว่าสมาธิในที่นี้มีปัญญาอยู่ในสมาธินั้นด้วย. ฉะนั้นจึงสามารถ
กำจัดข้าศึก สัมมาสมาธิมีปัญญาของสมาธิปฏิสนธิเข้ามาเป็น**กำลัง**
สำหรับ **แหวกไปฟันฝ่าไป** มันก็ทำได้ นอกนั้นก็ร่วมมือช่วยเหลือ
ให้สำเร็จประโยชน์.

นี่ถ้าดูให้ดี ก็จะมองเห็นเป็นว่า ในเรื่องของ**ชีวิตนี้มีการ**
ต่อสู้เหมือนกับการทำสงคราม, การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องนั้นจะมี
ลักษณะเหมือนการทำสงคราม คือทำสงครามระหว่างกิเลสกับโพธิ,
ระหว่างความรู้กับความไม่รู้, หรือระหว่างความทุกข์กับจิตที่มีปัญญา.

ถ้าดำรงชีวิตได้อย่างนี้ก็เรียกว่าดำรงชีวิตถูกต้องโดยหลัก
พื้นฐาน, โดยหลักพื้นฐาน ดำรงชีวิตถูกต้องโดยหลักพื้นฐาน, **ชีวิต**
เป็นไปในลักษณะที่**ทำลายกิเลสอยู่เรื่อยไป**เปรียบเหมือน

กองทัพที่มีอาวุธรุกรไล้เข้าศึกถอยไป, หรือเหมือนกับว่ามันพุ่งไฟไป
ข้างหน้าอะไรๆ ก็วินาศไปตามลำดับ สมามีกำลังอย่างนี้.”

(การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง: ๓๕)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ การต่อสู้หรือสงคราม เช่น “กองทัพ” “ขุน” “ขุนพล” “จอมทัพ” “กำจัด” “เข้าศึก” และ “รุกรไล้” ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการต่อสู้หรือสงคราม กล่าวคือชีวิตและการต่อสู้ต่างก็มี ลักษณะร่วมกันคือ ในการต่อสู้หรือการทำสงครามนั้นจะต้องมี “กองทัพ” ประกอบด้วย “แม่ทัพ” ที่จะเป็นผู้นำในการเอาชนะเข้าศึก และมี “นักรบ” เป็นกองกำลังในการต่อสู้หรือทำสงคราม เช่นเดียวกันกับชีวิตที่จะต้องมีความ “มรรคมืองค์ ๘” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทำลายกิเลสหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยมี “สมาธิและปัญญา” เป็นส่วนหลักเปรียบเสมือนแม่ทัพในการรบ และมี “องค์ประกอบของมรรค ๘” ที่เหลือเป็นส่วนสนับสนุนเหมือนกองกำลังในการรบ ดังนั้น มโนทัศน์เกี่ยวกับกองทัพ แม่ทัพและนักรบ ในการต่อสู้หรือสงครามที่นำมาใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตนั้น สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การต่อสู้/ สงคราม]	[ชีวิต]
● กองทัพ	→ มรรค ๘
- แม่ทัพ	→ สัมมาสมาธิและสัมมาทิฐิ (สมาธิ, ปัญญา)
- นักรบ	→ สัมมาสังกัปปะ (ความคิดชอบ)
	→ สัมมาวาจา (การพูดชอบ)
	→ สัมมากัมมันตะ (การกระทำงานชอบ)
	→ สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)
	→ สัมมาวายามะ (ความเพียรพยายามชอบ)
	→ สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริเฉทหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

จากข้อมูลด้วยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าชีวิตแบ่งเป็น ๒ ระดับที่ซ้อนกันคือ ชีวิตทางโลกและชีวิตทางธรรม เช่นเดียวกับที่พบในมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ซึ่งส่งผลให้องค์ประกอบเรื่องคู่ต่อสู้/ ศัตรู และผลของการต่อสู้/ สงครามแยกออกเป็น ๒ ระดับด้วยเช่นกัน คู่ต่อสู้/ ศัตรูของมุมมองนี้ที่ปรากฏในหนังสือธรรมะนั้นแตกต่างจากที่ปรากฏในปริเฉทอื่นกล่าวคือ ในปริเฉทคถัมภ์ตอบ ปัญหาชีวิตและปริเฉทเพลง คู่ต่อสู้จะเปรียบกับ “ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต” ส่วนในหนังสือธรรมะ คู่ต่อสู้/ ศัตรูจะแบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตเปรียบเป็นคู่ต่อสู้ของร่างกาย (ทางโลก) และกิเลส/ กรรมชั่วถือเป็นคู่ต่อสู้ของจิต ทั้งนี้ข้อมูลที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ “กิเลส” มากกว่า มุมมองชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาถือว่ากิเลสเป็นคู่ต่อสู้ที่พุทธศาสนิกชนต้องพยายามกำจัดให้หมดไปจากชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ย้ำให้มนุษย์เราเอาชนะกิเลสหรือต่อสู้กับความคิดในทางต่ำเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นโดยมีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจหรือเปรียบเป็นอาวุธหรือกองทัพในการต่อสู้

๓.๒.๓ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ทรัพย์ากร” มาใช้เป็นแบบเปรียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะหรือคุณสมบัติบางประการของ “ทรัพย์ากร” กับ “ชีวิต” จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของทรัพย์ากร เช่น ใช้ มีค่า สูงค่า คุ่มค่าและมี มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของคนเราเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีอยู่อย่างจำกัด จุดเน้นของมโนทัศน์นี้ในหนังสือธรรมะคือ ต้องการแสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีความสำคัญมาก เราจึงควรไตร่ตรองและใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด เปรียบเหมือนกับการใช้ทรัพย์ากร ทุกคนก็ควรวางแผนและจัดสรรก่อนการใช้อย่างรอบคอบเพื่อให้เกิด

ประโยชน์สูงสุดเช่นกัน ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๑๘๓ ถ้อยคำ จาก ข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ทรัพยากร” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ทรัพยากร]		[ชีวิต]
● มีคุณค่ามาก	→	มีความสำคัญมาก
● มีอยู่อย่างจำกัด	→	มีเวลาอยู่จำกัด
● การใช้ทรัพยากร	→	การใช้ชีวิต
- ควรวางแผนก่อนใช้	→	- ควรไตร่ตรองก่อนใช้/ ใช้อย่างมีสติ

แผนภูมิที่ ๓ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของทรัพยากรและชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ทรัพยากร] ปรากฏในข้อมูล ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๒๗

“ใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด ทำอย่างไรจึงจะใช้ชีวิตให้คุ้มที่สุด ตอบอย่างกำปั้นทุบดินก็คือ ต้องใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท วิธีที่จะใช้ชีวิตให้ดีที่สุด ให้คุ้มที่สุด ถึงขนาดที่ว่าอยู่ก็เป็นไทนอนตายก็ตาหลับ คือขอให้เราคิดอยู่เสมอว่า วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่เราจะได้ใช้ชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ของเรา เมื่อเราปลูกฝังวิธีคิดอย่างนี้ไว้เสมอ ความประมาทก็ไม่เกิดขึ้น คนที่ไม่ประมาทย่อมจะเลือกสรรทำพฤติกรรมทุกอย่างอย่างดีที่สุด รูปแบบการใช้ชีวิตจะเปลี่ยนไป กลายเป็นการคิดเชิงคุณค่า ทำเชิงคุณค่าและบริโภคเชิงคุณค่า หากความตายมาถึง

โดยไม่รู้เนื้อรู้ตัวเราจะไม่เสียใจ เพราะเราได้เลือกสรรทำแต่สิ่งที่ดีที่สุดแล้ว เราทำเต็มศักยภาพของเราแล้ว ทุกๆ วันเป็นวันที่สมบูรณ์แล้วในตัวของเราเอง”

(สบตากับความตาย: ๑๙๔)

ตัวอย่างที่ ๒๔

“ในเมื่อเวลาแห่งชีวิตสั้นถึงเพียงนี้ เราจะมัวประมาทอยู่เฉยๆ ทำไมไม่รีบบำเพ็ญกิจทั้งปวงด้วยความไม่ประมาท คำว่า “บำเพ็ญกิจทั้งปวงด้วยความไม่ประมาท” นี้ ถ้าถือเอาความหมายอย่างสามัญก็คือ **พึงใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด เกิดประโยชน์สูงสุด** ให้ทุกทิวาราตรีกาล**มีประโยชน์**มากที่สุด ทั้งแก่ตนทั้งแก่คนอื่น และแก่มวลมนุษยชาติ เนื่องจากว่าถ้าความตายเข้ามาตัดรอนชีวิตเสียแล้ว โอกาสที่จะทำสิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ก็เป็นอันหมดสิ้นไป”

(สบตากับความตาย: ๑๓๗)

จากตัวอย่างดังกล่าวนำคำที่อยู่ในวงความหมายของ “ทรัพย์ากร” มาใช้ เช่น “ใช้” “คุ้ม” และ “คุ้มค่า” ทั้งนี้การนำลักษณะเด่นเรื่อง “ความมีคุณค่า” และ “มีอยู่อย่างจำกัด” ของทรัพย์ากรมาใช้อธิบายเรื่อง การใช้ชีวิตว่า ชีวิตของคนเรานั้นมีค่าและมีความสำคัญมาก ประกอบกับตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะมองว่าชีวิตของทุกคนนั้นแสนสั้น ความตายเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ดังนั้นเราจึงควรมีสติ ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท พึงระลึกไว้เสมอว่าทุกวันนี้เป็นวันสุดท้ายของชีวิตแล้ว ไตร่ตรองก่อนใช้ชีวิต ใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการหมั่นทำความดีและบำเพ็ญสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เปรียบได้เช่นเดียวกับทรัพย์ากรที่ผู้ใช้จะต้องวางแผนก่อนใช้เพื่อให้คุ้มกับราคาหรือให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั่นเอง

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริจเฉทหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

จากข้อมูลด้วยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจคือ มโนอุปลักษณะนี้พระธรรมมาจารย์นำแบบเปรียบเทียบทรัพย์ากรมาใช้ โดยเน้นองค์ประกอบด้าน “ความมีคุณค่า” และ “มีอยู่อย่างจำกัด” ของทรัพย์ากรเพื่อสะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตคนเรามีความสำคัญมาก ประกอบกับทุกชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นในการใช้ชีวิตเราจึงควรนำ “หลักสติ” ของพระพุทธศาสนามาเตือนตนเองเพื่อจะได้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทและใช้ชีวิตได้อย่างคุ้มค่า อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยใคร่ตั้งข้อสังเกตว่าการตีความคำกล่าว “ใช้ชีวิตให้คุ้มค่า” ในมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นในปัจจุบันอาจไม่สอดคล้องกับมุมมองทางพระพุทธศาสนาคือ ให้นำหนักความสำคัญของการมีอยู่อย่างจำกัดของชีวิต ส่งผลต่อความคิดความเชื่อที่ว่าเมื่อเกิดมามีแค่ชีวิตเดียวก็จะทำทุกสิ่งที่ตนอยากทำโดยไม่ได้คิดไตร่ตรองว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาบางกลุ่มอาจละเลยหรือไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการมีสติไตร่ตรองก่อนใช้ชีวิตเท่าที่ควร

๓.๒.๔ [ชีวิต คือ ธุรกิจ]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ธุรกิจ] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ธุรกิจ” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของธุรกิจกับชีวิต จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของธุรกิจ เช่น นักธุรกิจ ทุน กำไร ขาดทุน ได้มาก เสียมาก การทำบัญชี และการทำงบดุล มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ธุรกิจ] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า เราทุกคนควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิตของตนเองอยู่เสมอว่า สิ่งที่ทำในขณะนั้นๆ เป็นการทำความดีหรือความชั่ว เพราะในทางพระพุทธศาสนาจะสอนให้คนละความชั่วและหมั่นทำความดี เปรียบเหมือนการทำธุรกิจที่ต้องทำงบดุลหรือทำบัญชีเพื่อให้รู้ว่าได้กำไรหรือขาดทุน การใช้ชีวิตด้วยการทำความดีหรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เปรียบเสมือนการประกอบธุรกิจที่ได้กำไร ในทางตรงกันข้าม คนที่ทำความชั่ว ใช้ชีวิตไป

วันๆ โดยไม่สร้างประโยชน์ใดๆ ก็เปรียบเหมือนกับผลการประกอบธุรกิจที่ประสบภาวะขาดทุนนั่นเอง เป็นที่น่าสังเกตว่าพบมโนทัศน์นี้ในหนังสือธรรมะอาจเพราะต้องการกระตุ้นให้คนเราหมั่นทำความดีหรือบุญกุศลตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ อีกทั้งยังเป็นการเปรียบเทียบที่ผู้คนในยุคปัจจุบันมีประสบการณ์หรือคุ้นเคยเพราะค่านิยมในการประกอบอาชีพธุรกิจเริ่มมีมากขึ้น ดังนั้นการกล่าวเปรียบชีวิตกับธุรกิจจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตได้ง่ายขึ้น ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรคนี้มีทั้งสิ้น ๑๖๗ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปสรรคที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ธุรกิจ” และ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ธุรกิจ]	[ชีวิต]
● นักธุรกิจ/ พ่อค้า/ แม่ค้า	→ ตัวเรา
● การทำธุรกิจ	→ การใช้ชีวิต
● ทุน	→ บุญกุศลที่เคยทำมาและร่างกาย
● กระบวนการประกอบกิจการ	→ การปฏิบัติตัวในการใช้ชีวิต
● การทำบัญชี/ การทำงบดุล	→ การตรวจสอบการใช้ชีวิต
● ผลประกอบการ	→ ผลการตรวจสอบการใช้ชีวิต
- ได้กำไร	→ - ได้ทำบุญกุศล/ สิ่งที่เป็นประโยชน์
- ขาดทุน	→ - อยู่ไปวันๆ ไม่ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

แผนภูมิที่ ๔ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของธุรกิจและชีวิต

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ ธุรกิจ] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๒๙

“ท่านทั้งหลายที่เป็นหนุ่ม เป็นสาว ท่านก็ต้องผ่านทางโลกทางธรรมมาด้วยกันทั้งนั้น มาจนแต่เช้าแรมแก่ชรา มีลูกมีหลานมาจนบัดนี้ วันเวลาที่มันหมดไปแล้วจะเรียกคืนอันใดเล่า **ชีวิตนี้ก็คือ พ่อค้า แม่ค้า** บางบ้านได้กำไรดี เป็นเศรษฐี บางบ้านเจ๊งไปเลย

ขาดทุน อย่างย่อยยับ ชีวิตเราก็เช่นเดียวกัน เกิดมาขาดทุน เกิดมาทำอะไร ไม่สร้างบุญไว้ในใจ ขาดทุน ทุกวัน อยู่ด้วยความขาดทุน อยู่ด้วยความแร้นแค้นแสนจะคิด ใช้ชีวิตไม่มีประโยชน์ต่อกิจประจำวัน ที่ผ่านไปแล้ว และหมดไป ท่านจะเอาอะไรที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของท่านบ้าง ไม่มีเลยนะ

คนที่ได้กำไรชีวิต คนนั้นจะคิดเสมอว่าวันหนึ่งข้าพเจ้าทำอะไรอยู่ ณ บัดนี้ ใช้ชีวิตในกิจประจำวันมีอะไรบ้าง เห็นอยากแสร้งจะเห็น้อย่างไร หรือไม่ประการใด อาตมาก็พูดได้ว่า ใช้ชีวิตตลอดมาไม่เคยได้หยุดว่างและหยุดเฉยแต่ประการใด พระที่มาบวชกันบางองค์ก็ไม่ได้ทำอะไร บางองค์ก็ไม่ไ้หมายความว่าบวชแล้วจะได้ดีทุกองค์ ไม่ได้อะไรก็มีเหมือนร้านค้า ปิดร้านไม่ได้ขายของไม่ลงทุนก็ขอเจริญพร ถามท่านทุกคนว่าค้าขายต้องลงทุนไหม หรือไม่ต้องมีทุนไปขายได้ ไม่มีสตางค์ไปลงทุนท่านจะขายของได้ไหม

เราเกิดมาก็ต้องมีทุน นั่นคือบุญกุศล ถ้าท่านไม่มีบุญกุศลทุน นั้นท่านจะไม่มีเลย ท่านจะไปสร้างฐานะก็เอาดีไม่ได้ ไม่มีทุน ไม่มีบุญกุศล บุญไม่มีเลย มีแต่ความขาดทุน อยู่ทุกเวลา ไหนเลยชีวิตท่านจะแร้นแค้น ชีวิตจะมีแปลน ท่านขาดทุน ทุกวัน เราเก็บเอาโลกมามากมาย โลกเขี้ยวสัตว์โลก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมเสมอ เราอยู่ในสัตว์โลกในโลกมนุษย์ แถมยังขาดทุน อีก พ่อแม่ให้ทุน คือร่างกายสังขาร ให้มือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ ให้หัวใจคือพ่อ น้ำเลือดน้ำเหลืองคือแม่ แต่แล้วก็ไม่ทำให้มันได้กำไร เลย พ่อแม่แบ่งให้ทุกอย่างก็ยังขาดทุน ยังทะเลาะวิวาทระหว่างสามีภรรยาขาดทุน ทุกวัน

ขอเจริญพร ท่านที่มีสามีภรรยา ท่านทะเลาะกันใหม่ วันไหนทะเลาะกัน จดไว้เลยขาดทุน แล้ว ไม่มีบุญเลยไม่มีวาสนาเลย ทะเลาะกันจดไว้เลยขาดทุน วันนี้ขาดทุน วันนี้คือวันของเรา วันหน้าไม่ใช่ เดือนนี้เป็นของเรา เดือนหน้าไม่ใช่ ปีนี้เป็นของเรา ปีหน้าไม่ใช่ จะอย่าไปถึงปีหน้าใหม่ ทำไมอาตมาจึงกล่าววว่า วันนี้คือวัน

ของเรา ขณะนี้ปฏิบัติกรรมเป็นวันของเรา วันก่อนๆ ไม่ใช่ ผ่านไปแล้ว
ไม่เคยสร้างความดีให้แก่ชีวิต ท่านก็**ขาดทุนย่อยยับ**

คนที่ลืมนบุญคุณกุศล ลืม**ทุน**ในตัวเอง เพราะฉะนั้น**ขาดทุน**
แล้ว ลืมมือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ **ขาดทุน**แล้วอย่าง**ย่อยยับ** บางคน
ก็ไปซื้อปิ้งที่โน่นซื้อปิ้งที่นี่ **ขาดทุน**โดยไม่รู้ตัว เหมือนอย่างตรุษจีน
เราก็บอกปู่ย่าตายาย ให้เงินให้ทอง เต๊ะเอี้ย ให้ไปไหว้เจ้ากลับเอา
ไปเที่ยว เสียเลย หหมดเงินหมดทอง นี่แหละ**ใช้ทุน**ไม่เหมือนกัน

ขอให้ท่านทั้งหลายฟังอาตมาสักนิดเถอะ คนเรา**มีทุน**เหมือน
กัน **ใช้ทุน**ไม่เหมือนกัน **ใช้ทุน**ไม่เท่ากันถึงได้เลวร้ายดังที่กล่าวมา
บางคน**ใช้ทุน**เป็นก็ได้กำไร บุคคลที่**ใช้ทุน**ไม่เป็น**ขาดทุน**อย่าง
ย่อยยับ ขาดทุนอย่างน่าเอเน็จนนาค น่าใจหาย **มีทุน**มีมือ ๒ เท้า ๒
สมอง ๑ เขาให้**ทุน**มาเท่ากันทั้งนั้นแต่ทำไม**ใช้ทุน**ให้เป็นประโยชน์
ต้องอยู่อย่างน่าเอเน็จนนาคและ**ขาดทุน**ด้วย อยู่อย่าง**ขาดทุน** ไม่น่า
จะอยู่ในสัตว์โลก โลกย่อมนแปรปรวนและเปลี่ยนแปลง โลกเอ๋ยโลก
มนุษย์ ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ เวลาดีแล้วอาตมาคิดอยู่ทุกวันว่าวันนี้เรา
ได้กำไรหรือขาดทุน โยมคิดดูบ้างหรือเปล่า **ได้กำไรหรือขาดทุน**
จดไว้บ้าง มีสมุดบันทึกใหม่ วันนี้**ได้**อะไรบ้าง **เสีย**อะไรไปบ้าง **ขาด**
ทุนอะไรบ้าง จดบ้างไหม **บวกลบคูณหารชีวิต**ดูบ้าง คอมพิวเตอร์
ตีเข้าไปบ้าง ไม่มีเลย”

(ชีวิตที่ดังงาม ทำความดีนี้แสนยาก: ๕๙-๖๑)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ ธุรกิจ
เช่น “พ่อค้า” “แม่ค้า” “มีทุน” “ใช้ทุน” “กำไร” “ขาดทุน” “ได้มาก” และ “เสียมาก” สะท้อนให้
เห็นมุมมองว่า การใช้ชีวิตก็เปรียบเหมือนการทำธุรกิจ กล่าวคือ การทำธุรกิจนั้นจะต้องมี**ทุน**ที่ใช้
ในการลงทุน และพ่อค้าแม่ค้าหรือนักธุรกิจก็ย่อมจะต้องการผลประกอบการที่เป็นกำไร หากมี
การวางแผนและการประกอบการที่ดีก็จะ**ได้กำไร**จากการทำธุรกิจ แต่ในทางกลับกันการประกอบ
ธุรกิจนั้นอาจประสบภาวะ**ขาดทุน**ก็ได้ เช่นเดียวกันกับชีวิตของคนเราที่มี**ทุน**ซึ่งแบ่งเป็น ๒ อย่าง

คือ **บุญกุศลที่เคยทำมา** และ **ทุนทางร่างกาย** ซึ่งก็คือ **๒ มือ ๒ เท้า กับ อีก ๑ สมอง** หากเรามีการวางแผนการใช้ชีวิตของเราด้วยการทำบุญกุศล ทำความดีหรือสิ่งดีงามเพิ่มเติม ก็จะเป็นเสมือนกำไรของชีวิต แต่หากใช้ชีวิตไปวันๆ โดยไม่คิดจะทำสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ ก็จะเป็นเหมือนกำไรของชีวิต แต่หากใช้ชีวิตไปวันๆ โดยไม่คิดจะทำสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ ก็จะเป็นเหมือนขาดทุน

ตัวอย่างที่ ๓๐

“กาลเวลาที่ยาวนานอย่างนี้มีความหมายมาก ถ้ามองในแง่ของพวก**นักธุรกิจ** ในเรื่องเกี่ยวกับ**การเงิน** เขาถือว่าสำหรับเวลาที่ผ่านไปหนึ่งปีนี้จะต้องมี**การทำงานบัญชี มีการตรวจสอบ มีการทำงานบุคคล**

การทำงานบุคคลนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ทราบ**ฐานะทางการเงิน** เวลาที่ผ่านไปหนึ่งปีนั้นอาจจะเป็นปีงบประมาณหรือปีปฏิทินก็ได้ บางทีสองอย่างนี้บางครั้งก็มาลงในเวลาเดียวกัน ซึ่งในเรื่อง**ทางบัญชี**ก็เป็นเวลาที่เขา**ทำงานบุคคล**

ถ้าหันมามองดูชีวิตของเราก็เป็นเรื่องที่น่าจะ**ทำงานบุคคล**เหมือนกัน คือน่าจะมีการ**ทำงานบุคคลของชีวิต**ว่า ในเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมา ชีวิตของเรา**ได้มากหรือเสียมาก** **กำไรหรือขาดทุน** อันนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่น่าพิจารณา”

(พรตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป: ๗-๘)

ตัวอย่างนี้ใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของธุรกิจ เช่น “บวกลบคูณหาร” “นักธุรกิจ” “การเงิน” “การทำงานบัญชี” “การตรวจสอบ” “การทำงานบุคคล” และ “ฐานะทางการเงิน” มาอธิบายถึงขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำธุรกิจ นั่นก็คือ การทำงานบุคคลหรือการตรวจสอบบัญชี ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าเปรียบชีวิตเหมือนการทำธุรกิจกล่าวคือ ในการทำธุรกิจเมื่อถึงเวลาสิ้นปีงบประมาณหรือสิ้นปีปฏิทินจะต้องมีตรวจสอบบัญชีหรือทำงานบุคคลเพื่อให้ทราบผลประกอบการในปีนั้นๆ ว่า ได้กำไรหรือขาดทุน ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนการทำธุรกิจในปีต่อไป ชีวิตของเราก็

เช่นเดียวกัน หากเรามีการตรวจสอบตนเองทุกปีว่าในปีที่ผ่านมา เราใช้ชีวิตคุ้มค่าหรือไม่ ทำอะไรที่เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์บ้าง ก็จะทำให้เราสามารถวางแผนการใช้ชีวิตในปีถัดไปได้

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริศนาหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

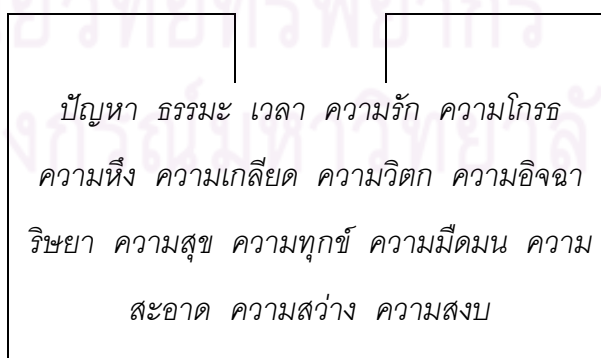
จากข้อมูลถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนมโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ อรุณ] ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจคือ มโนอุปมาอุปไมยนี้พระธรรมมาจารย์นำแบบเปรียบเทียบอรุณมาใช้โดยเน้นองค์ประกอบด้าน “การทำบุญหรือชื้อหรือชื้อ” เพื่อตรวจสอบผลประกอบการว่าได้กำไรหรือขาดทุนมาสะท้อนให้เห็นมุมมองว่าในชีวิตคนเราก็คงมีการ “ตรวจสอบการใช้ชีวิต” อยู่เสมอเพื่อทบทวนว่าเราทำบุญกุศลหรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรืออยู่ไปวันๆ โดยไม่ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เลย อาจเป็นได้ว่าพระธรรมมาจารย์ต้องการสื่อถึง “หลักสติ” ของพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท หมั่นตรวจสอบตนเองและกระตุ้นให้หมั่นทำความดีอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้หากพิจารณาคำว่าๆ จะพบว่ามโนอุปมาอุปไมยนี้อาจคาบเกี่ยวกับมโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] เพราะต่างก็สะท้อนมุมมองเรื่องการใช้ชีวิตอย่างมีสติเช่นเดียวกัน แต่ผู้วิจัยแยกมโนอุปมาอุปไมยทั้งสองกลุ่มออกจากกันเพราะตั้งข้อสังเกตว่า มโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] ชี้ให้นำหลักสติไปพิจารณาก่อนการใช้ชีวิต ในขณะที่มโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ อรุณ] กลับย้ำให้นำหลักสติไปใช้ตรวจสอบหลังการใช้ชีวิตไปแล้วว่าได้กำไรหรือขาดทุน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่พบแบบเปรียบเทียบนี้ในงานวิจัยนำร่องเรื่อง “มโนอุปมาอุปไมยชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างข้อมูลมีขนาดเล็ก แต่หากเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นๆ ที่ค้นคว้ามากลับพบข้อสังเกตว่า แบบเปรียบเทียบอรุณเช่นเดียวกันแต่เมื่อปรากฏในปริศนาประเภทต่างๆ ก็จะนำลักษณะเด่น (Salient feature) ที่แตกต่างกันของแบบเปรียบเทียบมาใช้ เช่น ในปริศนาการเมืองพบมโนอุปมาอุปไมย [การเมือง คือ อรุณ] ก็ไม่ได้เน้นองค์ประกอบด้านการตรวจสอบผลประกอบการ แต่จะเน้นองค์ประกอบด้านการประสานผลประโยชน์ ความร่วมมือกันทางธุรกิจและภาพการดำเนินการที่รวดเร็วฉับไวเป็นส่วนใหญ่ (รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม, ๒๕๕๑) ส่วนในปริศนาเพลงไทยสากลอาจพบมโนอุปมาอุปไมย [ความรัก คือ อรุณ] โดยนำองค์ประกอบเรื่องการลงทุนในธุรกิจมาเปรียบว่า ความรักก็ต้องมีการลงทุนโดยใช้หัวใจ

๓.๒.๕ [ชีวิต คือ ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของ “ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของภาษา/ สถานที่ปิดล้อม เช่น ใน เต็ม...ลงไป ใน เต็มเต็ม โฟรง กลวง และพร่อง มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของคนเราเหมือนภาษาหรือห้อง เปรียบธรรมะ ปัญหา กิเลสหรือแม้กระทั่ง อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เช่น ความสุข ความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสิ่งของที่บรรจุอยู่ภายใน และตัวเราสามารถเลือกเปิดรับหรือนำสิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตหรือนำสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตของเราได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ หนังสือธรรมะนำเสนอมโนทัศน์นี้เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะที่มีต่อชีวิตว่า ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชีวิตของคนเราสมบูรณ์ขึ้นและยังช่วยให้เรารู้ว่าสิ่งใดที่ควรเลือกรับเข้ามาหรือนำออกไปจากชีวิต ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๑๓๐ ถ้อยคำ ซึ่งจากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม” กับ “ชีวิต” ได้ ดังแผนภูมิ

ชีวิต

แผนภูมิที่ ๕ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระบบมโนทัศน์ภาษา/ สถานที่ปิดล้อมและชีวิต

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] ปรากฏใน
ข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓๑

“การจะมีความสุข ความสดชื่น เบิกบานเช่นนั้นทุก
ลมหายใจเข้าออก กระทั่งทำให้ยิ้มได้ทุกวัน มีอารมณ์ขันอย่าง
เหลือเฟือ มีรอยยิ้มเจื้อยท้วมหน้า ต้องมีเทคนิคพอสมควร เป็นต้นว่า
ต้องรู้จักวางท่าที่ต่อ**ความสุขความทุกข์ในชีวิต**เสียใหม่ให้ถูกต้อง
จากนั้นก็เพียรฝึกวิธีที่จะมีความสุขด้วยตัวเองให้เป็น ซึ่งเคล็ดลับที่ว่า
นี้ไม่ยากเลย

ในพุทธธรรมท่านวางหลักเบื้องต้นสำหรับคนที่กำลังแสวงหา
ความสุขมา**เติมเต็ม**ให้กับ**ชีวิต**เอาไว้ว่า

๑. ไม่เอาทุกข์ทับถมตนที่ไม่มีทุกข์
๒. ไม่สละความสุขที่ชอบธรรม
๓. ไม่หมกมุ่นแม้ในความสุขที่ชอบธรรมนั้น
๔. เพียรพยายามกำจัดเหตุแห่งทุกข์ให้สิ้นไป...”

(ธรรมะสบายใจ : ๓๕)

จากตัวอย่าง เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการวางตัวต่อความสุขหรือความทุกข์ที่เราจะ
ประสบพบเจอในชีวิตโดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ ภาชนะหรือสถานที่ปิดล้อม เช่น
“ใน” และ “เติมเต็ม” ถ้อยคำอุปสรรคดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตเป็นเสมือนภาชนะที่
มีทั้งความสุขและความทุกข์บรรจุอยู่ภายใน แต่คนส่วนใหญ่ก็มักปรารถนาที่จะมีความสุขมากกว่า
ความทุกข์ ผู้เขียนจึงได้อธิบายวิธีที่จะหาความสุขเพื่อมาเติมลงในชีวิตให้มากขึ้นด้วย

ตัวอย่างที่ ๓๒

“...ฉะนั้น อาตมาจึงเรียกว่า เหมือนกับเติมธรรมะลงไป
ชีวิตให้สมบูรณ์; พูดอย่างตรงไปตรงมา คุณอยากจะโกรธก็โกรธ ว่า
ถ้าคนมีความรู้แต่หนังสือกับอาชีพแล้ว ชีวิตนั้นมันยังโพรงอยู่, ไม่
เต็ม : เอาอะไรเติมให้เต็มล่ะ? เอาความรู้ธรรมะที่ยังขาดอยู่นั้นแหละ
เติมให้เต็ม, ให้รู้ว่าปฏิบัติธรรมะอย่างไรจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เดี๋ยวนี้เรามีความรู้หนังสือและอาชีพอยู่แล้ว แต่มันยังกลวง
อยู่ ในส่วนที่ว่า ธรรมะจะกำกับชีวิตอย่างไร-มันไม่มี! นี่มาที่นี้ก็
เหมือนกัน, เติมส่วนนั้นแหละให้มันเต็ม : ห้องนั้นมันยังไม่เต็ม;
สองห้องแรกมันเต็มแล้ว : รู้หนังสือแล้ว, รู้อาชีพแล้ว, แต่ห้องที่สาม
คือรู้ธรรมะสำหรับจะไม่เป็นทุกข์นี้ยังไม่มี มันยังพร่องอยู่จึงมาเติม;
จึงเหมือนกับว่ามาเติมชีวิตให้เต็ม ในส่วนที่ยังพร่องอยู่คือธรรมะ,
เติมธรรมะลงไปในชีวิต ให้ชีวิตนี้เต็มทั้ง ๓ ส่วน : ทั้งรู้หนังสือ, ทั้งรู้
อาชีพและทั้งมีธรรมะ.”

(เติมความสุขลงในชีวิต: ๔๓)

ตัวอย่างที่ ๓๒ เป็นการอธิบายถึงความสำคัญของการแสวงหาธรรมะโดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ ภาชนะหรือสถานที่ปิดล้อม เช่น “เติม” “เติม...ลงไป” “โพรง” “กลวง” “พร่อง” “เต็ม” และ “ไม่เต็ม” จากตัวอย่างสะท้อนมโนทัศน์ว่า ชีวิตเป็นเหมือนสถานที่ปิดล้อมหรือห้องที่แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนของการรู้หนังสือ (การเรียนรู้) ส่วนของการประกอบอาชีพ (การทำงาน) และส่วนที่สำคัญ คือ ส่วนของการมีธรรมะ ซึ่งส่วนหลังนี้มักเป็นส่วนที่คนส่วนใหญ่ยังไม่มีหรือมีไม่มาก ดังนั้นจึงยังเป็นส่วนของชีวิตที่จะต้องพยายามเติมให้เต็มหรือทำให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จากตัวอย่างทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะมีการแสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สิ่งที่บรรจุอยู่ในภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม” มากมายไม่ว่าจะเป็นธรรมะ ปัญหา เวลา หรือแม้กระทั่งอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เช่น *ความรัก ความโกรธ ความหึง ความเกลียด ความวิตก*

ความอิจฉาริษยา ความสุข ความทุกข์ ความมีดีมน ความสว่าง ความสงบ เป็นต้น ซึ่งจาก ถ้อยคำอุปมาอุปไมยเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นทิศทางการเคลื่อนที่ของสิ่งที่บรรจุอยู่ในภาชนะ/ สถานที่ ปิดล้อมด้วยว่า สามารถนำเข้าไปหรือเอาออกจากภาชนะได้ตลอดเวลา เหมือนดังชีวิตที่เรา สามารถเลือกเปิดรับหรือนำสิ่งที่ดี ๆ เข้ามาและอาจปิดรับหรือกำจัดสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตนั่นเอง

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริศนาหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนมโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] ในหนังสือธรรมะมีความสอดคล้องกับถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตที่ สะท้อนมโนอุปมาอุปไมย [LIFE IS A CONTAINER] ของผู้ใช้ภาษาอังกฤษที่เลคคอปและจอห์นสัน เสนอไว้ในหนังสือ *Metaphors We Live By* (Lakoff and Johnson, 1980: 51) ตัวอย่างเช่น คำว่า *full, empty* และ *not much left* เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างมโนทัศน์ ภาชนะบรรจุของผู้ใช้ภาษาอังกฤษและภาษาไทย

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ผู้วิจัยพบว่านอกจากพระธรรมอาจารย์จะใช้แบบเปรียบเทียบ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อมเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าในชีวิตของคนเรามีหลายสิ่งหลายอย่างบรรจุอยู่แล้ว ท่านยังใช้แบบเปรียบเทียบนี้เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะกล่าวคือ เน้นว่าธรรมะเป็นสิ่งที่ สำคัญที่จะช่วยทำให้ชีวิตของเราสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนั้นธรรมะยังช่วยให้เรามีปัญญาพิจารณาว่า สิ่งใดควรเปิดรับ/ นำเข้ามาในชีวิตและสิ่งใดควรกำจัด/ นำออกไปจากชีวิตอีกด้วย

๓.๒.๖ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน]

มโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “สิ่งที่ไม่คงทน” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าว เกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการ เชื่อมโยงลักษณะบางประการของ “สิ่งที่ไม่คงทน” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของ แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของคนเราไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับหลักอนิจจัง นอกจากนั้นยังสะท้อนมุมมองว่า ชีวิตของเราสั้นมาก การเกิดและการตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักอนัตตา ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๙๓ ถ้อยคำทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยพบการเปรียบเทียบชีวิตกับสิ่งที่ไม่คงทน ๔ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน ผลไม้ ดอกไม้และวัตถุเปราะบาง/ สิ่งบางเบา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๖.๑ [ชีวิต คือ ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงคุณสมบัติหรือลักษณะบางประการของ “ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต สิ่งที่น่ามาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบอาจเป็นปราภฏการณที่เกดขึ้นตามธรรมชาติหรือปราภฏการณที่มนุษย์เป็นผู้กระทำ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า ทุกแบบเปรียบล้วนเป็นปราภฏการณที่เกดขึ้นในระยะเวลาเพียงสั้นๆ เท่านั้น จากข้อมูลทีพบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่เกี่ยวข้องกับปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน เช่น ต่อม่น้ำ น้ำเดือด น้ำค้ำ พยับแดด รอยขีดบนผิวน้ำ น้ำแหวก ลำธาร น้ำไหล พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก เป็นต้น มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ปราภฏการณที่เกดในเวลายันสัน] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่เกดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น มีเวลาอยู่อย่างจำกัด มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพราะไม่สามารถคงทนอยู่ได้ในสภาพเดิม นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่าการเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกดขึ้นได้ตลอดเวลาอีกด้วย ดังนั้นเราทุกคนจึงควรดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทตามคำสอนของพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๔๖ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยพบการเปรียบเทียบชีวิตกับปราภฏการณ ๗ อย่างคือ ต่อม่น้ำ น้ำเดือด น้ำค้ำ พยับแดด รอยขีดบน

ผิวน้ำ น้ำในลำธารและพระอาทิตย์ จากข้อมูลด้วยคำอุปลักษณณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้น” ทั้งหลายกับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้น]	[ชีวิต]
(๑) ต่อมนี้	→ ชีวิต
● ตกไปในชั่วพริบตา	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
(๒) น้ำเดือด	→ ชีวิต
● กลายเป็นไอในเวลาอันสั้น	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
(๓) น้ำค้าง	→ ชีวิต
● ระเหยหายไปในเวลาอันสั้น	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
(๔) พยับแดด	→ ชีวิต
● ภาพที่เห็นหายไปในเวลาอันสั้น	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
● ความไม่แน่นอนของภาพที่เห็น	→ ความไม่แน่นอนของชีวิต
(๕) รอยขีดบนผิวน้ำ	→ ชีวิต
● ผิวน้ำแหวกคลื่นสนิทในเวลาสั้น	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
(๖) น้ำในลำธาร	→ ชีวิต
● น้ำไหลไปแล้วไม่ไหลย้อนกลับ	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
(๗) พระอาทิตย์	→ ชีวิต
● เคลื่อนที่ไปตลอดเวลา	→ ชีวิตแสนสั้น/ ตายได้ตลอดเวลา
● วงจรในการเคลื่อนที่	→ วงจรของชีวิต
- พระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า	→ ตอนเกิด
- พระอาทิตย์ตอนเที่ยงวัน	→ ตอนยังดำรงชีวิตอยู่
- พระอาทิตย์ตกตอนเย็น	→ ตอนตาย

แผนภูมิที่ ๖ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้นและชีวิต

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้น]
ปรากฏในข้อมูลดังรายละเอียด

๓.๒.๖.๑.๑ [ชีวิต คือ ต่อม้ำ]

มโนอุปสรรค [ชีวิต คือ ต่อม้ำ] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับต่อม้ำ โดยนำคำแสดง
คุณสมบัติเรื่องการแตกของต่อม้ำมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของทุกคนมี
ช่วงระยะเวลาที่สั้นมากและความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายและเกิดได้ตลอดเวลา เปรียบได้
เช่นเดียวกับการแตกของต่อม้ำเวลาตกกระทบพื้นอย่างแรง ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏ
ในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๓

“(ชีวิตชาวโลกทั้งหลาย) เหมือนต่อม้ำ ธรรมดาต่อม้ำที่
ตั้งขึ้นเพราะฝนเม็ดโตตกกระทบพื้นโดยกำลังแรง ย่อมแตกโดยเร็ว
มิได้ตั้งอยู่นานฉันใด ชีวิตนี้เกิดขึ้นเพราะของผสมมารวมกันเข้า เมื่อ
ส่วนผสมแตกจากกันก็ถึงความตาย ฉะนั้น”

(แสดงธรรมสองทาง: ๔๘)

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นหลักอนิจจังหรือความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งเช่นเดียวกัน โดย
มีการนำศัพท์เกี่ยวกับต่อม้ำมาใช้เช่น “ต่อม้ำ” และ “แตก” ซึ่งคำว่า ต่อม้ำเป็นคำนาม
ความหมายจากพจนานุกรม หมายถึง ฟองอากาศที่ผุดขึ้นปุดๆ เหนือน้ำ (ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๔๒: ๔๓๗) ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนต่อม้ำ
กล่าวคือ ชีวิตแสนสั้น ความตายเป็นเรื่องใกล้ตัว ชีวิตของทุกคนนั้นตายอย่างง่ายตาย ไม่
สามารถคงอยู่ได้ยาวนานเพราะการเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กัน เปรียบได้กับธรรมชาติของ
ฟองอากาศที่ผุดขึ้นเวลาฝนเม็ดโตๆ ตกกระทบพื้นอย่างแรง เมื่อเกิดฟองอากาศขึ้นแล้ว
ฟองอากาศนั้นก็จะไปในเวลาอันรวดเร็วเพราะไม่สามารถตั้งอยู่ได้ยาวนานเช่นเดียวกัน

๓.๒.๖.๑.๒ [ชีวิต คือ น้ำเดือด]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ น้ำเดือด] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับน้ำเดือด โดยนำคำที่แสดงคุณสมบัติเรื่องการกลายเป็นไอของน้ำเดือดมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของทุกคนมีช่วงระยะเวลาที่สั้นมากและความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายและเกิดได้ตลอดเวลา เปรียบได้เช่นเดียวกับน้ำเดือดบนกระทะร้อนที่จะกลายเป็นไอไปในชั่วครู่เท่านั้น ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๔

“ชีวิตเหมือนน้ำที่เดือดปุดๆ อยู่ในหม้อต้มน้ำ หากเราเอากะทะมาตั้งติดไฟเตรียมจะทอดปลาทุ ลองเอาน้ำหยดลงไป ถ้ากระทะร้อนได้ที่ก็จะเห็นน้ำเดือดเป็นฟองเป็นฝอยเล็กๆ แต่แวบเดียวฟองฝอยนั้นก็หายไปในช่วงพริบตา ชีวิตก็สั้นแบบนี้”

(สปรตากับความตาย: ๒๕)

จากตัวอย่างเป็นการอธิบายเกี่ยวกับหลักอนิจจังหรือความไม่เที่ยงของชีวิตเช่นกัน โดยเปรียบเทียบชีวิตว่าเป็นเหมือนน้ำที่เดือดปุดๆ อยู่ในหม้อต้มน้ำ สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของเราทุกคนนั้นสั้นมาก มีลักษณะเช่นเดียวกับน้ำที่ต้มจนเดือดก็จะกลายเป็นไอไปอย่างรวดเร็ว หรือแม้กระทั่งการที่เราตั้งกระทะบนไฟจนร้อน แล้วหยดน้ำลงไปบนกระทะนั้น น้ำจะเดือดและกลายเป็นฟองฝอยแล้วกลับกลายเป็นไอไปในเวลาชั่วพริบตาเท่านั้น

๓.๒.๖.๑.๓ [ชีวิต คือ น้ำค้าง]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ น้ำค้าง] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับน้ำค้าง โดยมีการใช้คำแสดงลักษณะบางประการที่เป็นลักษณะเด่นของน้ำค้าง คือ การระเหย มาเพื่อกล่าวเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบแสดงให้เห็นว่า ชีวิตของเราทุกคนนั้นแสนสั้น เปรียบได้เช่น

เดียวกันกับน้ำค้างยามเช้าที่ระเหยไปอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในข้อมูล
เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๕

“ชีวิตเปรียบเหมือนน้ำค้างยามรุ่งอรุณ เราตื่นขึ้นมาลุกไป
เดินจงกรมบนพรมยอดหญ้า มองเห็น**น้ำค้างใสพราว**อยู่บนยอดหญ้า
แต่พอเดินวกกลับมาอีกรอบ น้ำค้างบนยอดหญ้านั้น**อันตรธาน**ไปแล้ว”

(สปรตากับความตาย: ๒๕)

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและวิธีพิจารณาความตาย โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “น้ำค้าง” มาใช้ เช่น คำว่า “น้ำค้าง” และ คำว่า “ใสพราว” ซึ่งบ่งบอกลักษณะของน้ำค้าง ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนน้ำค้างกล่าวคือ ชีวิตของคนเราแสนสั้น ดังนั้นจึงควรรีบหมั่นสร้างคุณดีเพราะมีเวลาดำรงชีวิตอยู่เพียงไม่นานก็ต้องตาย เปรียบเหมือนน้ำค้างที่เกาะอยู่บนยอดหญ้าในตอนเช้าตรู่วะยะเวลาผ่านไปเพียงครู่เดียว เมื่อเราเดินกลับมาที่จุดเดิม น้ำค้างที่เคยเกาะอยู่บนยอดหญ้าเหล่านั้นกลับระเหยหายไปหมดแล้ว

๓.๒.๖.๑.๔ [ชีวิต คือ พยับแดด]

มโนอุปสรรค [ชีวิต คือ พยับแดด] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับพยับแดดมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยมีการนำลักษณะบางประการของปรากฏการณ์นี้คือ การเปลี่ยนแปลงของภาพพยับแดดที่เรามองเห็นในเวลาอันสั้น มาเชื่อมโยงกับลักษณะของชีวิตซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของคนเรานั้นแสนสั้น ไม่นั่นอน ไม่นคงทนถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๖

“ชีวิตเหมือนพยัับแดดที่เด่นเร้า พร้าวแพรวระยิบระยับ

ใครที่ขับรถไปตามถนนในช่วงเวลากลางวัน จะมองเห็นว่าเหมือนมี ทะเลขวางอยู่ข้างหน้า เห็นพยัับแดดแวบวาบอยู่เต็มด้านหน้า แต่พอ ขับไปถึงที่เข้าจริงๆ กลับพบว่าพยัับแดดเหล่านั้นไม่มีตัวตนเสียแล้ว ชีวิตของเราก็เป็นเช่นนั้น ความหนุ่มสาวของเราเอง เราอย่าไปหลง ครอบครองยึดติด เผลอไม่ก็ปีติินกาก็ขึ้นแล้ว เห็นใหม่ว่า **ชีวิต ร่างกายมันเปลี่ยนแปลงเร็วยิ่งกว่าพยัับแดด”**

(สปรตากับความตายเป็น: ๒๖)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการอธิบายเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ “พยัับแดด” เช่น คำว่า “พยัับแดด” “พร้าวแพรว ระยิบระยับ” และ “แวบวาบ” ซึ่งคำว่า พยัับแดด เป็นคำนาม ความหมายจากพจนานุกรม หมายถึง เงามแดด, แสงแดดกล้าที่ปรากฏในระยะไกลเป็นระยิบระยับลงตา ทำให้เห็นเป็นน้ำ เป็นต้น. (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒: ๗๕๗) ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณส์สะท้อนให้เห็น มโนทัศน์ว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนพยัับแดดกล่าวคือ ชีวิตแสนสั้นและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ยาวนาน เราจึงไม่ควรยึดติด เปรียบได้กับการเกิด พยัับแดด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เราเคยเห็นหรือประสบพบเจอเวลาที่ขับรถไปตามถนน ในช่วงเวลากลางวัน แสงแดดที่ส่องสะท้อน ทำให้เรามองเห็นภาพเหมือนมีทะเลขวางอยู่บนถนน แต่ภายในเวลาเพียงครู่เดียวพอขับรถไปถึงจุดจุดนั้น ก็กลับมองไม่เห็นพยัับแดดหรือภาพทะเลที่ เคยขวางอยู่ตรงหน้าเลย

๓.๒.๖.๑.๕ [ชีวิต คือ รอยขีดบนผิวน้ำ]

มโนอุปลักษณส์ [ชีวิต คือ รอยขีดบนผิวน้ำ] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับรอยขีดบนผิวน้ำ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์เป็นผู้กระทำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยมีการกล่าวถึงลักษณะ บางประการของปรากฏการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของทุกคนนั้นแสนสั้นเปรียบได้

กับช่วงเวลาที่เกิดรอยขีดบนผิวน้ำ รอยน้ำแหวกเป็นเส้นที่เกิดขึ้นจากการนำไม้ขีดลงไปบนผิวน้ำ ซึ่งจะเกิดรอยแหวกอยู่เพียงชั่วพริบตา จากนั้นไม่นานผิวน้ำก็จะกลืนกลายเป็นผืนเดียวเหมือนไม่เคยมีอะไรเกิดขึ้น ดังนั้นเราทุกคนจึงควรมีสติรู้ตัวเสมอเพราะความตายสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่สะท้อนมโนอุปมาอุปไมยนี้ เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๗

“ชีวิตเหมือนรอยขีดบนผิวน้ำ หากเราลองเอาไม้ขีดที่ผิวน้ำเร็วๆ ก็จะได้เห็นผิวน้ำแหวกเป็นเส้นเป็นแนวตามรอยไม้ แต่เมื่อยกไม้ขึ้นมาเพียงชั่วพริบตาเท่านั้น น้ำก็กลืนกันสนิท ไม่มีเส้นให้เห็นอย่างเดิมอีกแล้ว **ชีวิตแสนสั้น**ดังกล่าวมานี้เอง”

(สปรตากับความตาย: ๒๖)

จากตัวอย่างที่ ๓๗ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและวิธีพิจารณาความตาย โดยเชื่อมโยงมโนทัศน์จากประสบการณ์ที่เราเคยทำคือ การนำไม้ขีดลงไปบนผิวน้ำ ผู้วิจัยพบว่าการนำคำศัพท์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ “รอยขีดบนผิวน้ำ” มาใช้ ได้แก่ “รอยขีด” “ผิวน้ำ” “น้ำแหวก” ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมยแสดงให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนรอยขีดบนผิวน้ำ สะท้อนมโนทัศน์ว่าชีวิตของคนเรานั้นแสนสั้น ทุกคนมีเวลาดำรงชีวิตอยู่เพียงไม่นานก็ต้องตาย เช่นเดียวกันกับรอยขีดบนผิวน้ำที่เกิดจากการนำไม้ขีดลงไปบนผิวน้ำอย่างรวดเร็ว เราจะสามารถมองเห็นผิวน้ำแหวกออกเป็นเส้นตามรอยไม้ขีดนั้น แต่เพียงแค่วางไม้ขีดจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง หรือยกไม้ขีดขึ้นมาเพียงครู่เดียว ผิวน้ำก็จะกลืนกันสนิท ไม่มีแนวเส้นน้ำแหวกให้เห็นอย่างเดิม

๓.๒.๖.๑.๖ [ชีวิต คือ น้ำในลำธาร]

มโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ น้ำในลำธาร] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับน้ำในลำธาร โดยนำคำแสดงคุณสมบัติเรื่องการไหลของกระแสน้ำมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของทุกคนไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะเมื่อล่วงเข้าสู่วัยที่มากขึ้นเรื่อยๆ ก็ไม่

สามารถย้อนวันเวลากลับไปได้ เปรียบได้เช่นเดียวกับการไหลของกระแสที่ไม่มีวันไหลย้อนกลับ ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๓๔

“อาทิตยน์นี้เป็นอาทิตย์สุดท้ายของปี ๒๕๑๖ ซึ่งเมื่อ ๕๑ อาทิตย์มาแล้วเป็นปีใหม่และกำลังจะเป็นปีเก่าไปในอีก ๒ วันข้างหน้า นี่เป็นอนิจจังความไม่เที่ยงอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารจิตทั้งหลายสมควรจะหยิบยกขึ้นพิจารณา ให้เห็นว่าความไม่เที่ยงมีอยู่จริงวันเวลาก็ไม่เที่ยง ต้องล่วงไป พุทธศาสนภชาธิตบทหนึ่งมีว่า “วันคืนย่อมล่วงไป **ชีวิตย่อมหมดเข้าไป** อายุของสัตว์ย่อมสิ้นไป **ดูจน้ำแห่งลำธาร ย่อมหมดไปจะนั้น**” ขอขณะจะสิ้นไปแห่งปี ๒๕๑๖ได้เป็นประโยชน์แก่ทุกจิตใจด้วยการน้อมนำมาคิดอย่างผู้มีปัญญาอย่างผู้ไม่ประมาทจนสามารถบรรเทาความทุกข์ที่มีอยู่ให้ลดน้อยลงและเพิ่มความสุขให้ทวียิ่งขึ้นแก่จิตใจโดยทั่วกันเถิด”

(การบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่: ๕๕)

ตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับอนิจจังหรือความไม่เที่ยง โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “น้ำในลำธาร” มาใช้เช่น “ลำธาร” และ “หมดไป” สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนน้ำในลำธารคือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งชีวิต วันเวลาและอายุ นั้น เป็นสิ่งที่เมื่อผ่านไปแล้วย่อมไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ เช่นเดียวกันกับน้ำในลำธารส่วนที่ไหลผ่านไปแล้วจะไม่มีวันไหลย้อนกลับมา ดังนั้นเมื่อเวลาผ่านไปปีหนึ่งๆ ชีวิตล่วงเข้าสู่ปีถัดไป คนเราจึงควรหมั่นพิจารณาชีวิต ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทก็จะสามารถบรรเทาความทุกข์และเพิ่มความสุขแก่ชีวิตได้

๓.๒.๖.๑.๗ [ชีวิต คือ พระอาทิตย์]

มโนอุปสรรคณ์ [ชีวิต คือ พระอาทิตย์] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับพระอาทิตย์ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและเราทุกคนคุ้นเคยมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยมีการกล่าวถึงลักษณะธรรมชาติ

ของพระอาทิตย์คือ การขึ้นในตอนเช้า การเคลื่อนที่เปลี่ยนตำแหน่งบนท้องฟ้าไปตามเวลาในตอนกลางวัน จนกระทั่งพระอาทิตย์ตกในตอนเย็น โดยเปรียบเทียบกับแต่ละช่วงของชีวิต ซึ่งก็คือ การเกิด การดำรงชีวิตอยู่และการตาย

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ พระอาทิตย์] สะท้อนให้เห็นมุมมองตามแนวทางพระพุทธศาสนา เรื่องเกี่ยวกับการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปของสรรพสิ่ง ตลอดจนชีวิตของเราก็ไม่อาจหนีกฎเกณฑ์นี้ไปได้เช่นกัน ดังนั้นเราจึงควรตระหนักว่าการเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเป็นสิ่งใกล้ตัวและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏในข้อมูล

ตัวอย่างที่ ๓๙

“ฉากแห่งชีวิตสุดท้ายคือความตายนี้อยู่ไม่ไกล ไม่มีใครหนีพ้น เช่นเดียวกับ**พระอาทิตย์ที่อุทัยขึ้นในยามรุ่งอรุณ**จรไปทรงตัวอยู่ท่ามกลางท้องฟ้า ณ **ยามเที่ยงวัน** แต่ไม่ว่าวันไหนๆ ผ่านมาก็ปีๆ **พระอาทิตย์ขึ้นแล้วก็ต้องตกทุกวัน** ไม่มีวันไหนที่พระอาทิตย์ขึ้นแล้วไม่ตก **ชีวิตคนเราก็ไม่ต่างจากพระอาทิตย์**

ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนมีการอุบัติขึ้นในเบื้องต้น ดำรงอยู่ในท่ามกลางและแตกดับไปในท้ายที่สุด เมื่อพิจารณาอย่างนี้อยู่เนืองๆ ก็เห็นสังขารของชีวิตที่ว่า ความตายมิได้อยู่ไกลตัวเลย แต่ความตายเหมือนนายเพชรฆาตถือดาบจ่ออยู่ที่คอของเรา ดาบคือความตายของนายเพชรฆาตนั้นพร้อมทำการอยู่ทุกขณะจิต ประมาทเมื่อไหร่ก็ตายเมื่อนั้น”

(สปรตากับความตาย: ๑๐๘)

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นการอธิบายเกี่ยวกับความตายว่าถือเป็นสังขารของชีวิตที่ทุกคนต้องพบเจอ โดยเชื่อมโยงมโนทัศน์จากประสบการณ์ที่เราเห็นอยู่ทุกวันเกี่ยวกับพระอาทิตย์ มีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ “พระอาทิตย์” มาใช้ ได้แก่ “พระอาทิตย์” “อุทัย” “รุ่งอรุณ” “เที่ยงวัน” “ขึ้น” และ “ตก” ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์เปรียบเทียบกับชีวิตนั้นเป็นเหมือนพระอาทิตย์ สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาและชีวิตของเราต้องล่องไปอยู่

ตลอด มนุษย์เราทุกคนย่อมเกิดมา ดำรงชีวิตอยู่และตายจากไป เปรียบเหมือนกับพระอาทิตย์ที่
จะต้องขึ้นทางทิศตะวันออกทุกวันในตอนเช้า เคลื่อนไปอยู่กลางท้องฟ้าในเวลาเที่ยงวันและตก
ทางทิศตะวันตกในเวลาเย็น ซึ่งระยะเวลาในชีวิตก็เปรียบได้กับช่วงเวลาในหนึ่งวันตั้งแต่
พระอาทิตย์ขึ้นจนกระทั่งตกนั่นเอง

๓.๒.๖.๒ [ชีวิต คือ ผลไม้]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ผลไม้] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ผลไม้” มาใช้เป็น
แบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ
“ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยง
คุณสมบัติหรือลักษณะบางประการของ “ผลไม้” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของ
แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของผลไม้ เช่น *สุกงอม*
ผลไม้ *ขี้* *แมลง* *มด* *หนอน* *เจาะไซ* *ร่วงหล่น* *สุกคาต้น* *ถูกสอยและเปลือก* มาใช้กล่าวถึง
ชีวิต

ผู้วิจัยพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะสะท้อนมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต
คือ ผลไม้] โดยแสดงให้เห็นสองมุมมอง มุมมองแรกคือ ชีวิตคนเราแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งที่คู่กัน
และความตายเป็นเรื่องใกล้ตัว สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับหลักอนิจจัง ทุกขัง
และอนัตตา ทุกคนจึงควรใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ส่วนอีกมุมมองหนึ่งก็คือ ชีวิตของมนุษย์
จะต้องดีทั้งภายนอก (การกระทำ) และภายใน (จิตใจ) โดยอาศัยธรรมะซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะคอย
ขัดเกลาจึงจะได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” ที่สมบูรณ์ ในขณะที่หากภายนอกดีแต่จิตใจภายในแยก็ถือ
ได้ว่าเป็นเพียง “คน” เท่านั้น ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๑๙ ถ้อยคำ
ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์
ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ผลไม้” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ผลไม้]	[ชีวิต]
● เปลือกผลไม้	→ การกระทำที่แสดงออกมา

- เนื้อในผลไม้ → จิตใจ
- สาเหตุที่ทำให้ผลไม้ร่วงหล่น → ปัจจัยที่ทำให้ตายก่อนวัยอันควร
ลงมาก่อนสุก (เช่น มด แมลง (ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุ ฯลฯ)
หนอน ถูกสอยหรือพายूपัด)
- ผลไม้ที่สุกงอม → ชีวิตคนวัยชรา (สั่งสมประสบการณ์มามาก)
- ผลไม้ที่ร่วงหล่นตามกาลเวลา → คนที่ตายเมื่อถึงวัยอันควร

แผนภูมิที่ ๙ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของผลไม้และชีวิต

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ ผลไม้] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔๐

“การได้มาเกิดเป็นมนุษย์นี้ดี เพราะได้รับสุขบ้างทุกข์บ้าง มี
บทเรียนชีวิตมาก มีประสบการณ์ที่จะสอนตนเอง ทำให้เกิดสติ จะ
ทำให้ชีวิตสุกงอม ญาณปัญญาแก่กล้า ทำให้ตรัสรู้ได้ดี ฉะนั้นท่าน
ว่าการมาเกิดเป็นมนุษย์นี้ดีแล้ว เทวดายังอยากมาเกิดเป็นมนุษย์เลย
ทีนี้มีปัญหาอยู่ที่ว่าจะใช้ชีวิตมนุษย์อย่างไรจึงจะดีที่สุด”

(นรก-สวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่: ๖๒)

จากตัวอย่างนี้ มีการนำคำศัพท์ที่ใช้ในวงความหมายของ “ผลไม้” คือคำว่า สุกงอม มาอธิบายถึงข้อดีของการเกิดเป็นมนุษย์โดยสะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า คนที่มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นแสดงว่าเป็นคนที่มีบุญ ยิ่งคนใดมีอายุมาก ใช้ชีวิตผ่านเวลามายาวนาน ย่อมมีบทเรียนและสั่งสมประสบการณ์ต่างๆ มาแล้วมากมาย มีปัญญาแก่กล้าสามารถตรัสรู้ได้ง่ายเปรียบได้กับผลไม้ที่แขวนอยู่บนต้นไม้มายาวนาน ก็จะสะสมแร่ธาตุและสารอาหารต่างๆ มาอย่างเต็มที่ จนกระทั่งเมื่อถึงเวลาสุกงอมก็จะสามารถนำไปรับประทานได้นั่นเอง

ตัวอย่างที่ ๔๑

“มนุษย์” กับ “คน” นั้นแตกต่างกัน คือ ความเป็น “คน” นั้น เป็นเพราะเกิดมาจากท้องแม่ก็เรียกว่าเป็นคนแล้ว ร้องได้นี้ก็เป็นคน แล้วความเป็น “มนุษย์” นั้นเมื่อเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ ต้องมีคุณธรรมเข้าไปประดับประดาจิตใจ จึงจะให้เกิดอีกทีหนึ่ง เรียกว่าเกิดเป็นมนุษย์

ขั้นแรกเกิดเป็นคน เกิดจากท้องแม่ก็เกิดเป็นคน แล้ว ต่อมาก็เกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาเป็นมนุษย์เกิดจากพระธรรม พระธรรม ทำให้เราเป็นมนุษย์

ผลไม้ บางอย่าง เราดู**ผิว**ว่า**สุก**แล้ว แต่ว่าพอ**ปอก**เข้าไป**ข้างใน**มี**ตัวหนอน**ตัวใหญ่ๆ เข้าไปยึดครองอยู่ เราก็กิน**ผลไม้**ผลนั้นไม่ได้ **ชีวิตคนเรานั้นก็เหมือนกัน** ถ้าหากว่าเป็นแต่เพียงภายนอกก็เรียกว่า เป็นแบบจอมปลอม แต่ถ้าเป็นออกมาจากข้างในเรียกว่า เป็นแท้ เป็นมาจากข้างในก็คือใจมันเป็น”

(แสดงธรรมสองทาง: ๘๙-๙๐)

ตัวอย่างที่ ๔๑ นำคำศัพท์ที่ใช้ในวงความหมายของ “ผลไม้” เช่น *ผลไม้ ผิว สุก ปอก เข้าไปข้างใน และตัวหนอน* มาใช้กล่าวเปรียบกับชีวิตเพื่ออธิบายความแตกต่างของความเป็นมนุษย์และคน โดยสะท้อนให้เห็นมุมมองว่า คนเรานั้นเพียงแค่ออกมาจากท้องแม่ก็ได้ชื่อว่า “เป็นคน” แต่จะถือว่า “เป็นมนุษย์” ได้ก็ต่อเมื่อมีคุณธรรมในจิตใจ ดีทั้งภายใน (จิตใจ) และภายนอก (การกระทำ) แต่หากเป็นมนุษย์แค่เพียงภายนอก ชีวิตนั้นก็จะมีคุณค่า เปรียบได้กับผลไม้ที่สุกงอมแล้วและผิวข้างนอกหรือเปลือกสวยดี แต่พอปอกเข้าไปข้างในมีหนอนไชอยู่ในเนื้อ ผลไม้ก็ไร้ประโยชน์เพราะเราไม่สามารถนำมารับประทานได้ ดังนั้นจะเห็นว่า ธรรมะถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตที่จะมีส่วนผลักดันให้ผู้ที่เกิดมาเป็น “คน” แล้วมีโอกาสพัฒนาตนเองจนได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” และถือเป็นชีวิตที่มีคุณค่าได้ในที่สุด

ตัวอย่างที่ ๔๒

“พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนทุกคนก็เหมือนผลไม้ที่แขวนอยู่บนต้น โอกาสที่ผลไม้แต่ละผลจะแขวนติดอยู่กับขั้วจนสุกแล้วร่วงหล่นลงมาตามปกตินั้นน้อยมาก เพราะผลไม้เสี่ยงต่อการถูกแมลง มด หนอน เจาะไช หรือมีเข็มนั้นก็ถูกคนสอย หรือพายุพัดกระหน่ำร่วงหล่นลงมา มีน้อยนักที่จะสุกคาต้น มีกลิ่นหอมแล้วร่วงหล่นลงมาตามกาลเวลา ชีวิตคนก็เป็นเช่นนี้ เพราะฉะนั้นเราทุกคนจึงต้องหัดเรียนรู้เรื่องความตาย ต้องหมั่นเจริญมรณัสสติ เพื่อให้จิตใจเกิดภูมิคุ้มกัน สามารถต้านทานทุกข์ที่สืบเนื่องมาจากความตายของบุคคลอันเป็นที่รัก และเพื่อให้จิตใจมีความเข้มแข็งเฉลียวฉลาด รู้เท่าทัน สามารถรับมือกับความตายด้วยตนเองในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตได้”

(สปรตากับความตาย: ๑๔๙)

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จะรับมือกับความตายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันจิตใจตนเองให้ไม่ทุกข์มากเมื่อต้องประสบกับการสูญเสียคนที่เรารัก โดยใช้คำที่อยู่ในวงความหมายของ “ผลไม้” เช่น คำว่า แขวนติดอยู่กับขั้ว ร่วงหล่น สุกคาต้น กลิ่นหอม ปอก มด แมลง หนอนเจาะไช เป็นต้น ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เปรียบชีวิตเป็นเหมือนผลไม้ที่เสี่ยงต่อการถูกแมลงหรือหนอนเจาะไช เสี่ยงต่อการถูกคนสอยไป หรือแม้กระทั่งการเจอพายุพัดกระหน่ำจนตกลงมาก่อนที่จะสุกนั่นเอง ดังนั้น เราจึงควรหมั่นเรียนรู้เรื่องความตายและทำใจยอมรับให้ได้ว่า ความตายเป็นสัจธรรมของชีวิตที่ทุกคนต้องพบเจอ จะได้ไม่เสียใจหรือเป็นทุกข์มากจนเกินไปเมื่อคนที่เรารักต้องเสียชีวิต

๓.๒.๖.๓ [ชีวิต คือ ดอกไม้]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ดอกไม้] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ดอกไม้” ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของพีชมาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยนำคำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ “ดอกไม้” เช่น *สวยสดงดงาม สีสดงดงาม เหี่ยวแห้งและร่วงโรย* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ดอกไม้] สะท้อนให้เห็นหลัก “อนิจจัง (ความไม่เที่ยง)” ตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่า ชีวิตและร่างกายของคนเราย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่สามารถคงทนอยู่ในสภาพเดิมได้ เปรียบเหมือนดอกไม้ที่แรกๆ ก็ยังสวยสดอยู่ แต่เวลาผ่านไปไม่นานก็จะเริ่มเหี่ยวแห้งและร่วงโรยไป ดังนั้นถ้าเราเข้าใจหลักอนิจจังและทำใจยอมรับได้ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เราก็จะไม่ยึดมั่นถือมั่นในชีวิตและร่างกายจนเกิดทุกข์ ในทางตรงกันข้ามหากใครไม่พยายามเข้าใจและไม่สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยึดติดกับชีวิตและร่างกายก็จะทำให้ผู้นั้นเป็นทุกข์ได้ ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๑๖ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ดอกไม้” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ดอกไม้]	[ชีวิต]
● การเปลี่ยนแปลงของดอกไม้ →	การเปลี่ยนแปลงของชีวิตและร่างกาย
● ดอกไม้ที่ยังสด →	ชีวิตและร่างกายในวัยหนุ่มสาว (ไม่มีริ้วรอย)
● ดอกไม้ที่เหี่ยวแห้ง →	ชีวิตและร่างกายในวัยสูงอายุขึ้น (มีริ้วรอย)
● ดอกไม้ที่ร่วงโรย →	ตาย

แผนภูมิที่ ๔ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของดอกไม้และชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ดอกไม้] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔๓

“ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนนี้เป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง เป็นกฎธรรมชาติส่วนที่เห็นได้ง่ายๆ ในรูปของความเปลี่ยนแปลง ถ้าต้องการจะบอกว่า สิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา หรือมีความเปลี่ยนแปลง เราก็สามารถพูดให้เห็นได้ง่ายๆ เช่นอาจจะยกตัวอย่างขึ้นมาชื่อว่า **ดอกไม้** ที่จัดวางอยู่หน้าที่ตั้งศพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องตั้งนี้ ตอนนั้นก็**สวยสดงดงาม** ยังใหม่อยู่ แต่อีกไม่ช้าข้ามคืนข้ามวันไปไม่นาน ก็จะ**เหี่ยวแห้ง**ลงไปตามลำดับ

การที่มีการจัดเครื่องตั้งด้วยดอกไม้แบบนี้มองในแง่ของธรรมก็เป็นเครื่องเตือนใจเหมือนกัน คือเป็นเครื่องเตือนใจให้เราพิจารณาว่า **ชีวิตของคนเราก็เหมือนอย่างนี้ ดอกไม้ต้นไม้อีกก็เป็นชีวิตเหมือนกัน** แต่เราจะเห็นได้ง่ายถึงการที่มันเปลี่ยนแปลงไป จากความ**สวยสด มีสีสันงดงาม** ก็จะ**ร่วงโรยเหี่ยวแห้ง**ไป **ชีวิตของคนเราก็เป็นอย่างนั้น** คือว่าดอกไม้นี้เป็นเครื่องเตือนใจให้เรามองเห็นคติธรรมดานั่นเอง”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๑๒๘-๑๒๙)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ซึ่งถือเป็นกฎธรรมชาติว่า สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับลักษณะตามธรรมชาติของ “ดอกไม้” มาใช้ เช่น “สวยสดงดงาม” “สีสันงดงาม” “เหี่ยวแห้ง” และ “ร่วงโรย” ทั้งนี้จากตัวอย่างมีค่าแสดงการเปรียบเทียบชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนกับดอกไม้ กล่าวคือ ชีวิตของคนเราย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากเคยมีร่างกายแข็งแรงหน้าตาผิวพรรณสดใส พอมีชีวิตอยู่นานเข้าร่างกายก็ค่อยๆ เสื่อมสภาพ ผิวพรรณก็กลับเหี่ยวแห้งไปตามกาลเวลาจนกระทั่งตายในที่สุด เช่นเดียวกันกับดอกไม้ที่วางตกแต่งอยู่หน้าศพในงานศพ วันแรกๆ ดอกไม้เหล่านั้นยังมีสีสันงดงาม แต่ผ่านไปเพียงไม่กี่วันกลับเหี่ยวแห้งและร่วงโรยไปตามธรรมชาติ

๓.๒.๖.๔ [ชีวิต คือ วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา” มาใช้เป็นแบบเปรียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงคุณสมบัติหรือลักษณะบางประการของ “วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของวัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา เช่น *ประบาง แดกทำลาย บางเบาและโอบยบิน* มาใช้กล่าวถึงชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของคนเราเป็นสิ่งที่ประบางและบางเบา เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเพราะไม่คงทนถาวร รวมถึงการเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดได้ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพระพุทธศาสนาเรื่องการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปของทุกสรรพสิ่ง เปรียบได้กับวัตถุแตกง่ายที่เพียงแค่โดนกระทบแรงๆ หรือหล่น วัตถุนั้นก็อาจแตกไปในทันที นอกจากนั้นชีวิตยังเปรียบเหมือนสิ่งบางเบาที่เพียงแค่ถูกลมพัดเบาๆ ก็อาจปลิวออกไปจากร่างกายได้ในทันที ดังนั้นทุกคนจึงควรใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังเพราะเราอาจตายได้ทุกขณะนั่นเอง ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๑๒ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยพบการเปรียบเทียบชีวิตกับวัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา ๓ ประเภทคือ แก้ว ภาชนะดินปั้นและขนนก สามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[วัตถุประบาง/ สิ่งบางเบา]		[ชีวิต]
(๑) แก้ว	→	ชีวิต
● แก้วแตก	→	ตาย
(๒) ภาชนะดินปั้น	→	ชีวิต
● ภาชนะดินปั้นแตก	→	ตาย

- (๓) ขนนก → ชีวิต
- ขนนกปลิวไปตามลม → ตาย

แผนภูมิที่ ๙ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของวัตถุเปราะบาง/ สิ่งบางเบาและชีวิต

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ วัตถุเปราะบาง/ สิ่งบางเบา] เช่น

๓.๒.๖.๔.๑ [ชีวิต คือ แก้ว]

มโนอุปสรรค [ชีวิต คือ แก้ว] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับแก้ว โดยนำคำแสดงคุณสมบัติเรื่องความเปราะบางและแตกง่ายของแก้วมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าการเกิด-การตายเป็นสิ่งที่คู่กันและความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เปรียบได้เช่นเดียวกับแก้วที่อาจหล่นแตกได้ตลอดเวลา ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๔๔

“วันหนึ่งขณะอาตมภาพกำลังอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ดีๆ กระดาษหนังสือพิมพ์บาดมือเลือดไหลซิบๆ ชวนให้จุกคิดว่า**ชีวิต**ช่าง **เปราะบาง**ยิ่งกว่าแก้วจริงๆ กระดาษบางๆ แสนสามัญ เห็นอยู่ทุกวัน ยังบาดมือเราได้ นี่คือสัจธรรมที่ว่า**ชีวิต**แสน**เปราะบาง** ใครว่าชีวิตยิ่งใหญ่ อหังการ ยโสโอหัง หลงตัวเอง ใช้ชีวิตเหมือนกับว่าความตายยังอยู่ห่างไกลตัวเองเหลือเกิน คนนั้นยังโง่อยู่มาก เพราะในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นมีเหตุปัจจัยแห่งความตายแฝงตัวอยู่ในทุกหนทุกแห่ง แม้กระทั่งกับหนังสือพิมพ์ที่เราอ่านทุกเช้า หรือแม้แต่ในตำราที่เราพลิกศึกษาหาความรู้อยู่ทุกวันก็มีสารพิษปนเปื้อนอยู่ในน้ำหมึกมากมาย สูดเอาสารปนเปื้อนเหล่านี้เข้าไปมากๆ ก็มีโอกาสเป็นโรคมะเร็งหรือโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบการหายใจได้โดยไม่รู้ตัว

(สปรตากับความตาย: ๙๐)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับสังกรรมของชีวิตที่ว่า ความตายเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราและอยู่ในทุกหนทุกแห่ง โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “แก้ว” มาใช้คือ คำว่า *เพราะบาง* ซึ่งเป็นคุณสมบัติของวัตถุที่ผลิตจากแก้ว ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่เปราะบาง (ผู้เขียนใช้ความเปรียบว่า ชีวิต*เพราะบางยิ่งกว่าแก้ว*) เพราะแม้กระดาษหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นเพียงกระดาษบางๆ ยังทำอันตรายต่อร่างกายถึงขนาดเลือดไหลได้ ดังนั้นความตายจึงถือเป็นสิ่งที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเราและอาจซ่อนตัวอยู่ได้ในทุกที่ เราจึงควรใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังเพราะเราทุกคนอาจตายได้ในทุกขณะ เหมือนกับแก้วซึ่งเป็นวัตถุที่เปราะบางเพียงแต่ถูกกระทบหรือตกหล่นก็อาจแตกหักได้ทุกเวลาเช่นกัน

๓.๒.๖.๔.๒ [ชีวิต คือ ภาชนะดินปั้น]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาชนะดินปั้น] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับภาชนะดินปั้น โดยนำคำแสดงคุณสมบัติเรื่องความแตกง่ายของภาชนะดินปั้นมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นสังกรรมของชีวิตว่า การเกิด-การตายเป็นสิ่งที่คู่กันและความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะเปรียบเหมือนกับภาชนะดินปั้นที่อาจหล่นแตกหรือถูกทุบทำลายได้ตลอดเวลา ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๔๕

“...อันชีวิตของคนและสัตว์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่อาจทรงตัวตั้งมั่นอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมมีความตายเป็นที่สุด เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้แล้วก็เป็นวิปัสสนาภาวนา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธเข้าสู่ ปรีนิพพานอีก ๓ เดือน ได้ทรงปลงอายุสังขารแล้วตรัสสอนพระอานนท์พร้อมหมู่ภิกษุทั้งหลายว่า “อานนท์ ตถาคตได้เคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือว่า สัตว์จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนาในสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า การที่จะขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเป็นแล้ว ที่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว และที่จะต้องมีการ

แตกดับเป็นธรรมดาว่าอย่าฉิบหายเลย ดังนี้ ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะ
 มีได้ เป็นได้ การบริณิพพานของเรา ตถาคตจักมีในกาลไม่นานเลย
 ถัดจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจักนิพพาน ฯลฯ สัตว์ทั้งปวงทั้งที่เป็นคน
 หมูม คนแก่ ทั้งที่เป็นพาลและบัณฑิต ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่
 มีความตายเป็นเบื้องหน้า เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อได้
ปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกและที่ยังดิบ ล้วนแต่มีการแตก
ทำลายไปในที่สุดฉันใด ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็ล้วนแต่มีความ
ตายเป็นเบื้องหน้าฉันนั้น ภัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเรา
 ริบหรี่แล้ว เราจักต้องละพวกเธอไป...”

(วิธีสร้างบุญบารมี : ๔๖-๔๗)

ตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและความตายซึ่งสอดคล้องกับคำสอนทาง
 พระพุทธศาสนาที่ว่า ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป หรือหลักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
 โดยมีการนำคำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ “ภาชนะดินปั้น” เช่น ภาชนะดิน ช่างหม้อ ปั้น
 (ขนาด) เล็ก/ใหญ่ สุก/ดิบ และแตกทำลาย มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำ
 อุปลักษณะที่พบสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่เปราะบางเหมือนภาชนะดินปั้น กล่าวคือ ไม่ว่าจะ
 จะเป็นชีวิตของคน สัตว์ หรือสรรพสิ่งทั้งหลายบนโลก ก็ล้วนแล้วแต่ต้องตายไปในที่สุด ไม่อาจ
 อยู่คงทนถาวร เปรียบได้กับภาชนะที่ช่างปั้นด้วยดิน ไม่ว่าจะจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ยังดิบ (เครื่อง
 ปั้นดินที่ยังไม่ผ่านขั้นตอนการเผา) หรือว่าสุก (เครื่องปั้นดินที่ผ่านขั้นตอนการเผาแล้ว) สุดท้ายก็
 จะต้องแตกหรือถูกทำลายไปเช่นเดียวกัน

๓.๒.๖.๕.๓ [ชีวิต คือ ขนนก]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ขนนก] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับขนนก โดยนำคำแสดง
 คุณสมบัติเรื่องความบางและเบาของขนนกมาใช้กล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า การเกิด-
 การตายเป็นสิ่งที่คู่กันและความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เปรียบได้เช่นเดียวกับขนนกที่อาจ
 ปลิวหายไปได้ตลอดเวลา ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณะที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๔๖

“บางครั้งอาตมภาพนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ดี ๆ เปิดหนังสือพิมพ์อ่าน ถูกขอบกระดาษหนังสือพิมพ์บาดมือเลือดไหลซิบ ๆ ดูกคิดขึ้นมาว่าเหตุแห่งความตายเมื่อมันจะเกิดนั้นง่ายนิดเดียว ชีวิตนี้ท่านจึงบอกว่า เพราะบางยิ่งกว่าแก้ว บางเบายิ่งกว่าขนนก เพราะบางยิ่งกว่าแก้วคือ ตกเมื่อไหร่แตก บางเบายิ่งกว่าขนนกหมายความว่า พร้อมทั้งจะโบยบินไปจากร่างกายได้ทุกเมื่อ...”

(สบตากับความตาย: ๒๕)

จากตัวอย่างที่ ๔๖ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและวิธีพิจารณาความตายอีกเช่นกัน โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “ขนนก” มาใช้ เช่น คำว่า *ขนนก* *โบยบิน* และ *บางเบา* ซึ่งบ่งบอกถึงเรื่องลักษณะรูปร่างและคุณสมบัติเรื่องน้ำหนักของขนนก ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมยสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนขนนกกล่าวคือ ชีวิตของคนเราแสนสั้น มีเวลาดำรงชีวิตอยู่เพียงไม่นานก็ต้องตาย เพราะความตายมีอยู่ทุกหนทุกแห่งและเหตุแห่งความตายก็เกิดขึ้นง่ายแค่เพียงชีวิตหลุดลอยออกไปจากร่างกายเท่านั้น ทุกคนก็จะตาย เช่นเดียวกันกับขนนกที่มีรูปร่างบางและน้ำหนักเบา หากเจอลมที่พัดมาเพียงวูบเดียวเท่านั้น ขนนกก็จะปลิวลอยจากที่เดิมไปตามสายลมทันที

๓.๒.๗ [ชีวิต คือ การศึกษา]

มโนอุปมา [ชีวิต คือ การศึกษา] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “การศึกษา” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบ หรือลักษณะบางประการของ “การศึกษา” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น *การศึกษา* *ผู้เรียน* *การเรียน* *การสอบ* *กรรมการการสอบ* *พัฒนา* *ฝึกฝน* *แบบฝึกหัด* และ *บททดสอบ* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การศึกษา] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตของคนเราทุกคนคือ สิ่งที่ต้องเรียนรู้ สิ่งที่เราต้องประสบพบเจอตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นอยู่ ความสุข ความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย โลกธรรม ๘ ประการทั้งฝ่ายที่น่าพอใจและ ฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ รวมถึงปัญหาหรืออุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตล้วนเป็นเหมือนแบบฝึกหัดหรือ บททดสอบเพื่อให้เราฝึกฝนและพัฒนาชีวิตของตนเองให้ไปในแนวทางที่ดีและสามารถดำรง ชีวิตอยู่ได้ดีขึ้น ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๗๒ ถ้อยคำ ทั้งนี้ จากข้อมูล ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบระหว่าง “การศึกษา” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[การศึกษา]	[ชีวิต]
● ผู้เรียน/ กรรมการสอบ ^๕	→ ตัวเรา
● สิ่งที่ต้องเรียนรู้	→ วิธีการดำรงชีวิต
● แบบฝึกหัด/ บททดสอบ	→ ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ/ โลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่า ชอบใจได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์
● การทำแบบฝึกหัด/ บททดสอบ	→ การจัดการกับปัญหาที่พบ/ โลกธรรมฝ่ายที่ ไม่น่าชอบใจ
● ผลการสอบ	→ ผลการจัดการกับปัญหา/ โลกธรรมฝ่ายที่ ไม่น่าชอบใจ

แผนภูมิที่ ๑๐ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการศึกษาและชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การศึกษา] ปรากฏในข้อมูลดัง

ตัวอย่าง

^๕ จากกลุ่มข้อมูลผู้วิจัยพบว่า พระธรรมจารย์ใช้การเปรียบอยู่ในย่อหน้าเดียวกันว่า ชีวิตเป็นทั้งผู้เรียนและ กรรมการสอบ

ตัวอย่างที่ ๔๗

“ชีวิตเป็นตัวการศึกษา ในตัวมันเอง มันเป็นตัวผู้เรียน เป็นตัวการเรียน เป็นตัวการสอบ เป็นกรรมการแห่งการสอบ ตลอดชีวิต; ความเป็นอยู่ ความสุข ความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ซึ่งเป็นตัวชีวิตนั้นมันเป็นการศึกษาไปหมด, เรา รู้จักมันแค่ทางอ้อมได้ไหม? นี่เป็นเรื่องที่จะขอให้คิดดู.

มันมีมากมาย เฉพาะในวันนี้ จะพูดถึงสิ่งๆ หนึ่งที่เรียกกันว่า พลังผลักดันของชีวิต; เขาเรียกกันว่า motive หรืออะไรอย่างนั้นแหละ, motivate ชีวิต : motive คือสิ่งที่ motivate ชีวิตให้เป็นไป **เดี๋ยวนี้** ชีวิตมันเป็นทั้งหมดอย่างที่กล่าวมาแล้วว่ามัน เป็นการศึกษา ตัวผู้ศึกษา ตัวผู้ที่จะได้รับผลของการศึกษา; ถ้ามีพลังผลักดันให้ มันถูกต้อง คงจะได้รับผลดี, และเราก็ไม่อาจจะพูดได้ทั้งหมด จะพูด ในแง่ของชีวิตจิตใจมากกว่า; ในแง่ของวัตถุนั้น มันจะเป็นเรื่องของ ธรรมชาติ มีการผลักดัน ปรงแต่ง ไปตามเรื่อง.”

(พลังผลักดันของชีวิต: ๘)

ตัวอย่างที่ ๔๘

“...แต่ถ้าเรารู้จักใช้ประโยชน์และวางใจเป็น ก็กลับกลายเป็น ดีไปได้ ดังได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์เรา **ชีวิตต้องพัฒนา** ต้องฝึกฝน ตนอยู่เสมอ แต่การที่จะฝึกฝนตนนั้น เราต้องมีบททดสอบและ แบบฝึกหัด บางคนอยู่แต่กับความสุขสบาย ไม่มีบททดสอบ เลย ไม่รู้ว่าตัวเองเข้มแข็งจริงหรือไม่ อย่างคนที่ปฏิบัติธรรม ถ้าไม่เจอบททดสอบ ก็ยากที่จะรู้ว่าตัวเองปฏิบัติธรรมขั้นนั้นได้จริงหรือไม่ เรามี ความเข้มแข็งจริงไหม ชีวิตของเราที่มีความมั่นคงในใจของตัวเองแค่ไหน ถ้ายังไม่เจอบททดสอบเราก็ไม่รู้ แต่พอเจอบททดสอบเข้า เจอทุกข์โศก เจอความเสื่อม การสิ้นลาภ สิ้นยศ ก็รู้เลยว่าเรา เข้มแข็งจริงไหม

บททดสอบมาแล้ว เอ้ายินดีเผชิญเลย เอาละฉันจะดูตัวเอง ว่าตั้งหลักอยู่ไหม แล้วเราก็อสบายใจ จะไปมัวเศร้าโศกเสียใจอยู่ทำไม เมื่อได้**บททดสอบ**มาดูตัวเองแล้ว ถ้าเรายังไม่เข้มแข็งพอ ก็จะได้มีโอกาสพัฒนาตัวต่อไป กลายเป็นว่า **เราใช้ปัญหาหรือสิ่งที่เรา ประสบหรือเผชิญนี้แหละมาเป็นเครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเอง**"

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๔๘)

จากตัวอย่างที่ ๔๗ และ ๔๘ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ การศึกษา เช่น “ผู้เรียน” “การเรียน” “การสอบ” “กรรมการการสอบ” “พัฒนา” “ฝึกฝน” “แบบฝึกหัด” “บททดสอบ” และ “เครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตน” เป็นต้น

จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณะทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการศึกษา กล่าวคือ ชีวิตของคนเราต้องพบหรือเผชิญกับปัญหา/ อุปสรรคต่างๆ มากมาย รวมถึงโลกธรรม ๘ ประการโดยเฉพาะฝ่ายที่ไม่น่าชอบใจ (อนิฏฐารมณ) ซึ่งได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์ ทั้งนี้ เราควรเรียนรู้วิธีที่จะใช้จัดการกับปัญหาเหล่านั้น พัฒนาตนเองจนสามารถรับมือกับปัญหา/ อุปสรรคทั้งหลายและดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เช่นเดียวกันกับการศึกษาที่ผู้เรียนจะต้องพยายามเรียนรู้หรือค้นคว้าด้วยตนเอง หมั่นทบทวนบทเรียนและฝึกฝนทำแบบฝึกหัดเพื่อให้เกิดความชำนาญ เมื่อถึงเวลาสอบก็จะสามารถทำบททดสอบเพื่อวัดความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเราได้และผ่านไปเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นนั่นเอง

๓.๒.๘ [ชีวิต คือ ต้นไม้]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ต้นไม้] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ต้นไม้” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยนำคำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ “ต้นไม้” เช่น *แก่น ราก เหง้า กิ่ง ใบ และลำต้น* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ต้นไม้] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าทุกชีวิตควรมีธรรมชาติไว้อยู่เหนือจิตใจและหมั่นสะสมความดีเพื่อให้ทุกส่วนของชีวิตเข้มแข็งและมีความสุข เปรียบได้กับต้นไม้ที่

ต้องมีปุ๋ยและน้ำคอยหล่อเลี้ยงเพื่อให้ส่วนต่างๆ ของต้นไม้แข็งแรง หากรากหรือเหง้าและแก่นซึ่งเป็นส่วนสำคัญของต้นไม้มั่นคง ก็จะส่งผลให้ลำต้น กิ่ง ใบแข็งแรงด้วย ถ้อยคำอุปโลกน์ที่สะท้อนมโนอุปโลกน์นี้มีทั้งสิ้น ๖๔ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปโลกน์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ต้นไม้” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ต้นไม้]	[ชีวิต]
● แก่น/ ราก/ เหง้าของต้นไม้	→ ความดี
● ลำต้น กิ่ง ใบ ฯลฯ	→ ร่างกายและจิตใจ
● ปุ๋ยหรือน้ำ	→ ธรรมะ
● การสะสมอาหารบำรุงแก่น/ ราก/ เหง้า	→ การหมั่นศึกษาธรรมะ/ ทำความดีเพิ่ม
● ต้นไม้ที่สดชื่นและแข็งแรง	→ ชีวิตที่มีความสุขและเข้มแข็ง

แผนภูมิที่ ๑๑ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของต้นไม้และชีวิต

ถ้อยคำอุปโลกน์ที่สะท้อนมโนอุปโลกน์ [ชีวิต คือ ต้นไม้] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔๙

“ต้นไม้ที่เหมือนจะมีแก่นนั้นต้องเป็นต้นไม้ที่ถึงคราวและเวลา เหมือนกับคนสร้างความเป็นแก่นสาร ฉะนั้น ชีวิตเป็นแก่นสารคือมีแก่น มีรากเหง้า มีหลักฐาน อดทน สัจจะ เมตตา สามัคคี มีวินัย การเจริญพระกรรมฐานจึงต้องใช้เวลาสะสมไปเรื่อยๆจนเนื้อหาสาระความดีเป็นแก่นของชีวิต”

(รู้เท่าทันชีวิตก้าวไปข้างหน้าด้วยสติอันสุขุม: ๑๔๕)

จากตัวอย่างที่ ๔๙ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการสร้างชีวิตด้วยการเจริญพระกรรมฐานว่า การจะฝึกเจริญพระกรรมฐานนั้นต้องใช้เวลา ฝึกปฏิบัติไปเรื่อยๆ เพื่อสะสมความดีของชีวิตโดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับส่วนประกอบของ “ต้นไม้” มาใช้ เช่น “แก่น” “ราก” และ “เหง้า”

ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำนาม คำว่า “แก่น” จากความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง เนื้อไม้แข็ง และมีสีเข้ม อยู่ถัดกระพี้เข้าไป (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒: ๑๕๐), คำว่า “ราก” หมายถึง ส่วนของต้นไม้ ตามปรกติอยู่ในดิน มีหน้าที่ดูดอาหารเลี้ยงลำต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒: ๙๔๖) และ คำว่า “เหง้า” หมายถึง ลำต้นที่อยู่ใต้ดินของพืชบางชนิด เช่น ขิง กระวาน ที่จมอยู่ในดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒: ๑๓๐๐) ทั้งนี้จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนกับต้นไม้กล่าวคือ ผู้ที่หมั่นศึกษาธรรมะอยู่เสมอ มีธรรมะยึดเหนี่ยวจิตใจ หมั่นสะสมหรือทำความดีเป็นระยะเวลานาน ชีวิตนั้นก็จะมีแก่นสาร เช่นเดียวกันกับต้นไม้ที่ต้องมีปุ๋ยและน้ำคอยหล่อเลี้ยงเป็นระยะเวลานานเพื่อสะสมอาหารไปเรื่อยๆ จนกว่าจะสามารถมีแก่นไม้ รากและเหง้าที่แข็งแรงได้นั่นเอง

ตัวอย่างที่ ๕๐

“ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าคนอายุ ๒๕ คือคนที่เข้ามาสู่ช่วงเวลาหนึ่งในสี่ของการมีชีวิตแล้ว (พระพุทธศาสนาแบ่งอายุคนในยุคนี้อายุมีเกณฑ์เพียง ๑๐๐ ปี เกินไปจากนี้ก็มีย่าง แต่ไม่มากนัก $๒๕ \times ๔ = ๑๐๐$) ถ้ายังไม่สามารถทำหนึ่งในสี่ให้ได้ ก็เป็นนัยอยู่ในที่ว่าอนาคตเอาดีได้ยาก เพราะในเมื่อ **“รากไม่แข็งแรง” “กิ่งใบ และลำต้นจะหยัดยืนต้นแตกลมฝน**ทนทานได้นานสักแค่ไหนกัน”

(ธรรมะสบายใจ: ๑๒๙)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอาถรรพณ์วัยเบญจเพศ โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับส่วนประกอบของ “ต้นไม้” มาใช้ เช่น “ราก” “กิ่ง” “ใบ” และ “ลำต้น” ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมยสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนกับต้นไม้ กล่าวคือในสังคมไทยมองว่าคนอายุ ๒๕ ปี คือคนที่กำลังเข้าสู่ช่วงวัยแห่งความเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ ดังนั้นหากใครที่มีอายุ ๒๕ ปีแล้วแต่ยังไม่มีวุฒิภาวะ คนนั้นก็มีความโน้มเอียงที่จะเอาดีได้ยาก เช่นเดียวกับต้นไม้ที่หากรากซึ่งเป็นส่วนสำคัญของพืชไม่แข็งแรง ก็จะส่งผลต่อส่วนประกอบอื่นๆ เช่น กิ่ง ใบ และลำต้นก็จะอ่อนแอไปด้วย ยากที่จะต้านทานแตกลมฝนเพื่อเติบโตต่อไปได้

๓.๒.๙ [ชีวิต คือ ละคร]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “ละคร” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบ ขั้นตอนในการแสดงหรือลักษณะบางประการของ “ละคร” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่เกี่ยวข้องกับละคร เช่น ละครชีวิต ชักซ้อมบท โรงละคร ฉาก ตัวละคร ผู้กำกับการแสดง แต่งตัว แสดงเวลาในการแสดง ปิดฉากและผลการแสดง มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัดเพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นเปรียบเหมือนละครที่มีเวลาแสดงตามที่กำหนดไว้ และเหตุการณ์ในชีวิตคนเราก็ด่วนเป็นผลมาจากกรรมที่เราทำไว้เช่นเดียวกันกับละครที่ผู้แสดงต้องแสดงบทบาทตามที่ผู้กำกับสั่ง นอกจากนั้นยังนำเสนอมุมมองว่า ชีวิตของคนเราซึ่งเริ่มตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดาจนกระทั่งตายนั้นเมื่อถึงองค์ประกอบและขั้นตอนต่างๆ เช่นเดียวกับการแสดงละคร แต่ละคนก็มีหน้าที่ในสังคมแตกต่างกันไป ดังนั้นหากเรารับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ หมั่นทำแต่กรรมดีตลอดช่วงเวลาของการมีชีวิต เมื่อตายไปคนจะยังกล่าวถึงในทางที่ดีในทางตรงกันข้าม คนที่ตอนยังมีชีวิตทำแต่ความชั่ว คนทั่วไปก็จะพูดถึงในทางที่ไม่ดีเปรียบได้กับการแสดงละครที่มีช่วงเวลาของการแสดงเพียงแค่เปิดฉากจนกระทั่งถึงปิดฉากเท่านั้น นักแสดงแต่ละคนได้รับบทบาทที่แตกต่างกันไป หากผู้แสดงหรือตัวละครได้รับผิดชอบในบทบาทของตนเอง แสดงได้ดีสมบทบาท แม้ละครจบไปแล้วผู้ชมก็ยังชมไม่ขาดปาก แต่หากแสดงได้ไม่ดี ตีบทไม่แตก ผู้ชมก็จะยังคงตำหนิเรื่อยไป ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๕๖ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “ละคร” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[ละคร]		[ชีวิต]
● ผู้แสดง/ ตัวละคร	→	ตัวเรา

- โรงละคร → โลก
- ฉาก → เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ในช่วงชีวิต
- ขั้นตอนในการแสดง → ช่วงวัยของชีวิต
 - ช่วงเตรียมแสดง (เริ่มแต่งตัว) → - ตอนยังอยู่ในครรภ์มารดา
 - เปิดฉากแสดง → - ตอนเกิด
 - แต่งตัวแต่ไม่ได้ออกแสดง → - ตายตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา
 - ปิดฉากแสดง → - ตอนตาย
- ผู้กำกับการแสดง → กรรม (การกระทำของตนเอง)
- ผู้ชม → บุคคลทั่วไปหรือคนที่อยู่รอบข้างเรา
- บทบาทที่ได้รับในการแสดง → ผลของกรรม
- การแสดงตามบทที่ได้รับ → การทำหน้าที่ของตนในสังคม
- ผลการแสดง → ผลของการทำหน้าที่ในสังคม
 - แสดงได้ดี (มีคนชม) → - เป็นคนดี (แม้ตายไปคนยังคิดถึง)
 - แสดงได้ไม่ดี (คนตำหนิ) → - เป็นคนชั่ว (ตายไปคนไม่คิดถึง)

แผนภูมิที่ ๑๒ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของละครและชีวิต

ถ้อยคำอุปโลกน์ที่สะท้อนมโนอุปโลกน์ [ชีวิต คือ ละคร] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๕๑

“ละครต่างๆ ก่อนจะแสดงยังต้องมีการชักซ้อมบทกันไว้
ก่อน ส่วนละครชีวิต ไม่มีการชักซ้อม...การเจริญพระกรรมฐาน
นั้นแหละเป็นการชักซ้อมละครชีวิต”

“โลกเขี่ยโลกนี้ท่านสมมุติว่าเป็นตัวละครโรงใหญ่ ท่าน
สาธุชนพุทธบริษัททั้งหลายโปรดตีความหมายเข้ามาหาตัวเองว่าตัว
ท่านเป็นละครของชีวิต เป็นตัวละครใหญ่ที่สุด

ละครเขี่ยละครชีวิต ชีวิตท่านมีค่า เวลาท่านจะมีประโยชน์
จะเป็นพระสงฆ์องค์เจ้าจะเป็นแม่ชี หรือจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมก็ตาม

ถ้าท่านตีราคาให้สั้น ต้องทำตั๋ยถอยหลังเข้าคลอง ชีวิตจะไม่ประคองไว้เสียหรือ

ท่านทั้งหลายเอ๋ย โลกจึงสมมุติว่าเป็นละครโรงใหญ่ที่สุดในโลก ใช้ฉากธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ป่า ต้นไม้ แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น ใช้เป็นฉากแต่ง เป็นบ้านเรือนไซ้ใหม่ เรือนแพ โรงงาน โรงเรียน สำนักงาน ถนนหนทาง นั้นเป็นฉากชีวิตของท่าน นั่นแหละ มรรค มรรคาที่ท่านต้องเดินอยู่ทุกวันนี้

ตัวละครที่แสดงนั่นคือ คนทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้ เริ่มตั้งแต่บิดามารดาสมรสกัน เริ่มแต่งตัวตั้งแต่อยู่ในครรภ์ไซ้หรือไม่ พ่อแม่ของท่านถ้าจิตใจเลวร้าย ลูกในครรภ์จะดีไหม แล้วต้องแสดงเรื่อยไปจนกระทั่งทุกวันทุกคืน ปิดฉากแสดงเมื่อตายไซ้ใหม่ ถ้ายังอยู่นอกโลกก็ยังแสดงได้อีก เช่นแสดงหน้าตาให้คนที่เห็นสลดใจบ้าง คิดถึงบ้าง กลัวบ้าง เกลียดบ้าง เป็นต้น

เวลาในการแสดงก็ไม่เท่ากัน บางคนแสดงได้ชั่วโมงเดียวก็เลิกแล้ว บางคนแสดงได้เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี แต่บางคนแสดงได้ถึงร้อยปี แต่ก็มึ่น้อยที่ต้องแสดงมาถึงร้อยปีมึ่น้อยมาก ต้องเหน็ดเหนื่อยมากหลาย แสดงเลอะเทอะหลงๆ ลืมๆ เพราะความอ่อนเพลีย หหมดเรี่ยวแรงในขณะที่จะแสดง ส่วนบางคนเตรียมแต่งตัวแต่ไม่ได้ ออกแสดงเลย คือตายเสียในครรภ์ไซ้หรือไม่ ไม่ทันร้องตายในท้องก็มากหลายท่านน่าจะคิดตรงนี้กันนะ

ท่านคือตัวละครไซ้ใหม่ เป็นที่น่าเสียดาย ชีวิตของท่านทั้งหลาย ชีวิตที่มีค่าจะแสดงละครเรื่องอะไรกัน ท่านรู้ตัวไหม ตัวท่านแสดงเรื่องอะไรกัน ไม่มีอะไรดีเท่าเรื่องสังข์ทอง

การแสดงบางคนแสดงได้ดีมีคนชม แต่บางคนแสดงไม่เอาไหนคนด่าแข่งตลอดรายการ ดูละครแล้วท่านจะเอาอะไรอีกใหม่มานั่งบวชเนกขัมมะท่านได้อะไร จิ้มๆ จ้ำๆ แล้วก็กลับไปโดยไร้สาระขาดเหตุผลท่านจะได้อะไร...

...ฉันใดก็ตามโปรดคิดตามข้อนี้ด้วย **ผลการแสดง**บางคนแสดงได้ดีมากได้ค่าจ้างและรางวัลสูงๆ สร้างบ้านเรือนอยู่ได้ใหญ่โตและกว้างขวาง มีรถยนต์เรือยนต์ใช้ มีอาหารดีๆ มีเครื่องนุ่งห่มดีๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสุขมาก แต่บางคนแสดงแล้วกลับขาดทุน ต้องขายสมบัติ ขายบ้าน ขายของเป็นหนี้สินรุงรัง **ผู้กำกับการแสดง** คือผู้กำหนดหน้าที่ว่าใครจะแสดงเป็นตัวอะไร คือ “กรรม” การกระทำของตัวเองใช่หรือไม่ “กรรม” เป็นการกำหนดหน้าที่ที่ต้องสร้างเวรกรรมกำหนดชะตากรรมให้ท่านเลวหรือให้ท่านร้าย ให้ท่านดีหรือให้ท่านชั่ว มัวอยู่ในอบายมุขไม่ใช่หมายความว่าตัวท่าน แต่ “กรรม” กำหนดให้ท่านทำหน้าที่เช่นนี้

“กรรม” การกระทำของคน ทำกรรมอย่างไรได้แล้ว กรรมนั้นก็บังคับให้เกิด**แสดง**เป็นตัวนั้นใช่หรือไม่ การกระทำเหมือนบังคับตัวเองให้เลวที่สุด ร้ายที่สุด ให้ช้ำเจี๊ยงที่สุด ให้ขยันที่สุด ตัวกรรมตามสนองใครจะมาถึงดีอวดดีไม่ได้ ตัวกรรมกำหนดชะตากรรมให้**แสดงเป็นตัวพระเอก**เป็นตัวขึ้นห่วยลงเขาตลอดไป...”

(ผู้เท่าทันชีวิตก้าวไปข้างหน้าด้วยสติอันสุขุม: ๑๕๙-๑๖๓)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและการเจริญกรรมฐาน โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของละคร เช่น “ละคร” “ซ้อมบทละคร” “ตัวละครใหญ่” “ละครโรงใหญ่” “ฉากธรรมชาติ” “ฉากแต่ง” “ตัวละคร” “เริ่มแต่งตัว” “แสดง” “ปิดฉากแสดง” “เวลาในการแสดง” “ผลการแสดง” และ “ผู้กำกับการแสดง” ทั้งนี้จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [ชีวิตคือละคร] องค์ประกอบของช่วงวัยในชีวิตเปรียบเหมือนแต่ละขั้นตอนในการแสดงละคร กล่าวคือคนเราเกิดมาในโลกนี้เหมือนกับนักแสดง/ ตัวละครที่ทำการแสดงในโรงละครใหญ่ ชีวิตของคนเราซึ่งเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา อยู่ในท้องมารดาเป็นเวลา ๙ เดือน คลอดออกมาและใช้ชีวิตจนกระทั่งตายนั้นเปรียบได้กับขั้นตอนการแสดงที่ต้องเริ่มจากการแต่งตัว เปิดฉากเริ่มแสดง เปลี่ยนฉากไปเรื่อยๆ จนถึงปิดฉาก ส่วนทารกในครรภ์มารดาที่ไม่มีโอกาสลิ้มตามาดูโลกเปรียบเหมือนนักแสดงที่แต่งตัวเตรียมไว้แล้วแต่ไม่ได้ออกแสดง กรรมหรือการกระทำของเราเปรียบเป็น

ผู้กำกับการแสดงที่คอยกำหนดบทบาทให้เรา บุคคลทั่วไปหรือคนที่อยู่รอบข้างชีวิตเราเหมือนกับ ผู้ชมที่คอยติดตามการแสดง หากแสดงได้ดีมีคนชมก็เปรียบได้กับคนที่ประพฤติตัวดี แม้ตายไปก็ จะมีคนคิดถึงกล่าวถึงในทางที่ดีหรือสรรเสริญต่อไป ตรงกันข้ามกับตัวละครที่แสดงได้ไม่ดีผู้ชม ตำหนิ ก็เปรียบเหมือนคนชั่วตายไปแล้วไม่มีใครคิดถึง มีหน้าซ้ำยังถูกนินทาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่ามีสิ่งหนึ่งที่ชีวิตแตกต่างไปจากละครนั้นก็คือ การชักซ้อมบท การแสดงละครต่างๆ ก่อนจะแสดงต้องมีการชักซ้อมบทกันไว้ก่อน แต่ในชีวิตจริง เราไม่มีโอกาสได้ชักซ้อมเพราะเราไม่ทราบล่วงหน้าว่านับตั้งแต่เกิดจนตาย เราจะต้องพบเจอ สิ่งใดบ้าง ตอนไหน เมื่อไรและควรปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ นั้นอย่างไร พระธรรมอาจารย์จึงได้เสนอไว้ว่า การเจริญพระกรรมฐานถือเป็นการชักซ้อมจิตใจ ช่อมชีวิตให้เข้มแข็งก่อนที่จะประสบพบเจอ เหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเปรียบได้กับการซ้อมบทละครนั่นเอง

➤ องค์ประกอบสำคัญที่ปริศนาหนังสือธรรมะในพระพุทธศาสนาต้องการสื่อ

จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ละคร] ผู้วิจัย พบว่า หากเปรียบเทียบมโนอุปลักษณะนี้ในปริศนาต่างประเภทกัน ลักษณะเด่น (Salient feature) ของแบบเปรียบละครที่ถูกนำมาใช้ก็แตกต่างกันกล่าวคือ ในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตปรากฏ ถ้อยคำอุปลักษณะไม่หลากหลายคือพบเฉพาะคำว่า “**ฉากชีวิต**” เท่านั้น สะท้อนให้เห็นมุมมอง ของผู้ใช้ภาษาว่า เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตก็เปรียบเหมือนละครที่แบ่งออกเป็น หลายตอนหลายฉาก ส่วนในหนังสือธรรมะพระธรรมจารย์นำแบบเปรียบละครมาใช้โดยนำเสนอ มุมมองว่า เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเราเอง นอกจากนั้นยังนำลักษณะเด่นเรื่อง “ผู้กำกับและบทบาทที่ได้รับ” มาใช้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเพราะพระธรรมจารย์ต้องการสอดแทรกหลักคำสอนเรื่อง “**กรรมและผลของกรรม**” เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักและเห็นความสำคัญของการหมั่นทำกรรมดีและละเว้นกรรมชั่วมากขึ้น

๓.๒.๑๐ [ชีวิต คือ กีฬา]

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ กีฬา] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “กีฬา” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของ “กีฬา” กับ “ชีวิต” จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่เกี่ยวข้องกับกีฬา เช่น *นักมวย ฝึกการชก ขึ้นเวที ล้มคว่ำ นับสิบ ลูกไม่ขึ้น เสียเปรียบ กติกา ผู้ชนะ เวที นักวินด์เซิร์ฟ และได้คลื่น* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ กีฬา] เน้นมโนทัศน์ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนแข่งขัน สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ทุกคนล้วนต้องเจอกับปัญหาหรืออุปสรรคมากมายที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งหากเราฝึกฝนจิตใจและเตรียมตัวรับมือกับปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้นอยู่เสมอ ก็จะสามารถฝ่าฟันปัญหาหรืออุปสรรคนั้นไปได้โดยเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาและไม่รู้สึกเป็นทุกข์มากนัก เปรียบเหมือนกับในการเล่นกีฬาใดๆ ก็ตาม นักกีฬาจะต้องพบเจอคู่แข่งที่มีความสามารถมากมาย ทั้งนี้หากนักกีฬามีการเตรียมพร้อมก่อนการแข่งขัน ฝึกซ้อมมาอย่างสม่ำเสมอ ก็จะทำให้ร่างกายมีความพร้อม เข้าแข่งขันกีฬานั้นๆ ได้ด้วยดีและไม่ได้รับบาดเจ็บจากการแข่งขันมากนัก ในทางตรงกันข้ามหากไม่ได้ฝึกซ้อมอย่างเพียงพอ ร่างกายก็จะไม่พร้อมสำหรับการเล่นกีฬานั้นๆ อาจได้รับบาดเจ็บมากและใช้เวลานานกว่าร่างกายจะฟื้นฟูกลับมาเป็นปกติดังเดิม ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนอุปลักษณ์นี้มีทั้งสิ้น ๔๘ ถ้อยคำ ผู้วิจัยพบว่าจากข้อมูลในหนังสือธรรมะมีการเปรียบเทียบองค์ประกอบของชีวิตกับกีฬา ๒ ประเภท คือ การชกมวยและการเล่นวินด์เซิร์ฟ สามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “กีฬา” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[กีฬา]		[ชีวิต]
(๑) การชกมวย	→	การแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต
● คู่ชก	→	ตัวเรา – ปัญหาหรืออุปสรรค
● การฝึกซ้อมการชก	→	การเตรียมตัวรับมือกับปัญหา

- เวทีมวย → สถานการณ์ขณะเจอปัญหา
 - สภาพนักมวยหลังการชก → สภาพจิตใจหลังเจอปัญหา
 - เจ็บหนัก (เพราะไม่ฝึกซ้อม) → - ทุกข์หนัก (เพราะไม่เตรียมตัว)
 - ไม่เจ็บมาก (เพราะฝึกซ้อม) → - ไม่ทุกข์มาก (เพราะเตรียมตัว)
 - (๒) การเล่นเกมวีดิโอ → การรับมือกับโลกธรรมในชีวิต
 - นักเกมวีดิโอ → ตัวเรา
 - คลื่นลม → โลกธรรม ๘ ประการ
 - คลื่นลมปกติ → โลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจ
(ลาภ ยศ สรรเสริญและสุข)
 - ลมพายุ → โลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ
(เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์)
 - การเรียนรู้วิธีได้คลื่น → การเรียนรู้วิธีที่จะรับมือกับโลกธรรม ๘
 - ศิลปะในการได้คลื่น → ความสามารถในการรับมือกับโลกธรรม ๘
 - ได้คลื่นเป็น (เล่นได้ยาวนาน) → รับมือกับโลกธรรมได้ดี (มีความสุข)
 - ได้คลื่นไม่เป็น (เล่นได้ไม่นาน) → รับมือกับโลกธรรมได้ไม่ดี (มีความทุกข์)
- แผนภูมิที่ ๑๓ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของกีฬาและชีวิต

ถ้อยคำอุปโลกน์ที่สะท้อนมโนอุปโลกน์ [ชีวิต คือ กีฬา] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

๓.๒.๑๐.๑ [การแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต คือ การชกมวย]

ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปโลกน์ [การแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต คือ การชกมวย] สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ปัญหาหรืออุปสรรคที่เราพบเปรียบเหมือนกับคู่ชกของนักมวย หากเรามีการเตรียมตัวและพร้อมที่จะรับมือกับปัญหา เราก็จะสามารถแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ เปรียบได้กับการชกมวยที่นักมวยจะต้องฝึกซ้อมก่อนขึ้นชก หากเตรียมความพร้อมร่างกายมาดี นักชกก็จะสามารถรับมือคู่ชกได้และไม่ได้รับบาดเจ็บจากการชกมาก ในขณะที่หากเตรียมร่างกายมาไม่ดี

ไม่มีความพร้อม ก็อาจพลาดพลังเสียท่าแก่คู่แข่งและอาจได้รับบาดเจ็บมาก ตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๕๒

“ทีนี้ในเรื่องชีวิตของแต่ละบุคคล ถ้าเราไม่ได้เตรียมตัวไว้ให้พร้อม เมื่อมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นเราก็มีความทุกข์หนัก ไม่รู้ว่าจะแก้ความทุกข์นั้นอย่างไร ปัญหาเกิดขึ้นก็เป็นเรื่องรุนแรงทั้งนั้นไม่รู้จะแก้อย่างไร แม้จะมาฟังพระเทศน์สอนให้คิดนึกในทางที่จะแบ่งเบาความทุกข์ทางใจก็ทำไม่ได้ เพราะไม่ได้หัดทำไว้ก่อน เหมือน**นักมวย**ที่ไม่ได้**ฝึกการชก**ไว้ก่อน **ขึ้นไปบนเวทีก็ทำท่าไม่ถูกต้อง** ฝ่ายที่เขา**ฝึก**ไว้ดีแล้ว ก็**ชกล้มคว่ำคะมำหงาย** **นับสิบ**แล้วก็ยัง**ลุกไม่ขึ้น** อันนี้เป็นการ**เสียเปรียบ**”

(ศิลปะของการดับทุกข์: ๑๓)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของการชกมวย เช่น “นักมวย” “ฝึกการชก” “ขึ้นเวที” “ท่าท่า” “ชกล้มคว่ำคะมำหงาย” “นับสิบ” “ลุกไม่ขึ้น” และ “เสียเปรียบ” ทั้งนี้ จากตัวอย่างเป็นการกล่าวเกี่ยวกับการเตรียมตัวรับมือกับปัญหาในชีวิต ถ้อยคำอุปสรรคสะท้อนให้เห็นทัศนคติว่า การแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเปรียบเหมือนการชกมวยกล่าวคือ ปัญหาหรืออุปสรรคเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องพบเจอ หากเรามีการฝึกฝนจิตใจเตรียมตัวรับมือกับปัญหาอุปสรรคทุกอย่างที่จะเข้ามาในชีวิต เราก็จะสามารถแก้ปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้นให้ผ่านพ้นไปได้โดยไม่มีความทุกข์มากนัก ในขณะที่หากเราไม่เตรียมตัวไว้ก่อน เราจะรู้สึกว่ายากเป็นเรื่องใหญ่และอาจได้รับความทุกข์มากมายจากการแก้ปัญหาต่างๆ เปรียบได้เช่นเดียวกับนักมวยที่หมั่นฝึกซ้อมการชกอย่างสม่ำเสมอก็จะเกิดความพร้อมและเชี่ยวชาญในการชกมวย สามารถขึ้นเวทีชกกับคู่แข่งได้อย่างไม่เสียเปรียบ นักมวยที่ฟิตร่างกายมาอย่างดีก่อนขึ้นชกมักจะไม่ต้องได้รับบาดเจ็บจากการชกมากนัก ในทางตรงกันข้ามนักมวยที่ขาดการฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่องหรือฝึกชกไม่สม่ำเสมอ ร่างกายจะไม่พร้อม เสี่ยงต่อการได้รับบาดเจ็บจากการชกได้ง่ายกว่า

๓.๒.๑๐.๒ [การรับมือกับโลกธรรมในชีวิต คือ การเล่นวินด์เซิร์ฟ]

ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณ์ [การรับมือกับโลกธรรมในชีวิต คือ การเล่นวินด์เซิร์ฟ] แสดงให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า โลกธรรม ๘ ประการนั้นเป็นสิ่งที่ทุกชีวิตต้องพบเจอ แต่ถ้าเรารู้จักเตรียมพร้อมล่วงหน้า เรียนรู้วิธีที่จะรับมือกับโลกธรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม เราก็จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๕๓

“คนทุกคนต้องเจอกับพายุสรรเสริญและกีนินทา ดังนั้นถ้าเรารู้ว่าสิ่งนี้เป็นโลกธรรม คำสรรเสริญคำนินทาไม่มีใครพันหรือก ไม่วันใดก็วันหนึ่งต้องเจอแน่ เมื่อมันเป็นคลื่นที่ไหลบ่าเข้ามาหาเรา เราก็ต้องเรียนรู้ที่จะโต้คลื่น เราต้องเป็นนักวินด์เซิร์ฟที่มีศิลปะในการโต้คลื่นชีวิต ต้องโต้ให้เป็น เมื่อคลื่นนินทามา ฐึย...อยู่ไม่ได้ ลากออกวงการไปเลย เดินถนนไม่ได้ หารู้ไม่ว่าแค่หายไปสามวัน ชาวบ้านก็จำไม่ได้แล้ว แต่เราจำไปทั้งชีวิต อายไปทั้งชีวิต บางคนฆ่าตัวตายก็มี เพราะคิดว่าสังคมคงไม่ให้ภัย หารู้ไม่ว่าคำว่าสังคมสังคมไม่เคยมีตัวตนแต่เราเกรงกันมาก เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดสรรเสริญก็ดี นินทาก็ดี ขอให้รู้ว่าคนที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียวไม่มีในโลก คนที่ถูกนินทาอย่างเดียวไม่มีในโลก”

(คนสำราญ งานสำเริง: ๑๕๑-๑๕๒)

จากตัวอย่างที่ ๕๓ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเตรียมตัวรับมือกับ “โลกธรรม ๘ ประการ” (ประกอบด้วย ลาภ – เสื่อมลาภ ยศ – เสื่อมยศ สรรเสริญ – นินทา สุข – ทุกข์) โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ การเล่นวินด์เซิร์ฟ เช่น “พายุ” “คลื่นที่ไหลบ่า” “โต้คลื่น” “คลื่นชีวิต” และ “นักวินด์เซิร์ฟ” ทั้งนี้ จากตัวอย่างถ้อยคำอุปลักษณ์สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่า การรับมือกับโลกธรรม ๘ ประการ เปรียบเหมือนการเล่นวินด์เซิร์ฟ กล่าวคือ ในการดำรงชีวิตของเราทุกคนนั้นจะต้องพบเจอโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายที่น่าพึงพอใจ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือ

ฝ่ายที่ไม่น่าพึงพอใจ เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ หากเราสามารถทำความเข้าใจได้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นโลกธรรม (คือเป็นธรรมดาของโลก) เราก็จะรู้เท่าทันและไม่ตื่นตระหนกหวั่นไหวไปตามโลกธรรมทั้งสองฝ่าย เวลาได้รับโลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจ เช่น คำสรรเสริญ ก็ไม่หลงระเริงดีใจจนเกินไป ในขณะที่หากต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ เช่น คำนินทา ก็ไม่หวั่นไหวจนเกิดความทุกข์ ผู้ใดที่ปฏิบัติได้เช่นที่กล่าวมานี้ ชีวิตก็มีความสุข เปรียบได้เช่นเดียวกับการเล่นวินด์เซิร์ฟ ผู้เล่นวินด์เซิร์ฟหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเจอพายุ/ คลื่นในทะเล เพราะคลื่นลมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเล่นเครื่องเล่นประเภทนี้ หากผู้เล่นเรียนรู้วิธีโต้คลื่นจนกระทั่งมีศิลปะในการโต้คลื่นและโต้คลื่นเป็น ก็จะสามารถประคับประคองวินด์เซิร์ฟไปได้ตลอดการเล่นหรือการแข่งขัน ในทางตรงกันข้ามหากผู้เล่นไม่ได้ฝึกฝนและโต้คลื่นไม่เป็น ก็จะส่งผลให้เล่นวินด์เซิร์ฟได้ไม่นานนั่นเอง

๓.๒.๑๑ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “สิ่งปลูกสร้าง” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงขั้นตอนในการปลูกสร้าง หรือลักษณะบางประการของ “สิ่งปลูกสร้าง” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างเช่น ภาพวาด แบบแปลน กระดาษพิมพ์เขียว ทุนก่อสร้าง สร้าง เอียง ตะแคง เสียตุล เสื่อม ไทรมและทรุด มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า การดำเนินชีวิตที่ดีและจะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีการวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป้าหมายที่กำหนดนั้นควรจะสอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมในชีวิต เช่นเดียวกับการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่จะต้องมีการวาดแปลนไว้เพื่อเป็นต้นแบบในการก่อสร้าง และแปลนที่วาดไว้ก็ควรเป็นแปลนที่เหมาะสมกับปัจจัยในการสร้างของเจ้าของด้วย

นอกจากนั้นมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] ยังแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิตว่า ทุกชีวิตต้องประสบโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ไม่ว่าจะฝ่ายที่น่าพอใจ (อิฏฐารมณ์) หรือฝ่ายที่

ไม่น่าพอใจ (อนิน္ถารมณ) หากใครสามารถจัดการกับโลกธรรมได้เป็นอย่างดีก็จะสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ประสบกับโลกธรรมทั้งสองฝ่ายแล้วไม่สามารถปฏิบัติหรือปรับตัวได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ มีความสุขหรือดีใจเกินไปเมื่อพบโลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจ มีความทุกข์หรือเสียใจมากจนเกินไปเวลาพบโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ ส่งผลให้ชีวิตของผู้คนเสียคุณภาพ เช่นเดียวกันกับสิ่งปลูกสร้าง หากมีโครงสร้างมั่นคงแข็งแรง แม้จะประสบภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ฯลฯ สิ่งปลูกสร้างนั้นก็จะไม่เสียหาย ยังคงสามารถคงอยู่ต่อไปได้ ในขณะที่หากสิ่งปลูกสร้างใดมีโครงสร้างไม่แข็งแรงก็อาจเสียหาย เสียหาย ตะแคงหรือทรุดตัวไปได้โดยง่าย ทั้งนี้ทั้งนั้นสิ่งที่จะช่วยเสริมให้ชีวิตของเราแข็งแรงมั่นคงก็คือ ธรรมะนั้นเอง ถ้อยคำอุปถัมภ์ที่สะท้อนมโนอุปถัมภ์นี้มีทั้งสิ้น ๔๕ ถ้อยคำ จากข้อมูลถ้อยคำอุปถัมภ์ที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “สิ่งปลูกสร้าง” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[สิ่งปลูกสร้าง]	[ชีวิต]
● ภาพแปลนในกระดาษพิมพ์เขียว →	แผน/ ภาพชีวิตที่วาดไว้
● ปัจจัยในการสร้าง เช่น ที่ดิน เงินทุน →	ปัจจัยแวดล้อมในชีวิต เช่น ภูมิหลัง การศึกษา ฐานะครอบครัว
● รากฐานของสิ่งปลูกสร้าง →	ธรรมะ
● ลักษณะของสิ่งปลูกสร้าง →	ลักษณะของชีวิต
- สิ่งปลูกสร้างที่มีความสมดุล มั่นคง →	ชีวิตที่มีสุขภาพกายและใจที่ดี
- สิ่งปลูกสร้างที่ไม่มีความสมดุล มั่นคง →	ชีวิตที่มีสุขภาพกายและใจที่ไม่ดี
● ภัยธรรมชาติ →	โลกธรรม ๘ ประการ
● สภาพสิ่งปลูกสร้างหลังประสบภัย →	สภาพชีวิตหลังพบเจอโลกธรรม ๘
- ทรุด ตะแคง เสียหาย →	สุขภาพกายและใจเสียไป
- คงสภาพดี →	สุขภาพกายและใจยังดีอยู่
แผนภูมิที่ ๑๔ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งปลูกสร้างและชีวิต	

ถ้อยคำอุปสรรคที่สะท้อนมโนอุปสรรค [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] ปรากฏในข้อมูล เช่น

ตัวอย่างที่ ๕๔

“...ภาพของชีวิตที่วาดไว้ก็จะเทียบได้กับแปลนของสิ่งที่จะสร้างขึ้นในกระดาดพิมพ์เขียว คนที่ไม่มีบ้านคิดจะสร้างบ้านอยู่ของตนเองจะต้องมีที่ทางมีทุนก่อสร้าง ที่แรกก็ต้องมีแบบแปลนในแผ่นกระดาดตามที่ตนชอบ แต่ก็ต้องตามควรแก่กำลังทรัพย์ของตน ถ้าอยากได้บ้านที่ใหญ่โตเกินกำลังมากไปก็จะทำไม่ได้แน่...

...เมื่อเร็วๆ นี้ มีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากที่แห่งหนึ่งพร้อมกันเมื่อหลายสิบปีมาแล้วนัดมาบำเพ็ญกุศลพร้อมกันในวัดหนึ่ง บัดนี้นักเรียนเหล่านั้นมีอายุเกิน ๖๐ ด้วยกันแล้วที่รับราชการก็เกษียณอายุราชการแล้ว และก็ไม่ใช่นักเรียนแล้ว ต่างได้ผ่านการสร้างชีวิตของตนมาด้วยกันแล้ว มีอายุแห่งชีวิตอยู่ในระยะพักในบั้นสุดท้าย กล่าวได้ว่าทุกคนได้มาถึงจุดสูงสุดแห่งการสร้างชีวิตของตนแล้ว จะสร้างให้ดียิ่งขึ้นไปอีกก็คงไม่ได้มากเท่าไร ลองสำรวจดูแต่ละคนมีทางชีวิตไปคนละทาง คือ ทำงานต่างๆ กันไป ถึงระดับที่สูงต่ำต่างๆ กัน ทั้งทางทรัพย์ทางยศทางเกียรติทางชื่อเสียง ชีวิตของแต่ละคนเมื่ออายุ ๖๐ ปี ย่อมเป็นเครื่องตัดสินว่า ภาพของชีวิตที่วาดไว้ เมื่อเป็นนักเรียนนั้นผิดหรือถูกเพียงไหน”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต: ๒๗-๒๘)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับตัวอย่างของคนที่มีการวางแผนชีวิตตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์ แล้วพยายามทำตามแผนที่วางไว้จนประสบความสำเร็จในบั้นปลายชีวิต โดยใช้คำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของสิ่งปลูกสร้าง เช่น “ภาพวาด” “แปลน” “กระดาดพิมพ์เขียว” “แบบแปลน” “ที่ทาง (ที่ดิน)” “ทุนก่อสร้าง” และ “สร้าง” ทั้งนี้จากตัวอย่างถ้อยคำอุปสรรคสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเปรียบเหมือนการสร้างสิ่งปลูกสร้าง (บ้าน) กล่าวคือ ชีวิตของเราทุกคนนั้นจะต้องมีการวางแผนหรือวาดภาพชีวิตล่วงหน้าเพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการทำให้อายุชีวิตประสบความสำเร็จ

สำเร็จตามแผนที่วางไว้ นอกจากนั้นยังต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ เช่น ภูมิหลัง การศึกษา ฐานะครอบครัว เป็นต้น เพื่อช่วยส่งเสริมให้ชีวิตที่เราคาดหวังไว้เป็นจริงได้ เปรียบได้เช่นเดียวกับการสร้างสิ่งปลูกสร้างหรือบ้านสักหลัง ก็จะต้องมีการวาดแปลนบ้านลงในกระดาษพิมพ์เขียวเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการสร้าง นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ ในการสร้าง เช่น ที่ดิน เงินทุน เพื่อให้เราสามารถกำหนดขนาดและลักษณะของบ้านได้อย่างเหมาะสมตามกำลังที่มี

ตัวอย่างที่ ๕๕

“ที่นี่ จะทำอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าหากว่าได้แล้ว เกิดเพลิงระเริงมัวเมา ได้เงิน ได้ทอง ก็ใช้กันเป็นการใหญ่สนุกสนาน หากันแต่ความสุข ถ้าอย่างนี้ก็หมด ไม่ใช่หมดแต่เพียงทรัพย์เท่านั้น สุขภาพก็เสื่อมโทรมลงไปด้วยกับเงินที่หมดไปนั้น หรือว่าได้ยศก็มัวเมาในยศนั้น ถืออำนาจและใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิด เช่น ช่มเหลง เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำการชั่วร้ายทุจริต หากผลประโยชน์บ้างรูงบำเรอตนเอง สร้างปมสร้างปัญหาขึ้นมา ถ้าอย่างนี้การได้ลาภหรือได้ยศนั้น ก็กลายเป็นเหตุให้ชีวิตของเขาต้องเอียงหรือตะแคงเสียคุณไป

ที่นี่ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากประสบความสำเร็จ พอเสื่อมลาภ เสื่อมยศ สูญเสียเงินทองมากมาย ประสบภัยพิบัติอันตราย และเสื่อมยศ เสียฐานะ ก็มีความเศร้าเสียใจเกินไปรักษาตัวไม่อยู่ จิตใจก็อาจจะเลยเถิดไป อาจจะเสียจริตเสียสติไปเลย บางที่ไม่ถึงขนาดนั้นก็อาจจะเหงาหงอยเฉากาย เฉาใจ เป็นคนเสียสุขภาพ มีผลกระทบมาทางร่างกายอีก กลายเป็นคนที่ทั้งกายทั้งใจนี้บอบช้ำทรุดโทรมไปหมด และชีวิตทั้งชีวิตก็หมด ก็เสื่อม ก็โทรม ก็ทรุดไป นี่ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อทั้งได้และเสีย คือฟูเกินไปและยุบเกินไป”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๙๘-๙๙)

จากตัวอย่างที่ ๕๕ ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่พบสะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] ทั้งนี้ ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับชีวิตและการปรับตัวเวลาที่ต้องประสบกับโลกธรรม ๘ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่น่าชอบใจ (อิฏฐารมณ) ได้แก่ ได้แก่ ได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ สุข และฝ่ายที่ไม่น่าชอบใจ (อนิฏฐารมณ) ได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะ “ชีวิตของเขาต้องเอียงหรือตะแคง เสียตุลไป” “ชีวิตทั้งชีวิตก็หมด ก็เสื่อม ก็โทรม ก็ทรุดไป” ซึ่งคำว่า “เอียง” “ตะแคง” “เสียตุล” “เสื่อม” “โทรม” และ “ทรุด” ล้วนเป็น คำศัพท์ที่โดยปกติจะใช้ในวงความหมายของสิ่งปลูกสร้าง ในที่นี้คำศัพท์ดังกล่าวถูกนำมาใช้ โดยเปรียบเทียบ “ชีวิต” ว่าเป็นเหมือน “สิ่งปลูกสร้าง” เพื่อสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่า ใครก็ตามที่ ประสบโลกธรรมทั้ง ๘ ประการแล้วสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี จะสามารถดำรง ชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ประสบกับโลกธรรมทั้งสองฝ่ายแล้วไม่สามารถ ปฏิบัติตนหรือปรับตัวได้อย่างเหมาะสม เมื่อพบโลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจก็มีความสุข ดีใจเกินไป เวลาพบโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจก็มีความสุข ทุกข์ เสียใจมากจนเกินไป ส่งผลให้สุขภาพกายและ สุขภาพใจในชีวิตของเขาเสียตุลยภาพ เช่นเดียวกันกับสิ่งปลูกสร้างที่มีโครงสร้างมั่นคงแข็งแรง แม้จะมีภัยธรรมชาติเช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ฯลฯ แต่สิ่งปลูกสร้างนั้นก็จะไม่เสียสมดุล ยัง สามารถคงอยู่ต่อไปได้ ในขณะที่หากสิ่งปลูกสร้างใดมีโครงสร้างไม่แข็งแรง เมื่อต้องประสบกับ ภัยธรรมชาติก็อาจเสียสมดุล เอียง ตะแคงหรือทรุดตัวไปได้โดยง่าย

๓.๒.๑๒ [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “แสงเทียน/ แสงตะเกียง” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่อ อธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของแสงเทียน/ แสงตะเกียงกับชีวิต จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของแสงเทียน/ แสงตะเกียง เช่น ริบหรี่ ดับ ไม่ดับ ตะเกียง เทียน เนื้อเทียน แสงเทียน ไข น้ำมัน ลูกใหม่และส่องสว่าง มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า การเกิด- การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ชีวิตของคนเรา

นั้นแสนสั้น การที่เราจะมีชีวิตอยู่ได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่าง ซึ่งหากปัจจัยเหล่านั้นหมดไปคนเราก็จะต้องตายในที่สุด เปรียบได้เช่นเดียวกับแสงเทียน/ แสงตะเกียงที่จะต้องมีไส้เทียนหรือน้ำมันเป็นเชื้อไฟ หากเทียนยังมีไส้เทียนหรือตะเกียงยังมีน้ำมันไว้เป็นเชื้อไฟก็จะสามารถถูกจุดเพื่อให้ส่องแสงสว่างอยู่ได้ ทั้งนี้ในขณะที่ไฟลุกติดอยู่ ปัจจัยต่างๆ เช่น เนื้อเทียน ไส้เทียนหรือน้ำมันก็ค่อยๆ ลดน้อยลง จนกระทั่งตราบดีที่เนื้อเทียนหรือไส้เทียนหมดแสงเทียนก็จะดับลงเช่นเดียวกันกับแสงตะเกียงที่หากน้ำมันหมดหรือว่าตะเกียงหล่นแตก แสงตะเกียงก็จะดับลงทันทีเช่นกัน ถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่สะท้อนมโนอุปมาอุปไมยนี้มีทั้งสิ้น ๔๒ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “แสงเทียน/ แสงตะเกียง” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[แสงเทียน/ แสงตะเกียง]	[ชีวิต]
● แสงเทียน/ แสงตะเกียงที่ถูกจุดขึ้น	→ การเกิด
● เชื้อไฟ (ไส้เทียน/ เนื้อเทียน/ น้ำมัน)	→ ปัจจัยที่ทำให้ยังมีชีวิตอยู่ เช่น ร่างกาย
● แสงเทียน/ แสงตะเกียงที่ดับ	→ การตาย

แผนภูมิที่ ๑๕ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของแสงเทียน/ แสงตะเกียงและชีวิต

ถ้อยคำอุปมาอุปไมยที่สะท้อนมโนอุปมาอุปไมย [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๕๖

“เมื่อมีเกิดมันก็มีตายมาแล้ว มีเกิดมีตายควบคู่กันเหมือนกับลูกฝาแฝด มันมาด้วยกันตลอดเวลา เวลานี้เราทุกคนที่กำลังนั่งกันอยู่นี้ก็กำลังเกิดอยู่แล้วก็กำลังตายอยู่เหมือนกัน เกิดตาย...เกิดตายอยู่ตลอดเวลาในระยะชีวิตของเรา แต่มันตายไม่หมด คือว่าตายแล้ว มันก็มีเกิดต่อไปอีก เพราะยังมีสิ่งสืบต่อในร่างกาย ยังมีต่อ คล้ายตะเกียงที่ยังมีไส้ มีน้ำมัน มันก็ยังไม่ได้ดับเด็ดขาด แต่ถ้าไส้

หมด น้ำมันหมดหรือตะเกียงถูกเขาทุบแตกมันก็ต้องดับไป ไม่สามารถ**ลุกเป็นเปลว**ให้เราดูได้ต่อไป **ชีวิตคนเรานี้ก็เช่นเดียวกัน** มัน**ดับไม่หมด** เพราะว่ามีสืบต่อ ยังมีธาตุที่เข้ามาปฐมนำร่างกายให้พอเป็นไปได้...”

(พ่อ-แม่ พระในบ้าน: ๑๕)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเรื่องการเกิด-การตายของชีวิตมนุษย์โดยนำคำที่อยู่ในวงความหมายของ “แสงเทียน/ แสงตะเกียง” เช่น **ไส้(เทียน/ตะเกียง) น้ำมัน ไส้หมด น้ำมันหมด ถูกทุบแตก ลุกเป็นเปลว ดับ และไม่ดับ**มาใช้ สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า การเกิดและการตายเป็นสิ่งคู่กัน กล่าวคือทุกขณะที่เรายังมีชีวิตอยู่ มีการเกิดและการตายขึ้นในร่างกายตลอดเวลาสลับกันไป แต่ตราบดีที่ยังมีสิ่งสืบต่อในร่างกายเราก็จะยังมีชีวิตอยู่ เมื่อใดที่สิ่งสืบต่อในร่างกายหมดไป มนุษย์เราก็จะตาย เช่นเดียวกันกับแสงตะเกียงที่สามารถลุกเป็นเปลวไฟให้แสงสว่างและถูกทำให้ไฟดับลงได้ ทั้งนี้สามารถจุดไฟใหม่ได้อีกหลายครั้งตราบดีที่ตะเกียงนั้นยังมีปัจจัยต่างๆ เช่น มีไส้ตะเกียง มีน้ำมันหรือยังไม่ถูกทุบทำลายไป แต่ตราบดีที่ไส้ตะเกียงสั้นลงจนหมด ไม่มีน้ำมันเติมตะเกียงหรือตะเกียงหล่นแตกไป ตราบนั้นเราก็จะไม่สามารถจุดตะเกียงให้แสงสว่างขึ้นมาได้อีกเลย

ตัวอย่างที่ ๕๗

“แม้แต่รูปเทียนที่จุดขึ้นมาบูชา ก็มีความหมายสองด้าน ในด้านหนึ่งนั้นเป็นเครื่องบูชาคุณ แสดงความเคารพกราบไหว้และรำลึกถึงท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นคติเตือนใจให้นึกถึงหลักอนิจจังนี้ด้วย **เหมือนดังเทียนที่จุด**อยู่ก็จะมองเห็นว่าค่อยๆ สั้นลงไป ค่อยๆ น้อยลงไป ค่อยๆ หมดไป **ชีวิตของคนเรานี้ก็เหมือนกับแสงเทียน** เทียนที่จุดแล้วก็เหมือนชีวิตที่เริ่มต้นขึ้นแล้วต่อจากนั้นก็ **จะค่อยๆ น้อยลงๆ ลดลงไป สั้นลงไป**ตามลำดับจนกระทั่ง**หมดไป** มองให้ซึ่งกว่านั้นอีก เทียนนี้จะให้คติลึกลงไปในทางธรรม แม้กระทั่งให้เห็นความสืบต่อของชีวิตที่อาศัยปัจจัยต่างๆ การที่

แสงเทียนลูกใหม่ส่องสว่างอยู่ได้ตลอดเวลา นี้ ก็เพราะมีปัจจัยต่างๆ คอยหนุนไว้เริ่มแต่อาศัย**เนื้อเทียน**ที่เป็น**เชื้อไฟ** อาศัย**ไส้**ตลอดจน อาศัย**อากาศ** จึงหล่อเลี้ยง**เปลวไฟ**อยู่ได้ **ชีวิตคนเราก็เหมือนกัน** ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ช่วยหล่อเลี้ยงไว้”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๑๒๙)

จากตัวอย่างดังกล่าว มีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของ “แสงเทียน/ แสงตะเกียง” เช่น **ลูกใหม่ ส่องสว่าง เนื้อเทียน ค่อยๆ น้อยลง ลดลงไป สิ้นลงไปและหล่อเลี้ยงเปลวไฟ** มาใช้อธิบายถึงการเกิด-ดับของชีวิต เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของคนเราเมื่อเริ่มต้นขึ้นก็หมายความว่าเราจะมีเวลาที่จะมีชีวิตอยู่น้อยลงไปทุกขณะจนกระทั่งตายในที่สุด เปรียบเหมือนกับแสงเทียนที่ถูกจุดขึ้นมาแล้ว เทียนเล่มนั้นก็ค่อยๆ เหลือน้อยลงไป สิ้นลงไปจนกระทั่งหมดไป ทั้งนี้มองในอีกแง่หนึ่งว่าการที่เราจะมีชีวิตอยู่ได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ร่างกายที่แข็งแรง เช่นเดียวกันกับแสงเทียนที่กำลังลุกไหม้ส่องสว่างก็ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ เช่นกัน ทั้งใช้เนื้อเทียนเป็นเชื้อไฟ ใช้ไส้เทียน ใช้อากาศเพื่อเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงเปลวไฟให้คงอยู่ได้ และเมื่อใดที่ปัจจัยเหล่านี้หมดไปแสงเทียนก็จะดับลง

๓.๒.๑๓ [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “สัตว์ไม่เชื่อง” มาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการหรือกิริยาอาการของ “สัตว์ไม่เชื่อง” กับ “ชีวิต” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของสัตว์ไม่เชื่อง เช่น **เชื่อง ไม่เชื่อง กัด ไม่กัดและกระโดด** มาใช้กล่าวถึงชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า อวิชชา (ความไม่รู้) ทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ ตรงกันข้ามกับปัญญา (ความรู้) ซึ่งทำให้ชีวิตเป็นสุข และสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาให้คนเรามีปัญญาก็คือ ธรรมะ เปรียบได้เช่นเดียวกับสัตว์ที่ไม่เชื่องและอาจทำร้ายเจ้าของได้

ตลอดเวลา ตรงกันข้ามกับสัตว์ที่เชื่องก็จะไม่กัดหรือทำร้ายเจ้าของ และสิ่งที่จะช่วยให้สัตว์เชื่องก็คือ การได้รับการฝึก นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตคนเราอาจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หากใครไม่มีธรรมะคอยยึดเหนี่ยวจิตใจ ผู้นั้นก็จะหวั่นไหวไปตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความไม่รู้จนเป็นทุกข์ ตรงกันข้ามกับคนที่มีธรรมะเป็นหลักของชีวิตก็จะมีปัญญา รู้จักปล่อยวาง แม้ถึงเวลาที่ถูกรบกวนด้วยอารมณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ก็ไม่หวั่นไหว กลับเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นเรื่องสัจธรรมของชีวิต เปรียบได้กับอาการของสัตว์ที่กระโดดขึ้นลงไปตามอารมณ์หรือความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็จะเหนื่อย แต่หากนิ่งเฉยเสียก็จะต้องเหนื่อย ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๓๖ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “สัตว์ไม่เชื่อง” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)		วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[สัตว์ไม่เชื่อง]		[ชีวิต]
● เจ้าของ	→	ตัวเรา
● สัตว์ที่ไม่เชื่อง	→	ชีวิตที่เต็มไปด้วยอวิชชา (ความไม่รู้)
- กัดเจ้าของบาดเจ็บ	→	ตัวเราเป็นทุกข์
● การฝึกสัตว์	→	การนำธรรมะเข้ามาขัดเกลาชีวิต
● สัตว์ที่เชื่อง	→	ชีวิตที่เต็มไปด้วยปัญญา (ความรู้)
- ไม่กัดเจ้าของ	→	ตัวเราไม่เป็นทุกข์
● การกระโดดขึ้น/ ลง	→	การหวั่นไหวไปตามความเปลี่ยนแปลง
- เหนื่อยหอบ	→	ตัวเราเป็นทุกข์
● การไม่กระโดดขึ้น/ ลง	→	การไม่หวั่นไหวไปตามความเปลี่ยนแปลง
- ไม่เหนื่อยหอบ	→	ตัวเราไม่เป็นทุกข์

แผนภูมิที่ ๑๖ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสัตว์ไม่เชื่องและชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง] ปรากฏในข้อมูลดัง

ตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๕๘

“เยือกเย็น หมายความว่าดับทุกขสันเชิง และเป็นประโยชน์, ไม่เป็นหมัน : เป็นประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่น, มั่นชยอายุความ ออกไปได้มากมาย; การบรรลุดุธรรมะ มรรค ผล นิพพาน มีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, เรียกโดยสำนวนง่ายๆ ที่พวกฝรั่งเขาชอบกันนั้นก็ชื่อว่า เป็น**ชีวิตที่ไม่กัด**เจ้าของ

ชีวิตที่เป็นอยู่โดยความไม่รู้ คืออวิชา-ความไม่รู้นี้ มัน**กัด**เจ้าของอยู่ตลอดเวลา เพราะความไม่รู้; คือมีความทุกข์ : เดียวทุกข์ อย่างนั้นเดียวทุกข์อย่างนี้ เดียวทุกข์อย่างโน้น, กลายเป็น**สัตว์ไม่เชื่อง กัด**เจ้าของอยู่ตลอดเวลา. เพราะฉะนั้น เราจะจัดการกับมัน ให้ถูกต้อง**ไม่กัด**เจ้าของ เยือกเย็นและเป็นประโยชน์, นั่นแหละคือ ความมุ่งหมาย.”

(การควบคุมกระแสแห่งชีวิต: ๙-๑๐)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ด้วยอวิชา (ความไม่รู้) ว่า หากเราดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่รู้ก็จะทำให้ชีวิตนั้นมีแต่ความทุกข์ โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับลักษณะตามธรรมชาติหรือกิริยาอาการของ "สัตว์ไม่เชื่อง" มาใช้เช่น "ไม่เชื่อง" "กัด" และ "ไม่กัด" ทั้งนี้จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นการเปรียบเทียบว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนกับสัตว์ไม่เชื่องกล่าวคือชีวิตที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานจะสามารถดับความทุกข์ได้ก็เป็นชีวิตที่มีประโยชน์เช่นเดียวกันกับสัตว์ที่เชื่องและไม่กัดเจ้าของ ในทางตรงกันข้ามชีวิตที่ไม่มีธรรมะก็จะอยู่ด้วยความไม่รู้ เต็มไปด้วยความทุกข์ก็เป็นชีวิตที่ไม่มีประโยชน์เปรียบเหมือนสัตว์ที่ไม่เชื่อง มีหน้าซำยังกัดหรือทำร้ายเจ้าของอีกด้วย

ตัวอย่างที่ ๕๙

“เดี๋ยวนี้มาถึงข้อที่ว่า จะต้องดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามแบบ พื้นฐานนั้นอย่างไร, เมื่อมีชีวิตตามธรรมดามันมีการเปลี่ยนแปลงแล้ว ผู้ไม่รู้ก็มีความทุกข์หรือ**ดิ้นรน ขี้หลง**ไปตามความเปลี่ยนแปลง, **ไม่**

ว่าขึ้นไม่ว่าลงมันเหนียวทั้งนั้นแหละ **กระโดดขึ้นหรือกระโดดลง** มัน**เหนียว**ทั้งนั้น, ความยินดียินร้ายมันเหนียวเท่ากัน ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัวอะไรต่างๆ มันมีความเหนียวเท่ากัน, มันไม่ใช่ความสงบหรือพักผ่อน. เราจะต้องรู้จักจัดรู้จักทำให้ชีวิตนี้มีความพักผ่อนคือความสงบ อย่าง**กระโดดโลดเต้น**ไปตามสังขารที่เข้ามาในรูปแบบของอารมณ์ต่างๆ มายั่วยุให้**ขึ้นให้ลง**เกิดความยินดียินร้าย.”

(การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง: ๒๑)

ตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมี ๒ ลักษณะคือ การหวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลงและการไม่หวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลง (เพราะเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงในชีวิตเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ยึดมั่นถือมั่น) โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับกิริยาอาการของ “สัตว์ไม่เชื่อง” มาใช้ เช่น “ดิ้นรน” “เหนียว” “กระโดดขึ้น” “กระโดดลง” และ “กระโดดโลดเต้น” ทั้งนี้จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นการเปรียบเทียบว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนกับสัตว์ไม่เชื่องกล่าวคือ ในชีวิตคนเราจะต้องพบเจอกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลา ซึ่งไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะเข้ามาในรูปแบบของเหตุการณ์หรืออารมณ์ใดๆ ก็ตาม หากเราหวั่นไหวไปตามการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างชีวิตก็จะเป็นทุกข์ เหมือนกับสัตว์ที่ไม่เชื่อง กระโดดขึ้นลงซุกซนตลอดเวลา ก็จะมีอาการเหนียวหอบ ในทางตรงกันข้ามหากเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องธรรมดา ปล่อยวางและไม่หวั่นไหวไปตามสิ่งนั้น ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างถูกต้องและไม่เป็นทุกข์เปรียบเหมือนสัตว์ที่เชื่อง อยู่นิ่งและไม่ซุกซนนั่นเอง

๓.๒.๑๔ [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว” มาใช้เป็นแบบเปรียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะบางประการของสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาวกับชีวิต

จากข้อมูลที่พบมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว เช่น น้อย สั้น ปลาย บั้นปลาย บั้นทอนและตัด มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตคนเรา แล่นสั้น ทุกชีวิตมีเวลาจำกัด เมื่อเกิดมาแล้วก็จะมีเวลาเหลือน้อยลง เพราะชีวิตจะค่อยๆ ลดลง หรือถูกทำให้สั้นลงตลอดเวลาจนกระทั่งหมดไปในที่สุด ดังนั้นเราจึงควรใช้ชีวิตขณะมีชีวิตอยู่ อย่างคุ้มค่าและดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทเป็นสำคัญ ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อน มโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๒๘ ถ้อยคำ ทั้งนี้จากข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือ ธรรมะที่พบสามารถแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain)	วงความหมายปลายทาง (Target domain)
[สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว]	[ชีวิต]
● สิ่งที่มีปริมาณ →	ชีวิต
- สิ่งนั้นมีปริมาณน้อยลง →	ชีวิตค่อยๆ เหลือน้อยลง
● สิ่งที่มีความยาว →	ชีวิต
- สิ่งนั้นมีความยาวน้อยลง →	ชีวิตค่อยๆ สั้นลง

แผนภูมิที่ ๑๗ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาวและชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว] ปรากฏในข้อมูลดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๖๐

“ชีวิตในชาติปัจจุบันนี้น้อยนัก สั้นนัก” “ปราชญ์กล่าวว่าชีวิตนี้น้อยนัก”. ทุกชีวิต ไม่ว่าจะคน ไม่ว่าจะสัตว์ มิได้มีเพียงเฉพาะชีวิตนี้ คือ มิได้มีเพียงชีวิตในชาตินี้ชาติเดียว แต่ทุกชีวิตมีทั้งชีวิตในชาติอดีต ชีวิตในชาติปัจจุบันและชีวิตในชาติอนาคต. “ชีวิตนี้น้อยนัก” หมายถึงชีวิตในชาติปัจจุบันนี้น้อยนัก สั้นนัก.”

(ทุกชีวิตมีเวลาอันจำกัด: ๙๔)

จากตัวอย่างมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว ได้แก่ น้อย และสั้น มาใช้อธิบายถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด แสดงให้เห็นการเปรียบชีวิตกับสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาวโดยเปรียบเทียบว่า ชีวิตในชาตินี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตของเราที่ต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดอีกเป็นเวลายาวนาน เมื่อเทียบกันแล้วชีวิตในชาตินี้จึงสั้นมาก นอกจากนั้นยังสะท้อนว่าทุกคนก็มีเวลาในการใช้ชีวิตจำกัด ดังนั้นจึงควรใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด

ตัวอย่างที่ ๖๑

“...ถ้าเรามองเห็นก็ควรจะช่วยเหลือกันเอาไว้ว่า อาหารฝรั่งทั้งหลายที่เรานิยมรับประทานเพื่อให้มีชีวิตอายุยืนยาวนั้น บางทีนอกจากอาหารเหล่านั้นจะไม่ช่วยให้อายุยืนแล้ว ยังกลายเป็นปัจจัย บั่นทอนชีวิตให้สั้นลงอีกต่างหาก”

(สปรตากับความตาย: ๑๒๖)

จากตัวอย่างที่ ๖๑ เป็นการอธิบายเกี่ยวกับค่านิยมในการรับประทานอาหารฝรั่งซึ่งมักจะเป็นอันตรายต่อชีวิต โดยใช้คำที่อยู่ในวงความหมายของสิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว เช่น ยืนยาว บั่นทอน และ สั้นลง มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่อย่างจำกัดและสามารถถูกทำให้สั้นลงได้ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น การรับประทานอาหารที่ไม่มีประโยชน์เปรียบได้กับสิ่งสิ่งหนึ่งที่มีความยาวและถูกตัด บั่นหรือทอนให้สั้นลงได้เช่นกัน

๓.๒.๑๕ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] เป็นการนำมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับ “สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม” มาใช้เป็นแบบเปรียบหรือวงความหมายต้นทาง (Source domain) เพื่ออธิบายแนวคิดหรือกล่าวเกี่ยวกับ “ชีวิต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบหรือวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะหรือคุณสมบัติบางประการของ “สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม” กับ “ชีวิต” จากข้อมูลที่พบในหนังสือธรรมะมีการนำคำที่อยู่ในวงความหมายของสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม เช่น *เจียรไน* *แวววาว* *พราวพราย* *ขัดสี* และ *เงางาม* มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] สะท้อนให้เห็นมุมมองซึ่งเป็นจุดเน้นของ มโนทัศน์นี้ว่า เราสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ทั้งจากการเก็บเกี่ยวประสบการณ์แล้วนำเอา ประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับปรุงตนเอง หรือจากการน้อมนำธรรมะเข้ามาขัดเกลาชีวิตก็ได้ แม้ อาจจะต้องใช้ความอดทนเพียรพยายามและใช้ระยะเวลาตามที่ตาม ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อน มโนอุปลักษณะนี้มีทั้งสิ้น ๑๙ ถ้อยคำ ผู้วิจัยพบว่าจากข้อมูลในหนังสือธรรมะมีการเปรียบเทียบ องค์ประกอบของชีวิตกับสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม ๒ ประเภทคือ เพชรและพระพุทธรูป สามารถแสดง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันของ “สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม” กับ “ชีวิต” ได้ดังแผนภูมิ

วงความหมายต้นทาง (Source domain) [สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]	วงความหมายปลายทาง (Target domain) [ชีวิต]
(๑) เพชร	→ ชีวิต
● การเจียรระไนเพชร	→ การเก็บเกี่ยวประสบการณ์เพื่อนำมาพัฒนาชีวิต
● เพชรที่ยังไม่ได้เจียรระไน	→ ชีวิตที่ยังไม่พัฒนาตนเอง
● เพชรที่ผ่านการเจียรระไนแล้ว	→ ชีวิตที่พัฒนาตนเองแล้ว
(๒) พระพุทธรูป	→ ชีวิต
● กระดาษทรายที่ใช้ขัดพระพุทธรูป	→ คำวิพากษ์วิจารณ์ของคนอื่น
● พระพุทธรูปที่หล่อเสร็จใหม่ๆ (มีคราบเขม่าสีดำ ไม่เงางาม)	→ ชีวิตที่ยังไม่พัฒนาตนเอง (ไม่เห็นข้อดีข้อเสียของตนเอง)
● พระพุทธรูปที่ขัดเงาแล้ว	→ ชีวิตที่ปรับปรุง/พัฒนาตนเองแล้ว

แผนภูมิที่ ๑๘ แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่มและชีวิต

ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] ปรากฏใน ข้อมูลดังตัวอย่าง

๓.๒.๑๕.๑ [ชีวิต คือ เพชร]

ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ เพชร] นำคำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของ “เพชร” เช่น “เจียรไน” และ “แวววาวแพรวพราว” มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งจากตัวอย่างทั้งหมด สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วยการนำบทเรียนหรือประสบการณ์ที่สั่งสมมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง เหมือนดังเพชรที่กว่าจะเป็นอัญมณีที่งดงาม สองประกายแวววาวก็ล้วนต้องผ่านขั้นตอนการเจียรไนมาก่อนทั้งสิ้น ตัวอย่างข้อมูล ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่พบ เช่น

ตัวอย่างที่ ๖๒

“น้ำเน่าอาจจะเหยกกลายเป็นเม็ดฝนหล่อเลี้ยงผืนโลก กรวดทราย ต่ำต้อยอาจถูกหล่อหลอมเป็นศิลป์สถาปัตยกรรมค่าระดับสากล ข้าวเปลือกในนาอาจกลายเป็นสุธารสของพระมหากษัตริย์พระราชา ลูกกฐี้อาจกลายเป็นมหาเศรษฐีพันล้าน ฯลฯ ขอเพียงมนุษย์ไม่ดูถูกตัวเอง ตระหนักรู้ถึงศักยภาพพิเศษที่ซุกซ่อนอยู่ในตน แล้วเพียร **เจียรไนชีวิตให้แวววาวแพรวพราว** ด้วยการศึกษารเรียนรู้ ซึมซับ เก็บรับบทเรียนจากการงานและการใช้ชีวิตอย่างสุขุม ก็ย่อมจะมีชีวิตที่คุ้มค่า สงบ ร่มเย็น และเป็นสุขได้โดยไม่ยากเย็น”

(ธรรมะเกร็ดแก้ว: ๑๗)

จากตัวอย่างที่ ๖๒ อธิบายเรื่องความตระหนักในคุณค่าของตัวเองว่า ชีวิตของเราทุกคนนั้นย่อมมีคุณค่าและความสำคัญไม่มากนักน้อย หากเราหมั่นเรียนรู้ เก็บเกี่ยวประสบการณ์ต่างๆ จากการใช้ชีวิตและการทำงาน แล้วนำประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับปรุง พัฒนา ศักยภาพของตนเอง ชีวิตก็จะมีคุณค่าสูงขึ้น เช่นเดียวกันกับเพชรเป็นเครื่องประดับที่มีราคาสูง ก่อนเจียรไนเพชรอาจไม่ส่องแสงเป็นประกายสวยงามมากนัก แต่หากได้ผ่านขั้นตอนการเจียรไนให้เป็นที่เรียบร้อยหรือรูปตามต้องการแล้ว เพชรก็จะส่องแสงแวววาวขึ้น ส่งผลให้ราคาของเพชรเม็ดนั้นสูงตามไปด้วย

๓.๒.๑๕.๒ [ชีวิต คือ พระพุทธรูป]

ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ พระพุทธรูป] นำคำศัพท์ที่อยู่ในวงความหมายของขั้นตอนการปั้นและการหล่อ “พระพุทธรูป” มาใช้กล่าวเกี่ยวกับชีวิต ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตของเราสามารถพัฒนาให้มีค่ามากขึ้นได้ ตัวอย่างข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณะที่พบ เช่น

ตัวอย่างที่ ๖๓

“...หรืออีกนัยหนึ่ง ควรจะมองคำคำคำตำหนิวิพากษ์ทั้งหลายเหมือนกระดาศทรายที่เขาใช้สำหรับขัดสีพระพุทธรูปปฏิมาที่เพิ่งหล่อเสร็จใหม่ๆ พระพุทธรูปปฏิมาที่คนกราบไหว้บูชาอยู่ในโบสถ์ในวิหารนั้นกว่าจะงดงามอร่ามตาเป็นที่เจริญศรัทธาของพุทธศาสนิกชนได้นั้น จะต้องถูกกระดาศทรายหยาบขัดสีครั้งแล้วครั้งเล่าจึงเกิดเงางาม หากปราศจากการขัดสีด้วยกระดาศทรายหยาบเสียแล้ว ความเงางามของพระพุทธรูปปฏิมาจะมีขึ้นมาได้อย่างไร

คนเราก็เช่นเดียวกัน กว่าจะเป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมในทุกด้านก็ต้องมีคำวิพากษ์วิจารณ์อันเป็นดังกระดาศทรายคอยขัดสีฉวีวรรณอยู่บ่อยๆ ยิ่งมีคนวิพากษ์วิจารณ์ยิ่งมองเห็นข้อด้อยข้อเสียของตน มองเห็นแล้วก็นำมาพิจารณาหาทางแก้ไข ในที่สุดแล้วคำตำหนิวิพากษ์อันแสดงหูเหล่านี้เองจะเป็นครูที่ดีที่คอยทำหน้าที่ เจียรไนให้ชีวิตอันมากด้วยข้อบกพร่องของเราให้เป็นชีวิตที่เงางาม ขึ้นมาได้อย่างน่าอัศจรรย์ “

(ธรรมะสบายใจ: ๑๕๙)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ โดยมีการนำคำศัพท์เกี่ยวกับ “พระพุทธรูป” มาใช้ เช่น เปรียบคำตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเหมือน “กระดาศทราย” ที่ใช้ขัดสีพระพุทธรูปปฏิมาที่เพิ่งหล่อเสร็จใหม่ๆ และ คำว่า “เงางาม” ซึ่งเป็น

คำวิเศษณ์แสดงลักษณะของพระพุทธรูปหลังผ่านการขัดสีด้วยกระดาษทราย ทั้งนี้จากตัวอย่าง ถ้อยคำอุปลักษณะ สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตนั้นเป็นเหมือนพระพุทธรูป กล่าวคือ ในชีวิตของคนเรา หลีกเลี้ยงไม่ได้ที่จะต้องเจอคำตำหนิหรือคำวิพากษ์วิจารณ์ที่อาจทำให้แสงหุ แต่หากเพียงแค่เรา เปลี่ยนมุมมองว่า คำวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้นจะช่วยให้เรามองเห็นข้อดีข้อเสียของตนเอง และ นำมาพิจารณาหาทางแก้ไขพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ เปรียบได้เช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่เพิ่งหล่อ เสร็จใหม่ๆ พื้นผิวขององค์พระอาจจะยังไม่เรียบและมีคราบเผาไหม้ที่เกิดจากขั้นตอนการหล่อ ปรากฏอยู่ ช่างต้องใช้กระดาษทรายขัดแต่งผิวขององค์พระพุทธรูปหลายครั้งเพื่อให้เรียบและเงางาม ขึ้น

๓.๓ สรุป

ผลจากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะนั้น พบว่ามี จำนวนทั้งสิ้น ๑,๘๔๕ ถ้อยคำ มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะ ดังกล่าวสามารถจำแนกเป็น ๑๕ มโนอุปลักษณะ เรียงลำดับตามความถี่ในการปรากฏใช้จาก มากไปหาน้อย สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์หรือมุมมองเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target domain) หลายประการแตกต่างกันไปตามแบบเปรียบเทียบ (Source domain) ที่พระธรรมอาจารย์เลือก นำมาใช้กล่าวถึงชีวิต สามารถสรุปจากผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. [ชีวิต คือ การเดินทาง]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตของคนเราจะต้องมีเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ เป้าหมายของชีวิตแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ การมีชีวิตที่ดีขึ้นหรือประสบความสำเร็จ (ทางโลก) และนิพพานหรือความพ้นทุกข์ (ทางธรรม) อาจจะต้องใช้ระยะเวลายาวนาน พบเจอ ปัญหาอุปสรรคมากมายกว่าจะไปถึงเป้าหมาย แต่หากเรามีธรรมะยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะรู้ว่า แนวทาง/ วิธีการดำเนินชีวิตที่จะช่วยให้เราไปถึงเป้าหมายทั้งสองได้เร็วขึ้นนั่นก็คือ มรรคมิถงค์ ๘

๒. [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ทุกคนล้วนต้องต่อสู้กับอุปสรรคมากมายในชีวิตซึ่งแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ (ทางโลก) และกิเลส (ทางธรรม) ทั้งนี้เราจะต้องใช้ธรรมะเป็นอาวุธฟันฝ่าอุปสรรคเหล่านั้นให้ได้ หลักที่ใช้ในการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ และกิเลสก็คือ มรรคมีองค์ ๘ มุมมองนี้จะเน้นเรื่องการเอาชนะคู่ต่อสู้สำคัญของชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาซึ่งก็คือ กิเลส

๓. [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ทุกชีวิตมีค่า มีความสำคัญและมีเวลาอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นเราจึงควรมีสติ ใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังและใช้ให้คุ้มค่าที่สุด มุมมองนี้เน้นเรื่องการไตร่ตรองก่อนการใช้ชีวิต

๔. [ชีวิต คือ ธุรกิจ]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิตอยู่เสมอว่า สิ่งที่กำลังทำอยู่ในขณะนั้นเป็นการทำความดีหรือความชั่ว เพราะคนที่หมั่นทำความดีหรือบุญกุศลก็จะถือว่าเกิดมามีชีวิตที่ได้กำไร ในขณะที่บางคนทำแต่ความชั่ว ทำบาปหรืออยู่ไปวันๆ โดยไม่ทำอะไรเลยก็ถือว่ามามีชีวิตที่ขาดทุน มุมมองนี้เน้นเรื่องการตรวจสอบ/ ทบทวนหลังการใช้ชีวิต

๕. [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตของคนเราเหมือนภาชนะหรือห้อง เปรียบธรรมะ ปัญหา กิเลสหรืออารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เป็นสิ่งของที่บรรจุอยู่ภายใน ซึ่งเราสามารถเลือกเปิดรับสิ่งดีๆ เข้ามาไว้ในชีวิตหรือนำสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตของเราได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชีวิตของคนเราสมบูรณ์ขึ้นและยังช่วยให้เรารู้ว่าสิ่งใดที่ควรเลือกนำเข้ามาหรือควรกำจัดออกไปจากชีวิตด้วย

๖. [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตไม่เที่ยงแท้แน่นอนอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ชีวิตแสนสั้น การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กัน และความตายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ดังนั้นเราทุกคนจึงควรดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท

๗. [ชีวิต คือ การศึกษา]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตของคนเราทุกคนคือสิ่งที่ต้องเรียนรู้ สิ่งที่เราต้องประสบพบเจอตลอดชีวิต ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตรวมถึงโลกธรรม ๘ ประการล้วนเป็นเหมือนแบบฝึกหัดหรือบททดสอบเพื่อให้เราฝึกฝนและพัฒนาชีวิตของตนเอง ให้เป็นไปในแนวทางที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ดีขึ้น

๘. [ชีวิต คือ ต้นไม้]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตของทุกคนจะมีความสุขและเข้มแข็งได้เหมือนกับต้นไม้ที่สดชื่นแข็งแรง หากเรามีธรรมะไว้คอยยึดเหนี่ยวจิตใจและหมั่นทำความดีอย่างสม่ำเสมอ

๙. [ชีวิต คือ ละคร]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัดเพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งแต่ละเหตุการณ์ในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเราเอง ดังนั้นจึงควรหมั่นทำแต่กรรมดีตลอดช่วงเวลาของการมีชีวิตอยู่ เมื่อตายไปคนจะยังสรรเสริญ ในทางตรงกันข้ามหากทำแต่กรรมชั่ว ตายไปคนก็จะนินทาไม่สิ้นสุด

๑๐. [ชีวิต คือ กีฬา]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า เราทุกคนล้วนต้องพบกับปัญหา อุปสรรค รวมถึงโลกธรรม ๘ ประการ ทั้งฝ่ายที่น่าพอใจ (นิฏฐารมณ์) ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และฝ่ายที่น่าพอใจ (อนิฏฐารมณ์) ซึ่งได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ มุมมองกีฬานี้ต่างจากการต่อสู้ตรงที่เน้นมิติเรื่องการเตรียมตัวให้พร้อมมากกว่าการเอาชนะ กล่าวคือ หากเรามี

ธรรมะไว้ช่วยฝึกฝนจิตใจและเตรียมตัวรับมือกับปัญหาอุปสรรคหรือโลกธรรมเหล่านั้นอยู่เสมอ ก็จะสามารถผ่านสิ่งเหล่านั้นไปได้โดยไม่ทุกข์มากนัก

๑๑. [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีการกำหนดเป้าหมายหรือวาดภาพชีวิตไว้ล่วงหน้า ซึ่งภาพชีวิตนั้นควรจะสอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมในชีวิต เช่น ภูมิหลัง การศึกษา ฐานะ เป็นต้น นอกจากนั้นทุกชีวิตยังต้องประสบกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ชีวิตที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานจะแข็งแรง สมดุลและไม่หวั่นไหวง่าย ในขณะที่หากไม่มีธรรมะยึดเหนี่ยว เมื่อเจอโลกธรรมทั้งสองฝ่ายอาจทำให้ชีวิตเสียคุณภาพได้

๑๒. [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัดเพราะการที่เราจะมีชีวิตอยู่ได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง ปัจจัย ๔ เป็นต้น ซึ่งหากเพียงปัจจัยเหล่านั้นหมดไป คนเราก็จะต้องตายในที่สุด

๑๓. [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า อวิชชา (ความไม่รู้) ทำให้เกิดทุกข์ ชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยอวิชชาก็จะเป็นทุกข์ ธรรมะจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเพราะจะช่วยทำให้ชีวิตเกิดปัญญา (ความรู้) และสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นชีวิตยังมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เราจึงควรมีธรรมะไว้ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อไม่ให้หวั่นไหวไปตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนทำให้เป็นทุกข์

๑๔. [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว]

มโนอุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตแสนสั้นและมีเวลาอยู่อย่างจำกัด เมื่อเกิดมาแล้วก็จะมีเวลาเหลือน้อยลง เพราะชีวิตจะค่อยๆ ลดลงหรือถูกทำให้สั้นลง

จนกระทั่งหมดไปในที่สุด ดังนั้นเราจึงควรมีสติ ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าและดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท

๑๕. [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]

มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ สิ่งที่สามารถใช้ขัดเกลาชีวิตได้นั้นก็คือ ธรรมะและประสบการณ์ชีวิตที่เก็บเกี่ยวจากปัญหาหรืออุปสรรคที่พบก็สามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้เช่นกัน

ทั้งนี้ การนำลักษณะสำคัญของประการของแบบเปรียบเทียบต่างๆ มากล่าวเปรียบเทียบกับชีวิตนั้น สามารถทำให้ผู้รับสารเข้าใจชีวิตจากมุมมองทางพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจากมโนอุปลักษณ์ชีวิตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นแง่มุมเกี่ยวกับชีวิตจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ดังตาราง

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒ แสดงมุมมองชีวิตทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านมโนอุปลักษณ์ชีวิตในหนังสือธรรมะ

มุมมองชีวิต	มโนอุปลักษณ์														
	[การเดินทาง]	[การต่อสู้/]	[ทรัพยากร]	[ธุรกิจ]	[ภาษา/ ทัพบ]	[สิ่งที่ไม่คงทน]	[การศึกษา]	[ต้นไม้]	[ละคร]	[กีฬา]	[สิ่งปลูกสร้าง]	[แสงเทียน/ แสง]	[สัตว์ไม่เชื่อง]	[สิ่งมีปริมาณ/]	[สิ่งที่ต้องขัดแต่ง]
๑. ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต	✓	✓			✓			✓		✓	✓		✓		✓
๒. ทุกชีวิตต้องเจอปัญหา/ อุปสรรค	✓	✓			✓		✓			✓	✓				✓
๓. อวิชชา (ความไม่รู้) ทำให้เกิดทุกข์	✓	✓											✓		
๔. ชีวิตไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา						✓							✓		
๕. ชีวิตแสนสั้น เกิดตายคู่กัน ตายได้ทุกขณะ						✓		✓			✓		✓		
๖. ควรมีแผน/ เป้าหมายของชีวิต	✓										✓				
๗. ชีวิตมีค่า ควรใช้ให้คุ้มค่า			✓												
๘. ควรตรวจสอบการใช้ชีวิต				✓											
๙. เหตุการณ์ในชีวิตเป็นผลมาจากกรรม	✓								✓						
๑๐. ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้							✓								✓

จากตารางดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า มุมมองเกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่
มโนอุปลักษณะนำเสนอสามารถจำแนกออกเป็น ๑๐ ประการ ได้แก่

- ๑) ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต
- ๒) ทุกชีวิตต้องพบปัญหาหรืออุปสรรค เราจึงควรเตรียมความพร้อมโดยใช้ธรรมะเป็น
เครื่องมือฟันฝ่าอุปสรรคเหล่านั้นไปให้ได้
- ๓) อวิชชา (ความไม่รู้) ทำให้ชีวิตเป็นทุกข์
- ๔) ชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา
- ๕) ชีวิตแสนสั้น การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดได้ตลอดเวลาเช่นเดียว
กันกับทุกสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา
- ๖) เราทุกคนควรกำหนดเป้าหมายหรือวางแผนในการดำเนินชีวิต
- ๗) ชีวิตมีค่าและมีความสำคัญมาก เราจึงควรใช้ชีวิตให้คุ้มค่า
- ๘) เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิตเป็นประจำ
- ๙) เหตุการณ์ในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเรา ดังนั้นจึงควรระวังถึง
คำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ไว้เสมอเพื่อจะได้หมั่นทำกรรมดีและละเว้นกรรมชั่ว
- ๑๐) ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วยธรรมะและประสบการณ์ชีวิต

ทั้งนี้จากมุมมองเกี่ยวกับชีวิตดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับหลักธรรมสำคัญ
ทางพระพุทธศาสนาดังแผนภาพ

☞ เพราะชีวิตเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ

๑. อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ข้อ ๔)
๒. ทุกขัง (เป็นทุกข์) ข้อ ๒) และ ๓)
๓. อนัตตา (ไม่มีตัวตน) ข้อ ๕)

☞ เราจึงควรใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดย

๑. มีสติ ข้อ ๖), ๗) และ ๘)
๒. ยึดหลักไตรสิกขา ข้อ ๑) และ ๑๐)
๓. ยึดหลักโฆวาทปาติโมกข์ ข้อ ๙)
(ทำดี ละชั่ว ทำใจบริสุทธิ์)

ในบทนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถ้อยคำอุปสรรคณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะว่าสะท้อนให้เห็นมโนอุปสรรคณ์ชีวิตอะไรบ้าง และมโนอุปสรรคณ์ชีวิตเหล่านั้นสะท้อนมุมมองชีวิตทางพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร ในบทต่อไปผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปสรรคณ์ชีวิตในหนังสือธรรมะโดยใช้แนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998)

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๔

หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้ศึกษามโนอุปลักษณะชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะซึ่งทำให้เราทราบมุมมองเกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนาไปแล้ว ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะเหล่านั้นตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998) โดยใน ส่วนแรกผู้วิจัยจะทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของอุปลักษณะ จากนั้นจะวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารในหนังสือธรรมะเพื่อให้เห็นภาพรวมตามแนวคิดชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร และส่วนสุดท้ายผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของงานวิจัยนี้

๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของอุปลักษณะ

นักวิจัยปฏิบัติศาสตร์กลุ่มหนึ่งกล่าวถึงอุปลักษณะในฐานะที่เป็นกลวิธีความสุภาพ (Brown & Levinson, 1987) โดยจัดให้อุปลักษณะเป็นกลวิธีข้อม (off-record) กล่าวคือ อุปลักษณะเป็นกลวิธีที่สุภาพในการแสดงวัจนกรรมที่คุกคามหน้า (face-threatening acts) เพราะเป็นการพูดที่ผู้พูดไม่แสดงเจตนาอย่างชัดเจนว่ากำลังสื่ออะไร ผู้ฟังต้องตีความจากบริบท หากพิจารณาตามหลักการความร่วมมือในการสนทนา (The Cooperative Principle) (Grice, 1975) อุปลักษณะเป็น Conversational Implicature ที่เกิดจากการจงใจละเมิดหลักคุณภาพ (The Maxim of Quality) เพื่อแนะนำความหมาย แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดทฤษฎีที่แพร่หลายเหล่านี้มิได้อธิบายอุปลักษณะในด้านหน้าที่โดยตรงอย่างละเอียด จึงไม่สามารถนำมาอธิบายข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษาได้ ทั้งนี้ผู้ที่สนใจศึกษาหน้าที่อุปลักษณะโดยตรงและได้รวบรวมหน้าที่ของอุปลักษณะไว้มากที่สุดก็คือ โกทลี (Goatly, 1998 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒: ๒๕๕) ซึ่งอาศัยแนวคิดเรื่องหน้าที่ของภาษาที่ ฮัลลiday (Halliday, 1994) เสนอไว้มาจำแนกหน้าที่ของอุปลักษณะออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ หน้าที่

ด้านการถ่ายทอดความคิด (Ideational) หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ (Interpersonal) และหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ (Textual) (ดูรายละเอียดในบทที่ ๒)

โกทลี (Goatly, 1998) ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในปริจเฉท ๖ ประเภท ได้แก่ บทสนทนา รายงานข่าว งานเขียนทางวิทยาศาสตร์ โฆษณาในนิตยสาร นวนิยายสมัยใหม่ และบทร้อยกรองร่วมสมัย และได้จำแนกหน้าที่อุปลักษณะในปริจเฉทต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๓ แสดงหน้าที่ของอุปลักษณะในปริจเฉทประเภทต่างๆ ตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998)

FUNCTIONS		GENRES					
		Conversation	National News Reports	Popular Science	Magazine Advertising	Modern Novels	Modern English Lyric Poetry
IDEATIONAL	Ideology	X	X	X	X	X	X
	Filling Lexical Gaps	X	X	X		X	X
	Explanation/ Modelling			X			
	Reconceptualization	?X		X		X	X
	Argument by Analogy	?		X	?X		
INTERPERSONAL	Expressing Emotion	X	?X		X	X	X
	Decoration/ Disguise	X	X		X	X	X
	Hyperbole	X	X(pop		X	X	X
	Cultivating Intimacy	X			X	X	X
	Humour and Games	X	X(pop		X		?X
TEXTUAL	Textual Structuring			?X	X	X	X
	Memory/ Foregrounding/ Informativeness		X(pop	?X	X	X	X
	Fiction				X	X	X

?X เครื่องหมายแสดงว่า อาจพบน้อยหรือไม่พบว่าทำหน้าที่นี้

(Goatly, 1998: 300)

X(pop) เครื่องหมายแสดงว่า พบว่าทำหน้าที่นี้อย่างกว้างขวาง

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า อุปลักษณะหนึ่งอาจทำหน้าที่ได้หลายหน้าที่พร้อมกัน และ อุปลักษณะในบริเจตต่างประเภทกันก็อาจทำหน้าที่ต่างกัน เช่น อุปลักษณะในบริเจตประเภท การสนทนาทำหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดและด้านบุคคลสัมพันธ์ ในขณะที่อุปลักษณะที่พบ ในบริเจตวิทยาศาสตร์จะทำหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดเป็นหลัก ปรากฏหน้าที่ด้านการ เรียบเรียงความเล็กน้อย แต่ไม่พบหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ ทั้งนี้อาจกล่าวสรุปได้ว่า อุปลักษณะ ในบริเจตต่างประเภทกันอาจมีหน้าที่หลักต่างกันเนื่องจากบริเจตแต่ละประเภทมีวัตถุประสงค์ ต่างกัน

น่าสังเกตว่า โททลี (Goatly, 1998) ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในบริเจต ๖ ประเภทโดยไม่ได้ จำแนกหน้าที่ว่าเป็นหน้าที่ของถ้อยคำอุปลักษณะหรือมโนอุปลักษณะอย่างชัดเจน บางตัวอย่างเป็น ตัวอย่างมโนอุปลักษณะ ส่วนบางตัวอย่างเป็นถ้อยคำอุปลักษณะ

การวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณะในการสื่อสารนั้นสามารถทำได้ ๒ วิธีด้วยกัน วิธีแรกคือ การเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาโดยตรง เช่น งานวิจัยของโรเบิร์ต (Roberts, 1992 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒) ซึ่งรวบรวมหน้าที่ของอุปลักษณะโดยการถามจากผู้พูดภาษาอังกฤษว่า เพราะเหตุใดจึงใช้อุปลักษณะ และงานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒) ที่ศึกษาหน้าที่ อุปลักษณะจากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย ส่วนวิธีที่สองคือ วิเคราะห์หน้าที่โดยพิจารณาจากรูป และคุณสมบัติเป็นหลัก เช่น งานของโคเฮนและคูเปอร์ (Cohen, 1978; Cooper, 1986 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒) ที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะจากรูปและคุณสมบัติของอุปลักษณะ และ งานของโททลี (Goatly, 1998) ที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในบริเจตประเภทต่างๆ เป็นต้น

สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะจากการพิจารณารูป และคุณสมบัติตามที่มีผู้ศึกษาไว้ (Cohen, 1978; Cooper, 1986 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒ และ Goatly, 1998) โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะ ดังนี้

(๑) ผู้วิจัยจะวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่ง การสื่อสาร (Ethnography of communication) ของไฮมส์ (Hymes, 1974) เพื่อทำความเข้าใจ บริบทการสื่อสารในบริเจตหนังสือธรรมะ

(๒) ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะโดยจะพิจารณาลักษณะของแบบเปรียบเทียบและปริบทโดยนำกรอบการจำแนกหน้าที่อุปลักษณะของโกทลี (Goatly, 1998) มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ดังนั้น ในลำดับถัดไปผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารในปริบทหนังสือธรรมะก่อน เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาหน้าที่ของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะต่อไป

๔.๒ ปริบทของมโนอุปลักษณะ: องค์ประกอบของการสื่อสารในหนังสือธรรมะตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร (Ethnography of communication)

ในการวิเคราะห์การสื่อสารเราไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อสารได้ทั้งหมดจากการศึกษาเพียงแค่รูปภาษาเท่านั้น ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเข้าใจการสื่อสารก็คือ ปริบทของการสื่อสารนั้นๆ ดังนั้นในเบื้องต้น ผู้วิจัยจะศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารของหนังสือธรรมะโดยใช้กรอบการวิเคราะห์แนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร (Ethnography of communication) ของไฮมส์ (Hymes, 1974) ก่อน ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับปริบทของมโนอุปลักษณะในปริบทหนังสือธรรมะซึ่งจะมีส่วนช่วยในการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะในขั้นตอนต่อไป

ไฮมส์ (Hymes, 1974 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ๒๕๔๑) ได้เสนอแนวทางการวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารไว้ว่าในการสื่อสารหนึ่งๆ จะมีองค์ประกอบ ๘ องค์ประกอบ ทั้งนี้เมื่อนำอักษรตัวแรกของแต่ละองค์ประกอบมารวมกันจะได้เป็นคำว่า "SPEAKING" ดังนี้

S ย่อมาจาก Setting หรือ Scene (กาลเทศะหรือฉาก) หมายถึง เวลาและสถานที่ ซึ่งเป็นสภาวะแวดล้อมทางกายภาพของเหตุการณ์การสื่อสาร อันสามารถมีผลต่อทางด้านจิตใจได้ด้วย เช่น การสร้างฉากให้ดูอ่อนหวานน่ารื่นรมย์ในละครเชิงรักใคร่ เป็นต้น

P ย่อมาจาก Participants (ผู้ร่วมเหตุการณ์) หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่อสารนั้น ได้แก่ ผู้พูด-ผู้ฟัง ผู้ส่งสาร-ผู้รับสารในการสื่อสาร ซึ่งทั้งสองฝ่ายอาจเล่นบทสลับกัน และ

บางเหตุการณ์สื่อสาร ผู้พูดพูดอย่างเดียว และผู้ฟังฟังอย่างเดียวก็เป็นได้ ในบางครั้งอาจนับรวมผู้อื่นที่อยู่ในสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารด้วยในกรณีที่ผู้นั้นมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์การสื่อสารนั้น

E ย่อมาจาก Ends (จุดมุ่งหมาย) หมายถึง เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้ร่วมเหตุการณ์การสื่อสารต้องการหรือคาดหวังให้เกิดสิ่งใดขึ้นบ้างจากการสื่อสารนั้น ๆ

A ย่อมาจาก Act sequence (การลำดับวัจนกรรม) หมายถึง การจัดรูปแบบและเนื้อหาของวัจนกรรมว่าจะใช้วัจนกรรมใดก่อนหลังตามลำดับในการสื่อสาร ซึ่งการลำดับวัจนกรรมนี้จะเรียงไปตามกฎของสังคมด้วย มิได้เรียงตามความต้องการของผู้พูดเท่านั้น

K ย่อมาจาก Key (น้ำเสียง) หมายถึง น้ำเสียงหรือท่วงทำนองในการสื่อสารที่จะช่วยให้เข้าใจความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นของสารที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อ อาจเป็นน้ำเสียงที่แสดงความจริงจัง การหยอกล้อ การประชดประชัน เป็นต้น

I ย่อมาจาก Instrumentalities (เครื่องมือ) หมายถึง การเลือกวิธีการและลักษณะของภาษาให้เหมาะสมต่อเหตุการณ์การสื่อสารนั้นๆ เช่น วิธีการการสื่อสารแบบการพูดปากเปล่า การเขียน การสื่อสารผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารแบบต่างๆ เช่น โทรศัพท์ โทรเลข เป็นต้น ส่วนลักษณะของภาษา เช่น ภาษาที่เป็นทางการ ภาษากฎหมาย ภาษาโฆษณา เป็นต้น

N ย่อมาจาก Norms of Interaction and Interpretation (บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์และการตีความ) หมายถึง ลักษณะของการพูดหรือการสื่อสารที่เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม โดยผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในการสื่อสารนั้นจะมีการตกลงและยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับการตีความหมายสารใดๆที่สื่อมาในเหตุการณ์การสื่อสาร ซึ่งในแต่ละสังคมก็มีกฎการตีความสารที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของผู้สื่อสารด้วย

G ย่อมาจาก Genre (ประเภทของการสื่อสาร) หมายถึง ประเภทของถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสาร เช่น การสวด การหาเสียง การสัมภาษณ์ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารเป็นแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบในการสื่อสารของหนังสือธรรมะ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

๔.๒.๑ กาลเทศะหรือฉาก (Setting/ Scene)

เนื่องจากหนังสือธรรมะที่ใช้เป็นกลุ่มข้อมูลนั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ปริเฉท การเขียนที่พระธรรมมาจารย์เขียนขึ้นและปริเฉทการพูด (ธรรมบรรยาย) ที่พระธรรมมาจารย์เทศน์ในโอกาสหรือวันสำคัญต่างๆ ที่วัดหรือได้รับนิมนต์ให้ไปเทศน์ที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแล้วจึงนำข้อความมาถ่ายทอดเป็นปริเฉทการเขียน ดังนั้นฉากในการเทศน์จึงมีหลายสถานที่ ตัวอย่างเช่น วัด สถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม โรงงาน หอประชุม งานศพ เป็นต้น ส่วนเวลาในการสื่อสารก็มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับสถานที่ เวลาและโอกาสที่เจ้าภาพกำหนดหรือเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้นๆ แตกต่างกันไป

ฉากที่มีการเผยแพร่ทั้งปริเฉทการพูดและปริเฉทการเขียน^๑ ของพระธรรมมาจารย์ทั้ง ๖ รูปไปยังประชาชนทั่วไปก็คือ หนังสือธรรมะ เดิมพระธรรมมาจารย์อาจเทศน์ในวัดหรือสถานที่ต่างๆ ให้แก่ผู้ฟังที่มีจำนวนจำกัด แต่เมื่อนำมาถ่ายทอดเป็นปริเฉทการเขียนในรูปแบบหนังสือซึ่งถือเป็นสื่อสาธารณะและเป็นสื่อในวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) มีการผลิตซ้ำและแพร่กระจายไปสู่ผู้อ่านหรือคนจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้สารที่เผยแพร่ออกไปมีผลต่อความคิดความเชื่อในวงกว้างมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า เดิมการเทศน์ในวัดหรือสถานที่ต่างๆ นั้นเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ผู้ฟังสามารถพูดโต้ตอบหรือซักถามพระธรรมมาจารย์ได้โดยตรง ต่างจากการถ่ายทอดผ่านหนังสือธรรมะซึ่งถือเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ผู้รับสารหรือผู้อ่านไม่สามารถโต้ตอบ ซักถามประเด็นที่ไม่เข้าใจหรือสงสัยจากผู้ส่งสารหรือผู้เขียนได้ ดังนั้นพระธรรมมาจารย์จึงต้องเขียนอธิบายสิ่งที่ต้องการสอนให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจน อุปลักษณะจึงมีบทบาทสำคัญตรงที่สามารถใช้ถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับหลักธรรมซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม เป็นเรื่องไกลตัว ผู้อ่านไม่คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้นนั่นเอง

^๑ ในงานวิจัยนี้ ปริเฉทการพูด หมายถึง การสื่อสารผ่านช่องทางการพูดซึ่งใช้ภาษาระดับกันเอง ส่วนปริเฉทการเขียน หมายถึง การสื่อสารผ่านช่องทางการเขียนซึ่งอาจใช้ภาษาระดับทางการจนถึงภาษาระดับกันเอง

๔.๒.๒ ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participants)

เนื่องจากเหตุการณ์การสื่อสารนี้เป็นการสื่อสารทางเดียว ผู้ร่วมเหตุการณ์ในที่นี้จึงประกอบไปด้วย พระธรรมอาจารย์ ผู้อ่าน และคณะผู้จัดทำหนังสือ กล่าวคือ

พระธรรมอาจารย์ เป็นผู้ส่งสารโดยตรงเพราะทำหน้าที่ถ่ายทอดธรรมะตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้อ่าน และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการโน้มน้าวใจผู้อ่าน เพราะคนทั่วไปในสังคมเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมอาจารย์มีวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสศรัทธาจึงก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้การที่พระสงฆ์ศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับธรรมะโดยตรงยังจูงใจให้ผู้อ่านเชื่อว่าสิ่งที่พระสงฆ์สอนมีความถูกต้องและน่าเชื่อถืออีกด้วย ทั้งนี้พระธรรมอาจารย์แต่ละรูปอาจใช้ภาษาและเลือกประเด็นที่น่าเสนอแตกต่างกันไปตามความเชี่ยวชาญเฉพาะและรูปแบบการนำเสนอธรรมะของท่าน

ผู้อ่าน ทำหน้าที่เป็นผู้รับสารโดยตรงตามจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร ผู้รับสารในบริบทการสื่อสารนี้มีความหลากหลาย เพราะหนังสือธรรมะจัดเป็นสื่อสาธารณะและเป็นสื่อในวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) จึงมีการผลิตซ้ำและแพร่กระจายไปสู่ผู้อ่านจำนวนมาก ผู้อ่านอาจมีพื้นความรู้ ความสนใจและประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ส่งผลต่อการตีความสาร ผู้เขียนจึงต้องพยายามใช้เครื่องมือเพื่ออธิบายความที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมตามที่ผู้เขียนแนะนำต่อไป

คณะผู้จัดทำหนังสือ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทั้งบริเจตการพูดและบริเจตการเขียนของพระธรรมอาจารย์ออกมาเป็นหนังสือธรรมะ โดยคณะผู้จัดทำหนังสือไม่ได้แก้ไขหรือตัดทอนข้อความที่พระธรรมอาจารย์นำเสนอ แต่อาจมีการเรียบเรียงย่อหน้าใหม่ ใส่ภาพประกอบ ทำกรอบข้อความหรือเน้นข้อความเพื่อให้หนังสืออ่านและน่าสนใจมากขึ้น

๔.๒.๓ จุดมุ่งหมาย (Ends)

ผู้วิจัยพบว่า หนังสือธรรมะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอน พระธรรมอาจารย์ต้องการแนะนำวิธีการดำเนินชีวิตว่าควรใช้ชีวิตอย่างไร นอกจากนั้นยังให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาและให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่านเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิต ดังคำปรารภในหนังสือ ธรรมะสบายใจ ที่ท่าน ว. วชิรเมธี (๒๕๕๐: คำปรารภ) กล่าวไว้ว่า

บทความทุกบทที่รวมกันเป็น “ธรรมะสบายใจ” เล่มนี้ แม้จะเขียนและตีพิมพ์กระจายอยู่ในนิตยสารหลายเล่มต่างกรรมต่างวาระ แต่เมื่อกล่าวโดยวัตถุประสงค์แล้ว ล้วนมีจุดหมายร่วมกันอยู่ตรงที่ ต้องการให้เป็นที่หนึ่งคู่มือในการหวนกลับมาเรียนรู้ดูแล “ใจ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดในชีวิตของเรา ให้เป็นใจที่กลายเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขสดชื่นอยู่ทุกคืนทุกวัน ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า “ธรรมะสบายใจ” คงพอจะช่วยกรุยทางให้ผู้อ่านหลายท่านได้ค้นพบ “เรือนเพาะชำแห่งความสุข” ภายในอาณาจักรใจของตัวเองได้บ้างตามสมควร

๔.๒.๔ การลำดับวัจนกรรม (Act sequence)

ลำดับวัจนกรรมในหนังสือธรรมะ ประกอบด้วย

(๑) การเกริ่นนำ พระธรรมอาจารย์จะนำเข้าสู่เนื้อเรื่องด้วยวิธีการถามคำถามเพื่อกระตุ้นความสนใจ หรือการแนะนำให้เห็นความสำคัญของหัวข้อธรรมที่จะกล่าวในลำดับถัดไป โดยอาจยกตัวอย่างเหตุการณ์จริงเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน แต่ในหนังสือธรรมะที่ถ่ายทอดมาจากธรรมบรรยายของพระธรรมอาจารย์นั้น มักจะมีการกล่าวคำทักทายก่อนการนำเข้าสู่เรื่อง

(๒) การอธิบาย เนื่องจากผู้เขียนใช้วัจนกรรมการสั่งสอนเป็นหลัก การอธิบายจึงเป็นขั้นตอนที่พระธรรมอาจารย์กล่าวถึงเนื้อหาหรือใจความสำคัญของหลักธรรมที่ต้องการสั่งสอน ทั้งนี้ในหนังสือธรรมะเล่มหนึ่งๆ อาจแบ่งออกเป็นหัวข้อธรรมย่อยหลายหัวข้อที่สัมพันธ์กับหัวเรื่องหลัก (Theme) ซึ่งแต่ละหัวข้อย่อยมักนำเสนอเนื้อหาแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

- ส่วนหลัก เป็นการอธิบายถึงรายละเอียดของหลักธรรมนั้นๆ เช่น องค์ประกอบของหลักธรรม ประโยชน์ของการนำหลักธรรมนั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

- ส่วนเสริม เป็นส่วนที่พระธรรมมาจารย์มักกล่าวเสริมด้วยเหตุการณ์จริงที่ท่านเคยพบเจอ หรือเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของคนที่ท่านรู้จัก เพื่อเสริมให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้จริงและใกล้ตัว

- ส่วนอ้างอิง เป็นส่วนที่พระธรรมมาจารย์จะหยิบยกคำสอนหรือคำกล่าวของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติหรือชาดกมาอ้างอิงเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการอธิบายให้น่าเชื่อถือ

ผู้วิจัยพบว่า การลำดับส่วนหลัก ส่วนเสริมและส่วนอ้างอิงในขั้นตอนการอธิบายนี้จะแตกต่างกันไปตามลีลาการนำเสนอของพระธรรมมาจารย์แต่ละท่านและคณะผู้จัดทำหนังสือธรรมะ

(๓) การจบการสื่อสาร เป็นขั้นตอนที่พระธรรมมาจารย์กล่าวสรุปสิ่งที่อธิบายมาทั้งหมด แนะนำสิ่งที่ควรหรือไม่ควรกระทำ สอดแทรกข้อคิดเตือนใจหรือคำคมต่างๆ แก่ผู้อ่าน นอกจากนั้นในหนังสือธรรมะที่ถ่ายทอดจากธรรมบรรยายของพระธรรมมาจารย์มักพบการกล่าวขอบคุณและให้พรก่อนจบการสื่อสารด้วย

๔.๒.๕ น้ำเสียงหรือท่วงทำนองในการสื่อสาร (Key)

ผู้วิจัยพบว่า แม้หนังสือธรรมะจะมีทั้งที่เป็นปริจเฉทการเขียนและปริจเฉทการพูด (ธรรมบรรยาย) แต่ภาษาที่พระธรรมมาจารย์ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาระดับสนทนา ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดและเป็นกันเองกับผู้เขียน น้ำเสียงหรือท่วงทำนองในการสื่อสารในหนังสือธรรมะจึงเป็นไปในลักษณะค่อนข้างเป็นกันเอง

๔.๒.๖ เครื่องมือ (Instrumentalities)

วิธีการสื่อสารในหนังสือธรรมะคือ การใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดสารจากพระธรรมอาจารย์ไปสู่ผู้อ่านเป็นการเผยแพร่หลักธรรมสู่คนจำนวนมาก ลักษณะภาษาในการสื่อสารส่วนใหญ่จะใช้ภาษาระดับสนทนา กล่าวคือ ในการเทศนาหรือธรรมบรรยาย พระธรรมอาจารย์จะใช้ภาษาระดับสนทนาเพื่อสื่อกับผู้ที่มาฟังเทศน์ฟังธรรม เมื่อคณะผู้จัดทำหนังสือนำมาเรียบเรียงเป็นหนังสือธรรมะก็ยังคงใช้ถ้อยคำของพระธรรมอาจารย์ได้ตามเดิม ส่วนข้อมูลที่เป็นบริจเฉทการเขียน (ไม่ได้ถอดมาจากการเทศน์) มีบางส่วนที่ใช้ภาษาระดับกึ่งทางการ แต่โดยรวมจะใช้ภาษาระดับสนทนาเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกว่ใกล้ชิดและเป็นกันเองกับผู้เขียน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นเรื่องที่อาจมีความซับซ้อนเข้าใจยาก เป็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่คุ้นเคยหรือมีลักษณะเป็นนามธรรม การใช้วิธีการสื่อสารด้วยภาษาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสื่อความ ดังนั้นพระธรรมอาจารย์และคณะผู้จัดทำหนังสือจึงนำเครื่องมืออื่นๆ มาใช้เพื่อช่วยถ่ายทอดความคิดและอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจสารได้ชัดเจนมากขึ้นด้วย เช่น การใช้อุปมาอุปไมย รูปภาพประกอบ กรอบคำคมหรือข้อคิดเตือนใจ เป็นต้น

๔.๒.๗ บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์และการตีความ(Norm of Interaction&Interpretation)

บรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์ของหนังสือธรรมะนั้น ถือว่าเป็นการเทศนาสั่งสอนอย่างหนึ่ง แต่ผู้เทศน์และผู้ฟังไม่ได้พบปะกันโดยตรง พระธรรมอาจารย์เป็นผู้ส่งสารไปยังประชาชนหรือผู้อ่านผ่านหนังสือธรรมะ ส่วนบรรทัดฐานการตีความนั้น เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล ทำหน้าที่แนะนำแนวทางและสั่งสอนในสังคมไทย ผู้อ่านหรือประชาชนก็มักจะเคารพ ศรัทธาและเชื่อถือในคำพูดหรือสิ่งที่พระธรรมอาจารย์สอน และนำคำสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติหรือยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม

๔.๒.๘ ประเภทของการสื่อสาร (Genre)

ตามแนวคิดของเซอร์ล^๒ (Searle, 1976 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๙) ประเภทการสื่อสารของหนังสือธรรมะจัดเป็นปริจเจตการเขียนเพื่อการสั่งสอน กล่าวคือ ผู้เขียนใช้ประเภทวัจนกรรมชี้แนะ (directives) โดยประยุกต์การนำเสนอหลักธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย สอดแทรกข้อคิดคติเตือนใจ ที่แนะแนวทางในการดำรงชีวิต แนะนำและจูงใจให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง

๔.๓ หน้าทีฆของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำหน้าทีฆของอุปลักษณะ ๓ ด้านที่โกทลี (Goatly, 1998 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒: ๒๕๕-๒๕๗) เสนอไว้กล่าวคือ ด้านการถ่ายทอดความคิด (Ideational) ด้านบุคคลสัมพันธ์ (Interpersonal) และด้านการเรียบเรียงความ (Textual) มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งการวิเคราะห์หน้าทีฆของมโนอุปลักษณะในส่วนนี้จะสะท้อนให้เห็นว่า มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่พบทั้ง ๑๕ มโนอุปลักษณะในบทที่ ๓ ทำหน้าที่ใดบ้างในปริจเจตหนังสือธรรมะ

^๒ ในบทความเรื่อง “The classification of illocutionary acts” เซอร์ลจัดประเภทของวัจนกรรมไว้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มวัจนกรรมบอกเล่า (representatives) ได้แก่วัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองกับความจริงของถ้อยคำที่พูด เช่น การบอกเล่า การสรุป

๒) กลุ่มวัจนกรรมชี้แนะ (directives) ได้แก่วัจนกรรมที่ผู้พูดพยายามให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การขอร้อง การสั่ง

๓) กลุ่มวัจนกรรมผูกมัด (commissives) ได้แก่วัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต เช่น การสัญญา การขู่ การเสนอให้

๔) กลุ่มวัจนกรรมแสดงความรู้สึก (expressives) ได้แก่วัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก เช่น การขอบคุณ การขอโทษ การแสดงความยินดี

๕) กลุ่มวัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (declaratives) ได้แก่วัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทันที มักเกี่ยวพันกับสถาบัน ผู้กระทำจะต้องเป็นผู้มีสิทธิหรืออำนาจ เช่น การประกาศสงคราม การประกาศการสมรส การโปรดศีลล้างบาป การไล่ออก

จากการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณ์ ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่เพียง ๒ ด้านคือ ด้านการถ่ายทอดความคิด (Ideational) และด้านการเรียบเรียงความ (Textual) ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑ หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด (Ideational)

เนื่องจากจุดหมายของหนังสือธรรมะคือเพื่อสั่งสอน แนะนำแนวทางในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิต อีกทั้งเป็นการเผยแพร่พระธรรมวินัยหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ผู้อ่าน พระธรรมมาจารย์ในฐานะที่เป็นผู้ส่งสารใช้เครื่องมือซึ่งก็คือภาษาในการถ่ายทอดคำสั่งสอนดังกล่าว อุปลักษณ์ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ใช้เพื่อสื่อแนวคิดของชีวิตตามมุมมองพระพุทธศาสนา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการนำแบบเปรียบเทียบที่มีความเป็นรูปธรรมมากกว่า เข้าใจได้ง่าย ใกล้เคียง ผู้อ่านรู้จักคุ้นเคยหรือเคยมีประสบการณ์มาก่อนมาใช้ถ่ายทอดมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ เป็นนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อนนั้น จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับชีวิตได้ง่ายและชัดเจนขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้นจัดเป็นหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดของโกทลี (Goatly, 1998) ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณ์ชีวิตทำหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด ๓ ลักษณะคือ (๑) อธิบายความ (๒) ทำให้เกิดมุมมองใหม่และ (๓) ให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านกระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง

๔.๓.๑.๑ อธิบายความ (Explanation)

ตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ว่า ฉากของปริบทการสื่อสารคือ หนังสือธรรมะ นั้นเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ผู้อ่านไม่สามารถโต้ตอบหรือซักถามประเด็นที่สงสัยจากผู้เขียนได้ ดังนั้นพระธรรมมาจารย์จึงต้องเขียนอธิบายหรือถ่ายทอดสิ่งที่ต้องการสอนให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนและเข้าใจสารที่ต้องการสื่อ อุปลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยอธิบายความให้ผู้เขียนเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับชีวิตได้ง่ายขึ้น

ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะที่พระธรรมมาจารย์ใช้ทำหน้าที่อธิบายความหรือช่วยขยายความให้ผู้รับสารเข้าใจสิ่งที่ถูกเปรียบซึ่งก็คือชีวิตได้ชัดเจนขึ้น โดยการนำแบบเปรียบเทียบที่เป็นรูปธรรมมากกว่า อยู่ใกล้ตัวและผู้รับสารคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนมาใช้อธิบายถึงชีวิต ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองของชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนามากขึ้น แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นการสร้างแบบจำลอง (Modelling) เหมือนในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ (วิลาวัณย์ วิษณุเวทิน, ๒๕๕๐) การใช้อุปลักษณะในบริบทหนังสือธรรมะเพื่ออธิบายความนี้ สอดคล้องกับความเห็นของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2005: 173) ที่ว่า อุปลักษณะเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมมากสำหรับการใช้ในบริบททางศาสนา เพราะเป็นวิธีการเบื้องต้นที่ทำให้ผู้ที่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางศาสนาสามารถทำความเข้าใจแนวคิดที่เป็นนามธรรมผ่านถ้อยคำที่ตนรู้จักแล้ว

ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ลักษณะของแบบเปรียบเทียบทั้ง ๑๕ ประเภทที่พระธรรมมาจารย์เลือกนำมากล่าวถึงชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาว่า แบบเปรียบเทียบเหล่านั้นมีส่วนช่วยในการถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม ชับซ้อนและเข้าใจยากได้อย่างไร

จากการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะของแบบเปรียบเทียบที่นำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏเด่นชัดมากที่สุดคือ เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เคยประสบในชีวิตประจำวันมาก่อน เพราะโดยปกติเรามักนำสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาใช้อธิบายหรือทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่ไกลตัว นำประสบการณ์ที่เคยทำหรือพบเห็นมาใช้อธิบายสิ่งที่ซับซ้อน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเกี่ยวกับชีวิตได้ชัดเจนขึ้น เช่น การนำแบบเปรียบเทียบ “การเดินทาง” ซึ่งมนุษย์ทุกคนล้วนเคยมีประสบการณ์ตรงมาก่อน และแบบเปรียบเทียบ “ละคร” ที่แม้หลายคนอาจไม่ได้ทำงานด้านละครหรือการแสดงโดยตรง แต่ก็น่าจะมีความรู้หรือประสบการณ์การดูละครทางโทรทัศน์ ทั้งนี้ ทั้งสองลักษณะดังกล่าวของแบบเปรียบเทียบในมโนอุปลักษณะเหล่านี้ น่าจะมีส่วนในการถ่ายทอดความคิดด้วยการอธิบายความให้ผู้อ่านทำความเข้าใจชีวิตได้ง่ายขึ้น

อีกลักษณะหนึ่งของแบบเปรียบเทียบก็คือ มีความเป็นรูปธรรม เนื่องจากชีวิตเป็นเรื่องนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อน แบบเปรียบเทียบที่พระธรรมมาจารย์เลือกนำมาใช้จึงเป็นแบบเปรียบเทียบที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนเพื่อช่วยอธิบายความให้ผู้อ่านทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น นำแบบเปรียบเทียบ

“ภาชนะ/ สถานที่ที่ปิดล้อม” ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมชัดเจนมาใช้อธิบายความให้เข้าใจว่า ชีวิตเป็นเหมือนภาชนะที่บรรจุหลายสิ่งหลายอย่างเอาไว้ หรือนำแบบเปรียบเทียบ “การต่อสู้/ สงคราม” ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าชีวิตมาอธิบายให้เห็นภาพว่า กีเลสและปัญหาอุปสรรคเป็นเหมือนคู่ต่อสู้หรือศัตรูซึ่งเราสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่า

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์หิมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะทั้ง ๑๕ มโนอุปลักษณะล้วนทำหน้าที่อธิบายความ (Explanation) แต่ผู้วิจัยจะยกมาอธิบายเป็นบางตัวอย่าง เช่น

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ช่วยอธิบายมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่าเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง สิ่งสำคัญคือเราต้องกำหนดเป้าหมายและเส้นทางที่จะไปสู่เป้าหมายนั้น การที่พระธรรมมาจารย์อธิบายชีวิตผ่านมโนทัศน์การเดินทางซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าและเป็นสิ่งที่ผู้อ่านทุกคนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ส่งผลให้สามารถเข้าใจชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑

“พระพุทธเจ้าท่านต้องการให้พุทธบริษัทเป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้มีความเบิกบานแจ่มใสในชีวิต แม้เป็นชาวบ้าน ไม่ใช่ต้องการให้พวกเราไปบวชกันหมด เพราะมันเป็นไปได้ มีบุคคลบางประเภทมาบวชอุทิศชีวิตแต่พระศาสนา บางประเภทก็มาบวชเพื่อศึกษาชั่วคราวแล้วก็ออกไปอยู่บ้านในฐานะเป็นคฤหัสถ์ บางคนอาจจะไม่ได้บวชเลยตามธรรมเนียมของพระ อยู่แต่บ้าน การอยู่บ้านก็ต้องอยู่ด้วยปัญญา อยู่ด้วยการรู้จักใช้ธรรมะ ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิต เราจึงต้องมาศึกษา เพื่อรู้แนวทางอันเราจะต้องเดินในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เดินทางสะดวกสบาย ไม่มี

ความทุกข์ความเดือดร้อนใจ อันเป็นเรื่องที่เราทุกคนต้องการ เพราะ
เป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตของเรา เราต้องการสิ่งนี้ทั้งนั้น”

(ความสุขที่ทุกคนต้องการ: ๑๒-๑๓)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ช่วยอธิบายให้เห็นว่า แม้ว่าเราจะ
ไม่ได้เป็นนักบวช แต่เราก็ควรศึกษาธรรมะเพื่อให้มีปัญญา รู้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขเช่นกัน การใช้มโนอุปลักษณะนี้เพื่ออธิบายเกี่ยวกับวิธีการ
ดำเนินชีวิตซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและซับซ้อนโดยผ่านการพิจารณาแบบเปรียบเทียบ “การเดินทาง”
ซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่าและทุกคนเคยมีประสบการณ์ จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพและเข้าใจถึง
ความสำคัญของธรรมะมากขึ้นจะทำให้เรารู้เส้นทางที่จะใช้ไปสู่เป้าหมายของชีวิตได้อย่าง
สะดวก

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ช่วยอธิบายให้เห็น
มุมมองว่า ทุกชีวิตล้วนต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรค และธรรมะมีความสำคัญต่อชีวิตเพราะเป็น
เครื่องมือที่เราจะใช้ฝ่าฟันปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้น ทั้งนี้ การทำความเข้าใจเรื่องการเผชิญ
ปัญหาในชีวิตอาจดูเป็นเรื่องนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อน เมื่อนำแบบเปรียบเทียบการต่อสู้/ สงคราม
ซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่ามาใช้อธิบายความ ผู้อ่านก็จะสามารถเข้าใจการเตรียมรับมือกับปัญหา
ตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๒

“สมัยนี้ทำอะไรต้องวางแผน กองทหารต้องวางแผนไว้
ตลอดเวลา ฝ่ายเสนาธิการต้องวางแผน ศึกมาทางทิศตะวันออกจะ
ทำอย่างไร มาทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ จะทำอย่างไร เรา
จะไปสู้ที่ตรงไหน เราจะสู้ด้วยอะไร คนของเราพร้อมหรือเปล่า

ต้องเตรียมตัว เตรียมคน เตรียมอาวุธ เตรียมอาหาร เตรียม
กำลังใจ ให้พร้อมเพียงทุกประการ พอข้าศึกมาเราก็พุ่งออกไปตาม

แผนนั้น ไปตั้งรับ ไปต่อสู้กับข้าศึก ข้าศึกก็ไม่อาจโจมตีให้เราแตกพ่ายได้ เพราะเราไม่ประมาท เราเตรียมพร้อมไว้ตลอดเวลา

ในชีวิตเรานี้ก็เหมือนกัน เรามีข้าศึกโจมตี คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความสูญเสียสิ่งที่เรารัก อะไรต่างๆ มันเข้ามาหาเราเมื่อไหร่ก็ได้ เราก็ต้องเตรียมแผนสู้กับมันไว้ ต้องคิด ต้องเตรียมจิตเตรียมใจไว้ให้พร้อมแล้วจะทำได้ทันท่วงทีเพราะมีการเตรียม

ถ้าไม่มีการเตรียมพร้อม พอมีอะไรเกิดขึ้นก็เรียกว่าตื่นตกใจ เหมือนคนตื่นไฟ จับอะไรไม่ถูก เสียหาย”

(อยู่กับด้วยความรัก: ๔๖-๔๘)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ช่วยอธิบายให้เห็นว่า เกิด แก่ เจ็บ ตายเปรียบเหมือนคู่ต่อสู้/ ศัตรูที่เราจะต้องมีการเตรียมตัวเพื่อรับมือ พระธรรมอาจารย์นำการวางแผนของกองทหารมาใช้เพื่อช่วยอธิบายว่าเราควรเตรียมตัวเพื่อรับมือกับสิ่งเหล่านั้น การใช้แบบเปรียบ “การต่อสู้/ สงคราม” ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า ผู้อ่านเคยมีประสบการณ์อาจทั้งทางตรง เช่น เป็นทหารที่ผ่านการทำสงคราม และทางอ้อม เช่น เคยดูละครหรือภาพยนตร์มา อธิบายทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิธีการรับมือกับความทุกข์ในชีวิตได้ง่ายขึ้น

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ดอกไม้] ช่วยอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องหลัก อนิจจังหรือความไม่เที่ยงของชีวิตว่า ชีวิตและร่างกายเป็นสิ่งที่ไม่คงทนถาวร ต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาเช่นเดียวกับดอกไม้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา การนำแบบเปรียบดอกไม้ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมชัดเจน ใกล้ตัว คู่้นเคยเป็นอย่างดีหรือเคยประสบในชีวิตประจำวันมาใช้ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องนามธรรมอย่างกฎธรรมชาติของชีวิตได้ชัดเจน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓

“ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนนี้เป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง เป็นกฎธรรมชาติส่วนที่เห็นได้ง่ายๆ ในรูปของความเปลี่ยนแปลง ถ้าต้องการจะบอกว่า สิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา หรือมีความเปลี่ยนแปลง เราก็สามารถพูดให้เห็นได้ง่ายๆ เช่นอาจจะยกตัวอย่างขึ้นมาชี้ว่า ดอกไม้ที่จัดวางอยู่หน้าที่ตั้งศพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องตั้งนี้ ตอนนั้นก็สวยสดงดงาม ยังใหม่อยู่ แต่อีกไม่ช้าข้ามคืนข้ามวันไปไม่นาน ก็จะเหี่ยวแห้งลงไปตามลำดับ

การที่มีการจัดเครื่องตั้งด้วยดอกไม้แบบนี้มองในแง่ของธรรมก็เป็นเครื่องเตือนใจเหมือนกัน คือเป็นเครื่องเตือนใจให้เราพิจารณาว่าชีวิตของคนเราก็เหมือนอย่างนี้ ดอกไม้ต้นไม้มาก็คือชีวิตเหมือนกัน แต่เราจะเห็นได้ง่ายถึงการที่มันเปลี่ยนแปลงไป จากความสวยสดมีสีสันงดงาม ก็จะร่วงโรยเหี่ยวแห้งไป ชีวิตของคนเราก็เป็นอย่างนั้น คือว่าดอกไม้นี้เป็นเครื่องเตือนใจให้เรามองเห็นคติธรรมดานั่นเอง”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๑๒๘-๑๒๙)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ดอกไม้] ช่วยอธิบายให้เข้าใจหลักอนิจจังอย่างชัดเจนว่า ชีวิตของคนเราย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เช่นเดียวกันกับดอกไม้ที่วางอยู่หน้าศพคือ ตอนวันแรกๆ ก็ยังสวยสด สีสันงดงาม เวลาผ่านไปไม่กี่วันก็จะเริ่มเหี่ยวแห้งและร่วงโรยไปในที่สุด มโนอุปลักษณ์นี้ช่วยอธิบายเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมโดยการนำเอาแบบเปรียบ “ดอกไม้” ซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่า ไกล่ตัวและผู้อ่านเคยมีประสบการณ์มาใช้ทำให้สามารถเข้าใจมุมมองเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิตได้ง่ายขึ้น

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] ช่วยให้เห็นภาพหลักอนิจจังของชีวิตเช่นเดียวกันว่า ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพราะไม่สามารถคงทนอยู่ในสภาพเดิมได้ ชีวิตแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดได้ทุกขณะ การนำเอาปรากฏการณ์ที่มีความเป็นรูปธรรมมากกว่าและผู้อ่านน่าจะมีประสบการณ์ไม่ว่าจะเคยพบเห็นหรือเคยกระทำด้วยตนเองมาอธิบายเกี่ยวกับชีวิตจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่างที่ ๔

“ชีวิตชาวโลกทั้งหลายเหมือนหยาดน้ำค้าง ธรรมดาของ **หยาดน้ำค้าง** ที่ตกในเวลากลางคืน ติดอยู่ตามใบหญ้าใบไม้ เมื่อตะวันสายมีความร้อนกล้าขึ้น **น้ำค้าง** นั้นก็ถูกความร้อนแดดเผา ก็ยอม **เหือดหาย** ไปฉับไฉน ชีวิตของเราทุกคนมีเกิดแล้วมีแก่มีเจ็บมีตาย ทุกส่วนของอวัยวะร่างกายกำลังแข่งขันกันไปสู่ความแตกดับ ไม่มีใครหนีพ้นสักคนเดียว”

(แสงธรรมส่องทาง: ๔๘)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] นำแบบเปรียบเทียบ “น้ำค้าง” ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์เราคุ่นเคยเป็นอย่างดีมาเปรียบกับชีวิต การระเหยหรือเหือดหายไปอย่างรวดเร็วของน้ำค้างเปรียบกับระยะเวลาที่จะมีชีวิตอยู่ ช่วยสื่อความให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนว่า ชีวิตของคนเรานั้นสั้นมากและทุกชีวิตเกิดมาแล้วล้วนต้องตายเพราะเกิดและตายเป็นสิ่งคู่กัน

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] มโนอุปลักษณ์นี้ นำภาชนะหรือสถานที่ปิดล้อมซึ่งเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นสิ่งใกล้ตัวผู้อ่านและรู้จักหรือคุ้นเคยเป็นอย่างดีมาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่อกล่าวเกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นนามธรรมทำให้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตได้ง่ายขึ้นว่า ชีวิตของเราเหมือนภาชนะที่มีหลายสิ่งบรรจุไว้ภายใน แต่สิ่งที่เราควรนำมาบรรจุลงในชีวิตมากที่สุดก็คือ ธรรมะ

ตัวอย่างที่ ๕

“การเติมธรรมะลงไปในชีวิตของเราให้เต็มนี้เป็นความดี
อย่างยิ่ง; ไม่มีอะไรดีไปกว่าแล้ว ดีกว่ามีเงินเดือนเพิ่มสักสิบชั้น, เติม
ชีวิตด้วยธรรมะนี้ลงไปให้ชีวิตมันเต็มไปด้วยธรรมะ ดีกว่าได้เลื่อน
ขั้นเงินเดือนสัก ๑๐ ชั้น”

(เติมความสุขลงในชีวิต: ๔๘)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] นำแบบเปรียบเทียบภาชนะมา
กล่าวเกี่ยวกับชีวิต เพื่อสะท้อนมุมมองว่าชีวิตเหมือนภาชนะที่สามารถเติมสิ่งที่ดีๆ ซึ่งก็คือ ธรรมะ
เข้ามาได้เพื่อให้ชีวิตสมบูรณ์มากขึ้น การนำแบบเปรียบเทียบที่อยู่ใกล้ตัวและเป็นรูปธรรมอย่างภาชนะ/
สถานที่ปิดล้อมมาใช้ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

๔.๓.๑.๒ ทำให้เกิดมุมมองใหม่ (Reconceptualization)

นอกจากมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตที่พระธรรมมาจารย์ใช้จะช่วยอธิบายความให้ผู้อ่าน
เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตแล้ว ยังช่วยให้ผู้อ่านได้มองชีวิตในมุมมองที่แตกต่างออกไป ซึ่งอาจ
ไม่เคยนึกถึงหรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับมุมมองนั้นๆ มาก่อน เมื่อพระธรรมมาจารย์นำแบบเปรียบเทียบ
บางอย่างมาเปรียบกับชีวิตจึงทำให้ผู้อ่านมองเห็นหรือให้ความสำคัญกับมุมมองดังกล่าวมากขึ้น
ผู้วิจัยพบว่าในจำนวนมโนอุปลักษณะทั้งหมด มีมโนอุปลักษณะเพียงสองกลุ่มที่อาจกล่าวได้ว่าเป็น
การนำเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตต่อผู้อ่านคือ มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] เฉพาะ
มโนอุปลักษณะย่อย [ชีวิต คือ ปราภฏการณที่ เกิดในเวลาอันสั้น] และ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]
ดังตัวอย่าง

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ปราภฏการณที่เกดในเวลาอันสั้น]

พระธรรมจารย์ใช้มโนอุปลักษณ์นี้โดยนำแบบเปรียบต่อม่น้ำ น้ำเดือด น้ำค้าง พยับแดด รอยขีดบนผิวน้ำ น้ำในลำธารและพระอาทิตย์มาใช้เพื่ออธิบายว่าชีวิตแสนสั้น การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กัน และความตายเกิดได้ทุกขณะ นอกจากนั้นยังนำเสนอมุมมองว่าชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มโนอุปลักษณ์นี้ช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดมุมมองว่าชีวิตของคนเราสั้นมาก โดยสะท้อนผ่านระยะเวลาที่เกิดปราภฏการณต่างๆ ที่นำมาเป็นแบบเปรียบ

ตัวอย่างที่ ๖

“ชีวิตเหมือนน้ำที่เดือดปุดๆ อยู่ในหม้อต้มน้ำ หากเราเอากะทะมาตั้งติดไฟเตรียมจะทอดปลาทุ ลองเอาน้ำหยดลงไป ถ้ากะทะร้อนได้ที่ก็จะเห็นน้ำเดือดเป็นฟองเป็นฝอยเล็กๆ แต่แวนเดียวฟองฝอยนั้นก็หายไปในช่วงพริบตา ชีวิตก็สั้นแบบนั้น”

(สปรตากับความตาย: ๒๕)

จากตัวอย่างเป็นการอธิบายเกี่ยวกับหลักอนิจจังหรือความไม่เที่ยงของชีวิต โดยเปรียบเทียบชีวิตว่าเป็นเหมือนน้ำที่เดือดปุดๆ อยู่ในหม้อต้มน้ำ สะท้อนให้เห็นมุมมองว่าชีวิตของคนเรานั้นสั้นมาก มีลักษณะเช่นเดียวกับน้ำที่ต้มจนเดือดก็จะกลายเป็นไอน้ำไปอย่างรวดเร็ว หรือแม้กระทั่งการที่เราตั้งกะทะบนไฟจนร้อน แล้วหยดน้ำลงไปบนกะทะนั้น น้ำจะเดือดและกลายเป็นฟองฝอยแล้วกลับกลายเป็นไอน้ำไปในช่วงพริบตาเท่านั้น อย่างไรก็ตามแม้ผู้อ่านจะมีความคิดความเข้าใจอยู่เดิมว่าชีวิตของคนเราแสนสั้น แต่มโนอุปลักษณ์นี้ก็ไม่ได้ลบความคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับชีวิตที่มีอยู่เดิม หากแต่กลับช่วยเน้นมุมมองด้านระยะเวลาการมีชีวิตอยู่ที่สั้นมากให้ชัดเจนขึ้น

๔.๓.๑.๓ ให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำบางอย่าง

โกทลี (Goatly, 1998: 152) กล่าวไว้ว่า หน้าทีการให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำบางอย่างนั้นจะคล้ายคลึงกับหน้าที่สร้างแบบจำลองและหน้าที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ เพราะการที่เราจะจูงใจให้ผู้ฟังทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่างนั้น เราอาจต้องอธิบายโดยใช้แบบจำลองหรือเปลี่ยนมุมมองผู้รับสาร แต่โกทลีเน้นว่าหน้าที่นี้แตกต่างจากสองหน้าที่ดังกล่าวตรงที่เน้นผลชักจูงหรือโน้มน้าวให้ผู้ฟังทำหรือไม่ทำกิจกรรมบางอย่าง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ามโนอุปลักษณะชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะนั้นนั้นนอกจากจะทำหน้าที่อธิบายความ (Explanation) แล้วยังทำหน้าที่เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหนังสือธรรมะนั้นก็คือ การชี้แนะวิธีการใช้ชีวิตหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต แนะนำวิธีแก้ปัญหาหรือให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่าน

ทั้งนี้ จากข้อมูลพบว่าหน้าที่การให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำบางอย่างนี้อาจสรุปได้จากที่มาสองลักษณะคือ ๑) พระธรรมอาจารย์กล่าวอย่างตรงไปตรงมาหรือระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเราควรทำหรือไม่ทำอะไร และ ๒) สรุปจากมุมมองเกี่ยวกับชีวิตที่สะท้อนผ่านลักษณะเด่นของแต่ละแบบเปรียบเทียบ ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง ๔ ประการ ได้แก่

- ประการแรกคือ ให้ผู้อ่านปลงอนิจจัง ไม่กลัวความตาย ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต
- ประการที่สองคือ ให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท
- ประการที่สามคือ ให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว
- ประการที่สุดท้ายคือ ให้ผู้อ่านพัฒนาตนเอง

๔.๓.๑.๓.๑ ให้ผู้อ่านปลงอนิจจัง ไม่กลัวความตาย ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านปลงอนิจจัง ไม่กลัวความตาย ปัญหาและอุปสรรคในชีวิต ซึ่งพระธรรมอาจารย์จะให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองเกี่ยวกับชีวิต ๔ มุมมองได้แก่ ๑) ชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ๒) ทุกชีวิตต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรค ๓) อวิชชาทำให้เกิดทุกข์ และ ๔) ชีวิตแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและตายได้ทุกขณะ มุมมองเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับ “กฎไตรลักษณ์” คือ เป็นอนิจจัง (มุมมอง ๑) เป็นทุกขัง (มุมมอง ๒ และ ๓) และเป็นอนัตตา (มุมมอง ๔) การที่พระธรรมอาจารย์นำมโนอุปลักษณะมาใช้จึงเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านเชื่อว่า ความเปลี่ยนแปลง ความตาย ปัญหาและอุปสรรคถือเป็นสิ่งที่ทุกชีวิตต้องประสบ สิ่งเหล่านี้เป็นสัจธรรมของชีวิตและทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจจังคือ ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลง ความตาย ปัญหาอุปสรรค ผู้อ่านก็จะรู้เท่าทันว่าเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ทุกสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุด อาจช่วยให้ปลงตกและไม่เป็นทุกข์มากนัก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมิได้หมายความว่าเมื่อปลงแล้วจะไม่มีเตรียมรับมือกับสิ่งเหล่านั้น เนื่องจากตามแนวทางพุทธศาสนาสอนให้เราเตรียมตัวรับมือกับสิ่งเหล่านี้โดยการนำธรรมะเข้ามาใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจและกล้าที่จะเผชิญหน้ากับสัจธรรมเหล่านี้ด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีมโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ ตัวอย่างเช่น

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ถ้ายทอดมุมมองว่าชีวิตเปรียบเหมือนการเดินทางจากจุดเริ่มต้นไปสู่จุดหมายปลายทาง อุปสรรคในชีวิตก็เปรียบได้กับอุปสรรคกีดขวางการเดินทางซึ่งทุกคนต้องเจอ น้อยคนนักที่จะเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางได้โดยไม่ประสบปัญหาหรืออุปสรรค การใช้มโนอุปลักษณะนี้สนับสนุนให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นเรื่องปกติที่จะต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรคทั้งในการทำงานและในการดำเนินชีวิต จึงไม่ควรหวาดกลัว ในทางตรงกันข้าม เราควรเตรียมตัวรับมือและพยายามแก้ไขปัญหาเหล่านั้นไปให้ได้เพราะหากมัวแต่กลัวก็จะไม่สามารถทำอะไรได้เลย ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๗

“เมื่อนั่งรถไปตามถนนสายต่างๆ ถึงตอนที่มีสัญญาณไฟเขียวแดงจะพบว่าถูกไฟแดงที่ต้องหยุดรถมากกว่าไฟเขียวซึ่งแล่นรถไปได้น่าหนักว่าการดำเนินทางชีวิตของทุกคน มักจะต้องพบอุปสรรคที่ทำให้การงานต้องชะงัก หากเทียบกับทางโปร่ง น่าจะต้องพบความติดขัดมากกว่าที่จะปลอดโปร่งไปได้ทีเดียว บางครั้งอาจต้องประสบเหตุที่น่าตกใจว่าจะล้มเหลวหรือเสียหายมาก คล้ายอุบัติเหตุของรถที่วิ่งไปในถนน คนที่อ่อนแอยอมยอมแพ้อุปสรรคง่ายๆ ส่วนคนที่เข้มแข็งยอมไม่ยอมแพ้ เมื่อพบอุปสรรคก็แก้ไขไปรักษาการงานหรือสิ่งที่มุ่งจะทำได้ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่น ถืออุปสรรคเหมือนอย่างสัญญาณไฟแดงที่จะต้องพบเป็นระยะ ถ้ากลัวจะต้องพบสัญญาณไฟแดงตามถนนซึ่งต้องหยุดรถ ก็จะไปข้างไหนไม่ได้ แม้ในการดำเนินทางชีวิตก็ฉนั้น ถ้ากลัวจะต้องพบอุปสรรคก็ทำอะไรไม่ได้ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้แปลความว่า “คนพึงพยายามร่ำไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ที่ต้องการ” ”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต : ๔๘)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] นำแบบเปรียบเทียบการเดินทางในท้องถนนมาใช้ซึ่งเป็นที่ผู้อ่านทุกคนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนว่า สัญญาณไฟเขียวหรือทางที่โปร่งโล่งเหมือนกับการดำเนินชีวิตหรือการทำงานที่ไม่มีอุปสรรค ส่วนไฟแดงเปรียบเหมือนปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ ซึ่งโดยปกติผู้เดินทางในท้องถนนมักเจอสัญญาณไฟแดงมากกว่าไฟเขียว ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้ผู้อ่านเห็นว่า ไม่ควรกลัวที่จะพบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินชีวิต และเราจะต้องฝ่าฟันปัญหาหรือแก้ไขอุปสรรคเหล่านั้นไปเพื่อให้เดินทางต่อได้

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] สะท้อนมุมมองว่าปัญหาอุปสรรคและโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจซึ่งได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์เป็นเหมือนคู่ต่อสู้ในการต่อสู้/ สงคราม การใช้มโนอุปลักษณ์นี้จะสนับสนุนให้ผู้อ่านเห็นว่า ชีวิตเป็นเหมือนการต่อสู้และเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องพบเจอปัญหาอุปสรรคหรือแม้แต่โลกธรรม ดังนั้นจึงไม่ควรหวาดกลัวต่อสิ่งเหล่านี้ แต่ควรกล้าเผชิญหน้าเพื่อเอาชนะให้ได้ ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๘

“โลกนี้มีปัญหาตามธรรมชาติ, ชีวิตมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติครบถ้วน. ขอให้มองดูกันในแง่นี้ก่อนว่า โลกนี้มันมีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติมากพออยู่แล้วเหมือนกัน, **คือว่าเราเกิดมา มันต้องต่อสู้** ตลอดเวลา : ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่มันก็มีการ**ดิ้นรนต่อสู้**; คลอดออกมา ก็คือการ**ดิ้นรนต่อสู้** : ต้อง**ต่อสู้**กับดินฟ้าอากาศ, ต้อง**ต่อสู้**กันกับทุกอย่างที่มาแวดล้อม, ต้อง**ต่อสู้**กับโรคภัยไข้เจ็บ, ตามปกติธรรมดา เราก็ต้องกินอาหาร, เราก็ต้องหาอาหาร, เราก็ต้องบริหารร่างกายให้มันถูกต้อง มันจึงจะ**รอดชีวิต**อยู่ได้; ฉะนั้นตามธรรมชาติมันก็มีปัญหาอยู่แล้ว.”

(ศิลปะแห่งความสุข : ๒๐)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ใช้ถ้อยคำว่า มีปัญหาอยู่ตามธรรมชาติและต้องต่อสู้ตามปกติธรรมดา ทำให้ผู้อ่านปลงและมีมุมมองต่อปัญหาอุปสรรคว่าเป็นเหมือนคู่ต่อสู้ที่จะต้องพบเจอ ปัญหาทุกอย่างในโลกนี้ล้วนเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต และชีวิตของคนเราก็มีการต่อสู้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้น เราไม่ควรจะกลัวแต่ต้องเอาชนะอุปสรรคหรือปัญหาให้ได้เพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปอย่างปกติสุข

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] สะท้อนความคิดว่า ชีวิตเป็นเหมือนสิ่งปลูกสร้าง โลกธรรม ๘ เป็นเสมือนภยธรรมชาติที่ต้องพบเจอตามฤดูกาล การนำมโนอุปลักษณ์นี้มาใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านเห็นว่า โลกธรรมเป็นเรื่องธรรมดาของโลกที่ทุกคนต้องเจอ หากเรามีธรรมะคอยยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะสามารถปฏิบัติตัวต่อโลกธรรมทั้งสองฝ่ายได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นเราควรเตรียมพร้อมและกล้าเผชิญกับโลกธรรมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๙

“ที่นี่ จะทำอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าหากว่าได้แล้ว เกิดเหลือเงินมีวมา ได้เงิน ได้ทอง ก็ใช้กันเป็นการใหญ่สนุกสนาน หากันแต่ความสุข ถ้าอย่างนี้ก็หมด ไม่ใช่หมดแต่เพียงทรัพย์เท่านั้น สุขภาพก็เสื่อมโทรมลงไปด้วยกับเงินที่หมดไปนั้น หรือว่าได้ยศก็ มีวมาในยศนั้น ถืออำนาจและใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิด เช่น ช่มเหลง เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำการชั่วร้ายทุจริต หาผลประโยชน์บำรุงบำเรอตนเอง สร้างปมสร้างปัญหาขึ้นมา ถ้าอย่างนี้การได้ลาภหรือได้ยศนั้น ก็กลายเป็นเหตุให้ชีวิตของเขาต้อง**เอียงหรือตะแคงเสียดุลไป**

ที่นี่ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากประสบความเสื่อม พอเสื่อมลาภ เสื่อมยศ สูญเสียเงินทองมากมาย **ประสบภัยพิบัติอันตราย** และเสื่อมยศ เสื่อมฐานะ ก็มีความเศร้าเสียใจเกินไปรักษาตัวไม่อยู่ จิตใจก็อาจจะเลยเถิดไป อาจจะเสียจริตเสียสติไปเลย บางที่ไม่ถึงขนาดนั้นก็อาจจะเหงาหงอยเฉากาย เฉาใจ เป็นคนเสียสุขภาพ มีผลกระทบมาทางร่างกายอีก กลายเป็นคนที่ทั้งกายทั้งใจนี้บอบช้ำทรุดโทรมไปหมด และชีวิตทั้งชีวิตก็**หมด** ก็**เสื่อม** ก็**โทรม** ก็**ทรุด**ไป นี่ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อทั้งได้และเสียคือฟูเกินไปและยุบเกินไป

ที่นี่ ถ้าปฏิบัติถูกต้องจะเป็นอย่างไร ถ้าปฏิบัติถูกต้องก็กลายเป็นว่าทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นผลดีแก่ชีวิตขึ้นมาเช่น คนได้ลาภ พอได้ลาภก็รู้ทันว่าเป็นโลกธรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในโลกเป็นธรรมดา เมื่อเราทำได้ ก็คือเหตุปัจจัยมาประกอบกัน ประจวบพอดีทำให้เป็นผลดีแก่เรา เราก็ควรใช้ลาภใช้เงินใช้ทองนี้ให้มันเป็นประโยชน์ หรือถ้าได้ยศ ก็ถือโอกาสใช้ยศให้เป็นประโยชน์ เป็นโอกาสที่จะสร้างสรรค์ความดี...

ในทางตรงข้าม พอประสบความเสื่อมเสีย พบโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ เกิดเสื่อมลาภ เสียเงินเสียทอง หรือเสื่อมยศขึ้นมา ก็รู้เท่าทันอีกนั่นแหละว่า นี่แหละถึงคราวที่เราเจ็บบ้างแล้วนะ อ้าวมันก็เป็นบททดสอบเรา เอาละ ให้มันรู้ไป เราเจ็บมันเข้าแล้วเป็นอย่างไร เอาเป็นบททดสอบ ถ้ามองในแง่เป็นบททดสอบ เราก็ปรับตัวปรับใจได้ ดูซิที่เราเข้มแข็งมั่นคงพอไหม”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๙๘-๑๐๐)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] เปรียบโลกธรรม ๘ ประการว่าเป็นเหมือนภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แต่หากเรามีการเตรียมตัวเตรียมใจที่ดี ชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจก็จะไม่เสียสมดุลกล่าวคือ ไม่ดีใจหรือเสียใจจนเกินไป มโนอุปลักษณ์นี้จะมีผลให้ผู้อ่านเห็นว่าโลกธรรมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ทุกคนต้องเจอ เพียงแค่นำธรรมะมายึดเหนี่ยวจิตใจเราก็จะรู้เท่าทันโลกธรรม เมื่อประสบกับโลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจ (ลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข) ก็ควรใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้ จากตัวอย่างมีการใช้มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การศึกษา] ร่วมด้วยเพื่อแสดงให้เห็นว่า ในทางตรงกันข้ามเมื่อประสบโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ (เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์) ก็ให้มองในแง่ดีว่าเปรียบเป็นบททดสอบที่จะทำให้ชีวิตเข้มแข็งขึ้น

๔.๓.๑.๓.๒ ให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ผู้วิจัยพบว่าพระธรรมอาจารย์จะให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองเกี่ยวกับชีวิต ๕ มุมมองได้แก่ ๑) เราควรวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายของชีวิต ๒) ชีวิตมีค่าและมีความสำคัญ จึงควรใช้ชีวิตให้คุ้มค่า ๓) เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิต ๔) ชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และ ๕) ชีวิตแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและตายได้ทุกขณะ มุมมองเหล่านี้ล้วนเชื่อมโยงกับ **“หลักสติ”** ซึ่งก็คือความระลึกได้ รู้ตัวอยู่เสมอตามคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นเอง เมื่อผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตดังกล่าวแล้วก็จะเห็นคุณค่าและความสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสติและใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีการวางแผน ไตร่ตรองและตรวจสอบชีวิตทุกขณะทั้งก่อน ระหว่างและหลังการใช้ชีวิต จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีมโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ ตัวอย่างเช่น

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] นำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาอันสั้น (ตอม่น้ำ น้ำเดือด น้ำค้าง พยับแดด รอยขีดบนผิวน้ำ น้ำในลำธาร พระอาทิตย์) ผลไม้ ดอกไม้และวัตถุประาะบาง/ สิ่งบางเบา (แก้ว ภาชนะดินปั้น ขนนก) มาเป็นแบบเปรียบเทียบ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่ไม่คงทน ไม่สามารถอยู่ในสภาพเดิมได้ยาวนาน สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัด การเกิด-การตายเป็นสิ่งคู่กัน ความตายเกิดได้ตลอดเวลา นอกจากนั้นยังแสดงถึงหลักอนิจจังหรือความไม่เที่ยง เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของชีวิตอีกด้วย ทั้งนี้หนังสือธรรมะใช้มโนอุปลักษณะนี้เพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของการมีสติดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๐

“ชีวิตเหมือนพยับแดดที่เด่นเร็ว พร่าวแพรวระยิบระยับ

ใครที่ขับรถไปตามถนนในช่วงเวลากลางวัน จะมองเห็นว่าเหมือนมีทะเลขวางอยู่ข้างหน้า เห็นพยับแดดแวบวาบอยู่เต็มด้านหน้า แต่พอ

ขับไปถึงที่เข้าจริงๆ กลับพบว่าพยับแดดเหล่านั้นไม่มีตัวตนเสียแล้ว
ชีวิตของเราก็เป็นเช่นนั้น ความหนุ่มสาวของเราเอง เราอย่าไปหลง
ครอบครองยึดติด เผลอไม่ก็ปีติงากก็ขึ้นแล้ว เห็นไหมว่า **ชีวิต**
ร่างกายมันเปลี่ยนแปลงเร็วยิ่งกว่าพยับแดด

ชีวิตเหมือนรอยขีดบนผิวน้ำ หากเราลองเอาไม้ขีดที่ผิวน้ำ
เร็วๆ ก็จะได้เห็นผิวน้ำแหวกเป็นเส้นเป็นแนวตามรอยไม้ แต่เมื่อยกไม้ขึ้น
มาเพียงชั่วกะพริบตาเท่านั้น น้ำก็กลับคืนสนิท ไม่มีเส้นให้เห็นอย่าง
เดิมอีกแล้ว **ชีวิตแสนสั้นดังกล่าวนั่นเอง**

...ดังนั้นหากยังมีชีวิตอยู่เป็นปกติดี จะทำความดีอะไรก็ต้อง
รีบทำ เพราะหากประมาทพลาดพลั้งไปเพียงแวบเดียวเท่านั้น ชีวิต
อาจปลิดปลิวหายไปทันที ชีวิตสั้นอย่างนี้เอง ความตายเป็นสิ่งที่เกิด
ขึ้นได้ตลอดเวลา”

(สวดกับความตาย: ๒๖)

จากตัวอย่างดังกล่าว นำพยับแดดซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เราเคยประสบและนำรอยขีดบน
ผิวน้ำซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์เคยกระทำมาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่ออธิบายให้เห็นถึงความ
เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของร่างกายและความไม่แน่นอนของชีวิต ทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าการ
เปลี่ยนแปลงของสังขารและความตายล้วนเป็นสังขารของชีวิต จะได้มีสติและไม่ประมาทในการ
ใช้ชีวิต

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อน
มุมมองเรื่องความมีคุณค่ามากของชีวิตและการมีเวลาอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้การเลือกนำคำว่า **ใช้**
และ **คุ้มค่า** มากกล่าวถึงชีวิต จะเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นมิติของค่าของชีวิตและจะเป็นเหตุผล
ที่สนับสนุนให้ผู้อ่านพิจารณาไตร่ตรองเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวังมาก
ขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๑

“ใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด ทำอย่างไรจึงจะใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด ตอบอย่างกำปั้นทุบดินก็คือ ต้องใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท วิธีที่จะใช้ชีวิตให้ดีที่สุด ให้คุ้มค่าที่สุด ถึงขนาดที่ว่าอยู่ก็เป็นไทนอนตายก็ตาหลับ คือขอให้เราคิดอยู่เสมอว่า วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่เราจะได้ใช้ชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ของเรา เมื่อเราปลูกฝังวิธีคิดอย่างนี้ไว้เสมอ ความประมาทก็ไม่เกิดขึ้น คนที่ไม่ประมาทย่อมจะเลือกสรรทำพฤติกรรมทุกอย่างอย่างดีที่สุด รูปแบบการใช้ชีวิตจะเปลี่ยนไป กลายเป็นการคิดเชิงคุณค่า ทำเชิงคุณค่า และบริโภคเชิงคุณค่า หากความตายมาถึงโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัวเราจะไม่เสียใจ เพราะเราได้เลือกสรรทำแต่สิ่งที่ดีที่สุดแล้ว เราทำเต็มศักยภาพของเราแล้ว ทุกๆ วันเป็นวันที่สมบูรณ์แล้วในตัวของเราเอง”

(สปรตากับความตาย: ๑๗๔)

จากตัวอย่างเป็นการนำมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] มาอธิบายเรื่องการใช้ชีวิต การใช้แบบเปรียบสิ่งมีค่าช่วยสะท้อนมุมมองว่าชีวิตมีค่ามากและมีเวลาอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นหากเราคิดอยู่เสมอว่าวันนี้เป็นวันสุดท้ายที่เราจะอยู่บนโลก ทุกคนก็จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท รูปแบบการดำเนินชีวิตในทุกด้านก็จะเป็นไปอย่างรอบคอบ คิดและทำแต่สิ่งที่ดีงาม พยายามทำทุกอย่างให้เต็มความสามารถเพื่อให้สามารถพูดได้ว่าใช้ชีวิตได้คุ้มค่าที่สุด

๔.๓.๑.๓.๓ ให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว

มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว โดยผู้วิจัยพบว่าพระธรรมอาจารย์จะให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองชีวิตว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเราเอง ซึ่งมุมมองนี้สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยว่า สิ่งต่างๆ ในปัจจุบันเป็นผลมาจากการกระทำใน

อดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตก็เป็นผลจากการกระทำในปัจจุบัน เห็นได้จากสำนวน “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ที่คนในสังคมไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดี และยังสัมพันธ์กับ “หลักโฆวาทปาติโมกข์” ซึ่งถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยการทำความดี ละเว้นความชั่วและทำใจให้บริสุทธิ์ ดังนั้นมโนอุปลักษณะที่พระธรรมมาจารย์ใช้จึงเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านหมั่นทำความดีสะสม และไม่ทำความชั่ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีมโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ ตัวอย่างเช่น

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ละคร] สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับชีวิต

ว่า เหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตคนเราล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ที่เราทำไว้ในอดีตเปรียบได้กับการแสดงที่ผู้แสดงต้องแสดงบทบาทตามที่ถูกกำกับสั่ง การใช้มโนอุปลักษณะนี้จะเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านเชื่อว่ากรรมมีผลต่อชีวิตของเรา จึงพยายามทำความดีและไม่ทำความชั่ว ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๒

“ละครต่างๆ ก่อนจะแสดงยังต้องมีการซักซ้อมบทกันไว้ ก่อนส่วนละครชีวิตไม่มีการซ้อม ท่านซ้อมของท่านเองนะ จะแสดงเป็นตัวอะไร ไม่รู้ว่าจะแสดงเมื่อไหร่ แสดงอย่างไร รู้ไหม ไม่มีใครรู้ตั้งแต่เกิดมาไปจนถึงวันตาย ไม่มีใครทราบเลยนะ ฉากละครนี้จะเกิดในตอนไหน รถมจะชน หัวจะแตก จะตายเป็นโรคอะไร รู้ไหม ไม่ทราบไม่เคยซ้อม

การเจริญพระกรรมฐาน นั้นเป็นการซ้อมบทละครชีวิตนะ น่าจะคิดตีความให้มันสั้นนะ น่าจะคิดตีความให้มันสั้นว่า พระกรรมฐานเป็นตัวซ้อมจิต ซ้อมชีวิตให้เข้มแข็ง อดทนต่อการตรากตรำและลำบากขอฝากไว้ด้วย ชีวิตเราจะเป็นอย่างไร จะมีหรือจน จะสุขหรือทุกข์ จะสงบหรือวุ่นวาย ต้องสุดแต่กรรมคือการกระทำของตนเป็นสำคัญ ถ้าทำดีอยู่ตลอดไปก็จะเป็นตัวดีเรื่อยๆ หนักเข้าจากเสนาที่ดีก็เป็นพระเอก...

**ละครชีวิตก็คล้ายกันกฎกรรมบังคับ การกระทำ ทำดีได้ดี
ทำชั่วได้ชั่ว บังคับเป็นต้วนั่นต้วนี่ เป็นต้น...**

(รู้เท่าทันชีวิตก้าวไปข้างหน้าด้วยสติอันสูงส่ง: ๑๖๔-๑๖๕)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร] การเปรียบเทียบเหมือนผู้กำกับการแสดง และผลของกรรมก็เทียบกับบทบาทที่ผู้แสดงได้รับทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพว่า กรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเรามากกว่าคือ ชีวิตของเราจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับ การกระทำของเราในอดีต ดังนั้น แม้พระธรรมมาจารย์จะไม่กล่าวตรงๆ ว่าเราควรทำหรือไม่ทำอะไร แต่ผู้อ่านก็สามารถตีความจากข้อความแวดล้อมมโนอุปลักษณ์ได้ว่าหากเราต้องการพบเจอแต่สิ่งดีๆ ในอนาคต เราก็ต้องตั้งใจทำความดีและละเว้นความชั่ว

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ธุรกิจ] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า การใช้ชีวิตก็เหมือนการทำธุรกิจ ความดีที่เราทำในอดีตเปรียบเหมือนต้นทุนในการทำธุรกิจ และเราทุกคนควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิตของตนเองอยู่เสมอว่า สิ่งที่ทำในขณะนั้นเป็นการทำความดีหรือความชั่ว พระธรรมมาจารย์ใช้มโนอุปลักษณ์นี้เพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านพยายามปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ ให้หมั่นทำความดีและละความชั่ว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๓

“ขอให้ท่านทั้งหลายพึงเอาตมาสถินิดเถอะ คนเรามีทุนเหมือนกัน ใ้ทุนไม่เหมือนกัน ใ้ทุนไม่เท่ากันถึงได้เลวร้ายดังที่กล่าวมา บางคนใ้ทุนเป็นก็ได้กำไร บุคคลที่ใ้ทุนไม่เป็นขาดทุนอย่างย่อยยับขาดทุนอย่างน่าเอน็จอนาถ น่าใจหาย มีทุนมีมือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ เขาใ้ทุนมาเท่ากันทั้งนั้น แต่ทำไมไม่ใ้ทุนให้ เป็นประโยชน์ ต้องอยู่อย่างน่าเอน็จอนาถและขาดทุนด้วย อยู่อย่างขาดทุน ไม่น่าจะอยู่ในสัตวโลก โลกย่อมนแปรปรวนและเปลี่ยนแปลง โลกเอ๋ยโลกมนุษย์ ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ เวลาดีแล้วเอาตมาคิดอยู่ทุก

วันว่าวันนี้เราได้ทำอะไรหรือขาดทุน โยมคิดดูบ้างหรือเปล่า ได้ทำอะไร
หรือขาดทุน จดไว้บ้าง มีสมุดบันทึกใหม่ วันนี้ได้อะไรบ้าง เสีย
อะไรไปบ้าง ขาดทุนอะไรบ้างจดบ้างใหม่ **บวกลบคูณหารชีวิตดู**
บ้าง คอมพิวเตอร์เข้าไปบ้าง

ไม่มีเลย...บางคนนี่เราก็อ่านออกขาดทุนแล้ว แต่จะบอกเขา
ได้อย่างไรเขาไม่ฟังเราเลย ขอประทานโทษ คนที่มีบุญแต่กรรมบัง
ไม่มองเห็นความดีเลย มองเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นความชั่วเป็น
ความดี ไหนเลยจะดีได้เล่า จะดีไม่ได้เลย

ความดีคือ ๑. เป็นที่ปรารถนาของทุกคน ๒. เป็นที่สนใจของ
ทุกคน ๓. การละความชั่วได้ มี ๓ ข้อ ท่านโปรดจำไว้ ท่านมาสร้าง
บุญต้องละบาป มาสร้างความดีต้องละความชั่ว ถึงจะเป็นที่
ปรารถนาดีของทุกคน...”

(ชีวิตที่งดงาม ทำความดีนี้แสนยาก: ๖๐-๖๑)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ธุรกิจ] ช่วยให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการสร้าง
บุญกุศล เพราะบุญเหล่านั้นล้วนเปรียบเหมือนทุนในการทำธุรกิจ ถ้าทำบุญมากก็เท่ากับมีทุน
มาก ในทางตรงกันข้ามหากทำบุญกุศลน้อยก็เท่ากับมีทุนในการประกอบการน้อย การตรวจสอบ
บัญชีก็มีความสำคัญเปรียบเหมือนการทบทวนหรือตรวจสอบการใช้ชีวิตอยู่เสมอว่าทำกรรมดี
มากกว่ากรรมชั่วหรือไม่ ซึ่งเหตุผลทั้งหมดล้วนสนับสนุนและช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี
และไม่ทำความชั่ว

๔.๓.๑.๓.๔ ให้ผู้อ่านพัฒนาตนเอง

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านพัฒนา
ตนเอง โดยผู้วิจัยพบว่าพระธรรมอาจารย์จะให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองชีวิต ๒ มุมมอง
ได้แก่ ๑) ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ และ ๒) ธรรมะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต มุมมอง

เกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้มีความสอดคล้องกับ “หลักไตรสิกขา” ประกอบด้วย **ศีล สมาธิและปัญญา** ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากไตรลักษณ์ อย่างไรก็ตาม การจะอธิบายถึงชีวิตซึ่งเป็นนามธรรมและมีความซับซ้อนว่าสามารถพัฒนาได้อย่างไรนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก ดังนั้นการที่พระธรรมจารย์นำแบบเปรียบเทียบที่ผู้อ่านเห็นเป็นรูปธรรม ไม่ซับซ้อน ใกล้ตัวหรือมีประสบการณ์มากกล่าวถึงชีวิต นอกจากจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถเกิดความเข้าใจเรื่องคุณค่าของชีวิตได้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังเป็นการให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนให้หมั่นพัฒนาตนเองอีกด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีมโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ ตัวอย่างเช่น

มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] นำเอา “เพชร” และ “การเจียรไนเพชร” มาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่อกล่าวถึงชีวิต สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นว่าชีวิตของเรามีคุณค่าและสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ มโนอุปลักษณะนี้จะเป็นเหตุผลสนับสนุนหรือจูงใจให้ผู้อ่านตระหนักในคุณค่าของชีวิตและพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๔

“น้ำเน่าอาจรจะเหยกกลายเป็นเม็ดฝนหล่อเลี้ยงผืนโลก กรวดทราย ต่ำต้อยอาจถูกหล่อหลอมเป็นศิลป์สถาปัตยกรรมคุณค่าระดับสากล ข้าวเปลือกในนาอาจกลายเป็นสุธารสของพระมหากษัตริย์พรดิถูกกลี้อกลายเป็นมหาเศรษฐีพันล้าน ฯลฯ ขอเพียงมนุษย์ไม่ดูถูกตัวเอง ตระหนักถึงศักยภาพพิเศษที่ซุกซ่อนอยู่ในตน แล้ว **เจียรไนชีวิต** ให้แวววาวพรายด้วยการศึกษาเรียนรู้ ซึมซับเก็บรับบทเรียนจากการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างสุขุม ก็ย่อมจะมีชีวิตที่คุ้มค่า สงบ ร่มเย็น และเป็นสุขได้โดยไม่ยากเย็น”

(ธรรมะเกร็ดแก้ว: ๑๗)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] สะท้อนให้เห็นว่า เราควรพยายามพัฒนาชีวิตของตนให้ดีขึ้นด้วยประสบการณ์ทั้งจากการใช้ชีวิตและการทำงานเพื่อเพิ่ม

คุณค่าในตนเอง เช่นเดียวกับเพชรซึ่งเป็นอัญมณีที่ได้รับการยอมรับว่ามีค่าสูงและหากยิ่งผ่านการขัดแต่งหรือเจียรไนให้เป็นรูปหรือเหลี่ยมที่สวยงามก็จะมีมูลค่าของเพชรนั้นให้สูงขึ้น

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การศึกษา] นำการศึกษาซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ผู้อ่านรู้จักหรือเคยมีประสบการณ์มาก่อนมาเป็นแบบเปรียบเทียบ สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นมุมมองว่า ชีวิตของคนเราทุกคนคือสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคหรือโลกธรรมทั้ง ๘ ประการเปรียบเหมือนแบบฝึกหัดหรือบททดสอบที่จะต้องหมั่นฝึกฝน พระธรรมอาจารย์ใช้มโนอุปลักษณ์นี้เพื่อให้อ่านเห็นความสำคัญและหมั่นพัฒนาชีวิตของตนให้ดีขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๕

“...ดังได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์เรานี้ **ชีวิตต้องพัฒนา** ต้อง **ฝึกฝนตนอยู่เสมอ** แต่การที่จะฝึกฝนตนนั้น เราต้องมี **บททดสอบ** และ **แบบฝึกหัด** บางคนอยู่แต่กับความสบาย ไม่มี **บททดสอบ** เลยไม่รู้ว่าตัวเองเข้มแข็งจริงหรือไม่ อย่างคนที่ปฏิบัติธรรม ถ้าไม่ **เจอบททดสอบ** ก็ยากที่จะรู้ว่าตัวเองปฏิบัติธรรมข้อนั้นได้จริงหรือไม่ เรา มีความเข้มแข็งจริงไหม ชีวิตของเรานี้มีความมั่นคงในใจของตัวเองแค่ไหน ถ้ายังไม่ **เจอบททดสอบ** เราก็ไม่รู้ แต่พอ **เจอบททดสอบ** เข้า เจอทุกขโศกนัส เจอความเสื่อม การสิ้นลาภ สิ้นยศ ก็รู้เลยว่าเรา **เข้มแข็งจริงไหม...**”

(คติธรรมแห่งชีวิต: ๔๘)

ตัวอย่างที่ ๑๖

“หลักการศึกษาคือ **พัฒนาตน** คือต้องถือเป็นหน้าที่โดยมีจิตสำนึกที่จะ **ฝึกตน** ให้ก้าวหน้าต่อไปในการทำกุศลกรรมต่างๆ ที่จะให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น นี่เรียกว่า **หลักไตรสิกขา**

ตามหลักเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่พูดแล้วแต่ต้นว่า มนุษย์ เป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึก ดังนั้นในการที่จะก้าวไปสู่ความดีงาม ความประเสริฐสมบูรณ์นั้น ชีวิตต้องพัฒนาด้วยไตรสิกขาเพื่อก้าวไปข้างหน้า ชีวิตจะต้องดีขึ้น ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝน ต้องศึกษา ต้องพัฒนาเสมอไป จะต้องไม่มัวหยุดอยู่กับที่”

(ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น : ๑๒๐)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การศึกษา] พระธรรมมาจารย์พยายามเสนอมุมมองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้และชีวิตที่ดีนั้นมีค่า การนำปัญหาอุปสรรครวมถึงโลกธรรม ๘ มาเปรียบกับแบบฝึกหัดหรือบททดสอบในการศึกษาช่วยให้เห็นมโนภาพเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตที่ชัดเจน มโนอุปลักษณ์นี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าของชีวิตและหมั่นนำเอาประสบการณ์หรือสิ่งที่พบเจอในชีวิตมาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] ช่วยอธิบายให้เห็นภาพว่า ชีวิตเป็นเหมือนภาชนะหรือสถานที่ปิดล้อมที่มีสิ่งต่างๆ บรรจุอยู่ภายใน ไม่ว่าจะมีความรู้ทั้งด้านการศึกษาและอาชีพที่สูงเพียงใด แต่ถ้าขาดธรรมะชีวิตนั้นก็ถือว่ายังไม่มีค่าอย่างสมบูรณ์ การใช้มโนอุปลักษณ์นี้จะช่วยสนับสนุนให้ผู้อ่านหมั่นพัฒนาตนเองด้วยการนำธรรมะมากล่อมเกลาจิตใจให้ดีขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑๗

“...ฉะนั้น อาตมาจึงเรียกว่า เหมือนกับเติมธรรมะลงไป ใน ชีวิต ให้สมบูรณ์; พุดอย่างตรงไปตรงมา คุณอยากจะโกรธก็โกรธ ว่า ถ้าคนมีความรู้แต่หนังสือกับอาชีพแล้ว ชีวิต นั้นมันยังโพรงอยู่, ไม่เต็ม : เอาอะไรเติมให้เต็มล่ะ? เอาความรู้ธรรมะที่ยังขาดอยู่นั้น แหละเติมให้เต็ม, ให้รู้ว่ปฏิบัติธรรมะอย่างไรจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เดี๋ยวนี้เรามีความรู้หนังสือและอาชีพอยู่แล้ว แต่มันยัง**กวาง**
อยู่ ในส่วนที่ว่า ธรรมชาติจะกำกับชีวิตอย่างไรนี้-มันไม่มี! นี่มาที่นี้ก็
 เหมือนกัน, **เติม**ส่วนนั้นแหละ**ให้มันเต็ม** : ห้องนั้นมันยังไม่**เต็ม**;
 สองห้องแรก**มันเต็มแล้ว** : รู้หนังสือแล้ว, รู้อาชีพแล้ว, แต่ห้องที่สาม
 คือรู้ธรรมชาติสำหรับจะ**ไม่เป็นทุกข**นี่ยังไม่มี มันยัง**พร่องอยู่**จึง**มาเติม**;
 จึงเหมือนกับ**มาเติมชีวิตให้เต็ม** ในส่วนที่ยัง**พร่องอยู่**คือ**ธรรมชาติ**,
เติมธรรมชาติลงในชีวิต ให้ชีวิตนี้เต็มทั้ง ๓ ส่วน : ทั้งรู้หนังสือ, ทั้งรู้
อาชีพและทั้งมีธรรมชาติ."

(เติมความสุขลงในชีวิต: ๔๓)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] ช่วยอธิบายให้เห็นอีก
 มุมมองว่า นอกจากการกำจัดสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตแล้ว เรายังควรเลือกนำสิ่งที่ดีเข้ามาด้วย
 ไม่ว่าจะ**เป็นความรู้**จากการศึกษาหรือ**อาชีพ**ที่ทำ และยังมี**อีกสิ่ง**ที่**จำเป็น**อย่างยิ่งสำหรับชีวิตนั่นก็
 คือ **ธรรมชาติ** เพราะจะช่วยพัฒนาชีวิตของมนุษย์เราให้**สมบูรณ์ขึ้น** เปรียบได้เช่นเดียวกับการเลือก
 นำ**สิ่ง**ของ**ที่ดี**มาบรรจุใส่**ภาชนะ**หรือ**สถานที่ปิดล้อม**ให้**เต็ม**นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจว่า ในหนังสือธรรมะมักกล่าวถึงการปฏิบัติตาม
 “**มรรค ๘**” ซึ่งเป็นหลักข้อหนึ่งในอริยสัจ ๔ เป็นส่วนใหญ่ โดยผู้เขียนไม่ค่อยยกกล่าวถึงหลักไตรสิกขา
 โดยตรง จากการค้นคว้าทำให้ทราบว่า ไตรสิกขา มรรค ๘ และโอวาทปาติโมกข์ (ดูข้อ ๔.๓.๑.๓.๓)
 นั้นมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่**เกี่ยว**จะเป็นเรื่องเดียวกันดังแสดงในตารางที่ ๔ แต่ที่พบการกล่าว
 ถึง**มรรค ๘** ในหลายมโนอุปลักษณ์อาจเพราะเป็นการแสดงให้เห็นหนทาง/ วิธีที่จะ**ไปสู่**ความ
 ดับทุกข์โดยละเอียด

ตารางที่ ๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างไตรสิกขา มรรค ๘ และโอวาทปาติโมกข์

ไตรสิกขา	มรรค ๘	โอวาทปาติโมกข์
ศีล	สัมมากัมมันตะ	การไม่ทำความชั่ว
	สัมมาวาจา	
	สัมมาอาชีวะ	
สมาธิ	สัมมาวายามะ	การทำความดี
	สัมมาสติ	
	สัมมาสมาธิ	
ปัญญา	สัมมาทิฐิ	การทำจิตใจให้บริสุทธิ์
	สัมมาสังกัปปะ	

๔.๓.๒ หน้าทีด้านการเรียบเรียงความ (Textual)

โกทลี (Goatly, 1998 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒) อธิบายหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความว่าเป็นการช่วยทำให้ข้อความมีเอกภาพและสัมพันธภาพ ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะชีวิตทำหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความเพียงลักษณะเดียวในหนังสือธรรมะคือ ลำดับความในปริจเฉทหนึ่งๆ ให้มีเอกภาพและสัมพันธภาพ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๔.๓.๒.๑ ลำดับความในปริจเฉท (Textual Structuring)

หน้าที่การลำดับความของมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในปริจเฉทธรรมะนั้นนั้นมักจะปรากฏในปริจเฉทที่มีเนื้อความค่อนข้างยาว มโนอุปลักษณะจะช่วยสร้างสัมพันธภาพระหว่างส่วนต่างๆ ในปริจเฉท และช่วยลำดับความคิดอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้การใช้มโนอุปลักษณะชุดเดียวกันเพื่ออธิบายถึงเรื่องเดียวกันจะส่งผลให้ปริจเฉทนั้นมีเอกภาพมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่ลำดับความอย่างเห็นได้เด่นชัด ได้แก่ มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ ละคร] และ [ชีวิต คือ ธุริจ] ดังตัวอย่าง

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร]

ตัวอย่างที่ ๑๘

“ ละครต่างๆ ก่อนจะแสดงยังต้องมีการ**ชักซ้อม**บทกันไว้ ก่อน**ส่วนละครชีวิต** ไม่มีการ**ชักซ้อม**...การเจริญพระกรรมฐาน นั้นแหละเป็นการ**ซ้อมบทละครชีวิต**

โลกเอ๋ยโลกนี้ท่านสมมุติว่าเป็น**ตัวละครโรงใหญ่** ท่านสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลายโปรดตีความหมายเข้ามาหาตัวเองว่าตัวท่านเป็น**เป็นละครของชีวิต** เป็น**ตัวละครใหญ่ที่สุด**

ละครเอ๋ยละครชีวิต ชีวิตท่านมีค่า เวลาท่านจะมีประโยชน์จะเป็นพระสงฆ์องค์เจ้าจะเป็นแม่ชี หรือจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมก็ตาม ถ้าท่านตีราคาให้สั้น ต้องต่ำต้อยถอยหลังเข้าคลอง ชีวิตจะไม่ประคองไว้เสียหรือ

ท่านทั้งหลายเอ๋ย โลกจึงสมมุติว่าเป็น**ละครโรงใหญ่ที่สุด**ในโลก ใช้**ฉากธรรมชาติ** ดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ป่า ต้นไม้ แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น ใช้เป็น**ฉากแต่ง** เป็นบ้านเรือนไซ้ใหม่ เรือนแพ โรงงาน โรงเรียน สำนักงาน ถนนหนทาง นั้นเป็น**ฉากชีวิต**ของท่าน นั้นแหละมรรค มรรคาที่ท่านต้องเดินอยู่ทุกวันนี้

ตัวละครที่แสดงนั้นคือ คนทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้ เริ่มตั้งแต่บิดามารดาสมรสกัน **เริ่มแต่งตัว**ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ไซ้หรือไม่ พ่อแม่ของท่านถ้าจิตใจเลวร้าย ลูกในครรภ์จะดีไซ้ไหม แล้วต้อง**แสดง**เรื่อยไปจนกระทั่งทุกวันทุกคืน **ปิดฉากแสดง**เมื่อตายไซ้ใหม่ ถ้ายังอยู่นอกโลกก็ยัง**แสดง**ได้อีก เช่นแสดงหน้าตาให้คนที่เห็นสลดใจบ้าง คิดถึงบ้าง กลัวบ้าง เกลียดบ้าง เป็นต้น

เวลาในการแสดงก็ไม่เท่ากัน บางคน**แสดง**ได้ชั่วโงมเดียวก็**เลิก**แล้ว บางคน**แสดง**ได้เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี แต่บางคน**แสดง**

ได้ถึงร้อยปี แต่ก็ยังมีน้อยที่ต้อง**แสดง**มาถึงร้อยปีมีน้อยมาก ต้องเหน็ดเหนื่อยมากหลาย **แสดง**เลอะเทอะ หลงๆ ลืมๆ เพราะความอ่อนเพลียหมดเรี่ยวแรงใน**ขณะที่จะแสดง** ส่วนบางคน**เตรียมแต่งตัวแต่ไม่ได้**ออกแสดงเลย คือตายเสียในกรรมวิธีหรือไม่ไม่ทันร้องตายในห้อง ก็มากหลายท่านน่าจะคิดตรงนี้กันนะ

ท่านคือ**ตัวละคร**ใช้ใหม่ เป็นที่น่าเสียดาย ชีวิตของท่านทั้งหลาย ชีวิตที่มีค่าจะ**แสดงละคร**เรื่องอะไรกัน ท่านรู้ตัวใหม่ ตัวท่าน**แสดง**เรื่องอะไรกัน ไม่มีอะไรดีเท่าเรื่องสังข์ทอง

การแสดงบางคน**แสดงได้ดี**มีคนชม แต่บางคน**แสดงไม่เอาไหน**คนด่าแข่งตลอดรายการ ดูละครแล้วท่านจะเอาอะไรอีกใหม่ มานั่งบวชเนกขัมมะท่านได้อะไร จิ้มๆ จ้ำๆ แล้วก็กลับไปโดยไร้สาระขาดเหตุผลท่านจะได้อะไร...

...ฉันใดก็ตามโปรดคิดตามข้อนี้ด้วย **ผลการแสดง**บางคนแสดงได้ดีมากได้ค่าจ้างและรางวัลสูงๆ สร้างบ้านเรือนอยู่ได้ใหญ่โตและกว้างขวาง มีรถยนต์เรือยนต์ใช้ มีอาหารดีๆ มีเครื่องนุ่งห่มดีๆ ซึ่งถือได้ว่า มีความสงบสุขมาก แต่บางคนแสดงแล้วกลับขาดทุน ต้องขายสมบัติ ขายบ้าน ขายของเป็นหนี้สินรุงรัง **ผู้กำกับการแสดง**คือผู้กำหนดหน้าที่ว่าใครจะแสดงเป็นตัวอะไร คือ “กรรม” การกระทำของตัวเองใช่หรือไม่ “กรรม” เป็นการกำหนดหน้าที่ที่ต้องสร้างเวรกรรมกำหนดชะตากรรมให้ท่านเลวหรือให้ท่านร้าย ให้ท่านดีหรือให้ท่านชั่ว มัวอยู่ในอบายมุขไม่ใช่หมายความว่าตัวท่าน แต่ “กรรม” กำหนดให้ท่านทำหน้าที่เช่นนี้

“กรรม” การกระทำของคน ทำกรรมอย่างใดได้แล้ว กรรมนั้นก็บังคับให้เกิด**แสดง**เป็นตัวนั้นใช่หรือไม่ การกระทำเหมือนบังคับตัวเองให้เลวที่สุด ร้ายที่สุด ให้ช้ำเสียที่สุด ให้ขยันที่สุด ตัวกรรมตามสนอง

ใครจะมาถึงคืออดีตไม่ได้ ตัวกรรมกำหนดชะตากรรมให้**แสดงเป็นตัว**
พระเอกเป็นตัวขึ้นห้วยลงเขาตลอดไป...”

(รู้เท่าทันชีวิตก้าวไปข้างหน้าด้วยสติอันสุขุม: ๑๕๙-๑๖๓)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ละคร] แสดงให้เห็นหน้าที่ลำดับความคือช่วยเรียบเรียงความในตัวบท โดยจะเห็นการเปรียบองค์ประกอบและขั้นตอนของ “ละคร” กับองค์ประกอบของ “ชีวิต” อย่างเป็นระบบ ได้แก่ ผู้แสดง/ตัวละครเปรียบเหมือนตัวเรา โรงละครโรงใหญ่เปรียบกับโลก ฉากเปรียบเหมือนเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต ช่วงแต่งตัวเตรียมแสดงเหมือนกับตอนที่ยังอยู่ในกรรมมารดา การเปิดฉากแสดงเทียบกับตอนเกิด เวลาในการแสดงเปรียบกับเวลาที่มีชีวิตอยู่ ผู้กำกับการแสดงคือกรรมที่ทำมาในอดีต ผู้ชมคือบุคคลทั่วไป บทบาทที่ได้รับเปรียบกับผลของกรรม การแสดงตามบทบาทก็คือการทำหน้าที่ในสังคม การปิดฉากแสดงเปรียบกับตอนตาย ผลการแสดงหากแสดงได้ดี ผู้ชมให้คำชมก็เปรียบกับคนที่เป็นคนดี ผู้คนจะสรรเสริญ แต่หากแสดงได้ไม่ดีก็เปรียบได้กับคนที่ทำชั่ว ผู้ชมตำหนิเปรียบกับคนที่ทำชั่ว ผู้คนจะนินทา ซึ่งการกล่าวถึงชีวิตโดยเปรียบกับเรื่องของการแสดงละครที่ละประเด็นอย่างเป็นลำดับนั้น ช่วยให้ปริเฉทมีเอกภาพและสัมพันธ์ภาพ ผู้อ่านทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ธุรกิจ]

ตัวอย่างที่ ๑๙

“ท่านทั้งหลายที่เป็นหนุ่ม เป็นสาว ท่านก็ต้องผ่านทางโลกทางธรรมมาด้วยกันทั้งนั้น มาจนแต่เช้าแรกแก่ชรามีลูกมีหลานมาจนบัดนี้ วันเวลาที่มันหมดไปแล้วจะเรียกคืนอันใดเล่า **ชีวิตนี้ก็คือพ่อค้าแม่ค้า** บางบ้านได้กำไรดี เป็นเศรษฐี บางบ้านเจ๊งไปเลย **ขาดทุน**อย่างย่อยยับ **ชีวิตเราก็เช่นเดียวกัน** เกิดมา**ขาดทุน** เกิดมาทำอะไรไม่สร้างบุญไว้ในใจ **ขาดทุน**ทุกวัน อยู่ด้วยความ**ขาดทุน** อยู่ด้วยความแร้นแค้นแสนจะคิด ใช้ชีวิตไม่มีประโยชน์ต่อกิจประจำ

วันที่ผ่านไปแล้ว และหมดไป ท่านจะเอาอะไรที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของท่านบ้าง ไม่มีเลยนะ

คนที่**ได้กำไรชีวิต** คนนั้นจะคิดเสมอว่าวันหนึ่งข้าพเจ้าทำอะไรอยู่ ณ บัดนี้ ใช้ชีวิตในกิจประจำวันมีอะไรบ้าง เหนื่อยยากแสนจะเหนื่อยอย่างไร หรือไม่ประการใด อาตมาก็พูดได้ว่า ใช้ชีวิตตลอดมาไม่เคยได้หยุดว่างและหยุดเฉยแต่ประการใด พระที่มาบวชกันบางองค์ก็ไม่ได้ทำอะไร บางองค์ก็ไม่ใ้หมายความว่าบวชแล้วจะได้ดีทุกอย่าง ไม่ได้อะไรก็มีเหมือนร้านค้า ปิดร้านไม่ได้ขายของไม่ลงทุนก็ขอเจริญพร ถามท่านทุกคนว่าค้าขายต้องลงทุนไหม หรือไม่ต้องมีทุนไปขายได้ ไม่มีสตางค์ไปลงทุนท่านจะขายของได้ไหม

เราเกิดมาก็ต้อง**มีทุน** นั่นคือ**บุญกุศล** ถ้าท่านไม่มีบุญกุศล**ทุน**นั้นท่านจะไม่มีเลย ท่านจะไปสร้างฐานะก็เอาดีไม่ได้ **ไม่มีทุน** ไม่มีบุญกุศล บุญไม่มีเลย มีแต่ความ**ขาดทุน**อยู่ตลอดเวลา ไหนเลยชีวิตท่านจะแร้นแค้น ชีวิตจะมีแปลน ท่าน**ขาดทุน**ทุกวัน เราเก็บเอาโลกมามากมาย โลกเอ๋ยสัตว์โลก สัตว์โลกย่อมนั้นไปตามกรรมเสมอ เราอยู่ในสัตว์โลกในโลกมนุษย์ แถมยังขาดทุนอีก พ่อแม่ให้**ทุน**คือ **ร่างกายสังขาร** ให้มือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ ให้หัวใจคือพอน้ำเลือด น้ำเหลืองคือแม่ แต่แล้วก็ไม่ทำให้มัน**ได้กำไร**เลย พ่อแม่แบ่งให้ทุกอย่างก็ยัง**ขาดทุน** ยิ่งทะเลาะวิวาทระหว่างสามีภรรยา**ขาดทุน**ทุกวัน

ขอเจริญพร ท่านที่มีสามีภรรยา ท่านทะเลาะกันใหม่ วันไหนทะเลาะกัน จดไว้เลย**ขาดทุน**แล้ว ไม่มีบุญเลยไม่มีวาสนาเลย ทะเลาะกันจดไว้เลย**ขาดทุน** วันนี้**ขาดทุน** วันนี้คือวันของเรา วันหน้าไม่ใช่เดือนนี้เป็นของเรา เดือนหน้าไม่ใช่ ปีนี้เป็นของเรา ปีหน้าไม่ใช่ จะอย่าไปถึงปีหน้าใหม่ ทำไมอาตมาจึงกล่าวว่า วันนี้คือวันของเรา ขณะนี้ปฏิบัติธรรมเป็นวันของเรา วันก่อนๆ ไม่ใช่ ผ่านไปแล้ว ไม่เคยสร้างให้ดีให้แก่ชีวิต ท่านก็**ขาดทุน**ย่อยยับ

คนที่ลืมนบุญคุณกุศล ลืมทุนในตัวเอง เพราะฉะนั้น**ขาดทุน** แล้ว ลืมมือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ **ขาดทุน**แล้วอย่าง**ย่อยยับ** บางคนก็ไปซื้อบั้งที่โน่นซื้อบั้งที่นี่ **ขาดทุน**โดยไม่รู้ตัว เหมือนอย่างตรุษจีน เราก็บอกปู่ย่าตายาย ให้เงินให้ทอง แตะเอี้ย ให้ไปไหว้เจ้ากลับเอาไปเที่ยว เสียเลย หหมดเงินหมดทอง นี่แหละ**ใช้ทุน**ไม่เหมือนกัน

ขอให้ท่านทั้งหลายฟังอาตมาสักนิดเถอะ คนเรามี**ทุน**เหมือนกัน **ใช้ทุน**ไม่เหมือนกัน **ใช้ทุน**ไม่เท่ากันถึงได้เล่าร้ายดังที่กล่าวมา บางคน**ใช้ทุน**เป็นก็ได้กำไร บุคคลที่**ใช้ทุน**ไม่เป็น**ขาดทุน**อย่าง**ย่อยยับ** **ขาดทุน**อย่างน่าเอ็งใจอนาถ น่าใจหาย มี**ทุน**มีมือ ๒ เท้า ๒ สมอง ๑ เขาให้**ทุน**มาเท่ากันทั้งนั้น แต่ทำไมไม่**ใช้ทุน**ให้เป็นประโยชน์ต้องอยู่อย่างน่าเอ็งใจอนาถและ**ขาดทุน**ด้วย อยู่อย่าง**ขาดทุน** ไม่น่าจะอยู่ในสัตว์โลก โลกย่อมแปรปรวนและเปลี่ยนแปลง โลกเอ๋ยโลกมนุษย์ ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ เวลาดีแล้วอาตมาคิดอยู่ทุกวันว่าวันนี้เรา**ได้กำไร**หรือ**ขาดทุน** โยมคิดดูบ้างหรือเปล่า **ได้กำไร**หรือ**ขาดทุน**จดไว้บ้าง มีสมุดบันทึกไหม วันนี้**ได้**อะไรบ้าง **เสีย**อะไรไปบ้าง **ขาดทุน**อะไรบ้าง จดบ้างไหม **บวกลบคุณหารชีวิต**ดูบ้าง คอมพิวเตอร์เข้าไบบ้าง ไม่มีเลย”

(ชีวิตที่งดงาม ทำความดีนี้แสนยาก: ๕๙-๖๑)

จากตัวอย่างมโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ ธุรกิจ] แสดงให้เห็นหน้าที่การลำดับความอย่างเด่นชัด การลำดับความโดยการเปรียบเทียบองค์ประกอบและขั้นตอนการทำธุรกิจกับชีวิต ได้แก่ ทุนในการทำธุรกิจเปรียบกับบุญกุศลที่เราทำมาในอดีตและร่างกายที่พ่อแม่ให้มา การประกอบการธุรกิจเปรียบเหมือนการใช้ชีวิต การบวกลบคุณหารนั่นก็คือการทำบัญชีหรืองบดุลซึ่งเปรียบได้กับการตรวจสอบการใช้ชีวิต ผลประกอบการที่ได้กำไรเปรียบกับการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือทำความดี ส่วนผลประกอบการที่ขาดทุนเปรียบเหมือนการอยู่ไปวันๆ โดยไม่ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งนี้

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบระหว่างแบบเปรียบเทียบคือ “ธุรกิจ” กับสิ่งที่ถูกเปรียบซึ่งก็คือ “ชีวิต” นั้นช่วยให้ตัวอย่างเปรียบเทียบข้างต้นมีเอกภาพและสัมพันธภาพ

จากการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ อาจสรุปได้ว่า มโนอุปลักษณ์หนึ่งชุดทำหน้าที่หลายหน้าที่พร้อมกัน เช่น มโนอุปลักษณ์ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ทำหน้าที่อธิบายความ ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ไม่กลัวปัญหา และอุปสรรค หมั่นทำความดีไม่ทำความชั่ว และทำหน้าที่ลำดับความในบางตัวอย่างด้วย ทั้งนี้ สามารถแสดงผลการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณ์ได้ดังตาราง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๕ แสดงหน้าที่ของมโนอุปลักษณะในปริเฉทหนังสือธรรมะ

หน้าที่ มโนอุปลักษณะ	ด้านการถ่ายทอดความคิด						ด้านการ เรียบ เรียง ความ
	อธิบาย ความ	ทำให้ เกิด มุมมอง ใหม่	เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ทำ/ ไม่ทำบางอย่าง				ลำดับ ความ
			ปลง อนิจจัง ไม่กลัว ตายและ ปัญหา อุปสรรค	ใช้ชีวิต ด้วยความไม่ ประมาท	หมั่นทำ ความดี ไม่ทำ ความชั่ว	พัฒนา ตนเอง	
๑. [การเดินทาง]	√		√	√	√		√
๒. [การต่อสู้/ สงคราม]	√		√				√
๓. [ทรัพย์สิน]	√			√			
๔. [ธุรกิจ]	√			√	√		√
๕. [ภาษา/ สถานที่ปิดล้อม]	√		√			√	
๖. [สิ่งที่ไม่คงทน]	√	√	√	√			
๗. [การศึกษา]	√		√			√	√
๘. [ต้นไม้]	√					√	
๙. [ละคร]	√		√		√		√
๑๐. [กีฬา]	√		√	√			
๑๑. [สิ่งปลูกสร้าง]	√		√	√			√
๑๒. [แสงเทียน/ แสงตะเกียง]	√		√	√			
๑๓. [สัตว์ไม่เชื่อ]	√		√			√	
๑๔. [สิ่งที่มีปริมาณ/ความยาว]	√		√	√			
๑๕. [สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม]	√	√				√	

๔.๔ สรุป

เมื่อพิจารณาบริบทในการสื่อสารอันได้แก่ กาลเทศะหรือฉาก ผู้ร่วมเหตุการณ์ จุดมุ่งหมาย การลำดับวัฒนธรรม น้ำเสียงหรือท่วงทำนองในการสื่อสาร เครื่องมือ บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์และการตีความ และประเภทของการสื่อสารแล้ว ผู้วิจัยพบว่าหนังสือธรรมะจัดเป็นปริศนาคำเขียนเพื่อการสั่งสอนหรือ/ และแนะนำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอน แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต วิธีแก้ปัญหาหรือให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่าน ผู้ร่วมเหตุการณ์ประกอบด้วยผู้เขียนคือ พระธรรมอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ทรงศีล มีคุณธรรมจริยธรรมสูง มีวัตรปฏิบัติงดงามน่าเลื่อมใสศรัทธา ศึกษาและมีความรอบรู้เรื่องธรรมะเป็นอย่างดี ในขณะที่ผู้อ่านคือประชาชนทั่วไปที่เลือกอ่านหนังสือธรรมะ อาจเป็นผู้ที่สนใจศึกษาธรรมะหรือต้องการได้คำแนะนำและแนวทางปฏิบัติ แต่เนื่องจากการสื่อสารทางเดียว ผู้อ่านซึ่งมีหลากหลายกลุ่มไม่สามารถโต้ตอบกับผู้เขียนได้ จึงมีการนำอุปลักษณณ์มาใช้ในการนำเสนอเนื้อหาเพื่ออธิบายความคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม ชับซ้อนหรือเข้าใจยาก ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตได้ง่ายและชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ปริศนาคำเขียนหนังสือธรรมะยังมีบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์คือ พระธรรมอาจารย์เป็นผู้ส่งสารไปยังผู้อ่านหรือผู้รับสาร ส่วนบรรทัดฐานการตีความนั้นเนื่องจากพระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนในสังคมไทย อีกทั้งศึกษาธรรมะและเข้าใจคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ผู้อ่านหรือผู้รับสารก็มักจะเคารพศรัทธาและเชื่อถือในสิ่งที่ท่านสอน ประกอบกับผู้อ่านต้องการแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตอยู่เดิม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่า อุปลักษณณ์ที่ใช้ในปริศนาคำสอนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหนังสือธรรมะคือ มีผลโน้มน้าวใจผู้อ่านให้น้อมนำคำสั่งสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติหรือยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

อุปลักษณณ์ในปริศนาคำสอนต่างประเภทอาจมีหน้าที่สำคัญต่างกัน เช่น ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ อุปลักษณณ์ทำหน้าที่ในการเป็นแบบจำลอง (วิลาวุธ วิชาญเวคิน, ๒๕๕๐) ในปริศนาคำสอนของนักการเมือง นอกจากอุปลักษณณ์จะทำหน้าที่อธิบายความแล้ว ยังทำหน้าที่สำคัญในการกำหนดมุมมองใหม่ ตลอดจนสร้างมายาคติเพื่อสร้างความชอบธรรมให้นักการเมือง (รัชนีญา กลิ่นน้ำหอม และ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๕๑) ส่วนปริศนาคำสอนหนังสือธรรมะที่ผู้วิจัยศึกษานั้น ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณณ์เกี่ยวกับชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ ๒ ด้าน คือ

หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด ได้แก่ การอธิบายความ ทำให้เกิดมุมมองใหม่และเป็นเหตุผล
สนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง ๔ ประการ ประกอบด้วย ๑) ให้ปลงอนิจจัง
ไม่กลัวความตายและปัญหาอุปสรรค ๒) ให้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ๓) ให้หมั่นทำความดี
ไม่ทำความชั่วและ ๔) ให้พัฒนาตนเอง และหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ คือ การลำดับความให้
ประจักษ์มีเอกภาพและสัมพันธภาพ ทั้งนี้ พระธรรมจารย์ไช้มนโอุปถัมภ์เหล่านี้เพื่ออธิบายให้
ผู้อ่านเข้าใจชีวิตมากขึ้น จูงใจให้ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมะและหมั่นศึกษาหลักธรรมตาม
แนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕

บทสรุป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์อุปสรรคเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะเพื่อตอบคำถามในการวิจัยสองประการคือ ถ้อยคำอุปสรรคที่พบในหนังสือธรรมะสะท้อนมโนอุปสรรคชีวิตอย่างไรบ้าง และมโนอุปสรรคเหล่านั้นมีหน้าที่ใดในหนังสือธรรมะ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหนังสือธรรมะที่เป็นผลงานของพระธรรมมาจารย์ ๖ ท่าน ท่านละ ๑๐ เล่ม รวมทั้งสิ้น ๖๐ เล่ม ทั้งนี้มีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ถ้อยคำอุปสรรคเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะสะท้อนมโนอุปสรรคหลากหลาย เช่น [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ การเรียนรู้] และ [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า] เป็นต้น ส่วนหน้าที่ของมโนอุปสรรคที่เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะมีหลายประการ เช่น อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แบบหรือแนวเทียบ เป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง เป็นต้น

๕.๑.๑ มโนอุปสรรคชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปสรรคในหนังสือธรรมะ

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปสรรคเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏในหนังสือธรรมะพบว่าสามารถสะท้อนมโนอุปสรรคชีวิตแบ่งเป็น ๑๕ มโนอุปสรรค เรียงลำดับตามความถี่การปรากฏใช้จากมากไปหาน้อยได้แก่ ๑. [ชีวิต คือ การเดินทาง] ๒. [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ๓. [ชีวิต คือ ทรัพยากร] ๔. [ชีวิต คือ ธุรกิจ] ๕. [ชีวิต คือ ภาระ/ สถานที่ปิดล้อม] ๖. [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] ๗. [ชีวิต คือ การศึกษา] ๘. [ชีวิต คือ ต้นไม้] ๙. [ชีวิต คือ ละคร] ๑๐. [ชีวิต คือ กีฬา] ๑๑. [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] ๑๒. [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] ๑๓. [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง] ๑๔. [ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว] ๑๕. [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] มโนอุปสรรคทั้งหมดแสดงให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาในแง่มุมที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. [**ชีวิต คือ การเดินทาง**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตเป็นเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นและจะต้องมีเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเป้าหมายชีวิตแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ทำให้ชีวิตดีขึ้น/ ประสบความสำเร็จ (ทางโลก) กับถึงนิพพาน/ ความดับทุกข์ (ทางธรรม)

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตกับการเดินทาง เป้าหมายของชีวิตเหมือนจุดหมายปลายทาง โดยมีตัวเรา/ จิตของเราคือผู้เดินทาง ร่างกายเป็นพาหนะ เส้นทางที่เลือกใช้เปรียบเหมือนแนวทางในการดำเนินชีวิต เส้นทางที่ถูกต้องคือทางสายกลางหรือมรรคมีองค์ ๘ ส่วนเส้นทางที่ผิดก็คืออบาย การกลับตัวหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเปรียบเหมือนการเปลี่ยนเส้นทาง กิเลสหรือปัญหาเป็นเหมือนอุปสรรคในการเดินทาง เปรียบปัญญาเหมือนอาวุธที่ใช้ในการเดินทาง นอกจากนั้น ปัญญาและกัลยาณมิตรยังเปรียบเหมือนแสงสว่างในการเดินทาง ในขณะที่สติปัญญา กัลยาณมิตร กรรมและพระธรรมเป็นเหมือนเข็มทิศหรือแผนที่ที่ใช้ในการเดินทาง

๒. [**ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ทุกชีวิตล้วนต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรคซึ่งเราจะต้องต่อสู้และเอาชนะให้ได้ สิ่งสำคัญที่ต้องเอาชนะก็คือ กิเลสในตนเอง

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตกับการต่อสู้/ สงคราม โดยเปรียบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในชีวิต เช่น สิ่งแวดล้อม โรคภัยไข้เจ็บ ความตาย เป็นต้น เป็นคู่ต่อสู้ทางโลก และกิเลส/ กรรมชั่วเป็นคู่ต่อสู้ทางธรรม หลักมรรคมีองค์ ๘ เปรียบเหมือนกองทัพในการต่อสู้ และธรรมะถือเป็นอาวุธที่ใช้ในการต่อสู้/ สงคราม

๓. [**ชีวิต คือ ทรัพย์ากร**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความสำคัญมาก เราจึงควรใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังและใช้ให้คุ้มค่าที่สุด

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตกับทรัพย์ากร โดยเน้นมโนทัศน์ความสำคัญและความมีคุณค่าของชีวิต เปรียบการใช้ทรัพย์ากรกับการใช้ชีวิตของคนเรา การวางแผนก่อนการใช้ทรัพย์ากรนั้นเปรียบได้กับการไตร่ตรองอย่างมีสติก่อนการใช้ชีวิต

๔. [**ชีวิต คือ ธุรกิจ**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิตของตนอยู่เสมอว่ากำลังทำความดีหรือทำความชั่ว

พระธรรมมาจารย์เปรียบเทียบการใช้ชีวิตกับการทำธุรกิจ โดยมีตัวเราเป็นเหมือนนักธุรกิจ บุญกุศลที่เคยทำมารวมทั้งร่างกายที่พ่อแม่ให้มาเปรียบได้กับทุนในการทำธุรกิจ การตรวจสอบการใช้ชีวิตเหมือนกับการทำงานบุคคล/ บัญชี การทำความดีและทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เปรียบได้กับการทำธุรกิจได้กำไร ในขณะที่การทำความชั่วและใช้ชีวิตอยู่ไปวันๆ โดยไม่ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นเหมือนกับประสบภาวะขาดทุนในการทำธุรกิจ

๕. [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตของคนเราเหมือนภาชนะหรือห้องที่มีสิ่งของมากมายบรรจุอยู่ภายใน

พระธรรมมาจารย์เปรียบเทียบชีวิตกับภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม เปรียบธรรมชาติ ปัญหา กิเลสหรืออารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เป็นสิ่งของที่บรรจุอยู่ภายในภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อมนั้น ซึ่งเราสามารถเลือกเปิดรับสิ่งดีๆ เข้ามาไว้ในชีวิต หรือนำสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิตของเราได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชีวิตของคนเราสมบูรณ์ขึ้นและยังช่วยให้เรารู้ว่าสิ่งใดที่ควรเลือกรับเข้ามาหรือนำออกไปจากชีวิตด้วย

๖. [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตแสนสั้น การเกิด-การตาย เป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ นอกจากนั้นยังสะท้อนมุมมองว่าชีวิตไม่แน่นอนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

พระธรรมมาจารย์เปรียบเทียบชีวิตกับสิ่งที่ไม่คงทน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้น (ต่อมน้ำ น้ำเดือด น้ำค้าง พยับแดด รอยขีดบนผิวน้ำ น้ำในลำธารและพระอาทิตย์) ดอกไม้ ผลไม้และวัตถุเปราะบาง/ สิ่งบางเบา แสดงให้เห็นความสั้นของชีวิตโดยเปรียบกับระยะเวลาในการแตกของต่อมน้ำ การกลายเป็นไอของน้ำเดือด การระเหยไปของน้ำค้าง การหายไปของภาพพยับแดด การที่ผิวน้ำแหวกคลื่นสนิท การไม่ไหลย้อนกลับของน้ำในลำธาร การเคลื่อนที่ไปของพระอาทิตย์ การร่วงโรยของดอกไม้ การร่วงหล่นของผลไม้และการหล่นแตกของวัตถุเปราะบางหรือการปลิวของสิ่งบางเบา ซึ่งทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นในเวลาอันสั้นและเกิดได้ง่าย

๗. [ชีวิต คือ การศึกษา] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตคือสิ่งที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและปัญหาหรืออุปสรรครวมทั้งโลกธรรม ๘ จะช่วยพัฒนาชีวิตของเราให้ดีขึ้น

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตเหมือนการศึกษาซึ่งตัวเราเป็นทั้งผู้เรียนและกรรมการคุมสอบ ในขณะเดียวกัน ปัญหาอุปสรรคหรือแม้แต่โลกธรรม ๘ ประการที่ต้องพบตลอดชีวิตเปรียบเหมือน แบบฝึกหัดหรือบททดสอบ การจัดการกับสิ่งดังกล่าวก็คือการทำแบบฝึกหัดหรือบททดสอบ และ ผลการจัดการกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตก็เปรียบได้กับผลการสอบ

๘. [ชีวิต คือ ต้นไม้] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตจะเข้มแข็งและมีความสุขได้หากมีธรรมะ ยึดเหนี่ยวจิตใจและหมั่นทำความดีสะสมไว้

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตเหมือนกับต้นไม้ ธรรมะเปรียบเหมือนปุ๋ยและน้ำ ความดีของแต่ละคนเปรียบกับแก่น/ ราก/ เหง้าของต้นไม้ การสะสมความดีเหมือนกับการสะสมสารอาหาร ของต้นไม้ ชีวิตที่เข้มแข็งและมีความสุขก็เปรียบดังต้นไม้ที่สดชื่นและแข็งแรง

๙. [ชีวิต คือ ละคร] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัดและเหตุการณ์ใน ชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเราเอง

พระธรรมอาจารย์นำชีวิตมาเปรียบกับองค์ประกอบของละคร โดยตัวเราเปรียบเหมือนตัว ละครหรือผู้แสดง บุคคลทั่วไปที่อยู่รอบข้างเหมือนกับผู้ชม โลกนี้คือโรงละคร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในชีวิตเป็นเหมือนดังฉากละครที่สลับซับซ้อนกันไป ส่วนแต่ละช่วงวัยตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เกิดจนกระทั่งตาย เปรียบได้กับขั้นตอนของการแสดงตั้งแต่ซ้อมจนแสดงละครจบ กรรมเปรียบ เหมือนผู้กำกับการแสดง ผลของกรรมก็เปรียบกับบทบาทที่ได้รับ การทำหน้าที่ของตนเองใน สังคมก็เหมือนกับการแสดงตามบทที่ได้รับ และผลของการทำหน้าที่ก็เปรียบได้กับผลของการ แสดงนั่นเอง

๑๐. [ชีวิต คือ กีฬา] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตเป็นเรื่องของการแข่งขันกับปัญหา อุปสรรคและโลกธรรม ๘ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเจอ ดังนั้นเราจึงควรเตรียมความพร้อมก่อนลงแข่ง อยู่เสมอ

พระธรรมอาจารย์เปรียบเทียบการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตกับการชกมวย คู่ชกก็คือตัวเรา กับปัญหาอุปสรรคนั้น การเตรียมตัวรับมือกับปัญหาเปรียบเหมือนการฝึกซ้อมก่อนการชก ส่วน เวทีมวยเปรียบได้กับสถานการณ์ขณะเจอปัญหานั้น และสภาพจิตใจหลังเจอปัญหาอุปสรรคเป็น

เหมือนสภาพนักมวยหลังการชก หากมีการเตรียมตัวก็จะไม่ทุกข์มากเหมือนกับหากฝึกซ้อมก็จะไม่เจ็บมาก ในทางตรงกันข้ามหากไม่เตรียมตัวก็จะเป็นทุกข์มากเหมือนนักมวยที่ไม่ซ้อมก็อาจเจ็บหนักหลังการชก

นอกจากนั้นพระธรรมมาจารย์ยังเปรียบเทียบการรับมือกับโลกธรรมที่ผ่านเข้ามาในชีวิต เหมือนกับการเล่นวินด์เซิร์ฟ ซึ่งตัวเราถือเป็นนักวินด์เซิร์ฟ โลกธรรมเปรียบเหมือนคลื่นลม โลกธรรมฝ่ายที่น่าพอใจเหมือนกับคลื่นลมปกติที่เหมาะสมแก่การเล่น ส่วนโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าพอใจเปรียบเหมือนลมพายุ/คลื่นที่แรงมากเกินไป การเรียนรู้ที่จะจัดการกับโลกธรรมก็เหมือนกับการเรียนรู้วิธีโต้คลื่น หากมีความสามารถในการจัดการกับโลกธรรมได้ดีก็มีความสุขเปรียบกับหากมีศิลปะในการโต้คลื่นก็จะเล่นวินด์เซิร์ฟได้นาน

๑๑. [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] สะท้อนมุมมองว่า ชีวิตที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีการกำหนดเป้าหมายหรือวาดภาพชีวิตไว้ล่วงหน้า และโลกธรรม ๘ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องพบเจอ ดังนั้นธรรมะจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะช่วยเสริมให้ชีวิตเข้มแข็งขึ้น

พระธรรมมาจารย์เปรียบเทียบ/ ภาพชีวิตที่เราวางไว้เหมือนกับภาพแปลนสิ่งปลูกสร้างในกระดาศพิมพ์เขียว ปัจจัยในการสร้างเปรียบกับปัจจัยแวดล้อมชีวิต ธรรมะเปรียบได้กับรากฐานของสิ่งปลูกสร้าง ลักษณะความสมดุลของสิ่งปลูกสร้างเหมือนกับความสมดุลของชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ ในขณะที่โลกธรรม ๘ เปรียบกับภัยธรรมชาติ สภาพกายและใจหลังเจอโลกธรรมก็เหมือนกับสภาพสิ่งปลูกสร้างหลังประสบภัยธรรมชาติ

๑๒. [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] สะท้อนมุมมองว่า เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ชีวิตเรามีเวลาอยู่อย่างจำกัดเพราะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง

พระธรรมมาจารย์เปรียบเทียบการเกิดเหมือนเทียน/ ตะเกียงที่ถูกจุดไฟ ทำให้เกิดชีวิตซึ่งก็เหมือนแสงเทียนหรือแสงตะเกียง ปัจจัยที่ทำให้ยังมีชีวิตอยู่เหมือนกับเชื้อไฟ (ไส้เทียน/ เนื้อเทียน/ น้ำมัน) และเปรียบเทียบการตายกับแสงเทียน/ แสงตะเกียงที่ดับลง

๑๓. [**ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า อวิชชา (ความไม่รู้) ทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ ตรงกันข้ามกับปัญญา (ความรู้) ซึ่งทำให้ชีวิตเป็นสุข และสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาให้คนเรามีปัญญาก็คือ ธรรมะ

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตที่เต็มไปด้วยอวิชชาซึ่งเป็นทุกข์กับสัตว์ไม่เชื่องที่กัดหรือทำร้ายเจ้าของ การนำธรรมะมาขัดเกลาจิตใจเปรียบได้กับการฝึกสัตว์ และชีวิตที่เต็มไปด้วยปัญญาซึ่งเป็นสุขก็เปรียบเสมือนสัตว์ที่เชื่อง ไม่กัดหรือทำร้ายเจ้าของนั่นเอง

๑๔. [**ชีวิต คือ สิ่งที่มีปริมาณ/ ความยาว**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า ชีวิตแสนสั้นและทุกชีวิตมีเวลาอยู่อย่างจำกัด

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตกับสิ่งที่มีปริมาณหรือความยาว และเปรียบชีวิตที่ค่อยๆ เหลือน้อยลงหรือค่อยๆ สิ้นลงกับการที่สิ่งๆ นั้นมีปริมาณลดลงหรือความยาวน้อยลง

๑๕. [**ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม**] สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า เราสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นทั้งจากการเก็บเกี่ยวประสบการณ์และธรรมะ

พระธรรมอาจารย์เปรียบชีวิตกับเพชรและพระพุทธรูป ชีวิตของคนที่ยังไม่พัฒนาตนเองก็เปรียบได้กับเพชรที่ยังไม่ผ่านการเจียรไนหรือพระพุทธรูปที่หล่อแล้วแต่ยังไม่ได้ขัดคราบเขม่าออก การนำประสบการณ์มาพัฒนาตนเองเปรียบเหมือนการเจียรไนเพชรหรือการใช้กระดาษทรายขัดพระพุทธรูป ชีวิตของคนที่พัฒนาแล้วก็เหมือนกับเพชรที่ผ่านการเจียรไนจนมีน้ำงามหรือพระพุทธรูปที่ขัดเงาแล้ว

๕.๑.๒ หน้าทีของมโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะ

โกทลี (Goatly, 1998) ชี้ให้เห็นว่าหน้าทีของมโนอุปลักษณะมีความสัมพันธ์กับประเภทของบริจเฉท ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารในบริจเฉทหนังสือธรรมะก่อนจะวิเคราะห์หน้าทีของมโนอุปลักษณะต่อไป สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๕.๑.๒.๑ ปริบทของมโนอุปลักษณะ: องค์ประกอบของการสื่อสารในหนังสือ ธรรมะตามแนวชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร

ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาทั้งหมดเป็นผลงานหนังสือธรรมะ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ปริเฉทการเขียนที่พระธรรมอาจารย์เขียนขึ้นและปริเฉทการพูดที่พระธรรมอาจารย์เทศน์แล้วนำมาตีพิมพ์ลงหนังสือ เมื่อพิจารณาปริบทในการสื่อสารอันได้แก่ กาลเทศะหรือฉาก ผู้ร่วมเหตุการณ์ จุดมุ่งหมาย การลำดับวัจนกรรม น้ำเสียงหรือท่วงทำนองในการสื่อสาร เครื่องมือ บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์และการตีความ และประเภทของการสื่อสารแล้ว ผู้วิจัยพบว่า หนังสือธรรมะจัดเป็นปริเฉทการเขียนเพื่อการสั่งสอนหรือ/และแนะนำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอน แนะนำวิธีแก้ปัญหาหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตและให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่าน ผู้ร่วมเหตุการณ์ ประกอบด้วยผู้เขียนคือ พระธรรมอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ทรงศีล มีคุณธรรมจริยธรรมสูง มีวัตรปฏิบัติงดงามน่าเลื่อมใสศรัทธา ศึกษาและมีความรอบรู้เรื่องธรรมะเป็นอย่างดี ในขณะที่ผู้อ่านคือ ประชาชนทั่วไปที่เลือกอ่านหนังสือธรรมะ อาจเป็นผู้ที่สนใจศึกษาธรรมะหรือต้องการได้คำแนะนำ และแนวทางปฏิบัติ แต่เนื่องจากเป็นการสื่อสารทางเดียว ผู้อ่านซึ่งมีหลากหลายกลุ่มไม่สามารถโต้ตอบกับผู้เขียนได้ จึงมีการนำอุปลักษณะมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหาเพื่ออธิบายความคิดเกี่ยวกับชีวิตซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม ชับซ้อนหรือเข้าใจยาก ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตได้ง่ายและชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ปริเฉทหนังสือธรรมะยังมีบรรทัดฐานในการปฏิสัมพันธ์คือ พระธรรมอาจารย์เป็นผู้ส่งสารไปยังผู้อ่านหรือผู้รับสาร ส่วนบรรทัดฐานการตีความนั้นเนื่องจาก พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนในสังคมไทย อีกทั้งศึกษาธรรมะและเข้าใจคำสอนตามแนวทาง พระพุทธศาสนาโดยตรง ผู้อ่านหรือผู้รับสารก็มักจะเคารพศรัทธาและเชื่อถือในสิ่งที่ท่านสอน ประกอบกับผู้อ่านต้องการแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตอยู่เดิม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่า อุปลักษณะที่ใช้ในปริเฉทสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหนังสือธรรมะคือ มีผลโน้มน้าวใจผู้อ่านให้น้อมนำคำสั่งสอนเหล่านั้นไปปฏิบัติหรือยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๒.๒ หน้าทีของมโนอุปลักษณชีวิตในหนังสือธรรมะ

หน้าทีของมโนอุปลักษณชีวิตในหนังสือธรรมะมี ๒ ด้านคือ หน้าทีด้านถ่ายทอดความคิด และหน้าทีด้านการเรียบเรียงความ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. หน้าทีด้านการถ่ายทอดความคิด

มโนอุปลักษณช่วยสื่อแนวคิดของชีวิตตามมุมมองพระพุทศาสนา โดยนำแบบเปรียบเทียบทีมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า เข้าใจได้ง่าย ใกล้ตัว ผู้อ่านรู้จักคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนมาใช้ ถ่ายทอดมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ เป็นนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อน จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับชีวิตได้ง่ายและชัดเจนขึ้น หน้าทีด้านการถ่ายทอดความคิดทีสำคัญคือ

๑.๑ อธิบายความ

ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณทีพบทั้ง ๑๕ มโนอุปลักษณทำหน้าที่อธิบายความ โดยนำแบบเปรียบเทียบทีมีลักษณะเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นรูปธรรมมากกว่าชีวิตหรือเป็นสิ่งที่ผู้อ่านเคยประสบในชีวิตประจำวันมาใช้ ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจชีวิตซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรม ซับซ้อนและเข้าใจยากได้ชัดเจนขึ้น มโนอุปลักษณทีทำหน้าที่อธิบายความอย่างชัดเจนได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] [ชีวิต คือ ธุรกิจ] และ [ชีวิต คือ ละคร] เป็นต้น

๑.๒ ทำให้เกิดมุมมองใหม่

มโนอุปลักษณชีวิตทีพบในหนังสือธรรมะยังช่วยให้ผู้อ่านได้มองชีวิตในมุมมองทีแตกต่างออกไป ซึ่งอาจไม่เคยนึกถึงหรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับมุมมองนั้นๆ มาก่อน เมื่อพระธรรมจารย์นำแบบเปรียบเทียบบางอยางมาเปรียบกับชีวิตจึงทำให้ผู้อ่านมองเห็นหรือให้ความสำคัญกับมุมมองดังกล่าวมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่าในจำนวนมโนอุปลักษณทั้งหมดมีมโนอุปลักษณเพียงสองกลุ่มทีอาจกล่าวได้ว่าเป็นนำเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตต่อผู้อ่านคือ มโนอุปลักษณ [ชีวิต คือ สิ่งทีไม่คงทน] (เฉพาะมโนอุปลักษณย่อย [ชีวิต คือ ปราภฏการณทีเกิดในเวลาอันสั้น]) และ [ชีวิต คือ สิ่งทีต้องขัดแต่งเพิ่ม]

๑.๓ ให้เหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำบางอย่าง

นอกจากหน้าที่อธิบายความ มโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะยังทำหน้าที่ให้เหตุผลเพื่อชักจูงหรือนำผู้อ่านให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำวัจนกรรมบางอย่าง สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหนังสือธรรมะนั้นก็คือ การชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแนะนำวิธีแก้ปัญหาหรือให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่าน ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านทำหรือไม่ทำพฤติกรรมบางอย่าง ๔ ประการได้แก่

(๑) ให้ผู้อ่านปลงอนิจจัง ไม่กลัวความตายและปัญหาอุปสรรค

พระธรรมจารย์ให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองเกี่ยวกับชีวิต ๔ มุมมองได้แก่ ๑) ชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ๒) ทุกชีวิตต้องเจอปัญหาหรืออุปสรรค ๓) อวิชชาทำให้เกิดทุกข์ และ ๔) ชีวิตแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและตายได้ทุกขณะ มุมมองเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับ “กฎไตรลักษณ์” เมื่อผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตดังกล่าวแล้วก็จะตระหนักว่าความไม่แน่นอน ความตายและปัญหาอุปสรรคล้วนเป็นสังขารที่ทุกชีวิตต้องเจอ ส่งผลให้ปลงตกหรือไม่เป็นทุกข์จนเกินไปเมื่อประสบกับสิ่งเหล่านี้ มโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ชัดเจน เช่น [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง]

(๒) ให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ผู้วิจัยพบว่าพระธรรมจารย์จะให้เหตุผลโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองเกี่ยวกับชีวิต ๕ มุมมองได้แก่ ๑) เราควรวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายของชีวิต ๒) ชีวิตมีค่าและมีความสำคัญ จึงควรใช้ชีวิตให้คุ้มค่า ๓) เราควรหมั่นตรวจสอบการใช้ชีวิต ๔) ชีวิตไม่แน่นอน เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และ ๕) ชีวิตแสนสั้น เกิด-ตายเป็นสิ่งคู่กันและความตายเกิดได้ทุกขณะ มุมมองเหล่านี้ล้วนเชื่อมโยงกับ “หลักสติ” เมื่อผู้อ่านเข้าใจมุมมองชีวิตดังกล่าวแล้วก็จะเห็นคุณค่าและความสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสติและใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ชัดเจน เช่น [ชีวิต คือ ทรัพยากร] [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] [ชีวิต คือ แสงเทียน/ แสงตะเกียง] เป็นต้น

(๓) ให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านหมั่นทำความดี ไม่ทำความชั่ว โดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองเกี่ยวกับชีวิตว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนเป็นผลมาจากกรรม (การกระทำ) ของเราเอง มุมมองนี้สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทย และยังสัมพันธ์กับ “หลักโอวาทปาติโมกข์” ซึ่งถือเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ประกอบด้วยการทำความดี ละเว้นความชั่วและทำใจให้บริสุทธิ์ ดังนั้นเมื่อเข้าใจมุมมองดังกล่าว ก็จะเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านหมั่นสะสมความดีและละเว้นความชั่ว มโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ชัดเจน เช่น [ชีวิต คือ ละคร] [ชีวิต คือ ธุรกิจ] เป็นต้น

(๔) ให้ผู้อ่านพัฒนาตนเอง

มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ให้เหตุผลสนับสนุนให้ผู้อ่านพัฒนาตนเองโดยนำเสนอแทรกผ่านมุมมองชีวิต ๒ มุมมองได้แก่ ๑) ชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ และ ๒) ธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต มุมมองเกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้มีความสอดคล้องกับ “หลักไตรสิกขา” ประกอบด้วยศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากไตรลักษณ์ เมื่อเข้าใจมุมมองก็จะตระหนักว่าชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยอาจนำธรรมะหรือประสบการณ์ที่พบเจอมาพัฒนาตนเอง มโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้ชัดเจน เช่น [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] [ชีวิต คือ การศึกษา] [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม]

๒. หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ

มโนอุปลักษณะชีวิตในหนังสือธรรมะทำหน้าที่ด้านการเรียบเรียงความเพียงลักษณะเดียวคือ ลำดับความในปริจเฉทหนึ่งๆ ซึ่งหน้าที่นี้มักจะปรากฏในปริจเฉทที่มีเนื้อความค่อนข้างยาว มโนอุปลักษณะจะช่วยสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างส่วนต่างๆ ในปริจเฉทและช่วยลำดับความคิดอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้การใช้มโนอุปลักษณะชุดเดียวกันเพื่ออธิบายถึงเรื่องเดียวกันจะส่งผลให้ปริจเฉทนั้นมีเอกภาพมากขึ้นด้วย ผู้วิจัยพบว่ามโนอุปลักษณะที่ทำหน้าที่นี้เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ [ชีวิต คือ ละคร] และ [ชีวิต คือ ธุรกิจ]

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะมีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาในโครงการนำร่องของผู้วิจัยเรื่อง “มโนอุปลักษณะชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต” (ปิยภรณ์ ออบแพทย์, ๒๕๕๐) กล่าวคือ มโนอุปลักษณะที่พบเกือบทั้งหมดในโครงการนำร่องล้วนพบในผลการวิจัยนี้ ได้แก่ [ชีวิต คือ การเดินทาง] [ชีวิต คือ สิ่งมีค่า]^๑ [ชีวิต คือ สิ่งมีชีวิต] [ชีวิต คือ สิ่งที่ต้องเรียนรู้] [ชีวิต คือ ภาชนะบรรจุ] [ชีวิต คือ การต่อสู้] [ชีวิต คือ สิ่งปลูกสร้าง] และ [ชีวิต คือ ละคร] ยกเว้น [ชีวิต คือ อาหาร] ที่พบในปริมาณน้อยมากจึงไม่จัดเป็นกลุ่มมโนอุปลักษณะ ข้อสังเกตที่พบคือ มโนอุปลักษณะเดียวกันในปริเฉทต่างประเภทกันอาจเน้นมุมมองที่แตกต่างกัน เช่น [ชีวิต คือ การเดินทาง] ในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความหมายไกลและต้องใช้เวลามากกว่าจะเดินทางถึงจุดหมาย ส่วนในหนังสือธรรมะจะเน้นมุมมองเรื่องแนวทางหรือวิธีการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ตามแนวทางพระพุทธศาสนายังแบ่งเป้าหมายชีวิตเป็นสองระดับก็คือ การทำให้ชีวิตดีขึ้น/ ประสบความสำเร็จ (ทางโลก) และถึงนิพพาน/ ความดับทุกข์ (ทางธรรม) อย่างไรก็ตามบางมโนอุปลักษณะก็สะท้อนมุมมองที่เหมือนกัน เช่น [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ทั้งในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตและในหนังสือธรรมะต่างสะท้อนว่าศัตรูที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเราก็คือ กิเลส

๕.๒.๒ มโนอุปลักษณะชุดเดียวกันอาจเน้นมุมมองที่แตกต่างกันตามปัจจัยต่างๆ อาทิ

๑) ประเภทปริเฉทที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น มโนอุปลักษณะ [LIFE IS A JOURNEY] ในปริเฉทหนังสือพิมพ์รัสเซีย (Ludmilla, 2006) เน้นมุมมองเรื่องความก้าวหน้าในการเดินทาง ส่วนมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ในปริเฉทคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตเน้นมุมมองเรื่องหนทางที่ยาวไกลและเวลาที่ใช้ในการเดินทาง ขณะที่ในปริเฉทหนังสือธรรมะกลับเน้นหรือให้ความสำคัญเรื่องเส้นทางที่จะใช้มุ่งไปสู่จุดหมายปลายทาง

^๑ มโนอุปลักษณะที่ทำตัวเดียว หมายถึง มโนอุปลักษณะที่ใช้ชื่อแตกต่างกัน โดยงานวิจัยนี้ใช้ว่า [ชีวิต คือ ทรัพย์ากร] [ชีวิต คือ สัตว์ไม่เชื่อง] [ชีวิต คือ การศึกษา] [ชีวิต คือ ภาชนะ/ สถานที่ปิดล้อม] [ชีวิต คือ การต่อสู้/ สงคราม] ตามลำดับ

๒) ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ส่งสาร ตัวอย่างเช่น พระธรรมสิงหนุราจารย์ ซึ่งเป็นพระสายวิปัสสนากรรมฐานมักจะนำมุมมองเกี่ยวกับการเจริญพระกรรมฐานมาใช้กล่าว สอดแทรกในแต่ละแบบเปรียบเสมอ เช่น มโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ การเดินทาง] ท่านเน้นมุมมอง เรื่องการสร้างแผนที่หรือเข็มทิศให้กับชีวิตโดยเปรียบกับการเจริญพระกรรมฐาน ในขณะที่ พระธรรมมาจารย์ท่านอื่นๆ อาจเน้นการเลือกเส้นทางที่ถูกต้องโดยเปรียบกับมรรคมงคล ๘ เป็นต้น

๕.๒.๓ ผู้วิจัยใคร่ตั้งข้อสังเกตว่า ความคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับชีวิตของพระธรรมมาจารย์ที่มี พรรษามากอาจมีอิทธิพลต่อมุมมองเกี่ยวกับชีวิตของพระธรรมมาจารย์ที่มีพรรษาน้อยกว่า^๒ เช่น ท่านว. วชิรเมธีซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่สนใจศึกษาผลงานของพระธรรมมาจารย์อาวุโสหลากหลาย ทั้ง ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ดังนั้นจึงมักพบการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมุมมองไป ในทิศทางเดียวกัน

๕.๒.๔ ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตเรื่องลำดับความถี่การปรากฏใช้ถ้อยคำอุปลักษณะว่า นอกจาก จะมีความเกี่ยวข้องกับวัจนลีลาเฉพาะตัวของพระธรรมมาจารย์แต่ละท่านแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับ ประเภทปริเฉทที่นำเสนอธรรมะด้วย กล่าวคือ ในหนังสือธรรมะที่ถ่ายทอดข้อความมาจาก ปริเฉทการพูด (การเทศน์) มักพบการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะซ้ำๆ ในขณะที่ข้อความจากปริเฉท การเขียนจะไม่มีการกล่าวซ้ำ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะในปริเฉทการเขียนมี ลายลักษณ์อักษรซึ่งผู้อ่านสามารถย้อนมาอ่านข้อความเดิมซ้ำได้ ผู้เขียนจึงไม่จำเป็นต้องใช้ ถ้อยคำซ้ำๆ นำเสนอเพราะทำให้สารดูเยิ่นเย้อ ในขณะที่ปริเฉทการพูดนั้นผู้ฟังไม่สามารถ ย้อนกลับไปฟังข้อความซ้ำได้ พระธรรมมาจารย์จึงต้องกล่าวถ้อยคำหรือข้อความซ้ำๆ เพื่อเน้นย้ำ ความคิดและโน้มน้าวใจผู้ฟัง จึงเป็นสาเหตุให้พบความถี่ของถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะ ที่มาจากปริเฉทการพูดมากกว่า

^๒ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิช ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นนี้ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย

๕.๒.๕ มโนอุปลักษณะชีวิตที่พบในหนังสือธรรมะมีทั้งส่วนที่นำมาจากพระไตรปิฎก พุทธประวัติหรือพระธรรมมาจารย์สร้างขึ้นมาใหม่ ตัวอย่างเช่น [ชีวิต คือ น้ำค้าง] [ชีวิต คือ ต่อม้ำ] [ชีวิต คือ รอยขีดบนผิวน้ำ] และ [ชีวิต คือ น้ำในลำธาร] ล้วนเป็นมโนอุปลักษณะที่ปรากฏอยู่ใน อรรถานุสาศนีสูตร คัมภีร์อังกุตรนิกาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก ในงานนี้ผู้วิจัยจัดรวมเป็น มโนอุปลักษณะย่อย [ชีวิต คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดในเวลาอันสั้น] ในกลุ่มมโนอุปลักษณะ [ชีวิต คือ สิ่งที่ไม่คงทน] ทั้งนี้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะมามีที่มาอย่างไรก็ล้วนแต่มีจุดประสงค์เดียวกันคือ เพื่อนำธรรมะ มาอธิบายให้ผู้อ่านด้วยถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าปริเฉทหนังสือ ธรรมะไม่ได้เน้นสื่อความว่าชีวิตคืออะไร แต่ต้องการอธิบายให้ผู้อ่านเห็นว่าควรจะทำชีวิตหรือ ใช้ชีวิตอย่างไรมากกว่า

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ศึกษาการใช้อุปลักษณะชีวิตในปริเฉทประเภทอื่น เช่น พระไตรปิฎก หนังสือคู่มือ การใช้ชีวิตที่ผู้เขียนเป็นฆราวาส นิตยสาร เช่น นิตยสารซีเคร็ต เป็นต้น

๕.๓.๒ ศึกษาอุปลักษณะอื่นๆ ในปริเฉทหนังสือธรรมะ เช่น อุปลักษณะใจ อุปลักษณะ ความตาย อุปลักษณะความสุข อุปลักษณะความทุกข์ เป็นต้น

๕.๓.๓ ศึกษาการใช้อุปลักษณะที่เป็นวัจนลีลาเฉพาะตัวของพระธรรมมาจารย์แต่ละท่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จิตติมา จารยะพันธุ์. ๒๕๓๙. **อุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย**
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดีเลิศ ศิริวารินทร์. ๒๕๕๐. **อุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ ภาควิชาภาษาศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. ๒๕๔๒. **หน้าที่อุปลักษณะในมุมมองของผู้พูดภาษาไทย. วารสารภาษาและ
วรรณคดีไทย**. ๑๖ (ธันวาคม ๒๕๔๒): ๒๔๙-๒๖๘.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. ๒๕๔๙. **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาอรรถวิเคราะห์ (๒๒๐๖๖๐๙)**.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
(จัดสำเนา)
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. ๒๕๕๐. **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาอรรถวิเคราะห์ (๒๒๐๖๖๐๙)**.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
(จัดสำเนา)
- ปิยภรณ์ อบแพทย์. ๒๕๕๐. **มโนอุปลักษณะชีวิตในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต**. บทความภาคินิพนธ์
รายวิชาอรรถวิเคราะห์ ภาคปลาย ปีการศึกษา ๒๕๔๙. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- มีรินดำ บุรุงโรจน์. ๒๕๔๘. **อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชনীญา กลิ่นน้ำหอม. ๒๕๕๑. **อุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนว
อรรถศาสตร์ปริชานและวจนปฏิบัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชনীญา กลิ่นน้ำหอม และ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. ๒๕๕๑. "การเมือง คือ การรักษาโรค":
มโนอุปลักษณะที่สะท้อนจากถ้อยคำอุปลักษณะของนักการเมืองไทย. **วารสารภาษาและ
วรรณคดีไทย**. ๒๕ (ธันวาคม ๒๕๕๑): ๑๓๒-๑๕๗.

วรวรรณา เพ็ชรกิจ. ๒๕๕๑. **การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนว
ปริชาณศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาวัณย์ วิษณุเวคิน. ๒๕๕๐. **อุปลักษณ์ในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย.** วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ศิริพร ภัคดีผาสุข. ๒๕๔๙. **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาภาษากับวัฒนธรรม
(๒๒๐๑๖๐๗).** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)

สินีนานู วัฒนสุข. ๒๕๔๙. **อุปลักษณ์แสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร ภาควิชา
ภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุษา พฤทธิชัยวิบูลย์. ๒๕๔๔. **การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนว
อรรถศาสตร์ปริชาณ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชา
ภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Charteris-Black, Jonathan. 2004. **Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis.**
Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Charteris-Black, Jonathan. 2005. **Politicians and rhetoric: The persuasive power of
metaphor.** Great Britain: Palgrave Macmillan.

Cohen, T. 1978. Metaphor and the cultivation of intimacy. In S. Sacks, ed. **On metaphor.**
Chicago: The University of Chicago Press. 1-10. อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง.
๒๕๔๒. **หน้าที่อุปลักษณ์ในมุมมองของผู้พูดภาษาไทย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย.**
๑๖ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒): ๒๔๙-๒๖๘.

Cooper, D. 1986. **Metaphor.** Oxford: Basil Blackwell. อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง.
๒๕๔๒. **หน้าที่อุปลักษณ์ในมุมมองของผู้พูดภาษาไทย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย.**
๑๖ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒): ๒๔๙-๒๖๘.

Goatly, A. 1998. **The language of metaphors.** London: Routledge.

Halliday, M.A.K. 1994. **An introduction to functional grammar,** 2nd ed. London: Arnold.

- Kövecses, Zoltán. 2002. **Metaphor: A practical introduction**. Oxford: Oxford University Press.
- Kvalheim, Dale R. 2000. **Conceptual metaphor of time in Thai and English**. Doctoral dissertation. Department of Linguistics, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Lakoff, G. 1987. **Woman, Fire, and Dangerous Things: What categories reveal about the Mind**. Chicago: The university of Chicago Press.
- Lakoff, G., and Johnson, M. 1980. **Metaphor we live by**. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Lakoff, G., and Turner, M. 1989. **More than Cool Reason: A field Guide to Poetic Metaphors**. Chicago: University of Chicago Press.
- Ludmilla, A'Beckett. 2006. On linking fragments of discourse to the Conceptual Metaphor LIFE IS A JOURNEY. In Keith Allan, ed. **Selected papers from the 2005 Conference of the Australian Linguistic Society**. [Online] Available from: <http://www.als.asn.au>. [2009, May 8]
- Ngamjitwongsakul, Pattra. 2003. **A Study Of Love Metaphors in Modern Thai Songs**. Master's thesis, Department of Linguistics, Mahidol University.
- Petchkij, Worawanna. 2005. **Conception of "men" in Thai Metaphor**. Department of Linguistics, Chulalongkorn University.
- Searle, J. R. 1976. The classification of illocutionary acts. **Language in society** 5. 1-24.
- อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง. ๒๕๔๙. **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการรถวิเคราะห์ (๒๕๐๑๖๐๙)**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)
- Sweetser, Eve. 1995. Metaphor, mythology, and everyday language. **Journal of Pragmatics**, 24, 585-593.
- Ungerer, F., and Schmid, H, -J. 1996. **An Introduction to Cognitive Linguistics**. London, New York: Longman.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **กำไรชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:
พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **คุณค่าของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:
พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **ชีวิตคืองาน**. กรุงเทพมหานคร:
พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **ที่พึ่งของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:
พุทธธรรมสภา.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **ร้อยธรรมคำสอนมงคลชีวิต**.
กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **หลักการดำเนินชีวิต**.
กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). **หลักประกันชีวิตทุกลมหายใจให้
เวลาให้เป็น**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). ๒๕๔๗. **ชีวิตที่งดงาม ทำความดีนี้แสนยาก**.
กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). ๒๕๔๘. **รู้เท่าทันชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:
พุทธศาสนาประกาศ.

พระธรรมสังฆปุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม). ๒๕๕๐. **ชีวิตๆหนึ่งมีคุณค่าอนันต์ทำดีได้ดีทำ
ชั่วได้ชั่ว**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **กายหายใจ หายทุกข์**. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **เงินและงานต้องประสานกับความสุข**.
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น**.
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **นรก - สวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **พรตตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๗. **ศึกษา ฝึกฝน พัฒนาตนให้สูงสุด**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๑. **คติธรรมแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๑. **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **ความสุขที่ทุกคนต้องการ**. กรุงเทพมหานคร. พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **คิดอย่างไรใจสงบ**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **ที่พึ่งอันประเสริฐ**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **ทำให้ใจสงบจะพบความสุข**. กรุงเทพมหานคร. พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **ธรรมะเพื่อชีวิตที่งดงาม**. กรุงเทพมหานคร. ธรรมสภา.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **แสงสว่างของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). (ม.ป.ป.). **อยู่กันด้วยความรัก**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). ๒๕๔๘. **พ่อ-แม่ พระในบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). ๒๕๔๙. **ศิลปะของการดับทุกข์**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ). ๒๕๕๐. **แสงธรรมส่องทาง**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะแก้ใจ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะดับร้อน**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะติดปีก**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะทอรั้ง**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะท่าไม้**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะบันดาล**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะสบายใจ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **ธรรมะหลับสบาย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๐. **สบตากับความตาย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
 พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ๒๕๕๑. **คนสำราญ งานสำเร็จ**. กรุงเทพมหานคร:

อมรินทร์.

พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๘. **พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙. **การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙. **การมีธรรมะให้ทันเวลา**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙. **เติมความสุขลงในชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙. **เป้าหมายของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๔๙. **ศิลปะแห่งความสุข**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๕๐. **การควบคุมกระแสแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๕๐. **ประโยชน์ของความกตัญญู**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๕๐. **พลังผลักดันของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๕๐. **หาสุขได้จากทุกข์**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (ม.ป.ป.). **ความสุขหาได้ไม่ยาก**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (ม.ป.ป.). **ชีวิตนี้สำคัญนัก**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (ม.ป.ป.). **วิธีสร้างบุญบารมี**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๔๖. **วิธีคลายทุกข์**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๔๗. **ศีล, สุขุบายธรรม**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๔๙. **ความเข้าใจเรื่องกรรม**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๔๙. **ความเข้าใจเรื่อง
ชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๕๐. **การบริการทางจิต
สำหรับผู้ใหญ่**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๕๑. **ทุกชีวิตมีเวลาอัน
จำกัด**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๒๕๕๑. **อำนาจอันยิ่งใหญ่
แห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: พุทธศาสนาประกาศ.

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิยภรณ์ ออบแพทย์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ ที่จังหวัดชุมพร สำเร็จปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๔๖ ได้รับคัดเลือกเป็นครูอาสาสมัครประจำการ ๑ ปี ณ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไทยลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ในโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี ๒๕๔๗ – ๒๕๔๘ และได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๔๙

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย